BERNAL DÍAZ DEL CASTILLO

ADEVARATA ISTORIE A CUCERIRII NOII SPANII

Volumul II

Cuvânt înainte, text ales şi traducere de MARIA BERZA

**£'! . ../V*

Â’

EDITURA MERIDIANE

Bucureşti, 1986

Coperta de MIHAI MANESCU

Bernal Díaz del Castillo *flistoria verdadera de la conquista de la Nueva España*, 1635 *

CUM NE AM DUS LA CETATEA TLASCALEI Şl CE AU FĂCUT BATRiNII CACIQUES. DARUL CE NI L-AU DAT Şl CUM NE-AU ADUS FIICELE Şl NEPOATELE Şl CE S-A MAI ÎNTÂMPLAT

Când tmtrânii *caciques* văzură cum tot calabalâcul nostru s-a urnit spre cetate, se porniră degrabă înainte ca să ne poată întâmpina Am se cuvine şi să ne împodobească locuinţele cu flori. Când ajunserăm cam la un sfert de leghe de cetate, ne ieşiră în cale cu toţii, aducându-şi fiii şi nepoţii şi alte căpetenii, fiecare cu neamul ei. Căci în Tlascala erau patru neamuri de seamă, fără a socoti neamul lui Tecapaneca, senior de Topeyance, cu care erau cinci, iar supuşii lor veniseră şi ei de prin tot locul, cu straiele lor felurite, deşi de fir de *henequén,* căci bumbac ñu aveau, dar frumos tăiate şi cu bogate cusături. Veneau apoi *papas* din toată provincia şi erau mulţi, căci aveau, multe temple sau *cues,* cum li se spune pe acolo, unde îşi ţin ei idolii şi le aduc jertfe. Aceştia duceau braseros cu cărbuni aprinşi şi au început să ne tămâieze pe toţi. Erau înveşmântaţi cu nişte mantii lungi şi albe, ca odâj- diile şi cu glugi cum au canonicii noştri. Aveau plete lungi şi năclăite ce nu se puteau nicicum descilci decât retezate şi erau pline de sânge care li se scurgea din urechi, căci tocmai în ziua aceea şi le tăiaseră, oferindu-le jertfă zeilor ;

unghiile şi le purtau tare lungi şi despre ei am auzit că treceau drept pioşi şi că duceau o viaţă curată, Când ne văzură, îsi plecară capetele în semn de umilinţă.

în jurul lui Cortés se rânduiră multe căpetenii şi astfel intrarăm în cetate, unde nu mai era loc defel pe străzi şl pe acoperişuri, atât ia indieni şi muieri indience se îngrămădiseră să ne vadă. râzând la noi cu veselie. Ne aduseră vreo douăzeci de mănunchiuri ca nişte ananaşi, făcute din trandafiri de-ai lor de prin partea locului, felurit zugrăviţi şi tare înmiresmaţi, pe care le dădură lui Cortés şi acelora dintre soldaţi ce le părură lor a fi căpitani, cu osebire călăreţilor.

Când am ajuns la nişte curţi încăpătoare, unde se părea că ne vor găzdui, Xicotenga cel Bătrân şi Maseescasi îl luară fiecare de-o mână pe Cortés *şş* îl poftiră înăuntru. Pentru noi pregătiseră câte un pat de rogojini, cu aşternuturi din pânză de *henequén** aşa cum folosesc ei şi tot aşa aveau şi pentru prietenii noştri din Cempoal şi Cocotlán. Cortés le mai ceru să-i găzduiască prin preajma lui şi pe solii marelui Montezuma.

Deşi văzuserăm de îndată ce am sosit că ne primesc eu gânduri curate şi de pace, nu ne-am lăsat vechea şi buna noastră rânduială de a sta de veghe. Mi s-a povestit că un căpitan, căruia îi venise rândul să pună strajă şi iscoade, i-a spus lui Cortés*: „Se pare, señor, că oamenii ăştia au gânduri de pace şi poate nu-i nevoie de pus atâta strajă şi nici să veghem neîncetat“. La care Cortés răspunse : „Vedeţi, señores, ştiu bine ce gândiţi, dar, precum e bunul nostru obicei, trebuie să ne păzim în orice clipă, căci, deşi par oameni paşnici, nu-i bine să le dăm crezare, ci să ne purtăm de parcă s-ar năpusti oricând asupra noastră. Ştiţi bine câţi căpitani au fost înfrânţi prin marea lor bună credinţă, iar noi îndeosebi, aşa puţini la număr, cu atât mai straşnic vom veghea. Să nu uităm nici vorbele marelui Montezuma, chiar dacă au fost rostite cu ascuns vicleşug“.

Dar să nu mai vorbim de felul în care ne-am aşezat straja, ci să spun cum Xicotenga cel Bătrân şi Maseescasi,

amândoi mari *caciques*, tare se necăjiră pe Cortés şi îi spuseră, prin tălmacii noştri : „Malinche, tu ori ne crezi vrăjmaşii tăi, ori doar ceea ce făptuieşti nu-ţi dezvăluie încrederea în noi şi pacea ce ne-ai dăruit-o, precum şi noi ţie. Aceasta îţi zicem văzând paza ce ai pus şi cum umblaţi pe drumuri cu ochii în patru ca atunci când vă războiaţi cu oştile noastre. Credem, Malinche, că faci asta pentru vorbele strâmbe şi mârşave ce ţi-au şoptit tainic mexicanii spre a te învrăjbi cu noi. Te rugăm, nu îi crede, că eşti aici cu noi şi îţi vom dărui tot ce pofteşti, ba chiar pe noi înşine şi pe copiii noştri şi suntem gata să ne dăm viaţa pentru voi. De aceea cere orice ostatici vrei’4.

Auzindu-i, Cortés şi noi toţi ceilalaţi râmaserăm uimiţi de blândoţea şi iubirea ce ne-o arătau. Cortés le răspunse că se încrede în ei şi nu pofteşte ostatici, ci îi ajunge buna lor voinţă. Cât despre veghea noastră, aşa ne este obiceiul şi să nu-i ia în nume de rău. Le mai aduse mulţumiri pentru daruri şi le făgădui să-i răsplătească la timpul cuvenit.

Sfârşite fiind acestea, veniră alte căpetenii şi ne aduseră puzderie de orătănii şi turte de porumb şi *tunas,* precum şi alte legume ce mai creşteau pe la ei, astfel încât aveam de toate în tabără şi ne îndestularăm straşnic în cele douăzeci de zile ^e petrecurăm printre ei. Intrarăm în acea cetate, precum am spus, în ziua de douăzeci şi trei a lui septembrie, anul o mie cinci sute şi nouăsprezece. Mă voi opri aici şi voi spune ce s-a mai întâmplat.

CUM S-A SLUJIT LITURGHIA FIIND DE FAJA MULH CACIQUES Şl DESPRE DARUL ADUS DE BATRINII

CACIQUES

A doua zi dis-de-dimineaţă, porunci Cortés să se ridice un altar ca să se facă slujba liturghiei, căci primiserăm vin şi ostii de împărtăşanie. Slujba o ţinu părintele Juan Díaz, căci călugărul din ordinul Merced avea friguri şi nu se putea ţine pe picioare. Erau de faţă Maseescasi, Xicotenga cel bătrân şi alţi *caciques.* După liturghie Cortés intră în casele lui şi cu el câţiva soldaţi ce

îl însoţeau de obicei, împreună cu cei doi moşnegi *caciques.* Xicotenga cel Bătrân îi spuse că voieşte a-i aduce un dar, lar Cortés îi răspunse, privindu-1 cu drag, că oricând pofteşte. întinseră atunci pe jos nişte rogojini, iar peste ele aşezară un ştergar şi aduseră şase-şapte mici giuvaieruri din aur şi pietre nu tocmai de preţ.şi câteva baloturi din pânză de *henequen,* toate sărăcăcioase, ce nu făceau nici douăzeci de pesos. Şi când le înşirară, grăiră acei * *caciques* râzând : „Malinche, ştim că e neînsemnat darul nostru şi nu-i vei primi cu bună voi<ev dar aminteşte-ţi că ţi-am spus acum un timp cât de sărmani suntem şi n-avem aur' sau alte bogăţii, asta deoarece mexicanii, ca nişte mişei şi trădători ce sunt, cu Montezuma în frunte, ne-au jecmănit tqt ce am avut^ când le-am cerut noi pace şi răgaz. Nu te uita că darul nostru nu-i de preţ, ci primeşte-1 cu inima deschisă, ca de la prietenii şi slujitorii ce-ţi vom fi". Şi mai aduseră atunci multe bucate pentru noi.

Cortés le primi cu bucurie şi le şpuse drăgăstos că le preţuieşte mai mult darul venind din mâna lor şi fiind el însoţit de atâtea vorbe bune, decât dacă i-ar fi adus alţii o casă plină până sus cu grăunţe de aur şi astfel îl şi primeşte.

Se pare că toţi *caciques* se înţeleseseră ca să ne dea cele mai chipeşe fete şi nepoate ale lor care aveau vârstă măritişului. Zise prin urmare Xicotenga cel Bătrân : ..Malinche, ca să-ţi.mai dovedim binele ce îţi vrem şi cât de mult dorim să-ţi fim pe plac, vrem să vă dăm fiicele noastre.ca să vă însoţiţi cu ele şi să yă dăruiască fii, căci, fiind voi aşa buni şi viteji, vrem să fim fraţii voştri. Eu am o fată nemaivăzut de mândră, şi e fecioară, iar eu voiesc să fie a ta“-. Tot astfel, Maseescasi şi ceilalţi *caciques* spuseră că îţi ^vor aduce fiicele, iar noi să primim să ne fie muieri. Şi multe altele mai ziseră şi ne făgăduiră. Iar toată ziua, aceea ramaseră cei/doi moşnegi *caciques* în preajma lui. Coi’tés ; cum Xicotenga orbise din pricina bătrâneţii, îl. pipăi pe Cortés pe creştet,, pe faţă şa îi atinse trupul. Cât despre fete, Cortés îşi arătă

recunoştinţa şi le spuse că îi vom răsplăti la timpul cuvenit cu fapte bune. De faţă se afla călugărul din ordinul Merced, iar Cortés ii spuse : ^Părinte, cred că ar fi nimerit a-i îndemna pe *caciques* să-şi lase idolii şi să nu le mai aducă jertfe, căci sunt gata să f$că orice de groaza mexicanilor". Călugărul răspunse : „Sreñor, ai dreptate, dar să lăsăm aceasta până ce aduc -fetele, iar atunci poţi găsi o pricină : domnia-ta va spune «că nu le primeşti decât de vor făgădui să lase jertfele, iar de nu vor, vom face ce credem de cuviinţă..* Aşa rămaseră lucrurile pentru a doua zi. Şi ce se făcu voi povesti îndată. ^

r 7

CUM fŞI ADUSERĂ FETELE SI LE INFAJIŞARĂ LUI CORTÉS Şl NOUĂ CELORLALŢI. PRECUM Şl CE S-A ÎNTÂMPLAT

A doua zi veniră din nou bătrânii *caciques* şi ne aduseră cinci indience, toate fecioare şi frumoase coz. Pentru nişte indience erau tare chipeşe si bogat înveşmmtate, iar fiecare avea cu sine altă fată ca s-o slujească şi erau toate fiice de *cacique.*

Xicotenga îi spuse lui Cortés : ,,Malinche, iată fata mea; nu e muierea nimănui -şi e fecioară, aşadar ia-o pentru tine“. Apoi îi puse mâna fetei într-a lui, iar pe celelalte le dădu căpitanilor. Cortés îi mulţumi şi luându-şi un aer plin de veselie îi răspunse că primeşte fetele şi le vom lua cu nor, dar că deocamdată e bine să şadă cu părinţii lor. Bătrânii *caciques* îl întrebară pentru ce nu le luăm chiar acum, iar Cortés le zise că mai întâi voieşte a îndeplini porunca lui Dumnezeu, stăpânul nostru, în care credem noi, pentru care ne-a trimis aici şi Majestatea £?a, anume să-şi părăsească idolii şi să nu le mai aducă jertfe şi nici să nu ucidă oameni, precum să nu mai facă alte grozăvii aşa cum au ei obiceiul,- iar de acum înainte să creadă ^în ce credem noi. Atunci vor vedea ce bine le va merge, ce sănătoşi vor fi şi cu recolte bune, iar după moarte sufletele li s-or sui la cer şi se vor desfăta pentru vecie. Insă de nu vor înceta să aducă jertfe zeilor, care sunt draci, îi vor târî în iadşi-i vor prăji în vâlvătaie veşnică. ,

Răspunsul lor la toate acestea a fost : „Malinche, noi te-am mai auzit şi până acum, şi desigur credem că Dumnezeul vostru şi acea mare Doamnă, ce-i e mamă, sunt foarte buni. Dar nu uita că abia ai sosit în ţara noastră ; cu timpul, ne vom strădui să înţelegem toate ce ne spui şi vom vedea cum sunt şi făptui-vom ce e bine. Dar cum ne ceri tu oare să ne părăsim *teules*, care sunt din vechime zeii strămoşilor noştri, ce li s-au închinat şi le-au adus jertfe ? Chiar dacă noi. bătrâni cum suntem, i-am părăsi spre a-ţi face voia, ce vor spune toţi *papas* şi toţi fraţii noştri, toţi tinerii şi pruncii acestui ţinut ? Oare nu se vor ridica împotrivâ-ne ? Mai ales că *papas* au vorbit deja cu *tenie* cel mare. ce le-a răspuns să nu uităm de jertfele de oameni şi toate obiceiurile ce-am avut ; de nu. vor nimici Tlascala, prin foamete, prin molime şi prin războaie4'. Aşa grăiră ei şi ne mai ziseră să ne ostenim vorbin- du-le de aceste lucruri, căci nu vor înceta să aducă jertfe idolilor nici fnăcar cu preţul vieţii lor. Văzând noi ce răspuns ne dau, cu atâta simţire şi fără a se teme, spuse călugărul din ordinul Merced, ce era teolog şi om cu mintea luminată : „Señor, încetează a-i mai prigoni, căci nu e drept să-i creştinăm cu sila ; deşi le-am sfărâmat idolii la Cempoal, de data aceasta te rog lasă-i până ce vor cunoaşte sfânta noastră credinţă. Ce folos ai avea azvâr- lind idolii dintr-un cu, dacă-i ridică de îndată într-altul ? Mai bine e să vadă singuri adâncul înţeles âl sfintei noastre credinţe ca să asculte mai apoi bunele sfaturi ce le dăm“. *"*

Alţi cavaleri, anume Juan Velázquez de León, Francisco de Lugo, îi ziseră la rândul lor lui Cortés : „Adevărat grăieşte părintele, iar domnia-ta cu ce le^ai spus ţi-ai împlinit cum se cuvine datoria, aşa că nu mai pomeni nimic când vei vorbi cu aceşti *caciques*Aşa se şi întâmplă. Tot ce ne-am mai străduit a dobândi cu rugăminţi a fost să cureţe un *cu* din apropiere, ce de puţină vreme îl înăl- ţaseră şi să scoată de acolo idolii, să-i dea bine cu var; iar după aceea să punem înăuntru o cruce şi chipul Preacuratei. Ei ne-au făcut pe voie şi am slujit liturghia, iar fecioarele au fost îndată botezate. Fiica lui

Xicotenga cel orb primi numele de doña Luisa. Cortés o luă de mână 'şi i-o dădu lui Pedro de Alvarado, spunându-i lui Xicotenga că acesta este fratele şi căpitanul său şi că trebuie să se bucure căci va fi bine îngrijită, iar acesta se declară mulţumit. Pe fiica sau pe nepoata lui Maseescasi, ce era tare mândră, o botezară doña Elvira şi cred că i-o dădură lui Juan Velázquez de Le6n, iar celelalte primiră şi ele nume creştineşti şi titlul *de* doña, iar Cortés le dădu lui Gonzalo de Sandoval, Cristóbal de Ó1Í şi Alonso de Ávila. Acestea îndeplinite, le zise indienilor pricina pentru care pusese să fie ridicate două cruci, ca să se sperie idolii de ele şi că oriunde ne oprim sau ne aşezăm le punem peste tot pe drumuri. Cu aceasta se liniştiră toţi şi fură mulţumiţi.

înainte să merg mai departe cu povestirea mea, să spun că atunci când doña Luisa, fiica lui Xicotenga, îi fu "dată de soaţă lui Pedro de Alvarado, cea mai mare parti? a Tlaacalei i se plecă dinainte şi îi aduse daruri şi o numi stăpâna lor. Pedro de Alvarado, ce era burlac, avu de la ea un fiu, don Pedro, şi o fiică doña Leonor, soaţa lui Francisco de la Cueva, cavaler şi văr cu ducele de Albuquerque, căruia îi dărui patru sau cinci fii, buni cavaleri şi ei. Această señora, doña Leonor, este demna fiică a tatălui ei, comandant al oraşuiui Santiago, *adelantado* şi guvernator al Guatemalei, care s-a dus în Peru cu o flotă mare ; şi mai e şi demna nepoată a bunicului ei Xico- tenga, mare senior al Tlascalei.

Să lăsăm această povestire şi să ne întoarcem la Cortés, care îi întrebă pe *caciques* şi află de la ei tot ce voia să ştie despre Mexic. Iar ce i-au povestit *caciques* voi zice acum şi eu.

Cortés îi primeşte pe *caciques* din Tlascala, iar Doña Marina le **serveşte drept interpret *(Pânză din Tlascala)***

CUM II IÑTREBA CORTÉS PE MASEESCASI Şl PE XICO- TENGA DESPRE FELUL IN CARE STAU LUCRURILE ÍN MEXIC Şl CE fi POVESTIRĂ ACEŞTIA

Cortés -îi luă apoi deoparte pe *caciques* şi ii întrebă în amănunţime despre Mexic, iar Xicotenga, ca mare senior ce era şi bun cunoscător, îi spuse cel mai mult, iar din când în când îl mai ajuta Maseescasi, şi el .mare senior.

Xicotenga povesti că Montezuma avea aşa puzderie de războinici că atunci când poftea să cucerească o cetate sau să năvălească într-o provincie, cu multă uşurinţă putea să înarmeze o sută şi cincizeci de mii de oameni, ceea ce simţiseră pe pielea lor din războaiele şi toate răfuielile ce avuseseră cu ei de mai bine de *un* veac.

,,Cum se face atunci, îl întrebă Cortés, că niciodată nu v-au putut înfrânge având aşa oştire ?~ . — La aceasta, *caciques* îi răspunseră că. deşi în miilte rânduri mexicanii i-au cotropit şi au ucis nenumăraţi oşteni de-ai lor, iar pe alţii i-au luat cu ei ca să-i aducă jertfă idolilor, şi ei semănau câmpul cu morţi sau cădeau prinşi. Şi mai era ceva : ei nu se puteau furişa fără ca vreunul să nu aibă veste de sosirea lor. iar când tlascalte- cii ştiau că vin cu toate oştile, îşi strângeau şi ei războinicii degrabă şi, cu ajutorul indienilor din Guaxocingo se apărau şi-i atacau şi eh Mai mult decât atâta, toate provinciile şi oraşele pe

care le jecmănise Montezuma şi erau sub stăpânirea lui, târându-le în războaie fără voia lor, nu prea luptau cu tragere de inimă, ba chiar îi anunţau că vin şi de aceea tlascaltecii se străduiau ca să le cruţe pe cât puteau ţinutul.

Era însă o cetate mare, pe nume Cholula, aflată la o zi de mers, de unde li se trăgeau numai necazuri, căci locuitorii ei erau oameni făţarnici. Acolo îşi aşeza Montezuma în taină oştirile şi cum era foarte aproape, veneau asupra lor la vremea nopţii. Iar Maseescasi spuse şi el că, pe lângă oştirile ce le aducea cu sine, mai avea Montezuma garnizoane puternice, în toate provinciile, care-i dădeau bir greu, în aur şi argint, pene, nestemate, pânzeturi, stofe şi bumbac, indieni şi indience ca să-i aducă jertfă sau ca să-i aibă slugi. Şi Montezuma e un stăpân aşa de mare că poate avea tot ce pofteşte şi casele în care şade sunt pline ochi cu bogăţii şi nestemate şi pietre *chalchivis,* furate sau dobândite cu sila de la cei ce nu le-au dat de bunăvoie şi ţine prin urmare ce are ţara mai de preţ.

Caciques mai povestiră cum era casa lui şi câte slugi avea, dar de le-aş înşira şi eu, nu aş mai termina nicicând. Şi mai spuseră de femeile lui cele multe şi cum pe unele le dădea de neveste după cum îi era voia.

Trecură apoi să înfăţişeze fortificaţiile cetăţii, cum este lacul şi cât de adâncă-i apa, care sunt căile de intrare în cetate şi punţile de lemn ale acestora şi cum poţi intra şi ieşi printr-o deschidere din fiecare punte, iar dacă ele se ridică rămâi prins între ele şi nu mai poţi pătrunde nicăieri. Mai reieşi din spusele lor că cea mai mare parte a oraşului e clădită pe apă şi nu se poate trece de la o casă la alta decât pe o punte mişcătoare sau în canoe. Toate casele au acoperişuri turtite, ce au apărători şi se poate lupta la adăpostul lor. Cât despre apa de băut, aceasta vine de la un izvor, numit Chapultepec, care se află ia o jumătate de leghe de oraş ; e adusă prin nişte apeducte până într-un loc de unde o cară în canoe şi o vând pe străzi.

Ne ziseră *caciques* şi ce arme au mexicanii : suliţe cu vârful dublu, ee le azvârl din nişte aruncătoare şi care străbat orice armură ; arcaşii lor sunt buni şi mai au unii cu lăncii din obsidiană şi cuţitoaie mari ca un satâr, lungi cât e braţul şi straşnic de tăioase şi- scuturi şi cămăşi 'groase din bumbac bine căptuşite şi alţi oşteni ce aruncă pietre rotunjite cu praştii mari ; mai au şi alte lăncii 'lungi şi ascuţite şi spatie cu două tăişuri. IsFe aduseră, pictate pe bucăţi mari din pânză de *henequén*^ scene din bătăliile ce le purtaseră cu ei, ca să vedem cum luptă.

Cum comandantul nostru şi noi toţi ştiam deja dinainte *rtot* ce ne povesteau acei *caciques*, schimbarăm vorba Şi îi jpuserăm să treacă la altele, anume îi întrebarăm" cum de-au venit în ţara aceea şi de unde, că se deosebesc aşa de mult de mexicani, cu care sunt duşmani, deşi ţinuturile sunt vecine. Ei ne-au spus tot ce ştiau de la strămoşii lor, că în vechime trăiau printre ei bărbaţi şi muieri uriaşi la trup şi ciolăno^i, pizmoşi şi cu apucături mârşave, din care pricină s-au războit cu ei şi i-au ucis, iar cei rămaşi s-au prăpădit şi ei. Ca să ne arate cât de uriaşi erau, ne aduseră uţi ciolan al unuia din -ei, ce era tare -gros şi lung de-un stát-de om, şi era osul de la genunchi şi iână-rn şold. .Ne-am măsurat cu el şi era chiar cât mine. Au-mai adus şi alte ciolane ca acela, dar ^rau fărâmate şi roase de cât stătuseră în pământ. Ne-am minunat cu toţii la vederea lor şi ne-am convins că locuiseră uriaşi în ţara lor. Cortés, comandantul nostru, ne spuse că ar fi bine să trimrtein osul acela mare în Castilia, spre a-1 vedea şi

Majestatea Sa şi aşa făcurăm, cu prima solie dusă în-tr-acolo.

Şi ne mărturisiră *caciques* ce ştiau tot de la strămoşii lor, că un idol pe care-1 adorau ei cel mai tare le prezisese că vor veni oameni de la soare-răsare, din ţări îndepărtate, care îi vor subjuga şi vor domni peste ei; de noi suntem aceia, ei se bucură, căci suntem viteji şi tare buni. Când au încheiat pace cu noi şi-au amintit de ce le-a spus idolul lor si de aceea ne-au dat fiicele ca să ne înrudim cu ei şi să-i

apărăm de mexicani.

Cum sfârşiră de grăit, mult ne minunarăm şi ne gândirăm de nu cumva e adevărat ce spun. Atunci comandantul Cortés le răspunse, zicându-le că negreşit venim de la soare-răsare, iar regele, stăpânul nostru, ne-a trimis ca să ne-aveam ca fraţii, căci a aflat de ei şi ríe rugăm Ja Domnul să ne îndrume ca braţul nostru să-i ajute la nevoie. Şi ziserăm cu toţir: Amin !

De bună seamă bravii cititori tare s-or plictisi să audă atâta vorbărie ce-am avut cu tlascaltecii. Aş vrea să mă opresc4 aici, dar iată că sunt nevoit să mai povestesc încă o întâmplare petrecută cu ^i, despre vulcanul de lângă Guaxocingo. Tocmai în vremea când ne aflam la Tlascala acesta scuipa mult foc, mai mult decât avea năravul, iar comandantul nostru Cortés şi noi toţi ceilalţi tare ne-am minunat, căci nu văzuserăm aşa ceva până atunci. Unul din căpitani, Diego de Ordaz voind a merge să-i vadă cu ochii lui, îi ceru voie comandantului să se caţere până sus şi chiar se duse. Cu el mai merseră alţi doi soldaţi şi nişte căpetenii de-ale indienilor din Guaxocingo. Aceştia îl speriară spunându-i că la jumătatea drumului spre Pt>pocatepeque *, căqi aşa se chema acel vulcan, nu se mai

♦ **Popocatepetl** poate suferi tremuratul pământului şi nici flăcările, pietrele şi cenuşa ce izbucnesc din el, iar ei nu cutează a se sui mai sus de locul unde au un templu cu idoli, numiţi *teules,* ai lui Popocatepeque. Cu toate acestea, Diego de Ordaz .şi tovarăşii lui îşi urmară drumul până ajunseră sus, iar indienii îi lăsară, căci nu cutezau să mai suie. După cum au povestit Ordaz şi cu cei doi soldaţi, pe când urcau începu vulcanul a scuipa mari limbi de foc şi pietre uşoare pe jumătate arse şi potop de cenuşă şi tot muntele se scutura fără încetare. Stătură nemişcaţi acolo preţ de o oră, până se potoli vâlvătaia aceea grozavă şi nu mai căzu nici atâta cenuşă cu fum, iar apoi se urcară până sus la gură, ce era rotundă şi lată de vreun sfert de leghe, iar de acolo se vedea marea cetate a Mexicului, cu lacul şi aşezările dintr-însa. Acest vulcan al Mexicului se găsea la

vreo douăsprezece-treisprezece leghe depărtare.

După ce-o privi bine, Ordaz se întoarse cu tovarăşii lui la Tlascala bucuros că văzuse Mexicul şi oraşele sale, iar indienii din Guaxocingo şi Tlascala îi lăudară îndrăzneala. Când îi povesti totul comandantului Cortés şi nouă celorlalţi, ne mirarăm foarte, căci în vremea aceea nu mai văzuserăm şi nu auziserăm aşa ceva, pe când acum s-au tot suit până în crater mulţi spanioli de-ai noştri şi chiar nişte călugări franciscani.

Când Diego de Ordaz se duse în Castilia, îi ceru voie Majestăţii Sale să-şi pună un vulcan pe blazon şi aşa poartă astăzi un nepot de-al lui, ce şade în Puebla.

De când ne-am aşezat în ţara aceasta n-am mai văzut vulcanul să scuipe atâta foc şi să facă aşa o mare gălăgie. Trecură chiar mulţi ani fără să aibă vreo izbucnire, până în anul o mie cinci sute treizeci şi nouă, când iarăşi ieşiră flăcări mari şi pietre şi cenuşă.

Dar să lăsăm povestea cu vulcanul, căci acum, când ştim ce e cu el şi am văzut şi alţii în Guatemala şi Nicaragua, cred că-1 puteam trece sub tăcere pe acel din Gua- xocingo.

Să spun acum şi cum aflarăm în cetatea Tlascalei nişte cocioabe mici, zăbrelite cu lemn. Aici şedeau închişi, indieni şi indience la îndopat până s-or îngrăşa de ajuns ca să-i sacrifice şi să-i mănânce. Am spart cocioabele şi le-am deschis, ca bieţii prizonieri să fugă, dar ei, sărmanii, nu îndrăzneau de spaimă şi stăteau pe lângă noi şi aşa i-am scăpat de pieire.

De atunci încolo, în toate satele pe unde am trecut, întâiul lucru cerut de comandantul nostru era să sfarme carcerele şi să scoată prizonierii afară, căci peste tot erau.

Când Cortés şi noi ceilalaţi văzurăm atâta cruzime, tare ne mâniarăm pe toţi *caciques* din Tlascala şi el îi certă cu asprime, iar ei făgăduiră să nu mai căsăpească şi nici să nu se mai%ospăteze cu carne de indian. Zic eu: la ce au folosit toate făgăduielile lor, dacă abia de întorccam capul şi se şi grăbeau să facă aceleaşi câinoşenii ?

Să lăsăm lucrurile aşa şi să povestesc cum am rânduit să ne ducem în Mexic.

Trecerea spaniolilor pe lângă vulcanul Popocatépetl ***(Codicele ^Florentin)***

CUM A HOTĂRÂT COMANDANTU1 NOSTRU HERNANDO CORTÉS SA NE DUCEM NOI, TOŢI CĂPITANII Şl SOLDAţll, IN MEXIC Şl CE S-A ÎNTÂMPLAT

Văzlnd că de şaptesprezece zile altceva na fáceam la Tlascala decât să lenevim şi cum auziserăm vorbindu-se de marile comori ale lui Montezuma, Cortés se hotărî să stea la sfat cu aceia dintre căpitani şi soldaţi despre care ştia că vor să- meargă înainte şi atunci ne-am înţeles să *o* pornim la drum neîntârziat. Asupra acestui drum se vorhi îndelung în tabără şi mulţi fură aceia ce se împotriviră» -zicând că ar ii un act de nebunie, ca noi, un pâlc de oameni* să ne încumetăm a pătrunde în marea cetate a lui Moa- tezuma, care. pe deasupra, mai avea şi oştiri atât de numeroase. Cortés răspunse că n-aveam de ales, iar pe de altă parte acesta ne-a fost gândul de la bun început. Când văzură cu câtă hotărâre ne grăia, şi totodată că noi, cei mai mulţi dintre soldaţi îl sprijineam de bună voie pe Cortés strigând : „înainte şi s-avem noroc !“, tăcură cu toţii. Potrivnici lui Cortés erau tocmai aceia care aveau moşii în Cuba, în timp ce eu şi alţi ostaşi sărmani ne dăruiserăm deja pentru vecie sufletele Celui-de-Sus, iar trupurile erau menite rănilor şi ostenelii, până la ultima suflare, în slujba Majestăţii Sale.

Văzând atunci Xicotenga şi Maseescasi, stăpânii

Tlasca-, lei, cât eram de hotărâţi a merge în Mexic, s-au mâhnit loarte. Stând neîncetat în preajma lüi Cortés îi tot ziceau să ma cumva să plece în acest drum şi mai cu osebire să nu se încreadă în Montezuma şi mexicanii luf, căci totul la ei e amăgire, fie «le plecăciuni până la pământ, vorbe umile -şi curtenitoare, daruri strălucite sau făgăduieli. Ei nu fac altceva decât aşteaptă ca să vină ceasul şi să-şi ia înapoi tot ce au dat, iar de aceea noi trebuie să ne păzim şi zi jşi noapte. Când sosi-va clipa să ne încleştăm cu ei, să nu ••ruţăm niciunul – nici copilandrii, că. iau arma-n mână, nici pe moşnegi, căci se aţin cu sfaturi. Şi ne mai ziseră ■ei, tot aşa, multe alte vorbe folositoare.

Cortés, le arată recunoştinţă pentru toate ce ne-au zis şi ca să-şi dovedească iubirea, îi milui, pe Xicotenga, Ma- seescasi şi alţi *caciques,* din cele căpătate de la Monte- zuma, cu multă stofă fină pentru mantii şi le făcu făgă- ’âuieli. Tot el îi sfătui să încheie cu mexicanii pace şi astfel să-şi aducă sare şi bumbac şi altele trebuincioase. Xico- terrga îi răspunse că pacea cu aceştia este de negândit, ■a-vând ei vrăjmăşia în suflet prea adânc înfiptă, iar sub oblăduirea păcii mai abitir îşi vor urzi înşelăciunile, căci niciodată nu îşi ţin cuvântul.

Am mai vorbit apoi despre calea de urmat spre Mexic, deoarece ambasadorii împărăteşti care erau cu *hoi şi urmau a ne fi călăuze, ziceau că drumul cel mai bun şi mai feri^t ar trece prin Cholula, căci indienii de acolo sunt vasalii lui Montezuma şi ne vor primi cu mare alai.

Caciques din Tlascala se mâhniră foarte când ştiurâ că vrem s-o luăm pe unde ne-au zis mexicanii şi ne sfătuiră să ne ducem mai bine prin Guaxocingo, unde aveau rude şi prieteni şi nicicum prin Cholula, undé Montezuma tot timpul îşi urzeşte capcanele şi mişeliile. Degeaba se tot străduiră *caciques* să ne înduplece, căci comandantul nostru, după ce-am stat la sfat, hotărî să mergem prin

Cholula. Unii susţineau că e cetate mare, cu turnuri şi temple semeţe, aşezată pe o câmpie întinsă şi de departe semăna cu Valladolid. din Castilia cea Veche. Alţii spuneau

că e înconjurată de aşezări întinse şi e îmbelşugată, iar prietenii noştri tlascaltecii ne sunt oricum aproape. Aşa că am hotărât să şedem la Cholula până când vom vedea cum am putea ajunge în Mexic fără să ne luptăm, atâta ne temeam de marea lor putere.

Cortés trimise, prin urmare soli să-i întrebe cum de, aflându-ne în preajma lor. nu s-au gândit până acum să vină şi să ne întâmpine cu plecăciuni, cum se cuvine, fiind noi emisarii uYiui mare rege şi stăpân, care am venit ca să-i salvăm. De aceea n-ar strica să se zorească toţi *papas* şi *caciques* din cetatea lor, ca să ne vadă şi să jure ascultare către suveranul nostru ; de nu, mai spuse el, i-am bănui de gânduri negre şi ascunse. Pe când zicea acestea şi alte vorbe potrivnice, veniră să-i dea de ştire lui Cortés că tocmai sunt pe drum patru ambasadori ai marelui Montezuma, care ne aduc aur în dar, căci niciodată, aşa cum am văzut, nu-şi trimitea acesta solii fără aur şi mantii, căci altcum i se părea a fi necuvenit şi jignitor.

Si ce-au spus ambasadorii voi povesti şi eu.

#

CUM TRIMISE MARELE MONTEZUMA PATRU CĂPETENII DE SEAMĂ CU AUR Şl MANTII ÎN DAR Şl CE îl SPUSERĂ COMANDANTULUI NOSTRU

Pe când Cortés stătea de vorbă cu noi toţi şi cu *caciques* din Tlascala despre plecarea noastră şi trebile războiului, veniră să-i dea de ştire că tocmai au sosit- patru ambasadori ai lui Montezuma, oameni de seamă, şi aduceau daruri. Cortés ceru să i se înfăţişeze, iar când veniră dinaintea lui se grăbiră a face. mari plecăciuni, atât lui cât şi nouă tuturor soldaţilor ce ne aflam de faţă. Aduseră şi darul şi erau giuvaieruri din aur, bogat împodobite şi felurit lucrate,' ce făceau peste două mii de pesos, şi zece baloturi de stofă ţesută minunat cu pene. Cortés primi totul plin de bucurie.

îi spuseră apoi ambasadorii că stăpânul lor Montezuma se mira foarte văzând cum stăm de atâtea zile cu sărăntocii aceia lipsiţi de cuviinţă, ce nu-s nici măcar buni ca să ţi-i iei de sclavi, fiind aşk ticăloşi, nemernici şi

mişei, iar de n-am sta de veghe măcar pentru o clipă, ne-ar omorî de îndată ca să ne prade tot ce avem.. De aceea ne roagă să ne grăbim a merge la cetatea lui, unde ne va dărui din tot ce arc, chiar dacă nu este pe potriva meritelor noastre şi a dorinţei lui. Cum toate proviziile îi sunt aduse în oraş cu carele, va porunci să ni se dea şi nouă tot ce ne face trebuinţă. ^

Astfel se purta Montezuma ca să râe scoată din Tla-sca'la, căci aflase că ne împrieteniserăm cu tlascaltecii, aşa cum ara povestit, şi aceştia, ca să pecetluiască prietenia noastră, şi-au dat fiicele în dar lui Malinche. Pricepuse Montezuma că această alianţa nu-i bună pentru el. De aceea as copleşea cu aur şi cu daruri, nădăjduind să ajungem pe pământ urile lui, sau măcar să ieşim din Tlascala. Dar să ne întoarcem la ambasadori, pe care tlascaltecii îi ştiau şi ne ziseră că erau căpetenii de seamă şi aveau moşii metri şi vasali, iar Montezuma îi trimitea să uneltească treburi importante. Cortés le mulţumi acestora, cu multe vorbe şi semne de iubire şi le răspunse că se va duce degrabă sâ-1 vadă pe împăratul Montezuma, numai să mai şada ei cu noi câteva zile. La vremea aceea, Cortés se hotă- râse să trimită doi căpitani de-ai noştri, aleşi dintre cei buni, să meargă şi să-i vorbească marelui Montezuma şi să se uite bine cum e cetatea Mexicului, cu fortăreţele ei cele puternice. Deja porniseră Pedro de Alvarado şi Bernal- dino Vázquez de Tapia, însoţiţi de câţiva dintre ambasadorii mexicani aflaţi deja cu noi, în timp ce patru din cei veniţi cu daruri rămaseră ostatici.

Când am aflat că i-a trimis tüortés în voia soartei pe cei doi căpitani, am ridicat de îndată glasul şi i-am zis că nu e Înţelept să meargă aşa, să vadă doar cetatea şi cum. era clădită şi de aceea ar fi bine să-i cheme îndărăt.

Cortés le scrise deci să vină grabnic. De altfel, Ber-naidmo Vázquez de Tapia se îmbolnăvise deja pe drum de friguri. Când primiră răvaşul, se întoarseră îndată, iar ambasadorii se duseră să-i povestească lui Montezuma întâmplă rea. Acesta îi întrebă cum era obrazul şi trupul acestor doi *teules* ce se îndreptau spre Mexic şi de erau ei

căpitani. Se pare că aceşia îi povestiră cât éra Pedro de Alvarado de frumos la faţă şi la trup, de se asemăna cu soarele şi era căpitan, ba îl înfăţişară şi într-un desen'ce era foarte asemănător, drept care ii dădură numele Tonatio, care înseamnă „Soare“ sau ,.Fiu al Soarelui*' şi aşa îl chemară de atunci înainte. Iar despre Bernaldino Vázquez de Tapia ziseră că era bărbat vânjos şi vesel la purtare şi era tot căpitan. Lui Montezuma îi păru rău că s-au întors din drum.

Ambasadorii cu multă dreptate şi asemănare îi vorbiseră despre ei lui Montezuma, căci era. Pedro de Alvarado subţirel, zvelt şi plin de graţie în toate, şi zâmbăreţ, nü numai când vorbea, în timp ce Bernaldino Vázquez dé Tapia era destul de zdravăn, dar plăcut.

Când se înapoiară în tabără, îi întâmpinară cu multă bucurie şi le spuserăm că nü era înţelept ce le poruncise Cortés a face.

JDar să lăsăm această întâmplare, ce nu e de seamă pentru povestirea noastră şi să spun despre solii trimişi 'de Cortés la Cholula şi ce răspuns iscară aceştia.

CUM LOCUITORII CHOLULEI TRIMISERĂ PATRU INDIENI DE RANG MĂRUNT CA SA-SI CEARĂ IERTARE CĂ N-AU VENIT LA TLASCALA Şl CE S-A ÎNTÂMPLAT

Am mai spus în capitolul trecut cum comandantul nostru trimisese solie la Cholula ca sa le ceară să vină la Tlascala şi să ne vadă *caciques* acelei cetăţi. Când au auzit ce le cerea Cortés, aceştia se gândiră că n-ar strica să ne trimită patru indieni: de rang mărunt ca să-şi ceară iertare şi să ne spună c-au fost bolnavi şi de aceea n-au venit. Aceştia sosiră cu mâna goală şi se mulţumiră să aducă pomenitul răspuns. Când se înfăţişară dinaintea lui Cortés, erau de faţă *caciques* din Tlascala. care se grăbiră a-i spune că i-au trimis să ne batjocorească, pe el şi pe noi toţi, fiind nişte sărăntoci de rang mărunt. Cortés se hotărî atunci să îi trimită jndărăt, însoţiţi de patru indieni din Cempoal şi le zise că aşteaptă trei zile să vină căpetenii adevărate, aflându-se cetatea aproape, la cinci leghe şi de

nu vin. socoate că s-au răsculat. Dacă aceştia vor sosi, el le va spune vorbe folositoare ca să-şi salveze sufletele şi să ducă o viaţă cuviincioasă şi-i va primi ca pe nişte prieteni şi fraţi de-ai noştri, asa cum sunt vecinii lor tlascaltecii. Iară de ne resping prietenia, le vom pricinui mari supărări. Auzind aceste vorbe, răspunseră că nu au în gând a veni Ja Tlascala. căci tlascaltecii sunt duşmanii lor şi ştiu prea bine ce vorbe veninoase au zis de ei şi de stăpânul lor Montezuma. Cit despre noi, ne aşteaptă în cetatea lor şi să ieşim de pe pământul tlascaltec şi abia atunci, de nu-şi vor face datoria, am fi îndreptăţiţi să ne purtăm cu ei după cum i-am ameninţat c-o facem.

Pă:rându-i-se comandantului nostru ca au dreptate în ce spun. ne-am hotărât să mergem la Cholula. Când văzură *caciques* din Tlascala că ne vom duce prin Cholula, îi ziseră lui Cortés : ..Aşadar, te încrezi în mexicani şi nu în noi, care-ţi suntem prieteni ! Te-am prevenit şi nu o dată să te păzeşti de locuitorii Cholulei şi de marea putere mexicană. Ca să te ajutăm mai l^ine, iată, noi ţi-am adus zece mii de războinici ce te vor însoţiCortés le mulţumi din adâacul inimii, dar se întrebă dacă e'ânţelept să ne ducem cu aşa mulţi războinici într-o cetate cu care ne arătăm prieteni. De aceea hotărârăm să luăm cu noi doar o mie. iar ceilalţi să se întoarcă la casele lor.

Să las acestea şi să povestesc cum ne-a fost drumul.

CUM NE AM DUS LA CETATEA CHQLULEI ŞI MAIOftHHtl- MIRE CE NE FĂCURĂ

într-o dimineaţă am pgrnit la drum spre cetatea Cholulei. Mergeam. în cea mai mare rânduial^, căci, aşa cum 'am ¿pus, acolo unde ne aşteptam să avem tulburări şi râz- iboaie, ne păzeam cel mai bine. Peste noapte am mers pe malul unui râu ce curge la mai puţin de o leghe de Cholula, unde acum s-a clădit un pod din piatră şi ne făcură acolo nişte colibe şi adăposturi.

Chiar în timpul nopţii trimiseră *caciques* din Cholula soli, ce erau căpetenii de vază şi ne urară bun venit pe pământul lor şi ne aduseră orătănii şi turte de porumb. Ne mai ziseră că a doua zi urmau să vină toţi *caciques* şi

papas, ca să ne iasă în întâmpinare şi să se roage să-i iertăm că au venit abia acum. Cortés le răspunse, prin tâlmacii noştri, doña Marina şi Aguilar, că le mulţumeşte, atât pentru proviziile ce au adus cât pentru bunăvoinţa ce-o arată.

Dormirăm deci acolo în noaptea aceea, punând noi pază bună, străji şi cercetaşi şi cum se iviră zorile ne îndreptarăm spre cetate. Urmându-ne noi drumul, ajun seserăm aproape Ia poalele cetăţii, când ne ieşiră în cale *caciques* şi *papas* şi mulţi alţi indieni. Mai toţi: erau înveşmântaţi în mantii din bumbac, croite ca nişte halate, aşa cum poartă indienii zapoteci. Spun asta penttnr cei ce le-au văzut şi au locuit acolo, căci acesta e portul. Se îndreptau spre noi cu un aer paşnic şi cu bună: voinţă, iar *papas* ţineau braseros cu tămâie şi ne afumară, pe comandant şi pe noi toţi din preajma-i. Când *papa*<r şi celelalte, căpetenii îi« zăriră pe indienii tlascalteci* ce se aflau cu noi, o rugară pe doña Marina să-i zică lui Cortés că nu e bine ca în felul acesta să le intre duşmanii cu arme în cetate. Auzind, comandantul le porunci căpitanilor, ostaşilor şi celor ce cărau poverile să .se oprească şi apoi ne vorbi : „Señores, mi se pare cuvenit ca înainte de a intra în Cholula să-i încercăm cu vorbe bune pe toţi aceşti *papas* şi *caciques* şi astfel să cercetăm ce gân- duri au. Ii văd cârtind împotriva prietenilor noştri, din Tlascala şi au dreptate în ce spun. Vreau de aceea, să- înţeleagă de ce venim la dânşii în cetate şi cum ştim de la tlascalteci că-s oameni pizmoşi şi cârcotaşi. cred că e bine să jure de acuma ascultare Majestăţii Sale“. Ii spuse, prin urmare doñei Marina să-i cheme pe *caciques şi pupas* către locul unde şedea el călare şi noi în jurul lui. Veniră trei. căpetenii şi doi *papas* şi grăiră : „Malinche, iartă-ae că n-am venit la Tlascala să te vedem şi să-ţi aducem şi bucate, nu că n-am fi voit, ci fiindcă acolo ■sunt duşmanii noştri Máseescasi şi Xicotenga ' şi toată Tlascala, ce au zis vorbe rele de noi şi de stăpânul nostru Mbntezuma. Ei nu s-au mulţumit, cu atât, ci acum. mai cutează, cu oblăduirea voastră* să vină la noi în aetfcite „ înarmaţi. De aceea te

rugăm să îi trimiţi la ei acasă, sau măcar să **rămână în tabără, afară ; cât despre voi, Sunteţi bineveniţi".**

Cortés pricepu că vorbeau cu temei ; prin urmare le dădu poruncă lui Pedro de Alvarado şi lui Cristóbal de Olí să-i roage pe tlascalteci ca să rămână acolo în câmp şi să-şi ridice colibe şi adăposturi, dar să nu intre cu noi în cetate. Urmau a ne însoţi doar aceia ce cărau artileria şi prietenii ce-i aveaifi din Cempoal. Le spuseră să nu le fie cu supărare, dar le cerea aceasta deoarece *caciques* şi *papas* nu se încredeau în ei, iar când vom trece din Cho- lula-în Mexic îi vom chema din nou.

Văzând ce se întâmplă, trimişii din Cholula se mai liniştiră şi începu a le grăi Cortés. Le spuse cum regele şi stăpânul nostru, ai cărui vasali suntem, are puteri nemăsurate şi ţine sub stăpânirea lui prinţi şi *caciques* de seamă. Măria-Sa ne-a trimis pe aceste tărâmuri, ijr noi le zicem ce ne-a poruncit : să nu îşi mai aclore idolii, să nu mai aducă semeni de-ai lor jertfă ca să se ospăteze apoi cu carnea lor şi nici să nu mai aibă acele obiceiuri blestemate *şi* pline de ruşine. Le mai spuse că, fiind calea noastră spre Mexic, unde ne ducem să-i vorbim marelui Montezuma şi neavând alt drum mai scurt, ne vedem nevoiţi a trece prin cetatea lor. Mai vrem să rte avem ca fraţii şi cum mulţi alţi *caciques* au jurat ascultare Majestăţii Sale, ar fi bine să facă şi ei la fel.

Răspunseră aceia cu mirare că abia ce am sosit, ne şi grăbim a le porunci să-şi părăsească zeii, ceea ce ei nicicând n-or face. Cât despre jurământul de ascultare către Majes ta tea Sa, e un lucru ce le place şi astfel jurară prin vorbă şi nu în faţa unui notar. %

îndeplinite fiind acestea, pornirăm iarăşi spre cetate. Ieşiseră, spre a ne privi, puzderie de oameni, de umplu-seră străzile şi acoperişurile caselor şi nu mă miră asta, căci nu mai văzuseră cai. şi oameni precum noi. Ne găz-duiră în nişte încăperi mari, în care şezurăm cu toţii, împreună cu prietenii noştri din Cempoal şi cărăuşii tlascalteci. Ne ospătară din belşug în ziua aceea şi a doua zi.

Sunt nevoit a mă opri aici şi voi spune ce s-a mai întâmplat.

Cuceririle lui Montezuma

CUM SE INTELESESERA IN CETATEA CHOLULEI SA ME OMOARE LA PORUNCA LUI MONTEZUMA Şl CUM S-A ÎNTÂMPLAT ACEASTA

Ne-au primit cu multă cinstire şi neîndoielnică bună voinţă deşi, după cum am aflat mai târziu Montezuma deja poruncise ambasadorilor ce ne însoţeau să trateze degrabă cu locuitorii Cholulei şi să pregătească o oaste de douăzeci de mii de oameni, ce îi avea el.acolo şi îndată ce om intra în cetate, cu toţii să ne atace zi şi noapte şi să ne zdrobească, iar pe aceia ce i-or prinde vii să îi aducă în Mexic, fedeleş legaţi. Montezuma le făcuse mari făgăduieli şi le trimisese prea minunate giuvaeruri şi multă stofă fină şi o tobă de aur, iar pentru *papas* din cetate poruncise să li se dea douăzeci dintre ai noştri ea să-i aducă jerftă. Totul fusese ticluit fără cusur : războinicii lui Montezuma şedeau ascunşi pe nişte moşii şi în şanţuri la o jumătate de leghe de cetate, alţii erau deja aduşi prin case, cu armele gata să tragă şi făcuseră adăposturi sus, pe acoperişuri, iară pe **străzi** săpaseră şanţuri şi puseseră baricade ca să împiedice înaintarea cailor şi în nişte care ţineau ţăruşi înalţi şi zgărzi de piele, cu funii lungi, cu care să ne lege şi să ne ducă în Mexic, Dar iată că bunul Dumnezeu întoarse lucrurile chiar pe dos. N-am să mai zic acuma, ci vreau să povestesc cum ne-au primit în case şi ne-au ospătat din belşug primele două zile, dar deşi se prefăceau a avea

gânduri de pace, noi nu ne-am slăbit paza, precum ne era obiceiul. In a treia zi, nu ne-au mai aklus bucate, iar *caciques* şi *papas* s-au făcut nevăzuţi. Mai răsăreau câţiva indieni prin preajmă, dar se ţineau deoparte şi tot râdeau, bătându-şi joc de noi. '

Văzind acestea, comandantul nostru, le zise doñei Marina şi lui Aguilar, tălmacii noştri, să le spună ambasadorilor lui Montezuma, ce se aflau cu noi, ca să dea porunci la *caciques* să ne trimită hrană, dar tot ce aduceau era apă şi lemne, iar nişte moşnegi care cărau acestea ne spuseră că nu aveau porumb. Chiar în ziua aceea sosiră alţi ambasadori ai lui Montezuma ce se alăturară celor aflaţi deja cu noi şi îi spuseră lui Cortés plini de neruşinare cum că stă- pânul lor îi trimite a ne vesti ca nu cumva să ne mai ducem în cetatea lui, că n-are ¿u ce să ne ospăteze şi ei aşteaptă până le dăm răspunsul. Când auzi Cortés aceste vorbe îngrijorătoare, le spuse, cum putea el mai blând, cât de surprins era ca un mare împărat cum este Montezuma să-şi schimbe astfel hotărârea şi-i roagă să nu plece, căci a doua zi va merge şi el ca să-i vadă şi să i se supună. Le mai dădu, de bine-mi amintesc, nişte mărgele. Ambasadorii răspunseră că stau şi aşteaptă.

îndată după acestea, Cortés ne adună şi spuse : „Văd lumea de pe aicea tare tulburată ; să ţinem mare pază, căci cu siguranţă urzesc vreo mârşăvie“. Porunci de îndată să vină *cacique* cel mai mare, ce nu-mi mai amintesc cum se chema,, sau să-i trimită nişte căpetenii. Acesta îi răspunse că e bolnav şi nu putea veni. Văzfrd acestea, comandantul nostru trimise să-i aducem de la un templu mare ce se afla pe aproape doi dintre *pa- pas*, căci erau mai mulţi şi să nu-i vătămăm cumva. Făcurăm ce ne-a zis. Cortés dădu fiecăruia câte un *chalchivî, o* nestemată ca smaragdül, ce-o ţin la n>are preţ şi le grăi, cu vorbe de iubire, c-ar vrea să ştie pentru ce *caciques* ✓şi toţi *papas* şi celelalte căpetenii sunt tare înfricoşaţi, căci i-a chemat şi nu vor a veni. Se pare că unul dintre acei *papas* era de rang înalt şi poruncea peste toate *cues* câte erau în cetate, ca un fel de episcop şi era ţinut în mare respect de către ceilalţi. El îi

răspunse lui Cortés că ei, care sunt *papas,* nu se tem defel, şi dacă marele *cacique* şi căpeteniile nu vor să vină, se duce el ca să-i aducă, iar îndată ce le va vorbi, n-or face altcumva şi vor veni./

Cortés îl rugă să se ducă de îndată, iar tovarăşul lui rămase să-i aştepte.

Papa se duse deci să-i cheme pe *cacique* şi pe căpetenii şi veniră apoi cu el la locuinţa lui Cortés, care îi întrebă, prin tălmacii noştri, pentru ce se temeau şi nu se mai aduceau defel bucate, iar dacă şederea noastră în cetate le pricinuieşte neplăcere, să ştie că a doua zi în zori vom pleca spre Mexic, ca să-i vedem pe împăratul Montezuma şi să-i vorbim. Pentru aceasta îi roagă să-i pregătească *tamemes* ca să ne care lucrurile şi *tepuzques,* adică tunurile noastre şi să ne aducă iut»<l<r mineare. *Cacique* era atât de tulburat că nu izbutea nici să închege două vorbe şi zise într-un târziu că hrană vor aduce, deşi stăpânul lor Montezuma le poruncise să ne lase nemâncaţi şi să ne împiedice a merge mai departe.

Pe când schimbau aceşje vorbe veniră trei indieni dintre prietenii noştri de la Cempoal. Aceştia îi şoptiră* în' taină lui Cortés că aproape de locul unde fuseserăm noi găzduiţi descoperiseră tranşeee săpate de-a latul străzilor acoperite cu crengi şi cu pământ şi aşa de bine ascunse că nici nu se puteau zări de nu priveai cu multă grijă, iar după ce au dezvelit unul din şanţuri au văzut că era bine umplut cu lungi ţepuşe ascuţite, puse anume pentru cai să îi împungă de vor trece. Iar pe acoperişuri strânseseraf pietre şi le făcuseră apărători înalte din chirpici ; toate acestea desigur nu erau semne bune, căci mai văzuseră şi alte baricade din bârne groase pe altă stradă. In clipa aceea mai sosiră şi opt indieni de-ai tlascaltecilor, ce îi lăsaseră în câmp, afară din Cholula şi-i spuseră şi aceştia lui Cortés: „Să ştii, Malinche, că cetatea îţi pune gânduri rele; afla- răm că azi noapte au adus jertfă zeului lor, ce este al războiului, şapte făpturi, iar cinci dintre aceiâ au fost copii, ca să-i ajute în izbândă contra voastră, şi am mai văzut că-şi scot toată averea din cetate şi-şi duc afară

muieri şi copii“.

Auzindu-i, Cortés îi trimise grabnic la căpitanii tlascalteci ca să-i anunţe să‘ se ţină gata de-i vom chema în ajutor. Apoi vorbi iar către *cacique* şi *papas* şi celelalte căpetenii din Cholula, rugându-i pe toţi să nu se teamă şi nici să plece înfricoşaţi, ci să nu uite ascultarea ce-au jurat-o, că de nu îi va pedepsi amarnic. Noi vom porni la drum, mai zise el din nou, a doua zi în zori şi pentru aceasta ne vor face trebuinţă două mii de războinici din- trai lór, aşa cum ni i-au dat şi tlascaltecii, ca să ne fie deajutor. ,

Răspunseră că negreşit o să ni-i dea, apoi cerură încuviinţarea să se ducă şi să ni-i pregătească şi-o şterseră degrabă fericiţi, crezând în sinea lor că având aceşti războinici şi oştirile lui Montezuma care stăteau pitite prin şanţuri şi adăposturi nu le vom mai scăpa, căci caii noştri nu vor putea fugi şi astfel ne-or ucide sau ne-or prinde vii. Poruncîră îndată războinicilor din cetate să mai ridice alte baricade şi apărători pe străzi şi să le facă aşa înguste ca noi să nu izbutim a ne strecura. Le dădură de ştire că vom pleca a doua zi şi prin urmare cu toţii să se aţină, că ei ne vor rpai da două mii de războinici, iar cum nu bănuim ce se întâmplă, va fi uşor să ne prindă şi să ne lege strâns.'

Sunt siguri de izbândă, căci le-au făgăduit-o idolii războiului, cărora tocmai le aduseseră ei jertfe. #

Dar să-i lăsăm cu credinţa lor prostească şi să ne întoarcem la comandantul nostru, care ardea să ştie cu amănunţime ce se întâmplă şi cum se închegase pe dedesubt trădarea. Acesta o trimise pe doña Marina să le mai ducă nişte *chalchivis* celor doi *papas* curajoşi şi cu vorbe dulci să îi poftească a veni cu dânsa la Malinche. Doña Marina se duse şi le vorbi aşa de straşnic, fiind ea neîntrecută în acest meşteşug şi le dădu apoi iar daruri, încât aceştia îndată o urmară. Cortés îi rugă să-i spună adevărul, căci erau preoţi de idoli şi căpetenii ce nu cunosc minciuna, şi le va dărui şi multe stofe fine pe^ deasupra, iar ceea ce-i vor spune va fi păstrat în taină, urmând noi a pleca a doua zi. Ei mărturisiră atunci că Montezuma,

aflând că trecem prin cetatea lor, în fiecare zi le trimitea alte.porunci şi nu ştia bine ce vrea : o dată le spusese că dacă trecem prin Cholula să ne întâmpine cu mari onoruri şi să ne călăuzească negreşit spre Mexic, iar în alte dăţi să ne împiedice să trecem şi, în sfârşit, zeii lui Tezcatepuca şi Hui- chilobos, în care mexicanii se încred mai tare, i-au spus să ne ucidă la Cholula sau să ne ducă în Mexic fedeleş legaţi. Mai adăugară *papas* că în ajun trimisese douăzeci de mii de războinici, din care jumătate intraseră în oraş, iar ceilalţi se ascundeau prin nişte şanţuri şi că ei ştiu deja că vrem a doua zi să plecăm, şi cum au pus ei baricade şi cum ne dau două mii de războinici. în sfârşit, ne mai spuseră că s-au învoit să ţină douăzeci dintre oamenii noştri, ce-i vor aduce jertfă zeilor din Cholula. Aflând acestea, Cortés le dărui stofe frumos împodobite şi îi rugă să ţină taina vorbelor ce ni le-au spus, de nu îi vom ucide la întoarcerea din Mexic. Mai spuse iar că vom pleca a doua zi în zori şi de aceea să-d strângă pe toţi *caciques* din Cholula, căci vrea să le vorbească.

In noaptea următoare, Cortés se sfătui ce era de făcuî, căci avea- în jur bărbaţi căliţi în lupte şi buni sfetnici. Aşa cum se întâmplă de obicei, unii ziseră să facem un ocol şi §ă ne ducem prin Guaxocingo, iar alţii c-ar fi bine să ne străduim în orice chip a rămâne cu ei în bună pace şi să ne întoarcem apoi Ia Tlascala. Mai cerurăm, o parte dintre noi, să nu-i lăsăm nepedepsiţi pentru asemenea pidosnice urzeli, căci altfel tot aşa ne-or face oriunde ne-om mai duce, iar cum deja noi suntem în cetate şi avem aici provizii, s-ar cuveni să-i anunţăm pe tlascalteci şi crâncen să ne răzbunăm pe trădători, care mai tare ar simţi urgia noastră aici, în mijlocul cetăţii, decât afară în câmp. Până la urmă aşa am hotărât. Prin urmare, lucrurile se pe trecură astfel: cum Cortés le spusese că vom pleca a doua zi, ne vom preface a ne pregăti calabalâcul – şi aveam puţin. Apoi, în curţile unde şedeam, înconjurate de înalte ziduri, ne vom năpusti pe negândite asupra indienilor războinici şi le vom da pedeapsa meritată. Cât despre ambasadorii lui Montezuma, ne vom ascunde simţămintele

ce le aveam şi le vom zice cum răii cholulteci au tieluit să ne trădeze şi să arunce vina pe stăpânul lor Montezuma, ba chiar pe ei, caré-i erau ambasadori, dar noi nu credem cum că ar fi asemenea poruncă de la împărat şi de aceea îi rugăm să şadă închişi la ei în casă fără să încerce a le vorbi locuitorilor cetăţii, iar noi aşa vom şti că sunt nevinovaţi şi îi vom lua drept călăuze în Mexic. După ce le spuse Cortés aceste vorbe, ei îi răspunseră că nu aveau habar de întâmplare şi nici stăpânul lor, dar, în ciuda împotrivirii ce ne-o arătară, îi puserăm sub pază, ca să nu scape fără ştirea noastră şi astfel să nu afle Montezuma cum ştim noi că le uneltise el pe toate.

Petrecurăm noaptea foarte ageri şi cu arma în mână, cu caii gata înşeuaţi şi pază mare, cum obişnuiam, deoarece ne aşteptam ca toată suflarea indienească, cholul- teci şi mexicani deopotrivă, să ne cadă în spinare. O bă- trână indiancă, nevastă de *cacique*, care aflase înţelegerea ce o încheiaseră cu toţii, veni în taină la doña Marina, ce îi plăcuse văzând-o tânără şi atâta de frumoasă şi cu podoabe multe şi o sfătui să se ducă degrabă cu dânsa acasă, de vrea în viaţă să rămână, căci poruncise Montezuma ca cholultecii cu mexicanii împreună să ne ucidă sau să ne ducă prinşi în Mexic. îi spuse apoi bătrâna, care era miloasă, să-şi ia cu ea avutul şi s-o urmeze în grabă, căci socoate c-ar fi bine s-o adăpostească şi mai apoi să-i dea de bărbat pe unul din fiii ei, fratele unui băieţan- dru ce-o însoţea atunci. Auzind cele ce zice, doña Marina, iute la minte cum era, îi spuse : ,,Măicuţă, din adâncul inimii îţi mulţumesc ! Eu aş veni în clipa asta, dar n-am pe nimeni în care să mă încred şi să îmi ducă stofele şi giuvaierurile, ce-s multe şi de mare preţ. Te rog, măicuţă, aşteaptă-mă cu fiul tău şi ne vom duce în puterea nopţii, căci acum afurisiţii de *teules* stau de veghe şi ne pot zări“.

Bătrâna o crezu şi mai vorbiră ele două. Doña Marina o întrebă cum se gândeau să ne ucidă, când şi unde, iar bătrâna povesti întocmai ce ştiam noi de la *papas.* „Dar cum de ştii, fiind o taină aşa de mare ?“ o întrebă doña

Marina. Ea îi răspunse că ştia de la bărbatul ei, căpetenie peste o parte din cetate şi care tocmai se dusese să dea porunci războinicilor ce-i comandă să ne unească cu oştile lui Montezuma şi crede că în clipa aceasta sunt chiar împreună, căci aşteaptă să plecăm şi de îndată ei să ne ucidă. Aflase de aceasta cu trei zile în urmă, când îi trimiseseră din Mexic omului ei în dar o tobă de aur, iar altor trei căpetenii mantii bogate şi giuvaieruri tot din aur, ca să ne ducă prinşi la stăpânul lor Montezuma. Doña Marina, cum le auzi pe toate, se prefăcu faţă de bătrână şi îi spuse : „De-ai şti cât mă bucur, măicuţă, că sa fiul tău, ce de bărbat mi-1 dai, e om de seamă ! Dar am vorbit prea mult; haide acum să mai şi şedem. Te rog de aceea să mă aştepţi aici, 4ar eu mă duc să-mi strâng avutul; cum nu pot să-i car pe tot deodată, te rog, pe tine şi pe al meu frate să îl păziţi şi apoi îndată vom pleca“. Bătrâna crezu tot ce îi spuse şi se întinse să se odihnească, alături de băiatul ei. Iar doña Marina se repezi până unde era comandantul şi îi povesti toată în- tâmplarea cu indianca, pe care acesta puse s-o aducă şi îi mai povesti şi lui cam tot ce aflase de la *papas.* Puseră pază în jurul ei, de grijă să nu fugă. Cum de se lumină, era o minunăţie să-i vezi pe toţi *caciques* şi *papas* cum se îmbulzeau să aducă războinicii în jur, cu rânjete şi ochiade de mare mulţumire, căci ne şi vedeau gata căzuţi în cursa lor. Ne mai aduseră şi alţi indieni, din cei ce îi ceruserăm, până ce nu mai încăpeau defel în curtea noastră largă, pe care am lăsat-o aşa cum era, spre aducere aminte. Deşi veniseră cholultecii cu războinicii lor chiar dis-de-dimineaţă, noi eram gata pregătiţi şi-i aşteptam. Soldaţii noştri, apăraţi de scuturi, se aţineau la intrare cu săbiile scoase, ca niciunul dintre indienii înarmaţi să nu poată ieşi, iar comandantul era şi el călare, cu mulţi ostaşi în jur, ca să-i păzească. Când văzu ce devreme sosiseră *caciques, papas* şi ceilalţi războinici, grăi : „Priviţi ce poftă au trădătorii aceştia să ne prăvale în şanţuri şi să se îndoape apoi cu carnea noastră ! Dar Domnul nu a vrut să fie aşa !“. întrebă unde erau *papas* care dezvăluiseră mârşava uneltire şi îi răspunseră că stau

în poartă cu ceilalţi *caciques* şi că doresc să intre. Cortés le spuse prin tălmaciul nostru Aguilar să nu mai şadă acolo şi să se ducă pe la ei acasă, căci acum nu ne erau de trebuinţă, gândindu-se că ne-au făcut un bine şi prin urmare merită să-i ocrotim de măcelul ce avea să vină.

Cortés era călare, cu doña Marina lângă el, şi începu a-i întreba pe toţi *caciques* din ce pricină au încercat să ne ucidă în noaptea ce trecuse, căci noi nu le-am _vrut răul nicio clipă, doar le-am zis ce mai spuseserăm "prin toate ţinuturile unde am trecut despre credinţa noastră şi purtarea lor. Prin urmare la ce serveau ţăruşii aceia lungi şi zgărzile din piele şi frânghiile ce le păstrau în casa aşezată lângă templu, de ce tot sapă de trei zile încoace şanţuri şi ridică baricade şi pun apărători pe acoperişuri şi pentru ce şi-au scos din cetate muierile, copiii şi averea ? Cortés adăugă că le văzuse deja pornirile vrăjmaşe şi înşelăciunea în suflet când n-au mai adus deloc bucate, ci în batjocură ne tot cărau apă şi lemne, zicând că nu mai au porumb şi el prea bine ştie cum stau la pândă în şanţuri războinici mulţi la număr şi ne -aşteaptă a trece pe lângă ei spre drumul Mexicului, ca să împlinească urâta lor trădare şi înţelegerea cu alţi războinici ce tocmai li s-au alăturat în timpul nopţii. Drept răsplată pentru dorinţa noastră de a ne avea ca fraţii şi a le împărtăşi porunca Domnului şi a Majestăţii Salé, ei vor să ne ucidă şi să se ospăteze cu cărnurile noastre, ba au pus chiar oalele pe foc, cu sare, cu *ají* şi multe roşii. De asta le e voia, s-ar fi cuvenit să ne atace în câmp deschis, precum obişnuiesc războinicii viteji şi neînfricaţi, aşa cum au făcut de altfel vecinii lor, bravii tlascalteci. Comandantul nostru le mai spuse cum că ştia toate uneltirile făcute în cetate, şi făgăduiala adusă zeului Jor cel războinic, de a-i jertfi douăzeci dintre ai noştri şi ce s-a întâmplat în urmă cu trei zile, când. au sacrificat şapte indieni, cerându-i acestuia izbândă împotriva noastră, ceea ce zeul a încuviinţat, dar cum e hâd şi mincinos el nu are puteri asupră-ne, iar toate răutăţile şi trădările ce le-au urzit se vor întoarce îndărăt la ei.

Aşa vorbi Cortés, iar doña Marina le tălmăci pe limba tor şi înţeleseră prea bine. Cum de auziră, *papas*, *caciques* şi toate căpeteniile mărturisiră că-i adevărat, dar ei nu poartă vină, căci porunca vine prin ambasadorii: lui Mon-, tezuma, de la stăpânul lor. Cortés le spuse atunci că, potrivit legilor noastre, asemenea trădări nu pot sta nepedepsite, iară pedeapsa-i moartea. Abia sfârşi de grăit, că porunci să se tragă un foc de muschetă, care era semnalul cuvenit, şi le dădurăm o scuturătură ca'să şi-o amintească pe vecie, căci omorârăm mulţi din ei şi astfel nu le-au folosit făgăduielile făcute de idolii lor cei mincinoşi. Nu trecură nici două ceasuri că sosiră prietenii noştri Uas- caltecii, lăsaţi afară în câmp, şi se luptară şi aceştia cu multă vitejie pe străzile unde cholultecii mai aveau alţi războinici ce îi ţineau ca să ne împiedice să trecem şi fură şi aceştia înfrânţi. Apoi tlascaltecii începură să cutreiere cetatea, prădând şi luând ostatici, fără ca noi să putem a-i ţine în loc. A doua, zi sosiră alte oşti din ţinutul Tlascalei şi se puseră şi aceştia pe prădat, căci tare se aveau rău cu cholultecii. Văzând ce se petrece, ni se făcu tuturor milă de sărmanii cholulteci şi îi împiedicarăm pe vrăjmaşii lor să mai continue măcelul. Cortés îi spuse lui Cristóbal, de Olí să îi aducă toate căpeteniile Tlascalei, căci vrea să le vorbească, iar aceştia veniră neîntârziat. Le porunci să-şi strângă toţi războinicii şi să-i scoată degrabă din cetate, ceea ce ei făcură de îndată, iar noi râmaserăm doar cu prietenii din Cempoal.

Atunci se înfăţişară câţiva *caciques* şi *papas* cholulteci din părţi ale cetăţii unde nu se pusese mâna la trădare sau cel puţin aşa ziceau şi cum cetatea era mare, putuseră să stea deoparte. Aceştia îl rugară pe Cortés şi pe noi toti să le iertăm trădarea, căci le era poruncă, iar trădătorii plătiseră cu viaţa. Veniră apoi şi cei doi *papas* ce ne erau prieteni, cu bătrânica. nevasta căpeteniei, care poftea să-i fie doñei Marina soacră şi cu toţii cerură iertăciune lui Cortés. Acesta, auzindu-i, se mânie nespus şi trimise după ambasadorii lui Montezuma, ce stăteau închişi la noi în case. Le spuse acestora că cetatea merită

să fie rasă, iar locuitorii ei ucişi cu toţii, dar el, din respect pentru stăpânul lor Montezuma, ai cărui vasali ei sunt, s-a hotărât să-i ierte, dar pe viitor să fie cuviincioşi, căci de mai fac o dată ce-au făcut, negreşit vor pieri până la unul. Trimise apoi după *caciques* din Tlascala care-şi aveau tabăra afară în câmp şi le porunci să dea drumul bărbaţilor şi muierilor ce îi aveau ostatici, căci ajungea tot răul făptuit. Aceştia se cam împotriviră, zicând că cholultecii meritau cu mult mai rău pentru trădările ce le-au avut tot timpul de la ei, dar fiindcă porunca venea de la Cortés, înapoiară mulţi ostatici şi ei rămaseră cu bogăţii, cu aur, mantii şi bumbac, sare şi sclavi din belşug. Cortés le porunci apoi să uite vechea ură şi să se împrietenească cu cei din Cholula, iar ei, din câte am văzut şi auzit, nicicând n-ay^jnai stricat acest legământ. Porunci de asemeni tuturor *papas* şi *caciques* ai cholul- tecilor să aducă înapoi locuitorii şi să deschidă toate măcelăriile care la ei se cheamă *tianguezy* precum şi pieţele, iar ei de noi să nu se teamă căci nu le vom pricinui vreun rău. Aceştia îi răspunseră că în cinci zile vor veni locuitorii înapoi, de prin păduri pe unde se ascunseseră şi totodată să numească el un nou *cacique*, căci cel ce îl aveau fusese ucis la noi în curte. Cortés îi întrebă cine era menit să ia această funcţie de drept, iar ei îi ziseră că un frate al *cacique*-ului ucis şi pe acesta îl numi Cortés guvernator, până la noi porunci.

Când văzurăm că s-au întors locuitorii şi că pieţele erau din nou deschise, porunci Cortés să se adune toţi *papas*, *caciques* şi celelalte căpetenii din oraş. Le spuse apoi vorbele de cuviinţă despre credinţa noastră sfântă şi cum să nu se mai închine ei la idoli, nici să aducă jertfe şi apoi să se ospăteze cu carne orruenească, să nu se mai prade unii pe alţii şi să uite alte mârşave şi ticăloase obiceiuri ce mai aveau, li rugă să ţină minte cum i-au trădat idolii lor. şi cât de răi şi mincinoşi sunt ei, dovadă fiind izbânda ce le-o făgăduiseră în urmă cu cinci zile, când le-au jertfit şapte dintr-ai lor. Cum tot ce spun aceştia către *papas* e înşelătorie, prea bine ar fi ca să-i dărâme şi să-i

sfarme în bucăţi, iar de nu vor a face ei aceasta, făptui-vom noi în locul lor. Le mai cerurăm să văruiască un altar de-al lor, ca să ridicăm în el o cruce. Ei ne pregătiră de îndată cele trebuincioase pentru cruce, dar cât priveşte idolii, tot amânau de fiecare dată. Atunci părintele din ordinul Merced spuse că n-are rost să-i obligăm a-şi smulge idolii până ce nu înţeleg credinţa noastră şi vor "vedea ce ni se întâmplă în Mexic, iar acum să ne mulţumim cu *Ce* le-am spus şi cu ridicarea crucii.

Să las acestea ca să spun că cetatea Cholulei se întinde pe o câmpie cu multe aşezări apropiate : Tepeaca, Tlascala, Chalco, Tecamachalco, Guaxocingo şi multe altele, ce fiind atât de numeroase, nu le mai pun aici. In ţară creşte mult porumb şi alte legume felurite şi *ají* şi * multe plantaţii de *maguey* din care fac ei vinul. Locuitorii ei sunt meşteri olari neîntrecuţi şi au vase frumoase cu desene albe şi stacojii, pe care le vând în Mexic şi în ţinuturile dimprejur, aşa cum în Castilia sunt cele de Talavera şi Plasencia. Cetatea avea pe atunci turnuri înalte, ce erau *cues* şi sanctuare pentru idolii lor, iar cel mai mare era mai înalt decât aveau în Mexic, cu toate că acesta se ridica şi el semeţ şi era plin de bogăţii şi cu terase în jur. Aflarăm că ţineau acolo un idol uriaş, dar cum îl chemau nu-mi amintesc, ci doar că i se închinau şi se strângeau din multe locuri ca să-i aducă jertfe, îi făceau slujbe şi-i aduceau ofrande de prin, moşiile din jur. îmi amintesc chiar clipa intrării în cetate, când vederea atâtor turnuri albe strălucind în soare mă făcuse să-mi fugă gindul la Valladolid.

Dar să nu mai vorbim de această cetate şi întâmplările din ea*şi să spun de oştile trimise de marele Montezuma, care aşteptau, în şanţuri afară din Cholula şi baricadele şi ulicioarele dinadins îngustate ca să se împiedice în ele caii. îndată ce au aflat păţania cea mare, goniră până în Mexic şi-i povestiră lui Montezuma ce au văzut. Atât de repede s-au dus, că şi aflarăm vestea prin două căpetenii ce tocmai se întorseseră. Ştiurăm prin urmare că Montezuma se înnegură *la* faţă şi mult se

mânie. Aduse apoi jertfă la iuţeală câţiva indieni teului său Hui- chilobos, ca să-i răspundă de-i bine să stăvilească venirea noastră în Mexic sau dimpotrivă să ne lase să intrăm. Mai aflarăm că două zile a stat închis ca să se roage şi s-aducă jertfe, împreună cu zece *papas,* cei mai de seamă dintre ei. Răspunsul de la idoli a fost să ne trimită o solie care să-i dezvinovăţească de cele întâmplate la Cholula şi cu semne de pace să ne primească în Mexic, iar odată intraţi puteau cu uşurinţă să nu ne dea hrană şi apă şi să ridice oricare dintre punţi, ca astfel pe toţi să ne omoare. Astfel ne va putea jertfi prea bine lui Huichi-Iobos, care îl sfătuise, şi lui Tezcatepuca, ce-i zeul iadului la ei. Apoi s-or ospăta pe săturate cu mădularele noastre,* iar maţele şi trunchiul şi tot ce va răniâne le vor da şopârlelor, şerpilor şi tigrilor ce îi ţineau în cuşti de lemn şi voi mai povşsti de ei la locul cuvenit.

Să sfârşim dar cu simţirile lui Montezuma şi să spun cum vestea despre fapta noastră şi pedeapsa celor din Cholula se răspândi în toată -Noua Spanie. Dacă până atunci eram ştiuţi de viteji şi ne botezaseră *teules* după luptele de la Potonchan, Tabasco, Cingapacinga şi Tlas-cala, de atunci înainte ne-au crezut vrăjitori şi ziceau că nu pot. ascunde nicio urzeală împotriva noastră, căci tot aflam, drept care ne arătară numai gânduri bune.

Cred că bunii mei cititori au ostenit să mai asculte povestea Cholulei şi aş dori şi eu s-o închei aici, dar nu fără a pomeni de nişte cuşti mari din bârne găsite în cetate, pline cu bărbaţi şi copii închişi acolo la îngrăşat, ca să-i sacrifice şi să se ospăteze cu carnea lor cea fragedă şi bună. Noi sfărâmarăm cwştile în bucăţi, iar Cortés îi trimise pe acei nefericiţi indieni la ei acasă. Apoi porunci, cu mari ameninţări, tuturor căpeteniilor şi *papas* să nu mai ferece în cuşti indieni şi nici să nu se mai îndoape cu neruşinare din carnea semenilor lor. Aceştia se grăbiră să-i tăgăduiască, dar la ce bun când niciodată nu-şi ţineau cuvântul ce-f dădeau.

Acestea sunt marile cruzimi despre care tot scrie şî nu mai sfârşeşte nicidecum de scris fray Bartolomé de las

Casas, episcop de Chiapa, ce zice că fără vreo pricină anume, ci doar aşa din chef şi toană i-am pedepsit pe cholulteci şi scrie cu atâta har, încât poate convinge pe oricine n-a fost martor sau nu cunoaşte adevărul, căci totul e pe dos de cum a fost. Să aibă grijă călugării dominicani citindu-i cartea, căci nimic nu-i pe potriva adevărului. Şi să mai spun cum nişte buni călugări fran- ciscani, primii trimişi de Majestatea Sa în Noua Spanie, merseră la Cholula îndată după cucerirea Mexicului, ce o voi povesti acum, ca să vadă cum a fost cu răzbunarea noastră şi de ce s-a întâmplat. Aceştia îi găsiră pe *papas* şi bătrânii din cetate, iar după ce vorbiră îndelung cu ei, văzură că lucrurile s-au petrecut întocmai cum le-am scris eu şi nu acel episcop. Dacă pedeapsa n-am fi făp- Luit-o, ne-am fi primejduit amarnic vieţile printre oştirile de războinici mexicani şi cholulteci, bine adăpostiţi, iar dacă spre nenorocirea noastră ne-ar fi ucis acolo, Noua Spanie n-ar mai fi fost atât de iute cucerită şi nici n-ar fi îndrăznit să vină o altă flotă, ori dacă oricum s-ar fi aventurat, cu toţii s-ar fi repezit să închidă porturile şi să-şi adore liniştiţi toţi zeii. L-am auzit vorbind pe un călugăr franciscan, om foarte sfânt, pe nume fray Toribio Motolinea, că bine ar fi fost de ocoleam acea pedeapsă, dar cum ea s-a*făcut, şi-a avut partea bună, căci astfel toţi indienii din provinciile Noii Spanii au aflat şi au cunoscut că idolii aceia şi toţi ceilalţi sunt răi şi mincinoşi, iar văzând cum tot ce le-au făgăduit iese chiar pe dos, au pierdut credinţa în ei şi nu le-au mai adus jertfe şi nici n-au mai venit în cirduri să-i adore aşa cum aveau până atunci obiceiul. Cât despre idolul cel mare, nu I-au mai îngrijit şi I-au scos din templul înalt unde-1 ţineau şi I-au ascuns ori I-au zdrobit, că nu s-a mai arătat, iar în locul lui au pus un altul.

Dar să povestesc ce am făcut mai departe.

t

DESPRE ANUME VORBE ŞI SOLII CE LE-AM TRIMIS MARELUI MONTEZUMA

Şedeam deja de paisprezece zile la Cholula şi mare lucru nu mai aveam de făcut. Cetatea era din nou un

furnicar de oameni, în pieţe revenise forfota obişnuită, iar noi îi împăcaserăm pe cholulteci cu tlascaltecii, le înălţaserăm o cruce şi-i învăţaserăm cele cuvenite despre credinţa noastră sfântă. Pe de altă parte, văzând că marele Montezuma tot trimitea iscoade la noi în tabără, ca să întrebe pe furls ce aveam în *gând şi dacă vrem sau nu să mergem mai departe şi să ajungem în cetatea lui, căci reuşea să afle totul de la ambasadori, care încă şedeau cu noi, comandantul nostru se hotărî să stea la sfat cu unii căpitani şi o parte din soldaţi ce îi ştia că îi ţin partea şi nu erau numai viteji, ci şi înţelepţi, căci nicicând nu făcea un pas fără să vadă înainte cum era gândul nostru despre el.

Ne-am înţeles noi prin urmare să îi trimită un răvaş plin de blândeţe şi iubire marelui Montezuma, unde să-i zicem cum am străbătut noi mări şi ţări ca să împlinim porunca regelui şi stăpânului nostru, ce ne-a trimis în aste locuri spre a-1 vedea pe dânsul şi a-i spune lucruri spre folosul său îndată ce le-ar înţelege. In drumul nostru spre cetate, ambasadorii lui ne-au călăuzit la Cholula,’

care, precum spuneau, Ie e vasală şi timp de două zile locuitorii ei ne-au primit bine şi ne-au ospătat, iar în a treia zi au ticluit să ne ucidă mişeleşte. Dar cum noi suntem oameni pe care nicio rea urzire sau trădare nu-i atinge, căci de îndată ştim de ea, i-am pedepsit doar pe aceia dintre ei ce-au uneltit, căci ştiind comandantul nostru că ii sunt supuşi şi având atât respect pentru Domnia- Sa şi pentru prietenia ce ne leagă, n-am vrut să-i prigonim şi să-i ucidem pe toţi ce-au fost părtaşi la acea urită faptă. Ce ne-au spus *papas* şi *caciques* ne-a mâhnit mai rău, anume că Măria-Sa a poruncit fărădelegea, cu ambasadorii ce a trimis ; noi însă n-am crezut o clipă că un senior aşa slăvit ar da asemenea poruncă, mai cu seamă după ce ne-a dovedit prietenie, iar dacă idblii în care crede i-au strecurat cumva in minte gândul acesta de război, ar fi fost făptuit în câmp deschis. Oricum, pentru noi e totuna de suntem atacaţi într-o cetate sau afară în câmp, ziua sau noaptea, căci cine ridică mâna asupra noastră este sortit pieirii. Dar cum ştim neîndoielnic că ne e prieten şi vrem

c^să-1 vedem şi să-i vorbim, vom porni fără zăbavă spre cetatea Mexicului ca să împlinim porunca regelui şi stăpânului nostru.

Când Montezuma primi răvaşul nostru şi află că nu-i învinuim numai pe el de cele întâmplate la Cholula, atât el cit şi *papas,* precum am auzit apoi, se apucară iarăşi să postească şi să aducă jertfe zeilor, spre a vedea de sfatul lor rămâne acelaşi pentru intrarea noastră în cetate. Zeii le spuseră acelaşi lucru, ca să ne lase să venim şi apoi; odată înăuntru, să ne ucidă cum poftesc. Căpeteniile şi *papas* ce îi avea în preajmă îi spuseră şi ei că de ne împiedică, noi ne vom răzbdi cu toate oraşele din jur ce-i sunt vasale, avându-i ca prieteni pe tlascalteci şi to- tonaci din sierra, precum şi alte oraşe ce între timp s-au aliat cu noi. De aceea, spre a ocoli aceste rele, era bun sfatul dat de zeul lor Huichiiobos. Dar să-i lăsăm pe Montezuma şi să spun cum ne-am înţeles noi ’să pornim pe drumul Mexicului şi când să plecăm ne-au ieşit în cale alţi soli de-ai lui Montezuma cu daruri şi ce ne-au zis aceştia din porunca lui.

Montezuma cercetând pasărea magică, care avea la cap o oglindă în care se vedeau cerul şi oameni înarmaţi, ceea ce, după tradiţie, prevestea cucerirea spaniolă *(Codicele Florentin)*

CUM A TRIMIS MARELE MONTEZUMA UN DAR DIN AUR ŞI CE A PORUNCIT SA NI SE SPUNĂ ŞI CUM NE-AM ÎNŢELES NOI SA PORNIM SPRE MEXIC ŞI CE S-A ÎNTÂMPLAT

După ce marele Montezuma s-a mai sfătuit iarăşi cu

zeul său Huichilobos, cu *papas* şi căpeteniile, iar toţi i-au zis să ne primească în cetate şi apoi să ne măcelărească după plac şi a mai primit şi răvaşul nostru ce I-a umplut de teamă, s-a hotărât el să trimită şase căpetenii cu un dar din aur şi felurite giuvaieruri, care făceau cu toate peste două mii de pesos, precum şi baloturi de stofă prea frumos brodată pentru mantii. Când se înfăţişară căpeteniile cu acele daruri dinaintea lui Cortés, făcură plecăciuni până în pământ, pe care-1 atinseră cu riiâna şi apoi îi grăiră : „Malinche, stăpânul nostru marele Mon-. tezuma îţi trimite acest dar şi să-i primeşti cu marea iubire ce ţi-o poartă ţie şi tuturor fraţilor tăi. Măria-Sa mai spune că răul ce-ţi făcură cholultecii mult I-a mâhnit şi vrea să-i pedepsească, căci sunt ei ticăloşi şi trădători şi fapta lor murdară s-au grăbit să o arunce asupra sa şi a ambasadorilor ce i-a trimis“. Mai spuseră aceştia că Montezuma ne e din inimă prieten şi ne aşteaptă în cetatea lui când vom pofti a merge, unde ne va primi cu toate onorurile cuvenite unor bărbaţi viteji şi soli ai unui rege aşa vestit. Dar cum nu va putea să ne ospăteze, căci în cetate hrana e adusă de cărăuşi, fiind aceasta pe un lac clădită, primirea noastră acolo nu va* fi pe potrivă, ci doar cinstirea ce ne-o va arăta. A poruncit de aceea, ca în toate oraşele pe unde vom trece până la intrarea în cetate să ni se dea tot ce avem nevoie.

După ce le înţelese Cortés vorbirea, cu ajutorul tălmacilor noştri, primi el darul cu mari semne de iubire şi îmbrăţişându-i pe toţi solii porunci să li se dea şiraguri de „diamante“ răsucite. Noi, căpitanii şi .soldaţii, eram bucuroşi să auzim vestea cea bună, cum că Montezuma ne primeşte în Mexic, căci doream tot mai fierbinte să ajungem acolo, mai cu seamă aceia dintre noi ce nu aveam moşii în Cuba şi mai fuseserăm în două expediţii înainte de a veni acuma cu Cortés.

Când aflară *caciques* din Tlascala, adică moşneagul şi orbul Xicotenga şi cu Maseescasi că noi ne ducem, tare se întristară. II rugară apoi iarăşi pe Cortés să aibă grijă şi să nu intre în acea grozavă şi temută cetate unde ţineau

mexicanii aşa de mulţi războinici, căci într-o bună zi oricum vor năvăli asupra noastră şi nu ştiau de vom putea scăpa cu viaţă. De aceea se oferiră să ne dea zece mii de războinici, conduşi de vestite căpetenii, care să ne însoţească şi să.ne ducă proviziile de drum. Cortés le mulţumi plin de căldură, dar le răspunse că ar fi o faptă necugetată să intrăm noi în Mexic cu aşa oaste mare, ţinând mai ales seama de vrăjmăşia ce-i desparte, ci nu vrea de la ei decât o mie de indieni, de dus *tepuz- ques* şi de cărat bagaje, precum şi de deschis şi curăţat vreun drum potrivnic. *Caciques* ni-i aduseră îndată pe cei o mie de indieni, gata de drum.

Chiar când eram pe cale de a porni, veniră la Cortés toţi *caciques* şi toate căpeteniile ce-i aduseserăm din Cempoal, care ne-au slujit cu sârg şi cu credinţă şi ne spuseră că vor a se întoarce în Cempoal şi nu merg mai departe de Cholula, căci, au zis ei, în Mexic va fi moarte şi pentru ei şi pentru noi. Auzinclu-i Cortés ce îi cereau, le spuse prin doña Marina şi Aguâlar, tălmacii noştri, că n-au a se teme, doar ei merg cu noî şi nimeni nu va cuteza să-i supere. Dar ei nu se clintiră în hotărârea lor şi atunci Cortés ne zise : „Ferească Domnul să-i târâm pe aceşti indieni cu sila după noi, căci cu credinţă ne-au slujit !“ Şi porunci să se aducă multe baloturi cu stofe bogate şi fine şi le împărţi pe to&te între ei şi-i mai trimise şi prietenului nostru *cacique* cel gras, senior al Cempoalului, alte două baloturi de stofă, pentru el şi nepotul său Cuesco. îi mai scrise lui Juan de Escalante, ce-l lăsaserăm căpitan şi era pe atunci *alguacil mayor,* tot ce ni s-a întâmplat şi că noi pornim acum spre Mexic, iar el să aibă grijă de cei ce s-au aşezat acolo, şi să se păzească zi şi noapte, să sfârşească ridicarea fortăreţei şi pe locuitorii acelor ţinuturi să-i apere de mexicani şi să vegheze ca nimeni din soldaţii noştri ce rămăseseră acolo să nu le pricinuiască vreun rău cumva.

După ce-a scris acest răvaş şi cei din Cempoal s-au dus, am pornit şi noi la drum cu multă pază şi fereală.

CUM AM PORNIT LA DRUM CĂTRE CETATEA

MEXICULUI Şt CE NI S A ÎNTÂMPLAT PE CÂND MERGEAM Şl CE A TRIMIS MONTEZUMA SA NE SPUNĂ

Am părăsit Cholula bine rânduiţi, cu cercetaşi călare şi pedestraşii cei mai ageri în faţa noastră, de se iveşte vreun pericol să-şi poată fi de ajutor, cu bombardele gata să tragă în orice clipă, iar muşchetarii şi arbaletierii având câte un călăreţ din trei în trei şi ceilalţi soldaţi cu cchii ţintă înainte. Mergând noi astfel am ajuns chiar în aceeaşi zi la nişte case risipite pe un deal, la patru leghe de Cholula, care se cheamă Iscalpan şi ţin de GuaxQcingo. La scurtă vreme după sosirea noastră, ne ieşiră în întâmpinare *caciques* şi *papas* de prin satele cetăţii Guaxocingo, aflată -în apropiere, care erau toţi prieteni şi aliaţi cu tlasealtecii şi mai veniră şi de prin alte mici cătune de la poalele vulcanului ce se ridică în preajmă. Aceste căpetenii ne aduseră provizii şi un dar din giuvaieruri de aur nu tocmai de preţ şi îl rugară pe Cortes să 3c primească şi să nu ia în seamă sărăcia darului, ci buna lor voinţă. L-au sfătuit apoi să nu se ducă in Mexiq, cetate prea semeaţă şi plină de războinici, unde nu ne pasc decât primejdii. Dar dacă totuşi ne-am hotărât să mergem, să fim cu mare grijă după ce urcăm la trecătoare când se vor face două drumuri foarte late, iar unul duce la un oraş pe nume Chalco şi celălalt la Tamanalco, alt oraş şi amândouă sunt supuse Mexicului. Unul dintre drumuri e neted şi curăţat ca să ne ispitească a-1 urma, iar celălalt e astupat cu trunchiuri mari şi pini întregi pentru ca nici noi şi nici caii să nu trecem defel. Dar, de ne-am lăsa uşor spre poale pe drumul cel curat, pe care vor să ne îndemne mexicanii, îndată am vedea cum au tăiat un moţ din deal şi-au făcut şanţuri şi apărători, iar în această strungă şed pitiţi şi aşteaptă şlehte de mexicani ca să ne căsăpească. Prin urmare, ei ne sfătuiesc să nu o luăm pe drumul cel curat, ci pe acela astupat cu trunchiuri şi ne făgăduiră să ne dea indieni de-ai lor care, cu tlascaltecii împreună, vor curăţa drumul spre Tamanalco. Cortés le primi darul fericit şi le mulţumi pentru bunul lor sfat pe care negreşit îl vom

urma. pornind pe drumul arătat de ei. A doua zi în zori ne-am reluat urcuşul şi era pe la amiază când am ajuns sus la trecătoare, unde am găsit drumurile aşa cum ne spuseseră despre ele indienii din Guaxftcingo, ceea ce ne-a făcut să credem că (şi restul povestirii lór era adevărată.

Cortés trimise după ambasadorii marelui Montezuma ce ne însoţeau şi-i întrebă cum se face că arată aşa ciudat acele drumuri : unul curat şi neted, iar celălalt astupat de tot cu trunchiuri proaspăt retezate. Răspunseră aceştia că totul se făcuse ca să ne arate nouă drumul cel curat care duce la Chalco, unde vom fi bine primiţi, căci marele Montezuma e stăpân acolo, iar de-a curmezişul celuilalt au pus trunchiuri de arbori şi I-au astupat anume ca să nu umblăm pe el căci au locuri rele şi-i foarte ocolit. Cortés le zise că noi vom merge tocmai pe drumul astupat şi începurăm deci a sui povârnişul muntelui cu cea mai mare grijă, iar prietenii noştri dădeau mereu de-o parte trunchiurile mari şi foarte groase, trecând noi toţi cu mare caznă, iar unele zac până astăzi în marginea acelui drum. Pe când ne căţăram aşa, începu să ningă şi neaua se aşternu peste tot. Atunci am coborât prin trecătoare şi am rămas acolo peste noapte în nişte colibe ridicate ca un fel de han pentru neguţătorii lor indieni. Ne-am ospătat din plin, dar gerul era aprig şi am pus strajă bună, iscoade şi chiar cercetaşi.

A doua zi pornirăm iar la drum şi cam la vremea liturghiei mari ajunserăm la un oraş pe nume Tamanalco, aşa precum am spus, unde ne primiră foarte bine şi ne dădură un îmbelşugat ospăţ.

Cum auzii'ă de sosirea noastră, veniră cei din Chalco şi se adunară cu vecinii lor din Tamanalco şi Chimaloa- csn şi Mecameca şi Acacingo, care e portul unde-şi ţin canoele, precum şi din alte sate ce nu îmi amintesc cum se chemau. Cu toţii împreună ne aduseră în dar giuva- ieruri din aur ce preţuiau peste o sută şi cincizeci de pesos şi două baloturi de stofă pentru mantii şi opt muieri indience, grăind ei către noi : ,,Malinche, primeşte aceste daruri şi crede-ne că îţi suntem prieteni !“. Cortés le acceptă cu mare drag şi

le făgădui ajutorul nostru în tot ce vor avea nevoie, iar văzându-i cum stau adunaţi împreună îi spuse călugărului din ordinul Merced să le vorbească despre sfânta noastră credinţă şi să-şi lase idolii şi tot ce aveam obiceiul a zice pretutindeni pe unde treceam, iar ei răspunseră că bine glăsuieşte şi că vor vedea ee-or face mai apoi. Auzind că suntem trimişii împăratului şi am venit acolo să îndreptăm tot jaful şi. urgisi rea ce-o găsim, începură îndată să ne şoptească în taină, de teamă să nu-i audă ambasadorii lui Montezuma, şi se plânseră aprig de Montezuma şi de vătafii lui, ce le prădau avutul, le ■ luau muierile şi fetele, iar de erau fiumoase, le siluiau acolo pe loc în faţa lor şi îi puneau să trudească mai rău ca nişte sclavi şi câte şi mai câte, ce nu-mi* mai-amintesc, trecând atâţia ani.

Cortés îi mângâie cu vorbe blinde, care-i veneau mereu la îndemână şi doñei Marina deopotrivă, şi spuse că acuma nu-i este cu putinţă dreptate să le facă, dar de mai rabdă, el se va întoarce şi îi va uşura de marea povară a stăplnirii mexicane. Apoi, în aceeaşi mare taină rugă două căpetenii de-ale lor să meargă cu patru dintre tlas- caltecii noştri şi să cerceteze drumul cel curat pe care cei din Guaxocingo ne-au sfătuit să nu-i urmăm, ca să vadă ce şanţuri şi apărători făcuseră şi de mai e pe acolo vreun războinic. Iar *caciques* răspunseră : „Malinche, nevoie nu-i să mergem, căci toturacuma este neted cum a fost, dar acum şase zile au tăiat un deal şi au pus războinici mulţi, să nu poţi trece. Mai apoi însă, Huichilobos, zeul lor .amarnic, i-a sfătuit cum să vă; lase să veniţi şi când veţi fi la ei în Mexic să vă măcelărească acolo în voie. De aceea te rugăm, rămâi cu noi aici şi îţi vom da din sărăcia noastră şi na te duce în Mexic, unde veţi pieria. Cortés le mărturisi cu un zâmbet vesel că mexicanii şi niciun alt popor nu au puterea de a ne ucide, ci numai Cel-de-Sus în care credem, a cărui poruncă i-o ducem lui Montezuma şi tuturor *caciques* şi *papas* ce-s cu el. Cum vrerea lui era să pornim chiar în clipa aceea, le ceru să ne dea douăzeci de căpetenii de ale lor să ne însoţească şi le făgădui că îndată cé vom ajunge în Mexic le va face dreptate. Indienii îi

mulţumiră pentru vorbele bune şi îi aduseră cele douăzeci de căpetenii, iar când ne pregăteam să o pornim la drum, veni o solie a marelui Montezuma. Ce spuseră aceştia voi povesti şi eu.

CUM NE TRIMISE MARELE MONTEZUMA ALJI AMBASADORI Şl NE ADUSERĂ fN DAR AUR Şl MANTII Şl CE-I SPUSERĂ LUI CORTÉS Şl CE LE RĂSPUNSE ACESTA

Tocmai când ne pregătem să o pornim la drum spre Mexic, se înfăţişară dinaintea lui Cortés patru mexicani, aducând în dar aur şi mantii din partea lui Montezuma şi după ce-şi făcură obişnuitele plecăciuni până în pământ, ziseră aceştia : „Malinche, darul acesta ţi-1 trimite stă- pânul nostru, marele Montezuma, care îţi spune cât de rău îi pare de greutăţile ce-ai îndurat venind de pe tărâ-muri aşa îndepărtate ca să-i vezi şi aşa cum ţi-a mat trimis solie, e gata să îţi dea mult aur şi argint şi pietre nestemate pentru regele tău, iar pentru tine patru *cargas* de aur şi pentru fraţii tăi câte o *carga,* numai să ştii că n-ai ce căuta în Mexic. Află că toţi vasalii noştri stau pe la porţi înarmaţi până în dinţi ca să nu poţi pătrunde şi de asemenea nu-s drumuri pentru tine, ci numai o potecă, ce-i strimtă ca să treci şi nici provizii ca să te ospătezi“. Şi mai înşirară multe alte piedici ce s-ar afla în calea noastră, doar ca să nu ne ducem.

Deşi solia îl mâhni, Cortés îi strânse pe ambasadori cu dragoste în braţe şi le primi darul. Nu îmi amintesc cât preţuia, dar ştiu că totdeauna Montezuma trimitea ceva aur cu solii lui. Apoi Cortés îşi arătă mirarea că stăpânul lor Montezuma, fiindu-ne prieten şi senior aşa mare e atât de nestatornic, că una zice odată şi alta a doua zi, iar în ceea ce priveşte aurul făgăduit pentru Majestatea Sa regele nostru şi pentru noi îi mulţumeşte, ca şi pentru darul primit acum şi. le vom răsplăti pe toate în fapte bune. Dar cum socoate Luminăţia-Sa că-i drept să facem cale întoarsă, acum că

am ajuns la porţile cetăţii, fără să împlinim porunca ce-o avem de la stăpânul nostru ? Dacă împăiatul Montezuma şi-ar trimite solii si ambasadorii unui alt împărat la fel de mare şi vestit, iar aproape ajunşi la acesta în cetate s-ar grăbi să vină îndărăt fără a-i înmina* solia ce-au avut-o, cum i-ar primi când s-ar întoarce ca nişte nemernici şi nişte laşi ce-ar fi ? Aşa ne-ar judeca stăpânul nostru împăratul, aşa că noi ne-am hotărât sa pătrundem cu orice preţ în cetate şi să nu mai încerce a ne împiedica cu felurile vorbe. Cortés mai spuse că negreşit va merge şi-i va vorbi marelui Montezuma despre toate cele ce are poruncă a-i spune, iar dacă, după ce-l va auzi. şederea noastră în cetate nu-i va place, ne vom întoarce pe unde am venit. Cât despre sărăcia de bucate, noi suntem oameni cumpătaţi şi ne îndestulăm cu prea puţin şi prin urmare aşteptăm să ne întâmpine cu bună voie.

După ce am trimis solii îndărăt, ne îndreptarăm şi noi spre Mexic, încredinţându-ne sufletele Celui-de-Sus, căci eram şi noi doar oameni şi ne temeam de moarte, după cele ce tot auziserăm. Petrecurăm noaptea într-un oraş pe nume Yztapalatenga, ce-şi are jumătate din case pe apă şi jumătate pe uscat, aşezat lângă un deluşor unde se află un han şi acolo am găsit de mâncare şi ne-am îndestulat.

Să lăsăm acestea şi să mă întorc la marele Montezuma care, după înapoierea solilor cu răspunsul lui Cortés, hotărî pe loc să trimită pe un nepot de al său, ce se chema Cacamatzin, şi era stăpân peste Tezcoco, ca să ne iasă în întâmpinare cu mare cinste. Dar, fiind obiceiul nostru să punem strajă mare şi iscoade, una dintre iscoade veni să ne dea de ştire cum că sosea alai mare de mexicani ce păreau a avea gând de pace şi erau înveş- mântaţi în mantii falnice. Abia se crăpase de ziuă şi ne pregăteam tocmai de plecare, dar Cortés ne porunci-să stăm pe loc până om vedea despre ce e vorba. In clipa aceea se arătară patru căpetenii, se închinară adânc în faţa lui Cortés şi anunţară sosirea lui Cacamatzin, stăpân peste Tezcoco şi nepot al marelui Montezuma, care ne roagă să-i aşteptăm până ce vine. Nu stăturăm mult şi iată-1 că se ivi şi acesta

cu un alai aşa chivernisit, cum nu mai văzuserăm nicicând la vreun trimis de-al mexicanilor. Şi venea Cacamatzin purtat pe sus într-o litieră nemaivăzută, împodobită cu pene verzi şi argintărie şi multe nestemate' înfipte în nişte copăcei din aur foarte fin. Litiera o duceau pe umeri opt mari căpetenii, şi aceştia stăpâni peste oraşe. Când se apropiará de locuinţa lui Cortés, îl ajutară pe prinţ să iasă din litieră, măturară iute pe jos unde urma el să păşească şi îndepărtară paiele din calea lui. Apoi, când se apropiará de comandantul nostru îi făcură mari plecăciuni şi Cacamatzin îi spuse : ,.Malinche, iată-ne, pe mine şi pe aceste căpetenii, veniţi să te slujim şi să luăm seama ca să nu duceţi lipsă de nimic, tu şi tovarăşii tăi şi să vă aşezăm în casa noastră care ne e cetate. Aşa ne-a poruncit stăpânul nostru, marele Montezuma, iar el vă roagă să-i iertaţi că nu el v-a ieşit în cale, dar nu e rea voinţă, ci e cam suferind“. Când am văzut aşa alai şi atâta măreţie la aceşti *caciques* şi îndeosebi la nepotul lui Montezuma, ne minunarăm **foarte şi ne** tot Întrebam între noi cum va £i arătânâ oare Kontezuma, dacă nepotul lui e atât de falnic ?

Cind .Cacamatzin isprăvi de grăit, Cortés se repezi şi-l st rmse în braţe şi le dădu multe semne de iubire şi celorlalte căpetenii şi-i dărui trei boabe de sidef ce-şi schimbă luciul şi culorile precum un curcubeu, iar celorlalţi le riete nişte .,diaijiante[1]‘ albastre. Le mulţumi şi spuse cât e de recunoscător şi că nu ştie când sosi-va ziua să-i răsplătească pe marele Montezuma pentru marea bunătate ce veşnic ne-o arată.

Cum terminară aceste vorbe, o pornirăm şi în urma noastră se umplu tot drumul, căci veniseră aceşti *ca- c.— ques* cu multă servitorime după ei, iar alţi indieni fugiseră ca să ne vadă din multele oraşe din ţinut. In dimineaţa următoare ieşirăm la un drum mai larg şi ne îndreptarăm spre Iztapalapa. Dinaintea ochilor noştri uimiţi sc iviră

---

1 ***Amadis de Gaula,*** **celebru roman cavaleresc spaniol, al cărui text original datează de la începutul secolului al XIV-lea. Be- alcătuit şi publicat în 1508 de Montalvo, a devenit un model** imitat ^ **ia nesfîrşit de toate romanele cavalereşti (N. tr.).**

toate cetăţile şi satele ridicate pe apă, iar pe uscat alte mari cetăţi şi şoseaua dreaptă şi netedă. Credeam că visăm şi ne ziceam că n-au asemănare decât cu scenele de vrajă din *Amadis* * acele turnuri prea semeţe şi *cues* si clădiri ce se iţeau din apă şi străluceau în soare proaspăt văruite. Nu e de mirare că le înşir aici în acest fel, căci am fost nevoit să cuget mult până să mă încumet a descrie această primă înfăţişare a unor lucruri nicicând bănuite, văzute sau măcar visate.

Când am ajuns aproape de Iztapalapa, ne-a uluit măreţia altor *caciques* ce au ieşit să ne întâmpine : erau stăpânul a ..clei cetăţi, ce se chema Cuedlavaca, şi stăpânul cet^i Cuyuacăn, amândoi rubedenii apropiate **de-ale lui Montezuma. Iar când intrarăm în cctatea Iztapalapa, numai să fi văzut palatele unde ne-au găzduit ! Erau înalte şi temeinic durate din piatră de soi, lemn de cedru şi alţi copaci dulce-mirositori, cu încăperi mari şi curţi închise care erau o binecuvântare pentr„u ochi şi toate împodobite cu văluri din bumbac. După ce am văzut bine toate acestea ne-am dus în livadă şi în grădină, ce erau amândouă negrăit de frumoase ca să te uiţi şi să te plimbi prin ele şi nu mă săturam să tot privesc la copacii cei mult feluriţi, cu ameţitoarele miresme ce adiau dinspre fiecare, la aleile de trandafiri, pomii roditori şi florile ce nu creşteau decât la ei acolo. Mai era, în sfârşit, un heleşteu cu apă dulcé. Dar să nu uit ceva : în livadă se strecurau canoe mari. venind dinspre lac printr-o deschizătură. ce-o făcuseră, şi nu era nevoie să te cobori pe mal. Totul strălucea de alb ce era şi vedeai multe lucrături din piatră şi picturi de te minunai privindu-le şi mai erau păsări de nişte soiuri nemaivăzute care se lăsau lin din văzduh deasupra heleşteului. Iarăşi spun că încremenisem privind totul şi credeam că nu mai este niciun ţiniit din lumea largă ca acestea, căci la vremea aceea nu se descoperise Peru. Totul zace astăzi la pământ, zdrobit, şi nimic din ce era n-a mai rămas în picioare.**

***Caciques* din cetate şi din Cuyuacăn aduseră aur în dar, ce preţuia peste două mii de pesos, iar Cortés le mulţumi călduros şi le arată mare prietenie şi le spune prin tălmacii noştri cele cuvenite despre sfânta noastră credinţă şi necuprinsa putere a stăpânului nostru împăratul. Dar să lăsăm acestea şi să spun despre solemna primire ce-o făcu Montezuma lui Cortés şi nouă celorlalţi la intrarea în cetatea Mexicului.**

****

DESPRE SOLEMNA PRIMIRE CE-O FACU MARELE MON- TEZUMA LUI CORTÉS ŞI NOUA CELORLALŢI LA INTRAREA IN MAREA CETATE A MEXICULUI

A doua zi dis-de-dimineaţă, plecarăm din Iztapalapa, iar în jurul nostru roiau toţi marii *caciques* de care am spus. Mergeam pe şoseaua cunoscută de pe dig, lată de opt paşi, care duce drept până la Mexic, fără să cotească nicicum. Deşi era atât de lată, forfotea de lume ; unii ieşeau din cetate, alţii tocmai intrau, şi erau nenumăraţi cei care veniseră să ne vadă, de nici nu ne mai puteam păstra rânduiala în care înaintam. Se căţăraseră pe turnuri şi în *cues*, se îngrămădiseră în canoe de umpleau tot lacul şi nu era nimic neobişnuit în asta, căci nu mai văzuseră niciodată oameni ca noi şi nici cai. Cât despre noi, am amuţit de aşa privelişte şi ne întrebam de poate fi adevărat ca într-un loc de pe pământ să fie oraşe aşa de mari şi altele ce se înălţau din apă ; lacul învolburat de atâtea canoe, şoseaua întreruptă din loc în loc de şanţuri peste care sé ridicau graţioase punţi, iar în faţa noastră se întindea marea cetate a Mexicului. Pe de altă parte nu puteam uita că abia de eram patru sute cincizeci de soldaţi şi ne răsunau tot timpul în urechi vorbele şi sfaturile primite de la prietenii noştri din Guaxocingo şi Tlascala şi Tamanalco şi mulţi alţii, cum că să ne păzim de a intra în Mexic, căci de îndată ce vom fi acolo ne vor măcelări până la unul. Să chibzuiască cititorii mei curioşi de oare lauda ce aduc aici este cumva prea mare şi nemeritată, căci ce

alţi oameni mai fost-au pe acest pământ aşa viteji şi îndrăzneţi ca noi ?

Dar să trec mai departe. Prin urmare, mergeam noi pe şoseaua aceea, când ajunserăm la un punct unde se încrucişa cu o altă cale, care ducea la Cuyuacăn şi unde se zăreau turnuri înalte, ce erau templele lor. In clipa aceea ne ieşiră în întâmpinare sumedenie de căpetenii şi *caciques,* înveşmântaţi în mantii largi, bogate, fiecare diferit brodate ca să arate rangul ce-1 aveau. Erau aşa de mulţi că se umpluse drumul şi fuseseră cu toţii trimişi de Montezuma să ne întâmpine. Cum ajunseră în faţa lui Cortés ne urară bun venit pe limba lor şi în semn de pace se plecară adânc până la pământ, îj. atinseră cu mâna şi apoi îl sărutară. Aici ne oprirăm câtva timp, apoi plecară dintre noi Cacamatzin, seniorul de Tezcoco, precum şi seniorii cetăţilor Iztapalapa, Tacuba şi Cuyuacăn, să-i întâmpine pe marele Montezuma care se apropia şi el, într-o litieră prea frumoasă, însoţit de alţi mari *caciquea* şi seniori, stăpâni peste vasali. Eram acum chiar lângă Mexic, într-un loc unde se ridicau mici turnuleţe. Aici cobori marele Montezuma din litieră, sprijinit de acei mari *caciques,* care îl conduseră ţinându-1 toţi de braţ spre o minunăţie de baldachin din pene verzi, împodobit pe margini cu aur, argint şi perle şi pietre *chalchivis.*

Marele Montezuma venea înveşmântat cu strălucire, după cum îi era obiceiul. Avea în picioare nişte sandale numite *cataras,* cu tălpi de aur şi bătute toate în nestemate. Cei patru* seniori care îl purtau de braţ erau şi ei bogat înveşmântaţi şi văzurăm că aveau mantii anume când se înfăţişau dinaintea stăpânului lor şi altele când ne primiseră pe noi. Şi mai erau încă patru mari *caciques* ascunşi de tot sub baldachinul pe care îl purtau deasupra capetelor şi mulţi alţi seniori care umblau în faţa **lui Montezuma şi măturau pământul pe unde va păşi şi aşezau covoare ca să nu calce în praf. Niciunul dintre toţi aceşti seniori nu cuteza să ridice ochii asupra lui, ci îşi ţineau privirile smerit plecate. Doar celé patru rubedenii şi nepoţi ce îl purtau de braţ se şi uitau la**

el.

Când îi spuseră lui Cortés că vine marele Montezuma şi il văzu şi el, descălecă îndată şi cum se apropiará unul de celălalt îşi arătară semne de profund respect. Montezuma îi ură bun Venit, iar Cortés îi răspunse, tu ajutorul doñei Marina, dorindu-i sănătate. De bine îmi amintesc, Cortés, care mergea cu doña Marina alături, voi să-i aşeze pe Montezuma în dreapta lui, dar acesta refuză şi îi oferi comandantului nostru acest loc de cinste. Coi'tés scoase atunci un şirag de mărgele din sidef, în care se oglindea tot curcubeul şi erau migălos lucrat şi înşirate pe un fir de aur şi fusesei'ă ţinute în ulei de mosc să fie înmiresmate şi i le prinse marelui Montezuma în jurul gâtului, iar tot atunci vru să-i îmbrăţişeze, dâr acei mari seniori care i se aţineau în jur îl opriră iute, căci la ei acest gest e socotit neobrăzat. Cortés îi spuse, cu ajutorul doñei Marina, cât îi tresaltă inima de bucurie că a văzut un prinţ aşa de mare şi cum îi este recunoscător că ne-a ieşit chiar el în cale să ne întâmpine şi că ne copleşeşte cu atâta dărnicie. Montezuma îi răspunse cu- alté vorbe cuvenite pentru asemenea ocazii şi porunci seniorilor de Tezcoco şi de Cuyüacán, doi nepoţi de-ai lui ce îl duceau de braţ, să ne însoţească până la locuinţa noastră, în timp ce el, cu celelalte două rubedenii, Cuedlavaca şi seniorul de Tacuba, se întoarse în cefate şi îl urmară roiurile de *caciques* şi căpetenii care veniseră cu el. Văzurăm iar şi acum cum umblau cii ochii ţintă în pământ, fără să cuteze a-1 privi, lipiţi de ziduri şi îndoiţi din şale. Iar noi intrarăm astfel în cetatea Mexicului fără prea mare înghesuială. Dar cum aş putea oare să descriu mulţimea aceea de bărbaţi, muieri şi copilandri îngrămădiţi pe străzi şi pe acoperişuri şi în canoele de prin canale, veniţi doar ca să ne privească ! îmi amintesc şi acum de parcă ar fi fost ieri şi aduc prinos de slavă şi recunoştinţă Domnul ce ne-a dat puterea şi virtutea fără de

care nu am fi putut intra în aşa temută cetate şi ne-a păzit de multe primejdii de moarte, aşa cum se va vedea. Şi îi mai mulţumesc lui Dumnezeu că mi-a dat viaţă lungă şi am putut să scriu toate acestea, deşi s-ar fi cuvenit ca asemenea întâmplări să fie înfăţişate cu mai multă iscusinţă şi înzestrare decât am avut eu.

Dar să lăsăm vorbele, căci faptele stau bună mărturie pentru ce povestesc şi să ne întoarcem la intrarea noastră în Mexic, când ne-au dus să, ne găzduiască în nişte case mari unde încăpeam cu toţii, care fuseseră ale tatălui lui Montezuma, pe numele lui Axayaca *, şi unde îşi ţinea pe atunci Montezuma marile sale altare pentru idoli şi mai avea o tainiţă plină cu aur, nestemate şi giu- vaieruri, tezaur lăsat moştenire de la tatăl lui Axayaca, de care nu se atingea. Cred că ne-au găzduit acolo din pricină că ne socoteau a fi *teules* şi ne-au pus lângă idolii lor. Fie dintr-o pricină, fie din alta, aici am stat şi erau nişte săli mari de ceremonie şi alte cămări ce aveau pereţii acoperiţi cu ţesături dintr-ale lor, acestea pentru comandantul nostru, iar pentru noi pregătiseră pe jos din rogojini un fel de paturi, fiecare cu un mic baldachin deasupra şi altfel nu se putea, oricât de mari seniori am fi fost noi, că aşa e obiceiul prin acele locuri.

La sosire, intrarăm într-o curte interioară, iar marele Montezuma ce aştepta acolo, veni şi-l luă de mână pe comandantul nostru şi îl conduse la locuinţa lui, precum şi în sala unde avea să şadă, care fuseseră împodobite spre

— Axayacatl, rege al aztecilor între 1469—1481 ^

a-1 primi. Avea pregătit Montezuma un prea frumos colier făcut din crabi de aur, de te minunai privindu-1 şi i-1 prinse el însuşi după gât comandantului nostru Cortés, iar toţi căpitanii se mirară de aşa o mare favoare. Iar după ce i-1 puse, Cortés îi mulţumi prin tălmacii noştri şi grăi astfel Montezuma : „Malinche, eşti la line acasă ; odihneşte-fce cu fraţii tăi“. Plecă apoi îndată spre palatul lui, ce nu era departe şi noi râmaserăm să împărţim cămările după

căpitănii şi aşezarăm artileria la loc potrivit. Ne mai sfătuirăm cu grijă ce ordine să ţinem şi ageri să veghem, atât cavalerii, cât şi noi ceilalţi soldaţi. Ne pregătiseră o cină foarte îmbelşugată, cu bucate ticluite după obiceiul lor şi ne îndestularăm ncântârziat.

Şi avu loc această fericită şi îndrăzneaţă intrare a noastră în marea cetate Tenochtitlăn sau Mexic în ziua a opta a lunii lui noiembrie, anul Domnului nostru lisus Christos o mie cinci sute şi nouăsprezece.

Sosirea spaniolilor în Mexic. Montezuma şi *caciques* ies în întâmpi- narea lui Cortés *(Codicele Florentin)*

CUM SOSI MARELE MOCTEZUMA LA LOCUINŢA NOASTRĂ CU MULTI CACIQUES CARE IL ÎNSOŢEAU ŞI CE VORBI EL CU COMANDANTUL NOSTRU

V

Cum termină marele Montezuma de cinat şi află că şi noi cinaserăm de mult, sosi la locuinţa noastră cu märe alai de căpetenii, toate rubedenii de ale lui. Spunându-i-se lui Cortés că vine, acesta ieşi în mijlocul sălii să-i în- tâmpine, iar Montezuma îl luă de mână şi le aduseră nişte jilţuri mari făcute ca la ei şi lucrate migălos cu aur. Montezuma îl pofti pe comandantul nostru să se aşeze şi şezură amândoi,

fiecare în jilţul său.

Apoi începu Montezuma a grăi, şi ce zicea era plăcut urechilor. Ne spuse cât se bucura să aibă în casa şi regatul lui cavaleri aşa viteji precum Cortés şi noi toţi ceilalţi. Aflase, cu doi ani în urmă, că mai venise un căpitan la Champoton, iar în anul ce trecu îi mai dăduseră de ştire că a sosit alt căpitan cu patru mari corăbii şi ar fi vrut mult să îi vadă, dar ne are acum pe noi şi nu numai că se pune în slujba noastră, d cu noi îşi va împărţi şi tot ce are. La sfârşit mai adăugă cum e încredinţat că noi suntem aceia ce 'i-au vestit demult strămoşii lor că vor veni de la soare-răsare şi le vor stăpâni ţinutul şi aşa trebuie să fie, de-ai judeca după curajul cu care ne-am luptat la Potonchan şi la Tabasco şi atunci cu tlascaltecii, iar el ştia de toate după picturile ce i se aduseséră.

5 Adevărata istorie a cuceririi Noii Spanii« vol. II

Cortés îi răspunse cu ajutorul tălmacilor noştri, îndeosebi al doñei Marina, că nici nu ştie cum îi vom răsplăti vreodată marea bunăvoinţa ce ne-o arată zi de zi şi că desigur noi venim de la soare-răsare şi suntem slujitorii şi vasalii unui mare senior, care se cheamă împăratul don Carlos şi are drept supuşi prinţi mulţi şi vestiţi. în aceste ţinuturi veniserăm tocmai la porunca împăratului nostru, care aflând cât de slăvit senior le stăpâneşte, a vrut să îl vedem şi să-i rugăm, pe el şi' pe ai lui, ca să se creştineze, aşa cum este împăratul nostru şi noi toţi suntem. In felul acesta îşi vor salva sufletele şi ei şi vasalii lor, iar de îndată le va spune ce trebuie făcut şi cum noi ne închinăm unui singur Dumnezeu adevărat şi cine este el şi multe alte lucruri pe care le împărtăşise deja ambasadorilor Măriei-Sale, Tendilé, Pitalpitoque şi Quintalbor atunci, pe plaja dintre dune.

Marele Montezuma avea pregătite minunate giuvaie-ruri din aur, felurit lucrate, pe care le dărui, după ce sfârşiră de vorbit, comandantului nostru. Mai dărui şi căpitanilor mici lucruşoare tot din aur şi câte trei baloturi

de stofă foarte fină, lucrată cu pene, iar nouă, soldaţilor, câte două baloturi de stofă. Şi toate acestea le făcu arătând multă voioşie şi apucături de mare domn.

— Când împărţeala luă sfârşit, îl întrebă pe Cortés dacă suntem cu toţii fraţi şi vasali ai marelui nostru împărat, iar el răspunse că aşa eram, fraţi întru credinţă şi prietenie, oameni de vază şi slujitori ai împăratului. Mai schimbară apoi între ei complimente, dar cum era întâia dată când venise şi era un împărat aşa de mare, nu avea rost să îl mai ostenească, aşa că discursurile încetară.

Montezuma le poruncise majordomilor lui să ne aducă tot ce ne face trebuinţă, aşa vrem şi ne e obiceiul : porumb, pietre de măcinat, muieri indience să ne facă pâine, **găini şi fructe şi mult fân pentru cai. Apoi se despărţi cu mare curtenie de comandantul nostru şi de noi, iar noi îl petrecurăm până în stradă. Cortés ne porunci să nu ne îndepărtăm prea mult de locuinţă până ce nu vom lămuri ce-i de făcut.**

Mă opresc aici şi voi povesti ce s-a mai întâmplat.

Intâlnirea dintre Montezuma, Cortés şi Doña Marina *(Pânză .din Tlascala)*

CUM, CHIAR A DOUA ZI. SE DUSE COMANDANTUL NOSTRU SA-L VADĂ PE MARELE MONTEZUMA Şl CE VORBIRĂ El ÎMPREUNA

A doua zi se hotărî Cortés să meargă şi el la palatul lui Montezuma, după ce mai înainte trimise să vadă ce face acesta şi să-i anunţe la sosirea noastră. Luă cu el patru căpitani, Pedro de Avarado, Juan Velázquez de León, E)iego de Ordaz şi Gonzalo de Sandoval şi ne mai duserăm şd cinci soldaţi. Aflând că vine, Montezuma ieşi şi el să me întâmpine până în mijlocul sălii, cu toţi nepoţii dimprejur, căci alţi seniori nu aveau voie nici să intre, nici să deschidă gura acolo unde ácesta se afla, decât cu treburi frabnice şi neobişnuite. După ce îşi dovediră respectul cuvenit, Montezuma îl luă de mână pe Cortés şi îl conduse la estrada pe care îşi avea tronul, unde îl aşeză la dreapta lui, iar pe noi ne aşeză în nişte jilţuri^ce porunci atunci să fie aduse. Cortés prinse a-i vorbi pfin tălmacii noştri, doña Marina şi Aguilar, şi îi zise că acum, ajun- gând să vadă şi să vorbească unui senior atât de înalt cum era Domnia-Sa, se liniştise şi el şi noi toţi ceilalţi, căci călătoria lui se împlinise, asemeni şi porunca ce-o avea de la regele şi stăpânul nostru. Ce mai avea să-i spună, despre stăpânul nostru cel din ceruri, ştia deja Luminăţia Sa de la ambasadorii săi Tendile, Pitalpitoque şi Quintalbor, atunci când avusese bunătatea de-a ne tri- mite luna şi soarele de aur pe plaja dintre dune,, iar el le povestise cum ne închinăm noi la un singur Dumnezeu şi celelalte lucruri despre credinţa noastră sfântă. Cât despre zeii lor, aceştia sunt doar draci şi rele făcături şi pe cât de urâte le sunt chipurile, pe atât de ticăloase faptele, iar unde am pus noi cruci, aşa cum au văzut ambasadorii lui, de groaza lor nu îndrăznesc să mai apară dinainte, aşa cum timpul o va arăta. Iar acuma îl roagă pe Majes- tatea Sa să asculte cu multă atenţie vorbele ce le va spune. Şi începu a povesti pe

înţelesul lor, despre facerea lumii şi cum suntem cu toţii fraţi, fii dintr-un tată şi o mamă, ce se chemau Adam şi Eva şi cum în chip de frate, împăratul nostru, fiind întristat de pierderea atâtor suflete, căci sunt nenumărate acelea pe care le târăsc în iad idolii lor, unde ard şi se zvârcolesc în vâlvătăi nestinse, ne-a trimis la ei să-i lecuim, ca să nu-i mai adore pe acei idoli, să nu le mai aducă jertfă indieni şi indience, fraţi de-ai lor, şi nici să mai încuviinţeze sodomii şi jafuri. Şi le mai spuse cum, după o vreme, stăpânul şi regele nostru va trimite alţi oameni ce duc o viaţă sfântă printre noi şi-s mult mai buni, să le vorbească despre aceste adevăruri, căci noi veniserăm doar să le dăm de ştire şi să-i rugăm să împlinească ce am zis. Cum se părea că Montezuma doreşte să răspundă, Cortés se întrerupse, grăind către noi: „Aceasta e prima încercare şi am împlinit ce-am avut de făcut". Grăi Montezuma: „Señor Malinche, ştiam de aceste vorbe ale voastre dinainte, căci le-ai rostit şi slujitorilor mei pe plaja dintre dune, adică povestea cu cei trei zei ai voştri şi cu crucea şi tot ce ai predicat prin toate cetăţile pe unde aţi trecut. Nu v-am răspuns până acum nimic, căci de la începuturi noi avem zeii noştri, pe care îi adorăm şi pentru nof sunt buni j aşa or fi şi ai voştri, dar, rogu-vă, nu vă mai osteniţi a ne vorbi de ei. Cât despre facerea lumii, tot astfel ne învaţă şi credinţa noastră că s-a petrecut şi prin urmare suntem siguri că voi Sunteţi **aceia despre care ne-âu prezis strămoşii noştri că vor veni de la soare-răsare. Vă mai spun că sunt slujitorul regelui vostru şi îi voi dărui din tot ce am, căci, aşa cum v-am zis, cu doi ani în urmă au mai venit aici căpitani cu corăbii tot de pe unde aţi sosit şi voi şi ziceau aceştia că sânf supuşii marelui vostru rege ; doresc să ştiu de** Sunteţi **cu toţii acelaşi popor".**

Cortés îi răspunse că aşa este, cu toţii suntem fraţi şi slujitorii împăratului nostru, iar înaintaşii noştri veniseră să cerceteze drumul şi marea şi

porturile, ca să fie cunoscute şi să ne pregătească sosirea. Montezuma vorbea de Francisco Hernández de Córdoba şi de Gri jaiva, când am venit noi prima dată să descoperim. Mai spuse că încă de pe atunci se gândise să invite câţiva din aceşti oameni să-i viziteze regatul şi să-i onoreze cetăţile, dar iată că zeii i-au împlinit dorinţa şi ne aflăm în casa lui care-i şi a noastră, unde ne putem veseli şi odihni în voie, căci tot ce vom pofti îndată vom avea. Iar dacă în alte dăţi ne trimisese vorbă să nu intrăm la el în capitală, nu era din voinţa lui, ci se speriaseră supuşii, zicând că ştim a arunca cu fulgere şi trăsnete şi cu caii noştri ucidem mulţi indieni şi că eram nişte *teules* şi alte asemenea copilării. Acum când a văzut că suntem oameni din carne şi oase şi foarte înţelepţi, mai ştiind el cât suntem de viteji, ne respectă mai tare ca înainte şi va împărţi cu noi avutul lui..

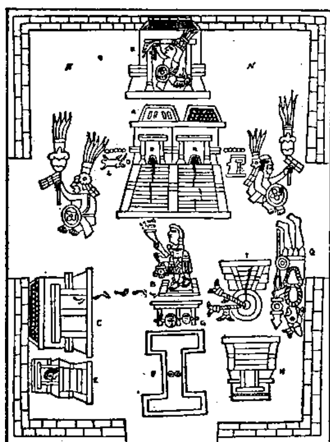
Cortés şi noi toţi îi răspunserăm că suntem adânc recunoscători pentru nemăsurata lui bunătate. Iar Montezuma zise şi el râzând, căci era plin de voie bună în vorba sa de mare domn : „Malinche, ştiu prea bine ce ţi-au spus tlascaltecii, cu care te-ai împrietenit aşa de strâns, că şi eu sunt un zeu sau un *teule,* iar în casele mele nu-i decât aur şi argint şi nestemate. Nu mă îndoiam, că fiind voi aşa ageri, nu o să-i credeţi şi veţi lua totul drept o glumă. După cum vezi, señor Malinche, în asta aţi avut dreptate, căci iată, trupul meu e tot din os şi carne ca al vostru, iar casele şi palatele sunt, precum vedeţi, din piatră lemn şi humă. Desigur că sunt un mare rege şi cu adevărat am bogăţii de 1» străbunii mei, dar nu toate nebuniile şi minciunile ce au spus despre mine, ce tu le-ai luat drept glumă, după cum la fel cred şi eu de fulgerele şi trăsnetele voastre“. Cortés îi vorbi şi el râzând că aşa fac vrăjmaşii, spun lucruri rele şi fără miez de adevăr de cei pe care nu-i iubesc, dar noi am înţeles prea bine că în tot acest ţinut nu-i împărat mai vestit ca Măria Sa, şi nu fără temei

ajunsese vestea la împăratul nostru.

In timpul acestui schimb de vorbe, Montezuma trimise în taină un mare *cacique,* nepot de al său, din cei care îl însoţeau pretutindeni, să le poruncească majordomilor ca să adjucă anumite giuvaieruri din aur, care se pare că fuseseră puse deoparte să-i fie date lui Cortés şi zece baloturi de stofă fină, pe care le împărţi în felul următor : aurul şi stofele între Cortés şi cei patru căpitani, iar nouă, soldaţilor, ne dădu fiecăruia câte două coliere de aur, ce făceau fiecare zece pesos şi două bucăţi de stofă pentru mantii. Tot aurul dăruit atunci preţuia peste zece mii de pesos, iar el îl împrăştia cu o veselie şi o uşurinţă demne de un mare şi adevărat senior.

Cum trecuse de amiază şi stătuserăm cam mult, Cortés spuse : „Señor Montezuma, în marea bunătate ce ne-o arăţi de fiecare dată ne copleşeşti tot mai mult, dar a sosit timpul cinei şi noi ne vom retrage". Montezuma îi răspunse că, dimpotrivă, noi îl onorăm cu vizita ce i-am făcut-o. Şi aşa ne-am despărţit, încântaţi de marea lui curtenie şi ne-am îndreptat spre locuinţele noastre vorbind tot timpul de bunele sale maniere, eleganţa şi înalta ţinută ce le avea in toate, promiţând să-i purtăm tot respectul pe care-1 merită şi să ne scoatem căciulile bine căptuşite, ca nişte coifuri, ce le aveam, când îi vom trece dinainte.

Dar să lăsăm acestea şi să mergem mai departe cu povestirea noastră. ,

Planul Mexicului, după *Codicele Florentin*

DESPRE PURTĂRILE Şl FĂPTURA MARELUI MONTEZUMA Şl CE MARE SENIOR ERA

Marele Montezuma era în vârstă de până în patruzeci de ani, destul de înalt şi zvelt, poate cam slab şi nu era prea negricios, ci smead cum sunt indienii, părul nu îl purta prea lung, doar cât să-i acopere urechile ; barba o avea destul de rară, neagră şi frumos tăiată, chipul oval şi zâmbitor, privirea demnă şi arăta de obicei bunăvoinţă, sau gravitate, după împrejurări. Era foarte curat şi îngrijit ; se îmbăia o dată pe zi, după amiaza. Avea multe ţiitoare, fiice de căpetenii, şi două soţii legitime, care erau şi ele mari *caciques,* iar când le vizita, totul se petrecea &i aşa taină, că nu ştiau de întâlnire decât vreo câţiva slujitori. Nu avea obiceiuri ruşinoase. Veşmintele ce le purta o zi nu le mai lua pe el decât peste alte patru zile. Garda lui se compunea din vreo două sute de căpetenii, care stăteau în nişte încăperi de lângă el, şi nu toţi aveau voie să-i vorbească, ci doar câte unii, care atunci când se duceau trebuiau să lepede mantiile bogate ce purtau şi să-şi pună altele, sărăcăcioase, dar curate. Intrau la el desculţi, cu ochii ţintă în pământ, fără să

cuteze a-i ridica vreodată asupra lui şi înaintau iăcând trei plecăciuni, spunând la fiecare dintre ele : „Stăpâne, stăpânul meu, înaltul meu stăpân“, înainte de a ajunge în faţa lui. El răspundea cu puţine cuvinte la raportul ce i se înfăţişa şi aceştia ie- şeau de-a-ndărătelea, cu ochii tot plecaţi. Şi am mai văzut ceva : când alţi seniori de seamă veneau din depărtări pentru judecăţi sau pentru vreun negoţ, înainte de a intra în palatul lui Montezuma trebuiau să se descalţe şi să îmbrace mantii de săraci şi nu puteau pătrunde dfe-a dreptul, ci numai ocolind palatul pe o parte, căci altminteri ar fi fost socotit o mare necuviinţă. Când şedea la masă, bucătarii îi înfăţişau peste treizeci de feluri de mâncare, pregătite special pe gustul lui şi aşezate pe nişte mici braseros din lut ca să nu se sleiască. Se socoteau peste trei sute de porţii din felurile de mâncare pe care urma să le mănânce marele Montezuma, nemaivorbind de cele peste o mie pentru gardă. Când sosea ora mesei, Montezuma se ducea uneori să-şi viziteze bucătarii, înconjurat de căpetenii şi majordomi şi aceştia îi spuneau ce fel era mai bun şi din ce pasăre sau altceva era gătit, dar făcea aceasta foarte rar şi doar aşa, să se distreze. Am auzit vorbindu-se că îi găteau uneori carne de prunci, dar cum bucatele erau atât de felurite şi aveau atâtea mirodenii nu reuşeam să ne dăm seama dacă era carne de om sau altceva. In **fiecare zi se pregăteau mâncăruri din carne de găină, curcani [2], ¡fazani, potârnichi din partea locului, sitari, raţe sălbatice şi de casă, căprioare, porci de-ai lor mistreţi, păsări de baltă, iepuri sălbatici şi de casă şi numeroase alte neamuri de vieţuitoare sau legume ce-s doar în ţara lor şi sunt atâtea că-mi trebuie o groază de vreme să le numesc pe toate. Nici nu ne uitam prea bine în ele ; ştiu doar cu siguranţă că, atunci când**

2 **în original : *gallos de papada* — cocoşi cu guşă. (N. tr.)**

comandantul nostru i-a certat pentru obiceiul ce-1 aveau de a jertfi semeni de-ai lor şi a se ospăta cu carnea lor, Montezuma a dat poruncă să nu i se mai gătească aşa ceva.

Dar să lăsăm acestea şi să spun cum se servea la masă : de era frig, făceau foc mare de jeratic din scoarţa unor arbori, care nu scotea fum şi răspândea o mireasmă foarte plăcută, iar ca să nu-i vină din vatra de jeratic căldură prea mare, aşezau în faţa ei un fel de paravan lucrat cu aur şi împodobit cu chipuri de idoli, iar el se aşeza pe un jilţ scund şi moale, cu prea frumoase lucrături şi-i puneau 'dinainte o masă joasă, decorată şi ea la fel ca jilţul şi acoperită cu o faţă de pânză albă ca neaua şi nişte şerveţele lunguieţe. Apoi veneau patru fecioare frumoase şi curate şi îi dădeau apă ca să-şi clătească mâinile, din nişte lighenaşe adânci, ce se numesc *xicales;* dedesubt îi ţineau alte vase, ca să se scurgă apa şi apoi îi aduceau ştergare: Alte două femei veneau să-i dea turtiţe de porumb.

Când începea să se ospăteze, îi aşezau dinainte alt paravan din lemn, pictat cu aur, ca nimeni să nu-i vadă cum mănâncă, iar cele patru fecioare ieşeau afară şi în locul lor veneau patFU bătrâne şi venerabile căpetenii, care-1 vegheau stând în picioare lângă el. Vorbea cu ei din când în când şi-i întreba de câte unele, iar uneori ca o cinstire, le mai dădea să guste din vreun fel ce îi plăcuse tare mult. Aceşti bătrâni erau rubedeniile lui cele mai apropiate şi cei mai buni sfătuitori, iar când mâncau ceva în faţa lui, stăteau tot în picioare, cu mult respect şi fără să-i privească.

Vesela de la masă era din lut de Cholula, cu desene stacojii şi negre. în timpul cinei, gărzile de alături nu cutezau să scoată o ş6aptă sau să se mişte în vreun fel.

I **se aduceau fructe din toate câte creşteau în acele ţinuturi, dar mânca foarte puţine, uneori. în alte**

rânduri veneau cu boluri din aur foarte fin, în care era o băutură făcută din cacao şi se zicea că o bea ca să fie mai bărbătos cu muierile lui. La vremea aceea nu eram atenţi la asemenea lucruri, dar am mai văzut ducându-i-se vreo cincizeci de căni mari, pline cu cacao aromată, cu spumă dulce şi din ele bea, iar femeile îl serveau cu adânc respect. Când avea chef, în timpul cinei, chemau nişte indieni gheboşi, pociţi la chip, pitici şi aduşi de spate, alţii care spuneau glume şi erau cu toţii un fel de bufoni sau măscărici şi mai veneau indieni care cântau şi dansau, căci lui Montezuma tare îi plăcea să petreacă şi să asculte cântece. La urmă îi răsplătea cu resturi de la masă şi cu cacao.

După aceea, intrau cele patru fecioare şi strângeau masa şi îi turnau din nou, cu mult respect, apă pentru clătit pe mâini. Montezuma mai stătea puţin de vorbă cu cele patru bătrâne căpetenii, apoi aceştia se retrăgeau făcându-i plecăciuni şi el se odihnea puţin.

După ce marele Montezuma sfârşea de cinat, începeau toţi ceilalţi din palat – garda şi servitorimea – să mă- nânce şi ei. Erau cam o mie de persoane şi se ospătau şi ei din bucatele de care am vorbit şi beau peste două mii* de boluri de cacao, cu multă spumă, aşa cum o fac mexicanii, iar la urmă li se aduceau uriaşe cantităţi de fructe. Era o cheltuială mare să-şi ţină toate femeile, slujnicele care îi pregăteau turte de porumb şi cacao şi altele nenumărate.

Dar să încetăm a vorbi de cheltuielile şi mesele lui Montezuma şi să mai spun şi de majordomii lui, de trezorieri, de cei ce aveau în grijă proviziile de hrană şi porumb. Ar fi atât de mult de scris de fiecare în parte, că nu ştiu nici măcar unde să încep ; voi spune numai cât ne minunam de rânduiala şi belşugul ce erau în toate. Mai spun ceva ce am uitat şi merită să amintesc, anume că îl mai serveau pe

Montezuma, pe când stătea la cină, alte două prea chipeşe femei, şi-i aduceau turtiţe albe de porumb, cu aluatul amestecat cu ouă şi alte lucruri hrănitoare şi mirodenii, puse pe nişte tăvi acoperite cu un ştergar curat. Mai mânca el şi alte pâinişoare lunguieţe, ce le frământau tot cu fel de fel de bunătăţi şi încă o pâine, ce se chema *pachol* şi era mai turtită, ca o lipie subţire, nedospită. Pe masă îi aşezau trei vase înalte şi înguste, de parcă erau tuburi, pictate şi poleite tu mult meşteşug, iar înăuntru erau cu *liquidămbar* [3], amestecat cu o iarbă ce se numea tutun. După ce sfârşea cina i se strângea masa şi plecau toţi măscăricii şi dansatorii, trăgea pe nări puţin fum dintr-unul din tuburile acelea şi astfel adormea.

îmi amintesc că la vremea aceea, mai-marele majordomilor de la palat era un *cacique* vestit, pe care noi îl porecliserăm Tapia şi care ţinea socoteală de toate veniturile împăratului. Avea nişte registre, făcute din hârtia lor de se cheamă *amal* şi umpluse o casă întreagă cu ele.

Să mai povestesc cum avea Montezuma două case întregi înţesate numai cu arme, iar multe dintre ele erau bătute în aur şi scânteietoare nestemate. Erau acolo scuturi mari şi mici, săbii scurte şi grele, de spart ţeasta şi alte săbii mari de prins cu două mâini, ce aveau tăiş din obsidiană şi erau cu mult mai ascuţite ca săbiile noastre, lăncii mai lungi ca ale noastre, cu vârful cât un braţ, făcut din mai multe tăişuri vârâte unul după altul, ce chiar dacă se înfig în scut sau pavăză nimica nu păţesc şi-s aşa ascuţite că-şi rad cu ele părul de pe creştet. Erau şi arcuri cu săgeţi, prea bune, şi suliţe cu două vârfuri sau doar cu unul şi o drăcie cu care le aruncă şi praştii multe cu pietrele lor rotunjite de mână şi un

---

3 **Substanţă aromatică obţinută din seva unui copac numit *ocozol,* din familia hamamelidaceelor, cu trunchiul gros şi coroana foarte întinsă, care creşte în Mexic. (N. tr.)**

fel de paveze care se pot înfăşură la loc când nu se luptă, ca să nu stânjenească la mişcări, iar la nevoie se pot desfăşura din cap până în picioare. Mai avea multe cămăşoaie lungi din bumbac, groase şi căptuşite ca nişte ârmuri, frumos împodobite pe afară cu pene colorate, formând nişte desene ca blazoa- nele şi nişte căşti şi coifuri din lemn şi os, cu felurite pene înfipte în ele. Am mai văzut şi alte arme, dar nu le mai spun, că sunt şi aşa prea multe. In casele acelea şedeau meşteşugari, ca să le facă şi să le grijească şi majordomi, să stea de pază bună.

Să lăsăm acestea şi să trecem la casa păsărilor şi aici trebuie să mă opresc spre a povesti de fiecare. Era acolo păsăret de toate soiurile, de la acvilele cele regale, alţi vulturi mai obişnuiţi şi felurite zburătoare mari, până la păsărele prea micuţe, având culorile cele mai vii, şi acelea cărora li se smulg penele verzi cu care îşi împodobesc ţesăturile şi alte lucrături cu pene. Ele sunt de mărimea unei coţofene de la noi şi se numesc *quetzales.* Mai erau şi alte păsări cu pene în cinci culori, verzi, roşii, albe, galbene şi azurii, dar nu îmi amintesc cum se chemau. Se mai zburătăceau pe acolo papagali de toate culorile şi erau aşa mulţi că nu mai pot să spun numele lor. In sfârşit, mai erau răţuşte cu pene moi şi mătăsoase şi alte păsări asemenea lor, doar ceva mai mari. Tuturor acestor păsări li se jumuleau penele din când în când, la vremea potrivită şi le creşteau altele în loc, Când venea timpul să clocească, erau indieni şi indience puşi anume să împartă ouăle şi să le vegheze, care se îngrijeau de toate păsările acelea şi le curăţau cuiburile şi le hrăneau şi ştiau ce trebuie să facă la fiecare în parte. Era acolo şi un heleşteu cu apă dulce, unde se preumbla un fel de păsăroi cocoţat pe picioroange, de un roşu aprins la trup, la aripi şi la coadă. Nu ştiu cum îi ziceau pe acolo, dar în insula Cubei se cheamă ***ipiris*** alt păsăroi care îi seamănă. In heleşteu se mai

dondăneau şi cârâiau şi alte zburătoare, tot de apă.

Să mai vorbesc şi de altă casă, tot aşa mare, unde îşi ţineau numeroşi idoli, de care ne ziceau că sunt războinici şi în jurul lor forfoteau tot soiul de fiare sălbatice, tigri şi lei de două feluri, altele ce sunt mari cât lupii şi pe aici se cheamă *adives* [4], vulpi şi sălbăticiuni mai mici, ce toate se hrănesc cu carne. Ele creşteau şi se înmulţeau acolo şi le dădeau să mănânce căprioare, păsări, căţeluşi ori vânat, ba am auzit chiar că ••le aruncau şi hoituri de indieni care fuseseră sacrificaţi. Cu aceştia se întâmplă aşa, după cum am mai spus : după ce sfârtecau pieptul unui sărman indian, cu nişte cuţitoaie lungi de obsidiană, îi smulgeau inima ce încă mai bătea, pe care o ofereau drept jertfă zeilor, împreună cu sângele lui cald. Apoi îi tăiau coapsele şi braţele şi capul, cu care se în- dopau la mari ospeţe, după aceea ţeasta o înfigeau în ţeapă, iar restul trupului nu îl mâncau, ci îl dădeau la fiare.

.în casa aceea blestejpată ţineau năpârci veninoase, unele aveau ca nişte clopoţei în coadă şi sunau din ei. Erau^ cele mai rele dintre toate şi le creşteau ferecate în nişte oale mari de lut, căptuşite pe fund cu pene şi acolo se ouau şi ieşeau puii. Pe acestea le hrăneau cu carne de indieni şi nişte căţeluşi pe care-i creşteau ei. Când ne-au izgonit mai apoi din Mexic şi ne-au ucis peste opt sute din ostaşi, cu morţii noştri au îndestulat multe zile fiarele acelea şi toţi şerpii lor. Toate jigăniile astea erau dedicate zeilor lor războinici şi le ţineau tovărăşie. Să nu mai spun ce se auzea dintr-acolo, de te cuprindea groaza şi credeai că eşti de acum în iad, când începeau să ragă tigrii şi toţi leii, chelălăiau şacalii şi cu vulpile sau şuierau năpârcile.

Să mai povestesc şi de marea pricepere şi

---

4 **Şacali. Dar Bemal Diaz se înşeală aici în privinţa termenului, care nu este de provenienţă mexicană, ci arabă, şi se utilizează în mod curent în Spania pentru a desemna şacalul (N. tr.)**

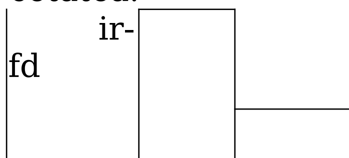
îndenlânare ce-o arătau indienii în toate meşteşugurile. Voi începe cu meşterii pietrari şi cu orfevrii care lucrau cu aur şi argint obiecte de tot felul, de s-au minunat în Spania marii noştri giuvaiergii când le-au văzut; aceştia erau mulţi şi toţi la fel de buni şi şedeau într-un orăşel pe nume Ascapotzalco, la o leghe de Mexic. Mai erau alţi mari meşteri care tăiau pietrele preţioase ji *chalchivis*, ce-s ca smaraldele, ca să nu mai vorbesc de artiştii foarte pricepuţi în lucrături cu pene, **şi pictorii şi sculptorii fără pereche. Ne vom putea da bine seama de marele lor har, dacă privim ce fac artiştii lor** de **azi. Căci sunt acum în Mexic trei indieni, sculptori şi pictori atât de talentaţi, care se cheamă Marcos de Aquino, Juan de la Cruz şi Crespillo, încât dacă ar fi trăit pe vremea vestitului Apelles din vechime său s-ar fi întrecut în timpul nostru cu Michelangelo ori cu Berruguete le-ar fi stat neîndoielnic deopotrivă.**

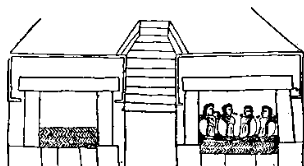
Să mergem însă mai departe şi să vorbim de indien- cele care ţeseau şi brodau cu dibăcie atâtea pânzeturi şi stofe fine cu neîntrecute lucrături de pene. Acestea erau aduse de obicei din nişte sate aflate în provincia Cotastán, la nord de Veracruz şi aproape de San Juan de Ulúa, unde am debarcat noi cu Cortés. Chiar la Montezuma în palat, toate fiicele de *caciques* ce le ţinea el coficubine erau şi ele iscusite ţesătoare şi ce făceau împodobeau cu pene, iar tot cu asta se îndeletniceau şi nişte fete, tot de căpetenii, ce trăiau retrase, precum călugăriţe de-ale noastre. Aceste, să le zicem călugăriţe, şedeau în nişte case din preajma marelui templu al lui Huichilobos şi îl slujeau pe el sau pe alt idol-muiere despre care se spunea că înlesnea căsătoriile, iar părinţii le scoteau de acolo doar ca să le mărite.

Iarăşi mai spun de numeroşii dansatori ce se aţineau pe lângă Montezuma şi erau aşa mulţi că umpleau un cartier : unii jonglau cu un băţ, dar nu cu mâinile, ci cu picioarele : alţii săreau atât de sus

încât păreau că zboară şi, în sfârşit, mai erau şi un fel de bufoni care îl veseleau. Avea. în slujba lui şi puzderie de meşteşugari – pietrari, zidari, dulgheri, tâmplari – care lucrau neîncetat la palatele lui. Să nu uităm nici de grădinile cu flori nemaivăzute şi arbori de esenţe plăcut mirositoare, armonios aranjate, potecile, bazinele şi heleşteiele cu apă dulce, unde * vedeai apa cum intră la un capăt şi iese pe la celălalt şi băile care erau acolo şi păsăruicile viu colorate ce-şi aveau cuibul în copaci şi plantele medicinale sau aromate, toate îngrijite de pricepuţi şi meşteri grădinari. Totul era făcut din piatră şi proaspăt văruit : băile, aleile, pavilioanele şi alte locuri menite pentru cânt şi dans. Tot ce vedeam ne încânta privirea – grădinile şi toate celelalte – că nu ne săturam să-i admirăm întreaga măreţie.

Am început să ostenesc descriind totul şi cititorii mei asemenea, aşa că voi spune cum a mers Cortés cu mulţi căpitani şi soldaţi să vadă Tlatelolco [5], piaţa cea mare din Mexic şi ne-am căţărat până sus în templul cel înalt unde şed idolii lor, Tezcatepuca şi Huichilobos. Aceasta a fost prima oară când a ieşit comandantul nostru să vadă cetatea.

5 **Dé fapt Tlatelolco şi Tenochtitlán au fost două cetăţi independente pînă în 1473.**

Palatul lui Montezuma, după *Codicele din Mendoza*

CUM A IEŞIT COMANDANTUL NOSTRU SA VADA CETA* TEA MEXICULUI Şl TLATELOLCO, ADICA PIAŢA CEA MARE Şl TEMPLUL CEL ÎNALT AL LUI HUICHILOBOS Şl CE S-A MAI ÎNTÂMPLAT

Şedeam deja de patru zile în Mexic şi nici noi, nici comandantul nostru nu ne părăsiserăm locuinţa, decât ca să cutreierăm palatul şi grădinile. Cortés ne zise c-ar fi bine să mergem să vedem piaţa cea mare şi templul cel înalt al lui Huichilobos. Aşa că îi trimise pe Jerónimo de Aguilar, pe doña Marina şi pe micul Orteguilla, ce-i era paj şi începuse s-o rupă binişor pe'limba mexicană, să-i ceară voie marelui Montezuma ca să ieşim. Montezuma ne dădu voie bucuros, dar temându-se ca nu cumva să-i pângă- ' rim vreun idol,' trimise vorbă că ne însoţeşte şi ieşi din palat în litiera lui bogată, împreună cu multe căpetenii. Ajuns cam la jumătatea drumului, coborî din litieră în – dreptul unor altare, căci zicea că e necuviincios faţă de idoli să meargă la un templu sau altar de al lor cocoţat în litieră. Câteva căpetenii îl sprijineau de braţe, iar în faţă păşeau mari seniori, stăpâni peste vasali şi ţineau ridicate mult în sus două bastoane ca nişte sceptre, în semn că se apropie marele Montezuma. Când era în litieră, purta chiar el un sceptru mic, jumătate din aur şi jumătate din lemn, ţinându-1 ca pe un însemn al justiţiei. Aşadar, ajunse şi se sui în templul cel înalt, însoţit de mulţi *papas* şi acolo sus începu să ardă tămâie şi să facă alte ceremonii pentru Huichilobos.

Să-I lăsăm pe Montezuma, care ajunsese sus în templu şi să ne íntóarcem la Cortés şi la căpitanii şi soldaţii noştri care aveam obiceiul neclintit de a

merge zi şi noapte înarmaţi, până şi la Montezuma care se obişnuise să ne vadă aşa. Zic asta deoarece comandantul nostru pornise călare şi tot astfel şi ceilalţi ce aveau cai, iar restul soldaţilor mergeau în rânduri strânse. Cu noi erau mulţi *caciques* trimişi de Montezuma. Aşa am ajuns în piaţa mare, care se cheamă Tlatelolco şi cum nu mai văzuserăm» vreodată aşa ceva, am rămas înmărmuriţi de forfota de oameni şi negoţuri ce erau acolo şi buna rânduială în care se aflau. Căpeteniile care erau cu noi ni le arătară pe când înaintam, iar fiecare negoţ era despărţit de celelalte şi avea locul său stabilit. Să începem cu neguţătorii de aur, de argint, de nestemate, pene, stofe, broderii, apoi cu sclavii, bărbaţi şi muieri, ce se găseau mulţi de vânzare acolo în piaţă aşa cum aduc portughezii negri din Guineea. Unii erau prinşi cu zgărzi la gât şi legaţi de nişte prăjini foarte lungi ca să nu scape, iar alţii lăsaţi liberi. După aceştia veneau neguţătorii care vindeau pânză mai aspră şi bumbac şi alte ţesături cu firul răsucit, şi mai erau neguţătorii de cacao. Aici puteai vedea toate mărfurile care se pot găsi în Noua Spanie, rânduite Ia fel ca în oraşul meu, Medina del Campo, atunci când se fac bâlciurile şi unde fiecare breaslă îşi are strada ei. Aşa era aici, în astă mare piaţă, iar cei care vindeau mantii, frânghii şi *cotaras,* care sunt un soi de încălţări toate din *henequén,* precum şi rădăcinile acestei plante, care la fiert sunt dulci şi alte cítele la fel, tot din ea scoase, îşi aveau locul lor, iar în altă parte se vindeau piei de tigri şi lei, nutrii, şacali şi căprioare, dihori şi pisici sălbatice, unele tăbăcite, altele nu.

In altă parte a pieţei se vindeau boabe de fasole, de *chia*[6] şi alte soiuri de legume şi de ierburi. Să trecem alături, la neguţătorii de găini, curcani,

---

6 **Seminţele unei varietăţi de salvie. In Mexic, se fabrică şi astăzi o băutură răcoritoare cu mucilagiul extras din aceste seminţe, zahăr şi lămîie (N. tr.).**

iepuri de casă, iepuri sălbatici, căprioare, raţe, căţeluşi şi alte asemenea făpturi. Să povestesc de prăvăliile cu fructe, de femeile ce ne îmbiau cu bucate gătite, terciuri dulci [7], tocături, care aveau, tot aşa, locul lor. Urma olăria, făcută în toate chipurile, de la ulcioare uriaşe până la blide foarte mici. Trecurăm de aici să ne uităm la vânzătorii de miere/ alviţă şi alte zaharicale, ca nugaua şi apoi la tâmplării, unde* aveau lemnărie, scânduri, albii, grinzi şi bănci, urmate de vânzătorii de lemne pentru foc. Cu tot respectul cuvenit, trebuie să mai spun că vindeau până şi canoe pline cu excremente de om, pe care le ţineau la marginea canalelor care duceau în piaţă şi le foloseau la fabricarea sării şi tăbăcitul pieilor, fără de care, ziceau ei, ny se muiau destul. Ştiu că onoraţii mei cititori vor râde de acest amănunt, dar stărui să spun că aşa era : ba, mai mult decât asta, pe drumuri puseseră nişte frunzare, pentru ca cei ce trec şi vor să-şi uşureze pântecul să fie ascunşi de ochii trecătorilor, şi astfel să nu li se piardă murdăria. Dar de ce cheltuiesc eu oare atâtea vorbe pe toate1 câte mai erau în piaţa aceea mare, căci dacă voi spune despre toate în amănunt nu voi sfârşi nicicând. Hârtia, care se cheamă acolo *amal*, şi nişte tuburi mici din trestie parfumate cu *liquidâmbar* şi pline cu tutun, şi unsori gălbui şi leacuri de acest fel erau vândute şi ele separat. Pe sub arcadele dia piaţă văzurăm şi cârmâz şi mai erau prăvălioare cu ierburi şi alte ciudăţenii, urmate de nişte case unde şedeau trei judecători şi un fel de *alguaciles* executori, care supravegheau mersul pieţii. Era cât pe ce să uit de negoţul cu sare şi de meşterii ce făureau cuţite din obsidiană şi cum ciopleau ei chiar din piatră. Veneau apoi pescarii şi alţii care vindeau ca nişte pâinişoare făcute dintr-un fel dé mătasea broaştei adunată de pe lac, ce se

---

7 ***Mazamorra*, mai precis un fel de fiertură din mălai, lapte 91 miere sau zahăr, care se mănîncă şi astăzi în America Latină (N. tr.).**

usucă şi se strânge în formă de turtiţe, cu gust apropiat de cel al brânzei. Ală- *turi aveau topoare de aramă şi bronz şi cositor precum şi căni şi nişte ulcioare mari din lemn, pictate.

Aş dori să fi terminat de povestit despre toate acestea, dar erau aşa multe şi felurite că două. zile nu ne-ar fi ajuns să le fi văzut măcar pe toate, în piaţa aceea forfotind de lume şi despărţită de arcade.

Ne-am dus la templul lor cel mare şi când am ajuns aproape de terase, înainte să ieşim din piaţă, am mai văzut alţi indieni ce făceau negoţ cu aur în grăunţe, aşa cum îl scoteau din mină, vârât în nişte tubuleţe străvezii meşterite din penele unor gâşte mari ce cresc pe acolo, ca să se vadă ce este înăuntru. Ei socoteau după lungimea şi grosimea acestora câte mantii preţuiau, sau cacao, ori sclavi, sau ce mai preschimbau ei între ei. Părăsirăm astfel piaţa fără să ne mai uităm prin ea şi ajunserăm la terasele şi îngrăditurile din mijlocul cărora se înălţa marele templu, înaintea lui se întindeau nişte curţi mari, mai acătării decât marea piaţă din Salamanca. Acestea erau înconjurate de câte un zid dublu din piatră văruită şi totul era pavat cu lespezi albe şi netede, iar pe unde nu era pietruit, pe jos fusese măturat şi dat cu var, că nu găseai un pai sau fir de praf pe nicăieri. Cum de ajunserăm în faţa marelui templu, înainte a urca pe prima treaptă, marele Montezuma trimise de sus, unde tocmai aducea jertfe, şase *papas* şi două căpetenii să-i însoţească pe comandantul nostru, iar când începu să suie treptele, care erau o sută paisprezece, îl luară de subsuori ca să-i ajute, crezând că va osteni, aşa cum făceau cu stăpânul lor Montezuma, dar Cortés îi îndepărtă.

Ajunşi acolo sus, în vârful templului, văzurăm o mică terasă şi în mijlocul ei un fel de estradă, pe care aşezaseră nişte pietroaie mari, unde îi întindeau pe sărmanii indieni ce urmau a fi sacrificaţi şi mai era acolo un chip uriaş semănând cu un dragon şi alţi

monştri uricioşi şi mult sânge împroşcat, chiar din ziua aceea. Montezuma ieşi atunci dintr-un altar, unde-şi avea idolii lui cei blestemaţi, care erau în vârful marelui templu şi cu el veniră doi *papas* şi după ce ne făcură la toţi plecăciuni, îi spuse lui Cortés : „Cred că ai ostenit, señor Malinche, până ce te-ai suit în templul nostru mare“. Cortés îi răspunse prin tălmacii noştri că nici el şi nici noi nu ostenim vreodată, orice am face. Apoi Montezuma îl luă de mână şi îl pofti să privească la marea lui cetate şi la oraşele care şedeau pe apă, înlăuntrul ei, şi la celelalte din jurul lacului. Mai zise că de n-am văzut destul de bine piaţa, de aici de sus vom putea-o cerceta mai cu folos. Stăteam deci şi admiram toată priveliştea, căci templul acela înaft şi blestemat cu adevărat domina totul : de aici văzurăm cele trei şosele de pe diguri, care duc toate îii Mexic : cea de la Iztapalapa, pe care veniserăm noi cu patru zile în urmă, cea din Tacuba, pe unde aiji fugit în mare grabă în noaptea izgonirii noastre, când Cuedlavaca [8], stăpânul cel nou, ne-a azvârlit afară din cetate şi cea de la Tepeaquilla. Mai văzurăm şi cum era adusă apa dulce în cetate, tocmai de la Chapultepec, iar pe acele trei şosele, punţile ce le ridicaseră între şanţuri, pe unde intra şi ieşea apa lacului dintr-o parte în alta şi pe lac cum pluteau puzderie de canoe, unele eu provizii şi altele întorcându-se cu mărfuri de vânzare. Fiece casă din acea întinsă cetate şi din toate oraşele de pe întinsul apei avea punţi mişcătoare din lemn pe care se trecea de la una la alta, sau cu canoele. Toate oraşele aveau temple şi altare făcute ca nişte turnuri sau nişte fortăreţe, şi strălucind albe ca neaua. Casele erau cu acoperişurile plate, ca terasele, iar pe. diguri se ridicau din loc în loc alte turnuri mai scunde şi altare în chip de fortăreţe. După ce am privit cu multă grijă

---

8 **Cuitlâhiiac, cel de-al zecelea rege al Mexicului, fratele şi succesorul lui Montezuma al II-lea. I-a înfrînt pe spanioli în 1520, în timpul Nopţii Triste.**

şi ne-am minunat, ne-am coborât iar ochii spre marea piaţă şi forfota de lume ce se afla în ea, unii veniţi ca să vândă iar alţii ca să cumpere, că numai zgomotul şi zumzetul glasurilor străbăteau peste o leghe, iar între noi erau soldaţi care umblaseră în multe părţi ale lumii, la Constantinopol şi în toată Italia, ba chiar la Roma şi povesteau că o piaţă aşa de chivernisită cu de toate şi plină de atâta lume nu mai văzuseră nicicând aiurea.

Dar să lăsăm acestea şi să ne întoarcem la comandantul nostru, care îi zise părintelui Bartolomé de Olmedo, aflat şi sfinţia-sa acolo : „Cred, părinte, că s-ar cuveni să cercetăm puţin dacă Montezuma ne-ar lăsa şi pe noi să înălţăm pe locurile acestea o biserică". Iar părintele răspunse că ar fi desigur foarte bine, dar că nu-i încă nimerit timpul pentru aşa ceva, căci Montezuma nu pare înclinat să-şi dea încuviinţarea. Dar Cortés al nostru i se adresă Iui Montezuma cu ajutorul doñei Marina : „Ce senior mare este înălţimea voastră şi merită să fie şi mai mare ; ne-am bucurat nespus să vedem cetăţile pe care le stăpâneşte Măria Voastră, dar îndrăznesc să rog, acum că am ajuns până aici, să ne arătaţi zeii şi idolii ce îi aveţi". Montezuma îi răspunse că trebuie mai întâi să se sfătuiască cu *papas.* După ce le vorbi, ne pofti să pătrundem într-un turn şi o încăpere care părea o sală, unde se găseau două altare cu acoperământ din lemn, lucrate ca o dantelărie. In **fiecare dintre ele se vedeau două matahale, ca uriaşii, mari şi trupeşe, iar primul, ce stătea pe dreapta, era Huichi- lobos, zeul războiului. Avea faţa lată şi ochii ieşiţi din cap şi groaznici la vedere, şi era peste tot acoperit cu nestemate, cu aur, perle şi periuţe de tot soiul, lipite toate de trupul şi de capul lui scârnav, cu un soi de lipici făcut pe acolo pe la ei din nişte rădăcini şi era încins cu năpârci mari din aur şi bătute în nestemate. într-o mână ţinea un arc şi în cealaltă un mănunchi de săgeţi. Lângă el şedea**

un idol mic şi se zicea că-i pajul lui, care-i căra o lance nu prea lungă şi un scut bătut şi acela în aur şi multe nestemate. Huichilobos purta în jurul gâtului capete de indieni şi altceva ca nişte inimi tot ale aceloraşi indieni, din aur şi argint, cu multe pietre azurii. Mai erau pe acolo braseros pline cu tămâia lor, copalul, în care sfârâiau trei inimi de indieni, sacrificaţi în ziua aceea. Pereţii altarului, precum şi podeaua erau împroşcate de sus până jos cu sânge, amestecat cu alt sânge închegat, mai vechi şi răspândind o cumplită duhoare.

In **partea cealaltă, pe stânga, era încă o namilă cât Huichilobos, care la faţă semăna cu un urs şi ochii îi străluceau, făcuţi cum erau din nişte oglinjoare, numite *iezeai,* iar trupul îi era acoperit cu nestemate lipite tot ca la Huichilobos, căci, aşa cum ziceau, erau aceştia fraţi şi Tezcatepuca era zeul iadului şi se îngrijea de sufletele mexicanilor. Peste mijloc era încins şi acesta cu un fel de drăcuşori cu cozi de şarpe, iar pe pereţii altarului şi- roia atâta sânge de nici la abatoarele din Castilia nu îţi suiau în nări aşa miasme. De altfel, se putea vedea ofranda zilei, cinci inimi de indieni.** In **vârful templului mai era un fel de alcov sculptat din lemn şi din mijlocul lui se iţea alt idol, pe jumătate om şi jumătate şarpe, semănat cu nestemate şi acoperit până la brâu cu o pelerină. Ziceau că era zeul semănăturilor şi al recoltei, iar trupul i-1 burduşiseră cu toate seminţele de pe pământ. Numele nu mi-1 pot aminti, dar mustea de sânge şi pe acolo şi trăsnea fioros, de nu ştiam cum să ieşim mai iute afară. Aveau în acel loc o tobă nemăsurat de mare, din care, când băteau, ieşea un sunet aşa tânguitor, parcă venea din iad şi se auzea la peste două leghe depărtare. Ziceau că pielea de pe tobă era de la nişte şerpi uriaşi.**

Pe terasă se mai puteau vedea nenumărate lucruri diavoleşti: trâmbiţe mari şi mici, cuţitoaie lungi de tot, inimi de indieni ce le arseseră şi-şi

afumaseră cu ele idolii, totul mânjit cu sânge, de-i blestemarăm pentru ce făceau. Comandantul nostru îi spuse atunci lui Monte- zuma, prin tălmaciul nostru, pe jumătate în râs : „Stăpâne Montezuma, nu ştiu cum un senior aşa de mare şi înţelept ca Majestatea Voastră n-a cugetat până acum că aceşti idoli nu sunt zei, ci rele făcături, care se cheamă diavoli, iar ca Majestatea Voastră să ştie acest lucru şi toţi *papas* să vadă limpede, cutez a cere o favoare : să încuviinţaţi că noi să înălţăm în vârful templului o cruce, iar lângă locul unde şed Huichilobos şi Tezcate- puca ai voştri să aşezăm chipul Sfintei Fecioare. Se va vedea îndată groaza ce-i va cuprinde pe aceşti idoli ce v-au înşelat“.

La acestea, Montezuma îi răspunse destul de mânios, în timp ce doi dintre *papas,* aflaţi în preajmă, ameninţau cu braţul: „Señor Malinche, de-aş fi ştiut că ai de gând a rosti asemenea vorbe pline de necuviinţă, nu te-aş mai fi adus la zeii mei. Aşa sunt ei şi ni-s destul de buni şi ne dau sănătate, ploi, semănături, recolte, izbânzi în lupte, drept care îi adorăm şi le aducem jertfe. Aibi bunătatea de aceea şi nu.măi spune nimic ce să nu fie întru cinstirea lor“. Auzindu-1 comandantul nostru cât era de supărat, se opri aici şi doar spuse zâmbitor : „A sosit timpul ca Majestatea Voastră şi noi să coborâm“.

Montezuma răspunse că aşa vor face, dar cum va fi nevoie să aducă anumite jertfe şi să le ceară zeilor iertare pentru păcatul de a ne fi îngăduit să-i vedem, ba chiar să-i insultăm, el nu ne va însoţi. Cortés adăugă atât : „Dacă aşa stau lucrurile, vă cer, señor, iertare“. Apoi începurăm a coborî treptele acelea înalte şi cúm erau o sută paisprezece la număr, iar unii dintre soldaţii noştri sufereau de nişte umflături sau buboaie cu puroi, îi dufeau tare încheietura coapselor când ajunseră jos.

Dar să nu mai vorbesc de altarele acelea şi să zic câte ceva despre întinderea şi felul în care templul fusese ridicat, iar dacă nu spun totul aşa cum era, cititorii mei să

nu se mire, căci la vremea aceea mă gândeam la altceva, anume la treburile soldăţeşti, şi cum s^ ascult de poruncile căpitanului, nu să ţin minte ca să povestesc. Prin urmare, se întindea templul pe şase mari *solares* [9], aşa cum se măsoară aici şi mergea îngustându-se de jos şi până sus, unde era un turnuleţ şi acolo şedeau idolii lor; iar de pe la jumătate şi până la vârf erau cinci adân- cituri ca nişte barbacane descoperite, fără parapet. De altfel, multe temple au fost înfăţişate pe stindardele conchistadorilor, chiar pe al meu : oricine le-& văzut îşi poate da seama de felul cum arată pe dinafară. Am mai aflat că la vremea când s-a ridicat templul acela mare, toţi locuitorii cetăţii au adus ofrandă aur, argint, perle de tot soiul şi nestemate, pe care le-au pus în temelii, amestecate cu sângele de ostatici indieni prinşi în lupte şi sacrificaţi şi au mai pus acolo seminţe de pe tot pământul ca să le dă/uiască idolii victorii, bogăţii şi recolte îmbelşugate. Unii cititori curioşi se vor întreba cum de am putut afla că în temeliile acelui mare templu **au zvârlit ei aur şi argint şi pietre *chalchivis* de mare preţ şt seminţe, înroşite cu sângele indienilor jsacrificaţi, când templul fusese înălţat cu peste o mie de ani în urmL Lor le voi răspunde că, după cucerirea acestei mari şi puternice cetiţi, când se împărţiseră deja *solares*, ne-am hotărât să ridicăm o biserică întru slava măritului Santiago [10], patronul şi călăuza noastră, ••chiar pe locul unde se înălţase marele templu şi, săpând noi la temeliile bisericii, găsirăm mult aur şi argint, *chaldhivis,* perle de tot chipul, precum şi alte pietre, iar funcţionarii regali pretinseră că e a lor comoara în întregime şi se iscară certuri pentru ea. Nu-mi amintesc ce s-a mai întâmplat, dar au aflat *caciques* şi căpeteniile din Mexic şi Guatemuz, care pe atunci mai trăia încă şi aceştia ne spuseră că toată povestea e adevărată, iar comoara rămase pentru ridicarea**

---

9 **Suprafaţă de teren suficientă pentru construcţia unei case. (N. tr.)**

10 **Sf. Iacob, patronul Spaniei (N. tr.)'**

bisericii slăvitului Santiago. Să lăsăm acestea şi să spun mai departe cum erau marile şi bogatele curţi ce se întindeau în faţa lui Huichilobos, acolo unde stăpâneşte acum Santiago al nostru. Am mai zis că erau două ziduri de piatră văruite şi pe jos lespezi albe, iar totul era proaspăt zugrăvit, măturat şi strălucea de curăţenie şi se întindea cât piaţa Salamancăi. Puţin mai încolo de marele templu era un turnuleţ mai mic şi în el un sanctuar, sau iad curat, căci avea în deschizătura unei uşi un bot rânjit, aşa cum se zice că ar fi în iad, cu colţii lungi şi ascuţiţi ca să apuce Sufletele. Tot acolo, aproape de intrare, mai erau nişte draci şi şerpi mari, răsuciţi, iar puţin mâi încolo ţineau un pietroi pentru jertfit; totul era năclăit de sânge şi înnegrit de fum. Alături puseseră oale mari, ulcioare şi căni pline cu apă, căci era locul unde găteau carnea sărmanilor indieni pe care îi jertfeau şi acolo se ospătau toţi *papas,* căci se vedeau lângă pietroi multe cuţite lungi şi câţiva butuci, ca cei de la măcelărie, pe care se împarte carnea. In spatele acelei case blestemate, la ceva depărtare, erau grămezi de lemne pentru ars şi nu mjilt mai încolo un hârdău uriaş cu apă ce se umplea şi se golea prin nişte ţevi pe dedesubt, din apa care venea în cetate de la Chapultepec. Eu luasem obiceiul să numesc casa aceea Iadul. Să trecem de curţile acelea spre alt templu, unde erau îngropate marile căpetenii mexicane, şi acela plin de idoli, de sânge şi de fum, cu porţi şi chipuri diavoleşti. Lângă acesta mai stătea un altul, îndesat cu hârci şi ciolane, atât de bine rânduite, că se puteau vedeâ toate câte erau acolo, nu şi număra, căci erau prea multe, şiruri de hârci şi de ciolane de o parte şi de alta, desigur şi cu nelipsiţii idoli. In fiecare casă, templu ori altar şedeau *papas,* înveşmântaţi cu toţii în mantii lungi şi negre, cu glugile trase peste ochi, ca la călugării dominicani, dar semănau puţin şi cu canonicii. Părul şi-l purtau lung şi în aşa fel că nu se putea nici

despărţi, nici descâlci, şi toţi aveau urechile tăiate şi sânge închegat prin păr. Mai departe ceva erau alte temple, lângă cel plin cu ţeste, tot cu idoli groaznici şi urme de jertfe ; aceştia, ziceau ei, mijloceau căsătoriile bărbaţilor. Nu vreau să mai stărui asupra povestirilor cu idoli, ci voi zice numai că în jurul acelei curţi întinse erau multe case scunde, unde locuiau *papas* şi alţi indieni ce îngrijeau de idoli şi mai aveau acolo un mare heleşteu cu apă limpede, adusă tot prin ţevi de la Chapultepec şi de ea nu se atingea nimeni, ci era doar spre folosinţa lui Huichilobos şi Tezcatepuca. In preajmă se găseau alte case mari, un fel de mânăstire, unde şedeau la păstrare precum călugăriţele, până la vremea căsătoriei, multe fiice de mexicani. La intrare se iţeau două chipuri de idoli- muieri, care le ajutau să se mărite, iar ele aduceau jertfe şi făceau serbări ca să le dea bărbaţi destoinici.

Dar îndelung am mai vorbit de acest templu de la Tlatelolco şi de curţile lui, căci, zic eu, era cel mai mare din întregul Mexic unde se găseau atâtea altele, toate bogate, căci se socotea câte un mare sanctuar cu idoli la patru cartiere. Fiindcă nu ştiu câte se numărau cu toatele, voi trece mai departe şi voi spune că templul din Cholula era mai înalt ca cel din Mexic, având o sută douăzeci de trepte, iar idolul lor era ţinut de bun şi veneau la el în pelerinaj din toată Noua Spanie să-i ierte de păcate şi de aceea I-au ridicat aşa uriaş, dar fusese altfel construit decât cel mexican, doar curţile le avea la fel şi cele două ziduri. Mai zic şi de templul din cetatea Tezcoco, cu o sută şaptesprezece trepte, curţile întinse şi frumoase, altfel decât la celelalte şi un lucru de râs este că fiecare provincie îşi avea idolii ei, iar cei dintr-o provincie sau o cetate nu erau de folos în alta ; aşa ţineau un număr nesfârşit de idoli şi le aduceau jertfe tuturor. După ce comandantul nostru şi noi ceilalţi obosirăm să tot umblăm şi să vedem ^doli

atât de feluriţi şi atâtea jertfe, ne întoarserăm la locuinţele noastre, însoţiţi ca întotdeauna de *caciques* şi căpeteniile trimise într-adins de Montezuma.

Mă voi opri aici şi voi spune ce-am mai făcut.

>

»

CUM AM RIDICAT O BISERICA, CU ALTAR CU TOT, IN LOCUINŢA NOASTRĂ Şl CE NI S-A MAI ÎNTÂMPLAT Şl CUM AM GĂSIT TAINIŢA CU TEZAURUL TATĂLUI LUI MON- TEZUMA Şl NE-AM ÎNŢELES SĂ-I PRINDEM PE ACESTA

Văzând comandantul nostru Cortés şi călugărul din ordinul Merced că Montezuma nu prea avea tragere de inimă ca să ne lase să ridicăm o biserică sau măcar o cruce în templul lui Huichilobos, iar de când intraserăm în cetatea Mexicului ne văzuserăm nevoiţi să facem zilnic un altar peste nişte mese şi să-i desfacem după slujba liturghiei, ne-am gândit să le cerem majordomilor marelui Montezuma câţiva meşteri zidari ca să construim o bisericuţă lângă locuinţa noastră, iar aceştia ne spuseră că îi vor da de ştire marelui Montezuma. Comandantul nostru îi trimise la el pe doña Marina şi pe Aguilar, împreună cu pajul său Orteguilla, care deprinsese puţin limba lor mexicană ; Montezuma ne dădu voie îndată şi porunci să ne vină ajutoare. In două zile bisericuţa noastră era gata şi înălţaserăm şi sfânta cruce în faţa casei noastre ; slujirăm acolo liturghia până ce ni se termină, vinul, căci Cortés, împreună cu alţi căpitani şi cu călugărul se îmbolnăviseră în timpul luptelor de la Tlascala şi băuseră cam mult din vinul de împărtăşanie, dar chiar şi după aceea ne duceam zilnic în biserică şi ne rugam îngenun- chiaţi în faţa altarului. Mai întâi că aşa ne era obiceiul nostru de creştini' şi apoi nădăjduiam ca Montezuma şi toate căpeteniile lui să ne vadă ce facem şi să se simtă ispitiţi şi ei să îngenuncheze.

Pe când şedeam în locuinţa noastră şi având«poi firea aceasta că totul vrem să aflăm şi să înţelegem, uitân- du-ne după un loc mai potrivit ca să aşezăm altarul, doi dintre soldaţii noştri, dintre care unul era tâmplarul Alonso Yáñez, văzură pe un. perete semne cum că acolo ar fi o uşă, dar era totul bine închis şi netezit şi dat cu humă. Cum noi aflaserăm că pe aici pe undeva îşi ţinea Montezuma comoara părintelui său Axayaca, am bănuit că ar fi în cămara aceasta şi că înainte de venirea noastră au ferecat-o şi au văruit-o. Yáñez, care era în serviciul lui Juan Velázquez de León şi Francisco de Lugo, amân- doi căpitani şi rude ale mele, le spuse acestora despre descoperirea lui. Aceştia îl anunţară pe Cortés şi în mare taină fu deschisă uşa, iar comandantul, cu câţiva căpitani, intrară primii şi rămaseră înmărmuriţi în faţa acelei comori nemaivăzute, căci toată cămara era plină cu giuvaieruri din aur, plăci şi discuri tot de aur, pietre *chalchivis* şi felurite alte bogăţii. Ştiurăm neîntârziat şi noi toţi ceilalţi şi pe rând intrarăm pe furiş şi ne minunarăm. Cum eu eram tânăr pe atunci şi aşa bogăţii nu mai văzusem, credeam că-n lumea toată nu se mai află aşa ceva. Ne-am înţeles apoi să nu ne atingem de nimic, Ci să ferecăm totul la loc aşa cum fusese şi dădurăm cu humă pe deasupra, ca să nu afle cumva Montezuma până când om şti cum se mai desfăşoară lucrurile.

Dar să las comoara şi să spun că, având noi căpitani şi soldaţi aşa viteji şi înţelepţi, patru dintre aceştia, precum şi doisprezece soldaţi în care Cortés se încredea mai tare, printre care mă număram şi eu, îl traserăm deoparte în biserică şi îl îndemnarăm să cugete bine la cursa ce ni se întinsese, să nu uite în ce mare cetate ne aflam, cu digurile şi punţile ei nenumărate, şi nici de sfaturile ce le primiserăm, pe drum pe unde am trecut, cum că să ne păzim din răsputeri, căci Huichilobos îl îndemnase pe Montezuma să ne ademenească în cetate ca să ne

poată măcelări în voie. îl mai-rugarăm pe comandantul nostru ca nu cumva să uite că inimile oamenilor sunt nestatornice, îndeosebi ale indienilor şi să nu se încreadă în buna voinţă şi iubirea ce ni le arată Montezuma, căci dintr-o clipă în alta s-ar putea schimba, iar altceva n-ar avea de făcut decât să poruncească să ni se taie apa şi mân- cârea, sau să ridice punţile şi s-ar sfârşi cu noi. Apoi, cu îmbulzeala aceea de indieni războinici ce-i are doar în gardă, n-am fi în stare nici să atacăm şi nici să ne apărăm, căci toate casele lor şed pe apă, iâr nici măcar prietenii noştri tlascaltecii n-ar putea să ne sară în ajutor. Chibzuind bine toate acestea, ar trebui ca fără întârziere să-i prindem noi pe Montezuma ca să scăpăm astfel cu viaţă. Şi mai adăugarăm noi că tot aurul dăruit de Montezuma, comoara părintelui său Axayaca şi proviziile ce ne trebuiau ca să trăim, toate ni se învârteau în minte zi şi noapte şi de grija lor nici nu puteam dormi, iar dacă ar mai fi unii soldaţi ce nu gândesc ca noi, înseamnă că aceştia n-au defel simţire şi că s-au îndulcit la aur şi comori, fără să vadă moartea ce ne stă în faţă. \ Cortés ne răspunse : „Nu cumva să credeţi, caballeros, că eu am somnul liniştit şi fără griji, dar cum am putea fi noi în stare de aşa o mare îndrăzneală, să-i prindem pe împărat chiar în palatul, lui, înconjurat cum e de gărzi ? La ce vicleşug ne-am putea gândi oare ca să nu-şi strige în grabă toţi războinicii şi să-i asmuţă asupra noastră ?“. Căpitanii noştri Juan Velázquez de León, Diego de Ordaz, Gonzalo de Sandoval şi Pedro de Alvarado îl sfătuiră atunci să-i scoatem cu vorbe minei-

noase şi mieroase de la el din palat şi să-i ademenim spre noi, unde să-i spunem că e prinsul nostru şi dacă se înfurie şi ţipă va plăti cu viaţa, iar de Cortés nu vrea să facă singur fapta aceasta, să le dea lor împuternicire şi-o vor îndeplini îndată, căci din două

primejdii ce înfruntăm, mai mică ar fi aceea de-al prinde neîntârziat pe Montezuma, decât să-i aşteptăm pe ei să ne atace, când nu am mai avea nicio scăpare. Unii soldaţi adăugară cum deja li se păruse că majordomii lui Montezuina care ne aduceau mâncarea începuseră a se purta cu neruşinare şi nu-şi mai făceau datoria ca în primele zile, iar indienii tlascalteci, prietenii noştri, îi şoptiseră în taină tălmaciului Jerónimo de Aguilar că de vreo două zile încoace purtarea mexicanilor s-ar fi schimbat. Prin urmare, stă- turăm şi ne sfătuirăm preţ de vreun ceas de e înţelepţ sau nu să-i prindem şi cum să facem acest lucru. In sfârşit, comandantul nostru încuviinţă să-i luăm ostatic pe împărat, dar să amânăm pentru a doua zi. Ne petrecurăm prin urmare noaptea rugându-ne Celui-de-Sus să ne călăuzească, spre slava sa.

A doua zi în zori sosiră doi indieni din Tlascala şi îi aduseră în taină lui Cortés răvaşe din Villa Rica. In ele se zicea cum că Juan de Escalante, lăsat acolo *alguacil mayor*, murise şi şase soldaţi mai fuseseră ucişi împreună cu el în urma unui atac al mexicanilor şi îi mai omorâseră şi calul şi nişte indieni totonaci ce rămăseseră acolo. în răvaş se mai zicea că toate satele din sierra şi din Cempoal se răzvrătiseră, şi nu mai trimiteau provizii şi nici nu mai lucrau la fortăreaţă, aşa că ei nu mai ştiu ce e de făcut, mai cu seamă acum, când în urma în- frângerii suferite, mexicanii şi totonacii, care ne crezuseră *teules, ş*i-au pierdut orice sfială şi cuviinţă.

Âflând aceste veşti ne întristarăm cu toţii de moarte. Aceasta a fost prima înfrângere suferită în Noua Spanie.

După ce ne-am mai sfătuit, ne-am hotărât ca, în urma veştilor primite, să nu mai adăstăm şi ori îl vom prinde ostatic pe Montezuma, ori vom pieri cu toţii în luptă.

Voi lăsa lucrurile aici şi voi spune cum s-a

petrecut prinderea marelui Montezuma [11].

Doña Marina transmite unui aztec ordinul dat de un spaniol

DESPRE PRINDEREA MARELUI MONTEZUMA Şl CUM AM FAPTUIT-Ó

, Cum ne hotărâserăm în ajun să-i prindem pe Montesina, ne-am petrecut toată noaptea în rugăciuni, iar în zeri ne-am sfătuit asupra desfăşurării lucrurilor. Cortés lnă cu sine oinci căpitani, anume Pedro de Alvarado, Gonzalo de Sandoval, Juan Velázquez de León, Francisco de Lugo şi Alonso de Ávila, precum şi pe mine, împreună cu tălmacii noştri doña Marina şi Aguilar, cerându-le tuturor celorlalţi să fie „ gata de luptă în orice clipă, iar cavalerilor să aibă caii gata înşeuaţi. Nu e nevoie *să mai spun că ne înarmaserăm până în dinţi, căci aşa şedeam zi şi noapte şi nici nu ne mai scoteam sandalele din picoare, care pe vremea aceea erau singurele ttoastre încălţări. De câte ori mergeam să-i vizităm pe Montezuma eram noi astfel înarmaţi, drept care ştiam că nici de data aceasta, când ne duceam să-i prindem, blu se va mira sau mânia văzându-ne. Fiind deci toate pregătirile făcute, comandantul nostru trimise să-i anunţe că ne îndreptăm spre palatul lui, căci aşa se întâmplă de obicei şi nu voiam să-i neliniştim ducându-ne pe neaşteptate.

---

11 **Capitolul XCIV, a cărui omitere nu ştirbeşte cu nimic cursul naraţiunii, relatează pe larg evenimentele din Villa Rica, soldate cu uciderea lui Juan de Escalante, care au fost deja menţionate pe scurt de autor în capitolul precedent. (N. tr.)**
Locul unde a fost ucis Juan de Escalante. (N. tr.)

Acesta crezu însă că era supărat de cele întâmplate la Almeria * şi acest gând nu-i prea punea în largul lui, dar ne transmise că suntem bineveniţi.

Astfel pătrunse Cortés în palat şi după ce îi adresă salutul cuvenit, plin de respect, îi spuse prin tălmacii noştri: „Señor Montezuma, mult mă mir că un suveran de seamă, ca Majestatea Voastră, care a pretins că ne e şi prieten, a putut porunci căpeteniilor din Tucapân să ia arma în mână împotriva spaniolilor şi să-şi permită a jefui sate aflate sub protecţia regelui şi stăpânului meu, cerându-le indieni şi indience ca să-i aducă jertfă şi să ucidă un spaniol, frate de-al.meu şi de asemenea un cal". Cortés nu voia să mai pomenească de căpitan şi de cei şase soldaţi care muriseră după ce s-au înapoiat la Villa Rica, deoarece despre asta nu aflaseră nici Montezuma, nici căpeteniile care îi atacaseră, dar îi mai spuse : „Credem că Majestatea Voastră ne e prieten de nădejde şi de aceea le-am poruncit căpitanilor mei să vă ,dea ascultare, în timp ce Majestatea Voastră ne stătea împotrivă, iar la Cholula căpeteniile mexicane, aflate în fruntea unui mare număr de războinici, primiseră porunca de a ne ucide. Iubirea ce-o nutresc MajestăţH Voastre m-a făcut să trec până acum toate acestea sub tăcere, dar acum căpeteniile mexicane par să-şi fi pierdut orice ruşine în purtări şi şoptesc în taină că Majestatea Voastră plănuieşte din nou să ne ucidă, dar eu nu voi a porni un război şi nici nu voi a distruge cetatea aceasta. Totul va fi uitat dacă ne veţi urma în tăcere, fără a stârni vreo larmă, iar în reşedinţa noastră veţi fi servit cu toate onorurile, ca în propriul vostru palat. De veţi striga şi veţi chema în ajutor, veţi pieri îndată de mâna căpitanilor mei, care pentru aceasta ne-au însoţit".

Când Montezuma îi auzi vorbele, rămase împietrit şi fără glas ; apoi răspunse că nicicând n-a poruncit să se ridice armele împotriva noastră şi va

trimite să-i cheme căpeteniile, iar cum se va şti adevărul, îi va pedepsi fără zăbavă. în clipa aceea îşi scoase de sub mânecă, unde le tinea, însemnul şi sigiliul lui Huichilobos, pe care le folosea când dădea porunci grave ce se împlineau fără întârziere. Cât despre gândul cu care veniserăm, de a-1 lua ostatic şi a-1 sili să-şi părăsească palatul fără voie, *e*l nu era persoana care să primească asemenea porunci şi nici nu era voinţa lui să plece. Cortés îi mai spuse o dată motivele lui, iar Montezuma iarăşi refuză să plece din palat şi aşa trecu o jumătate de oră. Când Juan Velázquez de León şi ceilalţi căpitani văzură că trecea vremea şi nu apucau să-i vadă prins şi scos din palat, îşi pierdură cumpătul şi îi ziseră lui Cortés : „La ce ne folosesc atâtea vorbe ? E timpul să-i luăm cu noi sau să-i străpungem cu săbiile. Spune-i din nou, señor, că de strigă sau se zbate îl vom ucide, căci de data aceasta nu mai avem de ales : ori scăpăm cu bine acum, ori ne vom pierde vieţile !" Iar cum Juan Velazquez zicea toate acestea cu glas răstit şi ameninţător, căci aşa vorbea el, vă- zând Montezuma mânia căpitanilor, o întrebă pe doña Marina ce spun ei pe tonul acela ridicat, iar doña Marina, ageră cum era la minte şi dibace, îi răspunse : „Señor Montezuma, vă sfătuiesc să îi urmaţi în linişte, căci de nu, vă vor ucide, în timp ce acolo la dânşii veţi fi tratat cu toată cinstea cuvenită şi va ieşi la lumină adevărul". Atunci Montezuma îi spyse lui Cortés : „Señor Malinche, de vrei să fie cum pofteşti, ia-mi ostatici fiul şi cele două fiice legitime ce am şi scuteşte-mă de această cumplită umilinţă. Ce vor zice demnitarii mei când vor vedea cum m-aţi luat prins ?" Dar Cortés rămase neînduplecat şi până la urma Montezuma hotărî să meargă de bunăvoie. Atunci Cortés şi căpitanii noştri se grăbiră să-i facă multe temenele şi îl rugară să nu fie supărat şi să-şi anunţe căpeteniile şi garda că merge cu noi de bună voie, căci aşa îl sfătuiseră zeul său Huichilobos şi

papas că e mai bine pentru sănătatea şi pentru viaţa lui îndelungată. Ii aduseră apoi litiera cea bogată în care ieşea de obicei cu toate căpeteniile ce-1 însoţeau şi veni la reşedinţa noastră, unde îi puserăm pază bună şi strajă. Atât Cortés, cât şi noi toţi ne străduirăm să-i facem toate plăcerile şi poftele care ne stăteau în putinţă şi nu fu deloc întemniţat şi curând veniră să-i vadă toate marile căpetenii mexicane şi nepoţii ca să-i vorbească, să afle pricina pentru, care a fost prins şi să-i întrebe de le porunceşte să ne atace. Montezuma le răspunse că se bucură să petreacă împreună cu noi câteva zile, de bună voie şi nu cu sila, iar când va avea vreo dorinţă le va face îndată cunoscut şi ei să nu stârnească zarvă în cetate, nici să se teamă pentru el, căci Huichilobos spune că stă bine acolo unde este, după cum i-au zis lui nişte *papas* care au vorbit cu idolul. în felul acesta s-a petrecut prinderea marelui Montezuma. Acolo la noi îşi avea slujitorii şi muierile, precum şi băile în care se îmbăia şi se aflau tot timpul în preajma lui douăzeci de mari seniori şi sfetnici şi căpetenii. Se obişnuise <?u captivitatea şi aceasta nu-i mai supăra. Veneau la el ambasadori din ţinuturi îndepărtate cu felurite plângeri, îi aduceau tributuri şi se hotărau treburi de seamă. îmi amintesc că atunci când se înfăţişau dinaintea lui mari căpetenii spre a desluşi pricini despre hotare, sate sau altele de acest fel, fiind el aşa mare senior, aceştia se descălţau, îşi dădeau jos mantiile bogate, şi-şi puneau altele de *henequénh* sărăcăcioase. Apoi, când pătrundeau la él în încăperi, nu intrau de-a dreptul, ci pe o uşă lăturalnică, ţinându-şi privirile plecate în pământ şi înainte să ajungă în faţa lui, spuneau : „Stăpâne, stăpânul meu, măritul meu stăpân“. După aceea îi înfăţişau, pictată pe un sul din pânză de *henequén,* jalba pentru care veniseră şi îşi apărau pricina, arătând pe pânză desfăşurată în faţa lui, cu ajutorul unor beţigaşe foarte subţiri şi

lustruite. ’ In preajma lui Montezuma se găseau doi moşnegi, *caciques* de seamă şi după ce înţelegeau bine totul, îi spuneau lui Montezuma ce hotărâre trebuia să ia. Acesta, In câteva cuvinte, făcea dreptate şi poruncea cine să ia pământurile sau satele, iar împricinaţii se retrăgeau cu spatele, fără să scoată o vorbă şi fărând trei plecăciuni, ieşeau din sală, după care îşi puneau la loc mânţiile cele bogate şi cutreierau prin cetatea Mexicului.

Nu voi mal spune deocamdată nimic despre captivitatea lui Montezuma, ca să povestesc cum, trimiţând el solie cu însémnul şi sigiliul lui Huichilobos, fură prinse şi aduse dinaintea lui căpeteniile care ne-au ucis ostaşii. Ce le-a vorbit nu ştiu, dar îi înfăţişă apoi lui Cortés ca să-i jpudece. Aceştia mărturisiră adevărul fără să fie Monte- zsuna de faţă, adică tot ce am spus eu înainte şi au zis aă stăpânul lor i-a trimis să se războiască şi să ia birurile, iar dacă se vor afla *teules* pe acolo, să se războiască şi cu ei şi să-i ucidă. După ce avu mărturisirea lor, @ortés i-o înfăţişă lui Montezuma, iar acesta se dezvinovăţi cum putu. Comandantul nostru zise că el crede în âdevărul celor ce s-au spus şi prin urmare merită să lie pedepsit, aşa cum sunt legile stabilite de regele nos- teu, ca acela ce porunceşte să fie ucişi alţii, cu vină sau' f&ră vină, trebuie la rândul lui să piară. Dar atât de mare e iubirea şi grija ce i-o poartă că, deşi e vinovat, iaai bine plăteşte el, Cortés, cu viaţa decât să-i vadă pe Kontezuma ispăşindu-şi vina.

In duda aeestor vorbe, Montezuma era înspăimântat. Îără să mai adune alte dovezi, Cortés condamnă căpeteniile să fie arse de vii în faţa palatului lui Montezuma şi sentinţa se îndeplini. Ca să nu se işte tulburări în. timp ce îi ardeau, porunci ca Montezuma să fie pus în fiare, iar el se zbătu şi se sperie cumplit. După ce totu] luă sfârşit. Cortés se duse cu cinci dintre căpitani la locuinţa lui şi-i

scoase chiar el fiarele, învăluindu-1 cu vorbe atât de blânde şi mieroase încât îi trecu supărarea, Cortés îi spuse că nu numai îl ţinea drept frate al lui, ci mult mai mult şi cu toate că e deja stăpân şi împăral peste atâtea oraşe şi provincii, de-i va sta în putere, cu timpul îl va ajuta să stăpânească şi mai multe, din cele ce nu le-a putut cuceri şi supune până atunci, iar dacă voieşte a se întoarce la palat, el îi dă voie. In timp ce comandantul nostru îi spunea acestea prin tălmaci, se pare că lui Montezuma îi înotau ochii în lacrimi, iar apoi îi mulţumi, deşi înţelesese prea bine că nu erau decât vorbe aruncate în vânt. De aceea adăugă că e mai bine să rămână în captivitate, căci având multe căpetenii, şi venind în fiecare zi să-i vadă nepoţii lui şi rubedeniile care îi cereau tot timpul voie sâ ne atace şi să-i slobo- zească, ar putea stârni, îndată ce I-ar vedea liber, războaie şi zarvă în cetate, iar de nu li s-ar alătura, ar numi alt împărat în locul lui. Pe când aşa îi ţine liniştiţi, dacă le spune că Huichilobos I-a sfătuit să stea ostatic.

Adevărul este, se pare, că Aguilar primise poruncă de la Cortés să-i şoptească lui Montezuma în taină câ, deşi Malinche doreşte să-i elibereze, noi, căpitanii, şi soldaţii, nu vrem acest lucru. în orice caz, când Cortés îi auzi răspunsul, se repezi la el şi-l strânse în braţe, spunându-i : „Cu cât temei, señor Montezuma, îmi eşti atât de drag !“

După aceea, Montezuma îi ceru lui Cortés un paj spaniol din serviciul lui, pe nume Orteguilla, care învăţase deja limba mexicană şi a fost apoi de mare folos atât pentru Montezuma, cât şi pentru noi, căci de la acest paj află împăratul multe despre Castilia noastră, iar noi ştiurăm ce mai spuneau căpeteniile lui. Montezuma îl îndrăgi mult pe micul paj. Dar să nu mai povestesc despre felul în care Montezuma ajunsese să trăiască mulţumit printre noiK datorită marilor linguşeli şi respectului ce-i arătam, precum şi a conversaţiei ce făcea cu noi toţi ; de flecare dată

când treceam pe dinaintea lui, până şi Cortes, ne descopeream de căciulile şi coifurile ce le aveam pe creştet, căci umblam tot timpul înarmaţi, iar el se purta cu multă curtenie şi cinstire.

Să spun acum cine erau căpeteniile care au^ sfârşit arse de vii. Cel mai de seamă se numea Quetzalpopoca, ceilalţi Coaie şi Quiavit, iar de al patrulea nu-mi amintesc. Despre această pedeapsă se ştiu în toată provinciile Noii Spanii şi ne făcurăm iar temuţi de ei. îndată oraşele de pe malul mării, unde ne-au ucis soldaţii, începură iar să-i slujească pe locuitorii din Villa Rica.

Să cugete iarăşi curioşii mei cititori la marile fapte ce le-am împlinit atunci : cum ne-am scufundat corăbiile, cum am. cutezat să pătrundem într-o cetate atât de puternică îi> ciuda sfaturilor primite înainte şi să-i prindem apoi pe marele Montezuma, rege peste acele tărî- muri, în propriul său palat, înconjurat de numeroşii războinici ce-i avea în gardă şi cum i-am ars în faţa lui căpeteniile, ţinându-1 tot timpul acesta în fiare. De multe ori, acum că sunt bătrân^ stau şi mă gândesc la^ vitejiile făptuite în anii aceia, care îmi trec iar prin faţa ochilor şi zic că toate au fost menite de Cel-de-Sus. Căci ce alţi oşteni din lumea asta, patru sute câţi eram noi şi nid măcar atâţia, s-ar fi încumetat să intre într-o cetate puternică aşa cum era Mexicul, mai mare ca Veneţia, fiind noi la peste o mie şi cinci sute de leghe depărtare de Castilia noastră, să ia ostatic un mare împărat şi să-i judece căpeteniile dinaintea lui ? Sunt multe de spus aici şi nu cu vorbe aspre şi uscate cum fac eu. pe aceea voi trece mai departe [12],

12 **Trei sînt evenimentele mai importante care ocupă spaţiul capitolelor XCVI—CXXIII. Mai întîi, situaţia din Mexic, unde are loc un complot al seniorilor de Cuyuacán, Iztapalapa şi Tacuba, la îndemnul lui Cacamatzin, senior de Tezcoco şi nepot al lui Montezuma, vizînd uciderea sau izgonirea spaniolilor din Mexic şi detronarea lui Montezuma, acu?at de laşitate. Temîndu-se că va pierde de tot puterea, Montezuma preferă să rămînă prizonierul lui Cortés, ordonă arestarea acestora şi porunceşte celorlalţi să înceteze orice ostilităţi împotriva spaniolilor. în al doilea rînd, la insistenţele lui Cortés, Montezuma consimte să**

CUM IL TRIMISE CORTÉS IN PORT PE FRANCISCO DE LUGO ÎMPREUNA CU DOI SOLDAŢI. TIMPLARI DE CORĂBII, CA SĂ-I ADUCA LA CEMPOAL PE TOŢI PILOŢII Şl TIMONIERII Şl DE ASEMENI SA SCOATĂ PINZELE, TIMONELE Şl BUSOLELE DE PE CORĂBII CA NIMENI SA NU-I MAI POATĂ DA DE ŞTIRE IN CUBA LUI DIEGO VELĂZQUEZ DESPRE CELE INTIMPLATE Şl CUM A NUMIT UN AMIRAL AL MARII Şl CE A MAI FOST

De abia fusese Pánfilo de Narváez înfrânt şi făcut prizonier împreună cu toţi căpitanii lui, iar celorlalţi le lua- serăm armele, că porunci Cortés căpitanului Francisco de Lugo să meargă în portul unde şedea ancorată flota lui Narváez cu cele optsprezece corăbii ale sale, şi să-i aducă la Cempoal pe toţi piloţii şi cârmacii corăbiilor, iar dacă se împotrivesc să-i ia cu sila şi de asemenea să mai scoată pânzele, timonele şi busolele, pentru ca nimeni să nu se poată duce în Cuba să-i dea de ştire lui Diego Velázquez. Cu Francisco de Lugo se duseseră şi doi dintre'soldaţii noştri, foşti marinari, ca să-i ajute. Mai porunci Cortés să i-1 aducă grabnic pe unul Sancho de Barahona, pe care îl ţinuse prins Narváez, cu alţi doi soldaţi. Acest Barahona era de felul lui din Guatemala, şi era bărbat ‘ de seamă. îmi

---

plătească tribut regelui Spaniei şi adună în acest scop din toate provinciile uriaşe cantităţi de auf, argint, bijuterii şi pietre preţioase, cedînd totodată şi tezaurul tatălui său Axayacatl. Ca să le poată evalua mai exact, conchistadorii fac un gest criminal : topesc splendidele bijuterii din tezaurul regal şi transformă totul în lingouri. Hămîn nedistruse numai o mică parte din bijuterii şi unele broderii din pene şi pietre preţioase în mare, ele sînt evaluate la suma de (>00.000 pesos. în acelaşi timp, Cortés trimite trei căpitani, printre care şi un tînăr numit Pizarro, nepot al său, să prospecteze minele de aur ale mexicanilor, din Zacatula şi Tustepeque, precum şi cursul fluvîiilui Guazacualco. Aceştia se întorc şi ei cu cantităţi considerabile de aur, extrase din nisipuri aurifere.
în sfîrşit, are loc cel de al treilea eveniment remarcabil de rare am amintit, anume sosirea unei flote de 19 corăbii, cu 1400 .soldaţi,, condusă de comandantul Pánfilo de Narváez, care fusese trimisă de guvernatorul Cubei, Diego Velázquez, împotriva lui Cortés. Făcînd uz şi de data aceasta de abilitatea lui caracteristică, Cortés reuşeşte să creeze un curent de opoziţie în rîndurile trupelor lui Narváez, atrăgînd un mare număr de soldaţi ai acestuia de partea lui şi în cursul unui atac prin surprindere, îl infringe şi îl face prizonier. (N. tr.).

amintesc cum Cortés, când îl văzu cum arăta când i s-a înfăţişat, bolnav şi slăbănog de se clătina pe picioare, porunci să fie tratat cu toate onorurile.

Să ne întoarcem la drmadi şi piloţii de pe corăbii, care au venit şi ei să-i sărute mâna comandantului Cortés, iar acesta i-a pus să jure ascultare şi că nu vor ieşi din porunca lui, iar apoi numi amiral şi căpitan al mării pe unul Pedro Cabañero,- fost timonier pe o corabie de-a lui Narváez şi în care Cortés se încredea mult, dar noi âm auzit că i-a dăruit mai întâi ceva aur. Ii porunci acestuia să nu lase cumva să plece vreo corabie din port, iar dacă Diego Velázquez ar mai trimite corăbii din Cuba, căci aflase că ar mai fi două pe drum, să-i prindă pe căpitan şi să scoată iute pânzele, cârma şi busola aces-. tora, până când el, Cortés, ar mai hotărî altcumva. Şi aşa a făcut Pedro Caballero, după cum voi povesti şi eu la timpul cuvenit

Să lăsăm corăbiile bine păzite în port şi să spun ce ne-am înţeles a face în tabăra noastră şi a lui Narváez. Cortés porunci ca Juan Velázquez de León să cucerească provincia Pánuco şi să întemeieze acolo aşezări, iar pentru aceasta să ia cu sine o sută douăzeci de oşteni ; o sută dintr-ai lui Narváez şi douăzeci de-ai noştri ca să se amestece cu ei, căci ştiau mai bine să ‘se războiască, şi să ia cu ei două corăbii ca să înainteze de-a lungul ţărmului rlupă ce vor trece de râul Pánuco. Cortés îi mai dădu şi lui Diego de Ordaz o sută douăzeci de oşteni să cucerească şi să se aşeze în provincia Guazacualco, şi să fie iot o sută din oamenii lui Narváez, iar ceilalţi douăzeci **«le-ai** noştri, ca la Juan Velázquez de León. Aceştia vor lua şi ei două corăbii ca să meargă cu ele din Guazacualco în Jamaica şi să aducă de acolo iepe, viţei, porci, ©i, găini din Castilia şi capre, ca să le înmulţească, fiind tare bun ţinutul pentru ele. Soldaţilor şi căpitanilor care porneau la drum li se înapoiară armele după ce fură puşi în libertate ; rămaseră doar Narváez şi Salvatierra, Care se plângea încă de pântecăraie. Cum unora dintre soldaţii lui Narváez le filaserăm noi spadele **şi** caii, precum **şi** alte bunuri, Cortés

porunci să le dăm înapoi şi ne ţinu o cuvântare mânioasă, iar unii dintre noi, care le aveam, n-am vrut a le înapoia, căci în tabăra lui Narváez hotă- râseră pe faţă să ne atace şi să ne ia tot ce avem, zicând că suntem trădători, tocmai noi, cei mai credincioşi slujitori ai Majestăţii Sale. Totuşi, Cortés insistă şi cum era comandantul nostru, furăm nevoiţi să-i ascultăm po runca, iar eu le dădui un cal, ce îl ţineam ascuns, cu şaua pusă şi cu hăţuri şi două spade, trei pumnale şi o dagă. Mulţi soldaţi au dat şi ei cai şi arme. Cum Alonso de Ávila era. căpitan şi cuteza a-i spune lui Cortés tot ce gândea, îl luă de-o parte, împreună cu părintele din ordinul Merced şi îi ziseră că pare a-i urma pilda lui Alexandru Macedón care, după ce dobândea câte o mare îzbândă cu oştenii lui, se îngrijea mai mult ca să-i cinstească şi să-i miluiască pe învinşi, decât pe proprii lui căpitani şi soldaţi cu al căror ajutor îi înfrânsese. Astfel şi el împărţea căpitanilor lui Narváez şi nu nouă, pe care ne uita fiindu-i pesemne prea aproape', toate giuvaierurile din aur şi proviziile dăruite de indieni după înfrângerea acestuia, iar asta nu e faptă bună, ci nedreaptă, ştiindu-se cum. ne-am purtat.

Cortés răspunse că tot ce avea, atât făptura, cât şi bunurile sale, sunt ale noastre, dar acum nu putea face altcum, decât cu vorbe, daruri şi făgăduieli să-i atragă pe oamenii lui Narváez de partea noastră, căci ei sunt mulţi, iar noi puţini şi astfel s-ar putea ridica împo- trivă-ne şi ne-ar ucide. Iar îi răspunse Alonso de Ávila, cu vorbe cam trufaşe, la care Cortés îi zise că el nu sileşte pe nimeni să-i urmeze, atâta timp cât în Castilia muierile au adus şi încă mai aduc pe lume bravi oşteni. La care Alonso de Ávila încuviinţă, pierzând orice respect, zicând că tocmai aşa suntem şi merităm să-şi amintească ne- încetat cum putem deveni la rândul nostru căpitani sau chiar guvernatori. La vremea aceea lucrurile stăteau în aşa fel încât Cortés nu putea face altceva decât să tacă şi să-i atragă de partea lui cu daruri şi făgăduieli. Cum îl ştia aşa plin de îndrăzneală, se temu că într-o bună zi I-ar putea păgubi cu ceva şi de aceea se îngriji tot timpul să-i trimită cu împuterniciri de

seamă, la Santo Domingo şi apoi în Spania, când a dus tezaurul şi tot ce avea Montezuma mai de preţ, care până la urmă au căzut în mâinile lui Jean Florin, vestit corsar francez. \

Dar să ne întoarcem la Narváez şi să spun cum a1 venit un negru din oastea lui plin de vărsat şi mare nenorocire a fost pentru Noua Spanie, căci de la el molima se răspândi în tot ţinutul şi mulţi se prăpădiră. Sărmanii indieni, ce nu mai cunoscuseră aşa urâtă boală, se spălau tot timpul de cum se molipseau şi aşa muriră tot mai mulţi. Prin urmare neagră i-a fost soarta lui Narváez şi cu atât mai întunecată cea a atâtor oameni care au sfârşit nebotezaţi.

Să lăsăm acestea şi să povestesc cum locuitorii din Villa Rica, rămaşi acolo fără să meargă în Mexic, îi ce* rură lui Cortés partea din aur ce le revenea, zicând că stătuseră în port tot la porunca lui şi în slujba Majes- tăţii Sale, ca noi care ne-am dus în Mexic, căci au păzit ţinutul şi au ridicat cetatea. Iar unii dintre ei fuseseră în lupta de la Almeria şi facă nu li se vindecaseră rănile şi se bătuseră cu toţii împotriva lui Narváez, drept care îşi meritau pe deplin partea. Cortés văzu că-i cu temei tot ce cereau, drept care zise să vină doi împuterniciţi ai locuitorilor cetăţii şi să-şi ia partea cuvenită. Parcă îmi amintesc,' dar nu sunt sigur, cum Cortés lera spus că aurul lor se află sub pază la Tlascala.

Prin urmare trimiseră din Villa Rica doi locuitori* iar unul se chema Juan de Alcantara cel Bătrân. Dar să-i lăsăm şi voi povesti mai târziu, ce s-a întâmplat cu Alcántara şi cu aurul, iar acum să zic cum se întoarce mereu roata norocului şi după desfătări şi bucurii vine tristeţea. Tocmai atunci sosi vestea că Mexicul s-a răsculat, iar Pedro de Alvarado e încercuit în reşedinţa lui, unde i-au pus foc în două locuri, omorându-i mexicanii şapte oameni şi rănindu-i pe mulţi alţii şi trimisese după ajutor în mare grabă şi cu multă spaimă. Această ştire o aduseseră doi tlascalted, iar mai apoi sosi şi un răvaş, cu alţi tlascalteci trimişi de Pedro de Alvarado, în care se spunea acelaşi lucru. Îndată ce

auzirăm asemenea veşti rele, numai Domnul ştie cât ne-am întristat.

Pornirăm îndată spre Mexic în marş forţat, lăsân- du-i pe Narváez şi pe Salvatierra prizonieri în Villa Rica, iar comandant al cetăţii fu numit, din câte îmi amintesc, Rodrigo Rángel, care primi poruncă să-i păzească pe Narváez şi pe alţi ostaşi de-ai lui, rămaşi acolo să-şi vindece rănile. Chiar pe când eram gata de plecare, sosiră patru căpetenii de seamă, trimişi de Montezuma la Cortés ca să se plângă de Pedro de Alvarado şi cu ochii înlăcrimaţi ne povestiră aceştia cum ieşise Alvarado din casele lui, împreună cu toţi soldaţii lăsaţi acolo de Cortés şi fără nicio pricină anume se năpustiseră asupra căpeteniilor şi tuturor *caciques* care dansau şi îi sărbătoreau pe idolii lor Huichilobos şi Tezcatepuca, pentru care Alvarado însuşi le dăduse mai înainte voie, şi măcelăriseră şi răniseră pe mulţi dintre ei. Ca să se apere, mexicanii omorâseră şi ei şase soldaţi. Astfel îl învinuiră ei amarnic pe Pedro de Alvarado.

Cortés răspunse solilor cam dispreţuitor că. merge el în Mexic, unde va pune ordine în toate. Aceştia se duseră cu răspunsul la marele Montezuma, iar el tare se mânie şi se mâhni. îndată apoi îi trimise Cortés un răvaş

Iui Pedro de Alvarado, sfătuindu-1 să ia bine seama ca Montezuma nu cumva să-i scape până când vom sosi noi cât de iute putem. Şi mai dădu de ştire despre izbânda noastră asupra lui Narváez, ce o aflase deja marele Montezuma. 1

Voi povesti şi eu mai departe ce s-a întâmplat.

Arcaşi spanioli înarmaţi cu arbalete

CUM NE-AM DUS IN MARŞ FORŢAT, ATÂT CORTÉS CÂT ŞI TOŢI CĂPITANII ŞI ÎNTREAGA OASTE A LUI NAR- VÁEZ, CU EXCEPŢIA LUI NARVAEZ ŞI A LUI SALVATIERRA, CARE AU RĂMAS PRIZONIERI

După ce ne ajunse vestea că cetatea Mexicului se răscu- lase, iar Pedro de Alvarado era încercuit, îndată fură opriţi cei care trebuiau să meargă şi să se aşeze la Pánuco şi Guazacoalco, cu Juan Velázquez de León şi Diego de Ordaz. Cu toţii rămaseră pe loc şi veniră apoi cu noi. Dându-şi seama ,că oştenii lui Narváez nu ne vor însoţi de bună voie ca să-i ajutăm pe Alvarado, Cortés le vorbi şi îi rugă să uite vrăjmăşiile trecute, făgăduin- du-le bogăţii şi slujbe înalte şi atâtea altele încât cu toţii au zis că vin cu noi. De-ar fi ştiut ei bine puterea mexicană, niciunul nu ne-ar fi urmat. Pornirăm prin urmare în marş forţat către Tlascala, unde ne spuseră că până în clipa când Montezuma şi căpeteniile lui au aflat de înfrângeţea- lui Narváez, nu i-au lăsat nicio clipă de răgaz lui Pedro de Alvarado, căruia i-au ucis şapte soldaţi şi i-au ars casele, dar îndată ce a sosit această veste s-au liniştit şi ei, numai că oştenii lui Alvarado erau sfârşiţi de foame şi de sete, căci Montezuma nu le mai trimitea defel provizii. Acestea ni le spuseră tlascaltecii în clipa în care am ajuns la ei. Cortés porunci de îndată o paradă cu toţi oamenii ce îi avea, şi eram peste o mie şi trei sute de soldaţi, de-ai noştri şi de-ai lui Narváez, şi nouăzeci şi şase de cai, optzeci de arbaletieri şi tot atâţia muşchetari. Toţi aceştia i se părură lui Cortés a fi de ajuns ca să pătrundem fără teamă în Mexic, iar *caciques* din Tlascala ne mai dădură încă două mii de războinici indieni. Pornirăm apoi în mare grabă spre Tezcoco, care e o cetate de seamă şi acolo nu ne ură nimeni bun venit şi nu ieşiră să ne întâmpine, ci cu toţii stăteau ascunşi şi duşmănoşi.

Ajunserăm în Mexic de ziua sfântului Juan, ^in luna iunie, anul o mie cinci sute şi douăzeci. 1?e străzi nu se vedeau *caciques,* nici căpetenii sau indieni cunoscuţi, iar toate casele erau pustii. Când am intrat în locuinţele unde

stătuserăm, ieşi în curte marele Montezuma, care îl îmbrăţişă pe Cortés, îi spuse bun venit şi îl felicită pentru izbânda avută asupra lui Narváez. Cum Cortés venise ca un învingător, nici nu vru să-i asculte, iar Montezuma se retrase la el în încăperi, trist şi căzut pe gânduri.

Cortés era grăbit să afle din ce pricină se răsculase cetatea Mexicului, căci noi ne dăduserăm prea bine seama cum Montezuma regreta cele întâmplate. Mulţi dintre soldaţii care fuseseră cu Pedro de Alvarado în acele clipe ne-au spus că dacă Montezuma ar fi plănuit el totul, sau de atacul s-ar fi pornit la sfatul lui, i-ar fi ucis pe toti, în timp ce Montezuma, dimpotrivă,'âşi liniştea poporul şi-l îndemna să înceteze lupta. Pe de altă parte, Pedro de Alvarado îi relata lui Cortés că mexicanii se răsculaseră spre a-1 elibera pe Montezuma, la porunca lui Huichilobos, care se miniase c-am pus în casa lui chipul Sfintei Fecioare şi am, ridicat o cruce. El povesti că *o* mulţime de indieni se duseseră să scoată chipul Fecioarei din altar, dar n-au putut, şi au zis atunci că-i o minune şi aşa i-au spus lui Montezuma. Acesta le-a poruncit să o lase acolo, în altar, şi să nu mai făptuiască altceva, iar ei I-au ascultat şi ne mai spuse Pedro de Al- varado despre o altă pricină a răscoalei mexicane : Nar- váez îi dăduse de ştire lui Montezuma că vine să-i elibereze şi să ne prindă pe noi toţi, ceea ce nu s-a întâmplat. Pe de altă, parte, Cortés îi făgăduise lui Montezuma că vom pleca din ţara lor îndată ce-om avea corăbii, iar noi nici gând n-aveam de ducă şi toate erau vorbe în vânt, ba, dimpotrivă, mai abitir soseau *teules* unii *dupk* alţii. De aceea, cugetaseră ei, ar fi mai bine să-i omoare pe Pedro de Alvarado şi pe oştenii lui şi să-i elibereze pe Montezuma, iar după aceea să ne măcelărească pe noi şi pe soldaţii lui Narváez veniţi pe urma noastră, crezând ei pe atunci că Narváez cu siguranţă ne va infringe. Toate aceste vorbe şi explicaţii i le rosti Pedro de Alvarado lui Cortés ca să se dezvinovăţească. Dar acesta se întoarse spre el şi îl întrebă pentru ce i-a atacat pe mexicani în timp ce ei dansau şi petreceau. Alvarado îi răspunse cum aflase că, după ce vor

lua sfârşit serbările, dansurile şi sacrificiile ce le făceau zeilor lor Huichilobós şi Tezcatepuca, se înţeleseseră să îi atace, iar toate acestea le spuseseră un *papa,* două că^ petenii şi alţi mexicani. Cortés îl întrerupse : „Ei mi-au zis că ţi-au cerut doar voie înainte să-şi ţină dansurile şi serbarea". Alvarado recunoscu că aşa este, dar ca să-i ia nepregătiţi şi astfel să se teamă să-i atace, a hotărât el să intre primul în luptă.

Cortés se răsti la el plin de mânie, zicându-i că a făptuit un lucru rău şi nebunesc, iar pe deasupra mai şi minte, şi de aceea ar fi dorit ca Montezuma să fi putut scăpa. Apoi tăcu şi nu mai scoase o vorbă.

Voi povesti acum felul amarnic în care s-au războit cu noi în Mexic şi altele ce ni-s-au întâmplat.

CUM S-AU RĂZBOIT CU NOI IN MEXIC Şl LUPTELE CE LE-AM PURTAT Şl ALTELE CE NI S-AU ÎNTÂMPLAT

Văzând Cortés că la Tezcoco nu ne făcuseră nicio primire, iar mâncarea ce ne-au dat-o cu multă rea voinţă era proastă şi n-am găsit nicio căpetenie ca să-i vorbim şi totul devenise deodată duşmănos, iar în Mexic ne întâmpinaseră la fel, cu pieţele închise şi casele pustii, deveni trist şi mohorât. Mai mult, pe drum se lăudase căpitanilor lui Narvăez de tot respectul şi onorurile de care se bucura şi cum îi ieşeau în cale cu mare sărbătoare şi îi dăruiau aur, iar în Mexic poruncea orice poftea marelui Montezuma şi căpeteniilor lui. Aceşta urmau a-1 întâmpina, ca de obicei, cu daruri bogate din aur. Totul se întâmplă acum pe dos faţă de gândurile lui şi nici măcar mâncare nu ne mai aduceau. Astfel începu Cortés să se poarte duşmănos şi cu multă trufie faţă de toţi spaniolii, de astă dată mulţi la număr, ce-i adusese cu sine. Chiar atunci trimise marele Montezuma două căpetenii, care îl rugară pre Cortés să meargă să îl vadă, căci dorea să-i vorbească. Iată răspunsul ce-1 dădu Cortés : „La câinele ăsta să mă duc, care nici nu deschide piaţa şi nici nu ne trimite de mâncare ?". Auzindu-1 cum vorbeşte, căpitanii noştri Juan Velázquez de León, Cristóbal de Olí, Alonso de Avila şi

Francisco de Lugo îi spuseră : „Señor, potoleşte-ţi mânia şi aminteşte-ţi cât bine şi câtă cinstire ne-a adus regele acestor ţinuturi, care-i atât de bun şi fără **el** ne-ar fi ucis ai lui şi s-ar fi ospătat de mult cu . noi ; de asemeni nu uita că ne-a dăruit până şi fiicele ce le-a avut“. Aceste cuvinte îl înfuriară şi mai vârtos pe Cortés, căci păreau a fi rostite cu doj ană şi se răsti la ei : „Ce bunăvoinţă pot eu avea faţă de un câine care s-a înţeles în taină cu Narváez şi acum, vedeţi doar chiar şi voi, nu ne dă să mâncăm ?“. Căpitanii îi răspunseră : „Aceasta chiar ar trebui să facă şi aici ai dreptate“. Având atât de mulţi spanioli cu el în cetate, oştenii noştri şi ai lui Narváez, Cortés nu se mai stăpâni deloc şi vorbea cu îngâmfare şi nechibzuit. Astfel că se întoarse către căpetenii şi îi trimise la stăpânul lor Montezuma ca să dea poruncă şi să deschidă toate pieţele, că de nu, va şti el ce are de făcut.

Căpeteniile au înţeles vorbele injurioase rostite de Cortés despre stăpânul lor, ca şi dojana căpitanilor, pe care îi cunoşteau de când comandaseră garda lui Montezuma şi îi ştiau slujitori devotaţi ai acestuia. Astfel îi spuseră lui Montezuma toate câte le-au auzit şi de supărare, sau poate că se înţeleseseră deja să ne atace,, nu trecu niciun sfert de oră că sosi un soldat în mare grabă ' şi greu rănit, spunând că venea din cetatea Tacuba, de lângă Mexic şi însoţea nişte indience ale lui Cortés şi pe una din fiicele lui Montezuma, lăsate în grija seniorului de Tacuba, cu care se înrudeau, atunci când ne-am dus noi să ne luptăm cu Narváez. Şi ne zise soldatul acesta că întreaga cetate şi drumul pe unde venise şrau înţesate cu indieni înarmaţi până în dinţi cu tot felul de arme, care i-au luat indiencele şi pe el I-au rănit. De nu le-ar fi lăsat femeile, I-ar fi. prins şi I-ar fi dus şi pe el cu o canoe să-i sacrifice. Indienii ridicaseră deja una din punţi.

Când Cortés şi unii dintre noi auzirăm ce ne spunea, are ne înfricoşarăm. Noi, care ne războiserăm atâta cu indienii, ştiam prea bine ce grozave oştiri adună şi ori- cât de straşnic am lupta, chiar şi acuma când eram mai numeroşi, aceasta nu ne împiedica să ne gândim cât de

primejduite ne erau vieţile şi ce foamete şi greutăţi ne aşteptau, mai ales că ne aflam într-o cetate atât de puternică. ,

Cortés îi porunci îndată lui Diego de Ordaz să meargă cu patru sute de soldaţi, cei mai mulţi dintre ei arbale- tieri şi muşchetari, iar alţii călăreţi şi să vadă dacă aşa e cum povestise soldatul cel rănit, iar de va putea să-i potolească pe indieni fără război şi lupte, aşa să facă. Dar abia ajunsese Diego de Ordaz cu cei patru sute de soldaţi ai lui la jumătatea străzii pe unde o pornise, că îi ieşiră în cale puzderie de războinici mexicani şi alţii îi săriră în spate de pe acoperişuri şi cu atâta înverşunare se năpustiră asupra lui, că de la cel dintâi atac uciseră opt soldaţi de-ai noştri, pe ceilalţi îi răniră, iar până şi Diego de Ordaz fu rănit în trei locuri. El nu putu să facă niciun pas mai mult şi începură cu toţii să se retragă cu grea strădanie spre reşedinţa noastră. In acest răstimp îi mai uciseră un alt soldat, ce se chema Lez- cano, după ce acesta făcuse minuni de vitejie, izbind cu sabia pe mulţi indieni.

_ Tot atunci, şi mai mari cete de indieni ne atacară casele unde şedeam şi azvârliră în noi cu atâtea ţepuşe şi pietre şi săgeţi, că ne răniră de la început patruzeci şi şase de oşteni, iar doisprezece dintre ei apoi muriră. Erau atM de- mulţi războinici asupra noastră, încât Diego de Ordaz, care se retrăgea, nu se putea strecura înăuntru delel, din pricina cumplitelor atacuri primite din faţâ, dindărăt şi de pe acoperişuri. Tunurile, muschetele, arbaletele şi lănciile ce le aveam nu ne erau de vreun folos şi nici împunsăturile de spadă şi toată înfocarea cu care ne luptam. Deşi am ucis şi am rănit pe mulţi dintre **ei, se îndeseau in vârful săbiilor şi lănciilor noastre şi înaintau mereu, strângându-şi rândurile .şi lipindu-se de noi. In sfârşit, trăgând noi vârtos cu tunurile, muschetele şi arbaletele şi împungând la ei neîncetat cu spadele, putu Ordaz pătrunde până la noi, căci până atunci, oricât se străduia, nu izbutise, şi îşi aduse soldaţii greu răniţi, cu paisprezece mai puţin. In tot acest**

răstimp, indienii nu încetau să ne înghesuie şi tot strigau la noi, făcându-ne muieri, nevolnici şi alte asemenea batjocuri

Dar răul ce ne făcură atunci nu fu nimic pe lângă acela ce urmă. Avură atâta îndrăzneală încât, atacându-ne din toate părţile, intrară şi ne dădură foc la case şi nu ne mai puteam mişca de fum şi flăcări până când stinserăm vâlvătaia, aruncând pământ şi astupând alte încăperi pe unde se. înteţea, încât cu adevărat crezură că am ars de vii cu toţii. Durară aceste lupte toată ziua, ba chiar nici noaptea nu se potoliră şi tot mai stătură ei asupra noastră, aruncând cu ţepuşe, pietre şi săgeţi aşa de multe că umplură cu ele toate curţile.

Ne petrecurăm noaptea îngrijindu-ne rănile, dregând stricăciunile ce le făcuseră în ziduri şi pregătindu-ne pentru a doua zi. Cum se iviră zorile, hotărî comandantul nostru să ieşim, împreună cu oştenii lui Narvâez şi să luptăm cu ei, luând cu noi tunurile, muschetele şi arbaletele şi străduindu-ne a-i înfrânge sau măcar a ne arăta puterea şi vitejia, mai bine decât în ajun. Voi spune că nu numai noi, dar şi mexicanii, luaserăm această hotărâre şi ne luptarăm cu toţii ca nişte lei, dar erau aşa puternici şi mulţi la număr, încât să fi avut vreo zece mii de Hectori de la Troia şi tot atâţia -bravi Rolanzi *, nu le-am fi putut străpunge rândurile.

4

,* Alude la celebrul erou al epopeei franceze din secolul al XH-lea „Chanson de Roland“. (N. tr.)

îmi e uşor să-mi amintesc întreaga bătăile, dar vorbele nu-s de ajuns ca să-i înfăţişez cumplita înfocare. Căci cu nimic nu-i stăvileam – nici cu tunurile, muschetele şi arbaletele, oricât trăgeam noi de vârtos şi nici cti lupta piept la piept, deşi le ucideam vreo treizeci- patruzeci de-ai lor de câte ori îi atacam – şi tot veneau în rânduri neştirbite şi parcă luptau mai abitir ca la început. Iar dacă uneori mai câştigam puţin teren ori îi împingeam în câte o stradă, ei doar se prefăceau, ca să ne ademenească pe urma lor, tot încercând să ne îndepărteze de ai noştri,

crezând astfel că nu vom mai putea ajunge teferi îndărăt.

Apoi, tare am fi vrut să le dăm foc la case, dar, aşa cum am spus, între ele puseseră punţi de lemn mişcătoare, iar de le ridicau, nu se mai putea trece decât prin apă adâncă. De pe acoperişuri tot azvârleau neîncetat la bolovani şi pietre asupra noastră şi ne izbeau şi ne răneau cu ele. Chiar nici nu ştiu cum de pot scrie atât de liniştit, când vreo câţiva soldaţi de-ai noştri, care luptaseră în Italia, jurară pe ce aveau mai sfânt că în viaţa lor n-au mai văzut atâta înverşunare, în toate luptele dintre creştini, cu artileria franceză sau în războaiele purtate cu Marele Turc şi nici atâta neînfricare ca IST aceşti indieni, care-şi strângeau tot timpul rândurile.

Mă voi opri aici şi voi spune doar cu câtă caznă ne-am retras în case cu toţi războinicii bulucindu-se pe urma noastră şi care zbierau, fluierau, sunau din trâmbiţe şi băteau tobele, făcându-ne nevolnici **şi** mişei **ce** nu în-drăznirti să-i înfruntăm în luptă £ **zi** întreagă, **ci le** întoarcem spatele în goană.

In ziua aceea ne-au ucis alţi zece sau doisprezece oşteni, iar ceilalţi eram răniţi cu toţii. In timpul nopţii ne-am învoit ca peste două zile să ieşim, aceia dintre noi ce eram zdraveni, adăpostiţi de patru turnuri de atac, ce le vom construi în acest timp din bârne groase, destul de mari să încapă în fiecare cam douăzeci şi cinci de soldaţi, cu deschizături şi ferestruici înguste ca să tragă pe acolo muşchetarii şi arbaletierii. Jur împrejurul lor urmau să iasă alţi muşchetari şi arbaletieri, precum şi tunurile şi ceilalţi soldaţi, iar călăreţii să treacă la atac.

După ce am chibzuit acestea, în ziua următoare, când n-am mai mers la luptă, am construit noi turnurile şi-am întărit toate spărturile din ziduri. Nici nu pot să descriu prăpădul de războinici car^ au dat năvală asupra caselor unde eram, nu numai în zece sau douăsprezece locuri, ci în peste douăzeci.

Noi ne împărţirăm între ei şi în timp ce tot astupam şi făceam întărituri, alţii nenumăraţi ne-au potopit şi în zadar nu prididеam să tragem cu muschetele şi arbaletele

sau să-i lovim cu paloşul, că nu dădeau aceştia nicicum îndărăt. Ne vor ucide până la unul în aceâ zi, ne tot strigau, şi le vor duce ofrandă zeilor inimile şi sângele nostru, în timp ce mădularele le vor ajunge să se îndestuleze din plin cu ele la toate ospfeţele ce vor urma, iar trupurile le vor azvârli la tigri, lei, la vipere şi la năpârci ce flămânzeau de două zile în aşteptare. Cât despre aur, n-o să ne priască, şi nici stofele ce ni le-au dăruit. Tlascaltecilor care erau cu noi le făgăduiră să-i vâre în cuşti la îngrăşat ca să-i sacrifice apoi pe rând.. Ne mai strigară, cu glas mai blând, să-i dăm pe marele lor stăpân Montezuma, şi câte şi mai câte. In timpul nopţii tot mai ţipau şi fluierau, azvârlind în noi neîncetat cu ploaie de săgeţi, pietre şi ţepuşe. Când se iviră zorile, după ce ne încredinţarăm sufletele Celui-de-Sus, ieşirăm cu turnurile de atac ce le făcuserăm, având tunurile, muschetele, arbaletele şi călăreţii în faţă. Cum am mai spus, deşi ucideam mulţi dintre ei, asta nu le ajungea *ă se retragă şi, cu toate că luptaseră atât de vitejeşte în zilele trecute, acum veneau prăpăd, tot mai vârtoşi şi mulţi la număr. Noi eram însă hotărâţi să ajungem cu turnurile noastre, chiar de ne vom sfârşi cu toţii în ziua aceea, până la templul cel mare al lui Huichilobos.

Nu mai spun ce lupte grele am purtat la o casă de-*-a lor fortificată şi nici cum ne-au rănit toţi caii, ce nu ne puteau fi de vreun folos, căci, deşi se năpusteau să rupă rândurile duşmanilor şi aveau armuri pe ei, nu izbândeau nimic, atâtea săgeţi, ţepuşe şi pietre azvârleau în ei. Iar de călăreţii înghesuiau vreun mexican, acesta se aruncă în şanţuri sau în lac şi pretutindeni ridicaseră apărători şi baricade împotriva lor, unde se aţineau alţi indieni cu lăncii, să-i omoare. De asemeni nu ne puteam gândi să ardem ori să încercăm a dărâma vreo casă, căci toate se ridicau din apă şi între ele aveau punţi mişcătoare. Să trecem canalele înot era o faptă primejdioasă, căci puseserâ pe acoperişuri pietre şi bolovani şi metereze, iar când lua "foc vreo casă, ardea o zi întreagă ,fără a se răspândi la casele vecine, având acoperişuri aşa turtite şi apă între

ele. Prin urmare, singurul lucru de făcut era să ajungem la templul lor cel mare. Deodată însă, suiră spre el peste patru mii de războinici, ca să întărească rândurile celor aflaţi deja acolo, cu lăncii din belşug, pietre şi ţepuşe. Cu toţii împreună rii se împotriviră un răstimp şi nu puturăm a urca, cu toate turnurile şi celelalte arme ale noastre, precum şi călăreţii. Deşi aceştia tot încercau să treacă la atac, caii alunecau şi tot cădeau pe lespezile mari şi netede din curte. Pe de altă parte, din înălţimea templului, războinicii ne împiedicau urcuşul şi mai aveam şi alţii de-o parte şi de alta pe care-i primeneau tot timpul, căci de fiecare dată când trăgeam în ei sau îi loveam cu săbiile, le ucideam vreo zece-cincisprezece, dar nu se cunoştea. MiJIt timp nu ne-am putut sui în templu, însă ne-am înteţit atacurile, lăsând la poale tumurüe ce .le aduseserăm cu noi, şi le stricaseră, iar până la urmă iz- zutirăm a ajunge sus. Aici îşi arătă Cortés adevărata vitejie,'aşa cum era de felul lui. Doamne, ce straşnic ne-am mai luptat acolo ! Să fi văzut cum şiroiam noi toţi de sânge şi cum eram brăzdaţi de răni, iar unii dintre ai noştri zăceau pe jos ucişi. Numai că vru Domnul şi ajunserăm unde lăsaserăm chipul Sfintei Fecioâre, dar n-o mai găsirăm acolo. Se pare că, aşa cum am aflat noi mai târziu, marele Montezuma i se închinase şi poruncise să fie pusă apoi la adăpost. Dădurăm foc Ia idoli şi arse bună parte din sala unde şedeau Huichilobos şi Tezcatepuca. In toate acestea tlascaltecii ne ajutară cu mult sârg.

Când am ajuns în vârf, unii din noi luptând şi alţii punând foc, am dat peste toţi *papas* din templu şi ce privelişte erau ! Apoi, când coborârăm, vreo trei-patru mii de mexicani, cu toţii căpetenii, ne îmbrânceau să ne rostogolim câte şase, ba chiar şi zece trepte în jos şi ne mai aşteptau acolo alte cete, adăpostite pe după metereze şi felurite scobituri, ca să azvârle în noi cu săgeţi şi ţepuşe, încât nu le puturăm face faţă tuturor. Ne hotărârăm deci, oricât era primejdia de mare, să ne înapoiem la noi în case, cu turnurile zdrobite, şaisprezece morţi şi noi toţi ceilalţi răniţi. Indienii nu ne dădeau defel pace şi.ne puneau la

grea strânsoare, atât pe părţi cât şi prin spate, iar Cine nu a fost acolo nu-şi poate închipui tot ce am păţit.

Dar n-am spus de atacurile săvârşite de mexicani asupra caselor noastre şi nici de îndârjirea cu care se străduiau să pătrundă înăuntru, în timp ce noi eram la templu.

în această bătălie prinserăm doi *papas,* pe care Cortés porunci să îi păzim cu mare grijă.

Am văzut apoi adeseori pictată la mexicani şi tlascalteci această bătălie şi suirea noastră în templu, ce a rămas la ei drept faptă de mare vitejie, deşi ne înfăţişau pe toţi brăzdaţi de răni şi însângeraţi; ne arătau cum am dat foc la templu şi cum îl păzeau mulţi războinici, atât sus, adăpostiţi de scobituri şi metereze, cât şi la poale, în curţi şi pe de lături. Se mai vedeau şi turnurile noastre prăbuşite.

Dar să mai spun doar cum am ajuns la casele noastre cu multă caznă, hărţuiţi .fără milă, iar acolo ne aşteptau alţi războinici, care deja dărâmaseră un zid şi se pregăteau să pătrundă înăuntru, dar sosirea noastră i-a împiedicat, cu toate că nu încetară toată ziua şi noaptea următoare să azvârle ţepuşe, pietre şi săgeţi, scoţând şi zbierete sălbatice.

In timpul nopţii ne-am oblojit rănile şi ne-am îngropat morţii, ne-am pregătit pentru lupta ce va să urmeze a doua zi, am astupat stricăciunile din ziduri şi am dres apărătorile. Ne-am mai sfătuit cum am putea lupta fără atâtea pagube şi morţi, dar nu ne luminam nicicum.

Să mai zic şi de grelele învinuiri ce le aduseră lui Cortés oştenii lui Narváez, şi vorbele rele şi necugetate ce-au spus, de el şi de ţinuturile acelea, ba până şi despre Diego Velázquez, care i-a trimis acolo, în timp ce el se lăfăia în palatele lui din Cuba.

Dar mă întorc şi povestesc cum până la urmă am hotărât să cerem pace ca să ieşim din Mexic. Cum se iviră zorile, noi oştiri de războinici sosiră şi ne înconjurară casele pe toate părţile. Săgeţile şi pietrele cădeau iarăşi ca grindina, ţipetele şi fluierăturile parcă se înteţiseră, iar

alte cete se pregăteau să intre peste noi, cu tot răul ce le făceam trăgând în ei.

Văzând acestea, hotărî Cortés că marele Montezuma s-ar cuveni să le vorbească de pe un acoperiş şi să le spună să înceteze lupta, dat fiind că noi suntem gata să părăsim cetatea. După cum aflaserăm mai târziu, când auzi ce îi cerea Cortés, rosti marele Montezuma îndurerat : „Ce mai pofteşte Malinche de la mine, că eu nu mai doresc nici să trăiesc şi nici să-i văd, din pricina nenorocirilor ce mi-a adus !“ Şi refuză să vină, iar nouă ni se povesit cum zise că nu mai vrea să-i vadă pe Cortés sau să-i ascultè vorbele ticluite şi mincinoase ori făgăduielile. Se duseră atunci la el părintele din ordinul Merced, împreună cu Cristóbal de Olt şi îi vorbiră cu mult respect şi căldură, iar Moctezuma le răspunse : „Eu nu cred că pot făptui ceva spre a curma războiul, căci ei şi-au luat deja un alt stăpân, ce nu vrea să vă lase a scăpa cu viaţă. Sunt deci convins că veţi sfârşi cu toţii aci“.

în timp ce luptele continuau, ieşi Montezuma în faţa unui meterez de pe acoperiş, înconjurat de mulţi soldaţi de-ai noştri şi se adresă plin de iubire poporului său, ce-rîndu-¿ să înceteze lupta, căci noi plecăm din Mexic. Numeroase fură căpeteniile mexicane care îl recunoscură şi poruncîră îndată războinicilor să tacă şi să nu mai arunce cu ţepuşe, pietre şi săgeţi. Patru dintre ei se apropiará de Montezuma şi îi spuseră plângând : „Stăpâne, mărit stăpân al nostru, cât în adânc ne doare văzând nenorocirea ce te-a lovit, precum şi pe fiii şi rubedeniile Măriei Tale! Dar trebuie să spunem că am ales un alt stăpân, rudă a Măriei Tale“. Şi îi rostiră numele: era Cuedlavaca, seniorul de Iztapalapa, şi nu Guatemuz, ce va domni mai târziu. Şi îi mai spuseră aceştia cum războiul trebuia dus până la capăt, deoarece făgăduiseră idolilor să nu-i sfâr- şească până ce n-om muri cu toţii. îi mărturisiră, de asemeni, că se roagă zilnip lui Huichilobos şi lui Tezcatepuca să-i ţină sănătos şi să-i păzească de puterea noastră, iar dacă totul se va sfârşi precum doresc, el le va fi din nou stăpân iubit, dar acutn nu-i cer decât să-i ierte.

Abia sfârşiră de vorbit, că prinseră iar a azvârli pietre şi ţepuşe. Oamenii noştri, ce-1 ocroteau pe Montezuma cu scuturile lor, văzând cum atacul încetează atunci când el vorbeşte, nu-i mai veghează îndeaproape pentru o clipă şi astfel îl loviră de trei ori, în cap, la braţ şi la picior. Deşi se rugară de el să-şi îngrijească rănile şi să mănânce şi îi vorbiră cu blândeţea cea mai mare, nu vru nimic. Până să ne dezmeticim, aflarăm că a murit.

Cortés îl plânse şi asemenea noi toţi, căpitani şi soldaţi, căci nu era unul printre noi care să-i fi cunoscut şi să nu-i jelească, de parcă ne-ar fi fost părinte tuturor. Nu era de mirare, fiind el atât de bun..

Domnise şaptesprezece ani şi se spune că a fost cel mai bun rege pe care I-au avut vreodată mexicanii, şi că luptase ca învingător în trei mari bătălii, când cucerise *noi ţinuturi.

Montezuma, luat ostatic de către spanioli, vorbeşte supuşilor săi *(Codicele Florentin)*

CUM SE HOTĂRÎ CORTES SA ANUNŢE MOARTEA MARELUI MONTiEZUMA CĂPETENIILOR CARE SE RAZBOIAU CU NOI Şl CE S-A MAI ÎNTÂMPLAT

Am mai spus de marea tristeţe ce ne-a cuprins pe toţi văzând că Montezuma a murit, ba îl învinuirăm chiar pe părintele din ordinul Merced, ce stătuse tot timpul cu el, că nu I-a putut convinge să se creştineze, dar acesta ne mărturisi că nu crezuse c-ar putea muri dé pe urma acelor răni primite, ci doar ar fi trebuit să-i dea ceva să nu-i mai doară.

După multe vorbe, porunci Cortés unui *papa* şi unei căpetenii dintre prizonierii noştri să meargă şi să-i spună

acelui *cacique* ales de ei stăpân, pe nume Cuedlavaca, precum şi căpeteniilor sale, că marele Montezuma murit sub ochii lor şi felul în care s-a sfârşiţ, lovit fiind de propriul său popor. De asemenea să spună aceştia cât de îndureraţi suntem cu toţii, iar ei să şi-l îngroape cu tot onorul cuvenit, căci a fost un mare împărat, şi apoi să-i aleagă stăpân în locul lui pe vărul lui ce se afla cu noi, căci acesta i-ar fi urmat de drept, sau unul dintre propriii săi fii şi nu acel senior ce n-avea drepturi. Le mai oferi Cortés să facă pace ca să ieşim din Mexic, iar de se vor împotrivi, acum că murise Montezuma pe care-1 respectam şi de aceea nu i-am distrus noi capitala, nimic nu ne va mai opri ca să ieşim, să-i atacăm şi să le ardem toate casele. Ca să vadă şi ei felul în care murise Montezuma, porunci Cortés ca şase căpetenii mexicane şi ceilalţi *papas* pe care îi mai ţineam prizonieri, să-i poarte cu toţii pe umeri şi să-i încredinţeze căpeteniilor mexicane, iar acestora să le spună poruncile lui Montezuma în clipa când voia să moară, căci toţi aceia cc-1 purtau fuseseră de faţă când îşi dăduse sufletul. Astfel îi spuseră lui Cuedlavaca întreg adevărul şi cum chiar mexicanii îl omorâseră pe Montezuma, lovindu-1 cu trei pietre.

Vazându-1 mort, mexicanii începură cu toţii să-i jelească şi se auziră până la noi plânsetele şi vaierele lor. Cu toate acestea, nu încetară să ne atace : săgeţile şi pietrele zburau spre noi ca grindina şi mai cumplit se năpustiră apoi, strigându-nc : „Acuma veţi plăti cu adevărat moartea regelui şi stăpânului nostru, precum şi batjocura ce aţi adus-o zeilor. Cât despre pacea ce-o doriţi, ieşiţi afară şi veţi vedea ce fel. de pace vă vom dărui !*\ Mai spuneau ei şi alte vorbe, dar nu voi încerca să mi le amintesc pe toate, ci numai cum şi-au ales acum un rege mai vârtos, nu cu inima slabă ca să se lase păcălit cu vorbe mincinoase cum s-a întâmplat cu bunul Montezuma. Cât despre înmormântarea lui, nu de aceasta avem a ne îngriji, ci de vieţile noastre, căci în două zile nu va mai rămâne niciunul dintre noi să le trimită asemenea solii cum am făcut acum. Aceste vorbe se amestecau cu strigătele şi

fluierăturile lor şi cu o ploaie de pietre, ţepuşe şi săgeţi, în timp ce alţii se străduiau să ne dea foc la case.

Văzând acestea, Cortés şi noi ceilalţi hotărârăm să ieşim a doua zi cu toţii şi să o luăm prin altă parte, pe unde aveau ei case clădite pe pământ, iar de acolo, lovin-

9 – Adevărata istorie a cuceririi Noii Spanii, vol. II

du-i noi pe cât vom mai putea, să încercăm a ajunge la şosea,- cil călăreţi în frunte, care să-i străpungă cu lănciile sau să-i împingă în lac. Ne-am gândit noi în felul acesta, nădăjduind că pagubelece le vom pricinui îi vor convinge poate să încheie pace sau să ne lase a ieşi de acolo fără să mai luptăm atât de aprig.

Prin urmare, a doua zi pornirăm la atac cu bărbăţie, ucigând mulţi duşmani şi dând foc la vreo douăzeci de case. Ajunserăm astfel până la casele clădite pe pământ, dar toate acestea nu însemnară mai nimic faţă de marea pagubă ce ne-au făcut, morţii şi răriile, căci nu puturăm cuceri nici măcar o punte, fiind ele toate pe jumătate dărâmate. Sé năpustiră asupra noastră puzderie de mexicani, care puseseră baricade de-a curmezişul punţilor pe unde se gândeau că vom trece cu căii.

Tristă pentru noi ziua aceea, dar şi mai triste fură cele ce veniră. '

; *Voi* aminti acum că această ieşire am făcut-o noi într-o joi. Cu noi erau Sandoval şi Lares, ager cavaler, Gonzalo Domínguez, Juan Velázquez de León, Francisco de Moría şi alţi cavaleri viteji dintre ai noştri şi dintr-ai lui Narváez, dar aceştia din urmă erau cuprinşi de spaimă, că pu ştiau ce înseamnă să ai de a face cu indienii.

CUM NE AM ÎNŢELES SA FUGIM DIN MEXIC Şl CE-AM MAI PĂTIMIT

Pe măsură ce zilele treceau, văzurăm cum forţele noastre scad. neîndoielnic, iar ale mexicanilor sporesc. Ne uci- seseră destui oşteni şi ceilalţi eram răniţi cu toţii; deşi luptam ca nişte lei, nu ne mai puteam împotrivi oştirilor de mexicani care ne hărţuiau fără încetare, zi şi noapte. Pulberea era pe sfârşite şi tot aşa se terminau şi apa şi mâncarea. După ftioartea marelui Montezuma nici nu mai

voiau să audă de propunerile noastre de pace pe care le trimiteam mereu.

Până la urmă, văzând noi moartea cu ochii, mai ales că ridicaseră toate punţile, ne-am sfătuit cu Cortés şi cu toţi ceilalţi căpitani şi soldaţi şi am hotărât să plecăm pe furiş în puterea nopţii, când şi-or slăbi ei paza, iar ca să-i înşelăm mai tare, în seara aceea le trimiserăm vorbă cu un *papa* din prizonierii luaţi, mai mare peste ei şi cu alţi prizonieri, ca să ne lase să plecăm peste opt zile, iar noi le-om da tot aurul ce îl avem. Acestea le-am spus noi să le slăbim atenţia, ca să putem pleca în cursul nopţii.

Trebuie să mai spun * că se afla cu noi un soldat pe nume Botello, om de bine şi tare învăţat, ce ştia latineşte şi fusese la Roma. Unii povesteau că ar fi vrăjitor, alţii că ar vorbi cu spiritele sau că ar fi un astrolog. Ne zisese acest

Botello cu patru zile în urmă cum tot socotise în stele şi în alte semne de ale lui şi aflase că de nu plecăm din Mexic în noaptea aceea niciunul n-om scăpa cu viaţă, în alte dăţi ne mai spusese cum va trece Cortés prin mari încercări şi îşi va pierde averea şi onoarea, dar până la urmă va ieşi biruitor şi va fi. senior mare şi vestit, cu întinse şi multe bogăţii. Mai povesti şi altele acest Botello, dar să-i lăsăm acum şi să mai zic despre porunca dată să facem o punte din bârne şi scânduri groase, pe care să o luăm cu.noi spre a o folosi acolo unde rupseseră mexicanii punţile şi să o aşezăm de fiecare dată, păzind trecerea până or ajunge în cealaltă parte soldaţii şi avutul ce aveam. Patru sute de tlascalteci şi cincizeci de soldaţi primiră poruncă să care artileria ; ca să meargă înainte şi să deschidă drumul trimiseră pe Gonzalo de Sandoval şi pe Diego de Ordaz, în timp ce Francisco de Sancedo cu Francisco de Lugo şi o căpitănie de o sută de soldaţi tineri şi ageri să se aţină şi să dea fuga unde va fi nevoie ca să lupte. Cortés, cu Alonso de Ávila, Cristóbal de Olí şi alţi căpitani urmau să meargă în mijloc, iar în ariergardă Pedro de Alvarado, Juan Velázquez de León, având-i între ei pe doi căpitani de-ai lui Narváez şi soldaţii lor ; ca să aibă în grijă prizonierii, pe doña Marina şi pe doña Luisa,

puseră trei sute de tlascalteci şi treizeci de soldaţi. în timp ce hotărâm noi toate acestea, se lăsă noaptea şi sosi timpul să scoatem aurul şi să-i împărţim. Pentru aceasta, dădu Cortés poruncă valetului său, Cristóbal de Guzmán, şi altor oşteni ce îl slujeau, să scoată tot aurul şi giuvaieru- rile şi argintul împreună cu alţi indieni tlascalteci ce li-i dădu anume şi ei aduseră comoara în sala mare. Apoi Cortés le zise împuterniciţilor regali, Alonso de Ávila şi Gonzalo Mejla, să ia deoparte aurul cuvenit Majestăţii Sale şi le dădu şase cai răniţi şi şchiopi, o iapă şi mulţi prieteni tlascalteci, peste optzeci la număr, şi încărcară aur cât puteau duce, căci din aur turnaserăm lingouri late, aşa cum am mai spus. Rămase încă aur mult, făcut grămezi în sală. Atunci Cortés îşi chemă secretarul şi alţi notari regali, spunându-le : „Să staţi aici de faţă mărturie ca să ştiţi că n-am ce să mai fac cu acest aur ; mai avem aur care preţuieşte peste şapte sute de mii de pesos şi nu se poate cântări sau duce la loc ferit. De aceea îl dau soldaţilor ce vor să-i ia cu ei, căci de nu, va cădea jn ghiarele acestor ciini“.

Auzindu-i spusele, mulţi dintre oamenii lui Narváez şi unii din ai noştri luară cât aur au putut. Cât despre mine, niciodată nu m-a chinuit lăcomia, iar atunci nu pofteam decât să scap cu viaţă, dar zării totuşi nişte sipeţele cu *chalchivis*, care sunt nestematele cele mai preţioase acolo, la indieni şi luai repede patru, vârându-le în sân. Mai târziu le-am vândut şi mi-au folosit ca să-mi lecuiesc rănile .>i să nu mor de foame.

După ce împărţirăm noi comoara, ni se spuse de hotă- rirea luată, cum să ieşim în noaptea aceea către punţi. Deja se întunecase, era ceaţă şi ploua mărunt ; înainte de miezul nopţii începurăm să cărăm puntea ce-o făcu- sei âm, poverile, caii şi iapa, şi mai porniră tlascaltecii încărcaţi cu aur. Aşezarăm noi puntea de îndată şi Cortés trecu împreună cu cei aflaţi în frunte şi mulţi cavaleri. Dar chiar atunci se auziră glasurile, ţipetele şi fluierături! ° mexicanilor, care le strigau pe limba ^ lor celor din Tatelulco : „Săriţi degrabă în canoe, că fug *teules*

şi nu-i lasaţi pe niciunul să scape cu xiaţă*\

într-o clipită ne năpădiră iar cete de războinici şi tot lacul se umplu ca prin minune de canoe, că nu ne mai puteam mişca, în timp ce mulţi soldaţi deja trecuserăm. Mexicanii ne atacară, încercând să ne ia puntea şi să ne ucidâ, iar noi nu ne puteam ajuta în niciun fel. Cum **o** nenorocire nu vine singură nicicând, din pricina ploii doi cai alunecară şi căzură în lac. Văzând ce se petrece, eu şi cu alţii din preajma lui Cortés începurăm a ne lupta de cealaltă parte a punţii, dar eram striviţi de mulţimea lor de războinici şi orieit luptam noi de vitejeşte, nimeni nu mai putu să treacă puntea. Curând canalul se umplu cu cai morţi, cu indieni, indience, slujitori, cufere şi desăgi.

Temându-ne că în curând ne vor ucide, ne croirăm drum pe dig înainte şi întâlnirăm iarăşi pilcuri de războinici, ce ne aşteptau cu lăncii lungi să ni le înfigă în trup, strigând la noi tot vorbe de ocară f „Laşilor, încă tot n-aţi murit ?“. Deşi ne răniră şase dintre tovarăşi, lovindu-i şi hăcuind la ei, izbutirăm să trecem. Iar cine a zis că aşa ne-am înţeles noi dinainte să trecem, să fie blestemat. Cortés, cu căpitanii şi cavalerii care au ajuns primii să scape spre mal. dădură pinteni cailor îndată ce se văzură pe dig şi nu greşiră ; tot astfel mai scăpară caii cu aurul şi tlascaltecii, căci dacă ne-am fi aşteptat unii pe alţii la punţi acolo, am fi pierit cu toţii şi iată de ce : când am trecut noi pe dig, ţinând pe loc cetele de războinici, de o parte era lacul şi de cealaltă casele cu terase deasupra. Fiind lacul înţesat de canoe, nu puteam face nimic, mai cu seamă că lăsaserăm toate muschetele şi arbaletele dincolo de punte şi era noapte neagră. Ce altceva ar fi fost de făcut-decât să lovim orbeşte în stânga şi în dreapta pe cei care încercau să nr apuce, căznindu-ne să înaintăm până la capătul digului ?

Dacă era în timpul zilei, lucrurile ar fi stat şi mai rău. Aceia dintre noi care am scăpat i-am datorat negreşit viaţa Celui-de-Sus. Cine n-a fost cu noi nu poate să-şi închipuie cumplita privelişte a mulţimii de războinici care ne năpădiseră şi a canoelor ţinute la îndemână ca să îi ia pe ai

noştri.

Inaintând noi pe şosea către Tacuba, unde. erau deja Cortés cu toţi căpitanii, Gonzalo de Sandoval şi CristóbaJ de Olí' şi alţi cavaleri dintre cei ce trecuseră primii, îl îndemnau din când; în când : „Señor, să ne oprim aici, căci se va spune că fugim şi îi lăsăm pe ai noştri să moară părăsiţi la punţi ; să ne întoarcem să-i salvăm, dacă a rămas vreunul în viaţă şi nu mai poate înainta !“. Dar Cortés răspunse că era oricum o minune că am scăpat şi. nouTotuşL se întoarse, ca. cavalerii şi soldaţii rămaşi teferi,, dar nu apucară să. meargă prea mult că se întâlniră cu Pedro de Alvarado, care^venea pe jos, greu- rănit, cu o lance în mână, deoarece îi omorâseră iapa lui roaibă ; cu el mai erau încă trei soldaţi, răniţi şi ei, precum şi opt tlascalteci, toţi şiroind de sânge.

In timp ce Cortés era pe şosea cu ceilalaţi căpitani, noi ne adăpostirăm prin curţile Tacubei, căci-soseau deja in goană mexicanii, strigând şi dând. porunci celor din Tacuba şi din Ascapotzalco, di'ept care începură să arunce iar în noi cu pietre, ţepuşe şi săgeţi, iar noi îi atacam şi totodată ne apăram precum puteam.

Dar să ne întoarcem la Pedro de Alvarado. Când U văzu în ce hal ei'a şi de asemeni că nimeni nu se mai apropia de ei dinspre şosea, lui Cortés şi celorlalţi căpitani le ţâşniră lacrimile. I*edro de Alvarado le spuse că Juan Velázquez de León murise pe punte cu alţi mulţi cavaleri, atât de-ai noştri, cât şi de-ai lui Narváez, cu totul peste optzeci, iar el, împreună cu cei patru soldaţi care il însoţeau trecuseră puntea cu mare primejdie, după ce le omorâseră caiiv păşind peste cadavre, cai şi cufere, care îi **astupau** intrarea. Mai povesti că toate punţile şi şoselele erau **înţesate** cu războinici. Puntea aceea <u pricina, de tristă amintire, fu mai târziu numită „Saltul lui Alvarado“, căci atunci niciun soldat nu mai stătea să socotească de are saltul lung sau scurt, gândindu-se doar cum să scape mai repede cu viaţă. Nu auzisem nimic despre saltul lui Alvarado, până după cucerirea Mexicului, iar atunci din nişte stihuleţe batjocoritoare făcute de unul Gonzalo de

Ocampo, pe care, fiind urâte şi mincinoase, nu le mai dau aici. Printre altele spune : „Să-ţi aminteşti ar trebui de saltul ce făcut-ai de pe punte". Dar nu mai zic nimic de aceasta bârfă.

Pe când eram la T&cuba, se strânseseră mulţi războinici mexicani din toate satele dimprejur şi ne mai uciseră şi aceştia trei soldaţi. De aceea căzurăm la învoială să părăsim cât mai grabnic locurile, iar cinci tlascalteci, care ştiau de o potecă tainică spre Tlascala, ne călăuziră cu multă grijă până când ajunserăm la nişte case ridicate pe vârful unui deal, iar lângă el era un templu întărit, unde ne oprirăm. Şi aici ne urmăriră mexicanii şi era de speriat felul în care trăgeau săgeţi în noi şi pietre din praştiile lor şi aruncau ţepuşe, încercuindu-ne fără oprire. Am spus deja acestea în atâtea rânduri că am ostenit şi eu, dar cititorii să nu creadă cumva că-s vorbe goale, căci ori de câte ori ne-au atacat şi ne-au rănit sunt nevoit să povestesc.

Dar să lăsăm acestea spre amintire şi să povestesc cum ne-am apărat. Ne-am adăpostit în sanctuarul acela întărit, ne-am oblojit răniţii şi am aprins multe focuri, dar de mâncat nici gând.

Mai târziu, după cucerirea marii cetăţi a Mexicului, ridicarăm pe locul acelui sanctuar biserica închinată Sfintei Fecioare a Leacurilorunde se duce lumea în pelerinaj şi îşi spun rugăciunile mulţi locuitori şi domne din Mexic»

Să mă întorc a spune cât de jalnic ne oblojeam noi rănile, cu fâşii smulse din mantii şi cum se umflaseră şi ne amorţiseră. Dar mai de plâns era când ne gândeam la cavalerii şi bravii soldaţi care căzuseră – Juan Velázquez de León, Francisco de Sancedo, Francisco de Moría, Lares cel aşa-numit Călăreţul Ager şi atâţia alţii din oastea lui Cortés. îi amintesc doar pe aceşti câţiva, căci mi-ar trebui mult timp să scriu numele tuturor câţi au căzut. Cât despre soldaţii lui Narváez, aceştia au murit aproape toţi la punţi, fiind atât de îngreunaţi de aur.

Voi spune acum cum am găsit, aflându-ne deja la

adăpost, într-un fel de tolbă ce o purtase cu el sărmanul Bo- tello astrologul nişte hârtii alcătuite ca o carte, cu cifre, linii, însemnări şi semne, în care scria aşa : „Dacă voi muri în războiul acesta blestemat, ucis de câinii de indieni“. Mai jos erau alte linii şi cifre, iar sub ele scria: „Vei muri“, iar alături : „Nu vei muri“. în alt loc erau cuvintele : „Dacă îmi vor ucide calul“ şi puţin mai jos : „II vor ucide“. Mai erau şi alte cifre în aceste hârtii, care semănau cu o cărticică, de bună seamă pentru ghicit.

Printre cei care au pierit încercând să treacă puntea se numărau fiii şi fiica lui Montezuma, prizonierii ce-i căram cu noi, Cacamatzin, seniorul de Tezcoco, şi alţi *caciques*, stăpâni peste provincii.

Dar de ajuns cu încercările prin care am trecut. Aveam să ne gândim ce ne aşteaptă înainte, fiind răniţi cu toţii şi răminându-ne douăzeci şi trei de cai. Pierduserăm tunurile, muschetele şi pulberea şi mai aveam doar câteva arbalete, cărora le-am reparat corzile, şi ne-am pus pe făcut săgeţi. Dar cel mai rău era că nu ştiam cum înclinase bunăvoinţa tlascaltecilor, iar ca să pună vârf la toate, în timpul nopţii iarăşi ne încercuiseră mexicanii, care ţipau la noi şi tot ne azvârleau săgeţi, ţepuşe şi pietre trase din praştii. Astfel, am hotărât să plecăm la miezul nopţii, eu tlascaltecii în faţă sănie, călăuzească şi bine rân- duiţi. în **mijtoc** ne-am aşezat răniţii, celor betfegi le-am **dat** tite'ifflf**telig',' tar** pe suferinzi, ce fiu **putea**» defel să umble, i-am suit pe crupa cailor pe care nu-i **mai** lăsam să; **se** avlrrte în luptă, căci şchiopătau şi> ei.— Cavalerii rămaşi teferi călăreau: de-o parte şi de alta a coloanei. Tlascaltecii răniţi mergeau* şi ei la mijloc, pe când cei sănătoşi erau cu noi în faţă, unde îi înfruntam mereu pe mexicani^ care ne hărţuiau fără zăbavă şi ne strigau.: „Vă duceţi într-un loc uade niciunul dintre voi nu va rămâoe. în. viaţă !“. încă nu pricepeam ce vor să spună,, dar mai departe vom vedea. Am uitat să pomenesc **cât** ne-am hucurat să **le ve**dem rămase în viaţă pe dona Marina* pe dona Luisa, **fiica** lui, XScotenga, şi: pe încă o femeie *pe nomele ei, Mai ia de Estrada, singura castiliană sosită, la;

vaernea acâe& ra JŞŞ» xic.. Pe **acestea** le salvaseră de lai măcel **ftiiii** tar Xicoteiigâ, **fraţii** cu **drana** Luisa, care trecuseră primii peste punţi. Acolo mai sfârşiseră aproape toate, slujnicele dăruite nouă la Tlascala şi în cetatea Mexicului. .. :

în. aceeaşi zi am ajuns lai moşule şi casele- răzleţe din vecinătatea cetăţii Gualtiiân, pe care: o va **gpveiţia, Alonao** de Avila» **mai** tirziu, după cucerirea: Mexicului. Deşi'tot mai strigau în urma noastră mexicanii, azvârlind cu. **pie**trele şi săgeţile lor obişnuite,, începuserăm săi **le îndurăm** şi ne urmam drumul printre case şi cătune, **cu mexicanii** după n*ou* Curând însă se. îndesiră, ne înCercuiră-iarăşi, iar la a trecătoare, mai îngustă ne uciseră cu lovituri de paloş, doi soldaţi, uri cal şi răniră mulţi alţii,, dar nicinei mr ne lăaarăm mai prejos, ci le măcelăririrăm vreo câţittaţ împungândiufi bine cu săbiile şL tot **aşa<** făQurăi şi **cavalerii-** noştri. Peste noapte am rămas în **easele acelea** şi ne-**an»** ospătat cu calul ucis de mexicanii

/

A doua zi în zori pornirăm iar la drum în aceeaşi rânduială ca în ajun, ba chiar mai strânsă, trimiţând jumătate din călăreţi în faţă. Nici nu merseserăm o leghe prin câmpie .şi tocmai când credeam că am scăpat, se întoarseră în goana mare cercetaşii şi ne spuseră că locul e înţesat de mexicani care ne aşteaptă să ne apropiem. Sigur că vestea ne-a îngrijorat, dar nu ne-am'pierdut cumpătul şi ne-am pregătit să ne vindem scump vieţile. Ne-am oprit o clipă, cavalerilor li s-a poruncit cum să atace şi să se întoarcă degrabă ţintind cu lancea la faţa duşmanilor până le vor rupe rindurile, iar nouă soldaţilor să le înfigem spadele în pâritec şi astfel să-i răzbunăm pe fraţii noştri 'morţi sau răniţi. Astfel, cu voia Domnului, am putea scăpa cu viaţă. După ce, rugându-ne fierbinte", ne încredinţarăm sufletele Celui-de-Sus şi Preacuratei, invocându-l şi pe bunul Santiago, apărătorul nostru, văzându-i cum încep să ne îacercuiască, porniră cavalerii noştri la atac, cinci câte cinci, şi noi toţi ceilalaţi, strâns rânduiţi. Cumplită era de .privit

încleştarea aceea ! Ne înghesuiam printre ei izbindu-i 5i impungându-i cu săbiile,'iar câinii aceia ne dădeau şi ei fioroase lovituri, iăcând prăpăd cu lănciile şi paloşele lor ••riaşe ; cavalerii, aflindurse în câmp^ deschis nu se ^fiau să-i cresteze aprig cu lăncile, trecând printre ei in galop şi retrăgându-se îndată. Deşi erau răniţi şi ei şi caii, nu.«încetară lupta nicio clipă, bravi cum erau. Cu toţii păream să avem puterile înzecite şi fără a băga în seamă rănile ••roaspete ce le primeam, nici gând n^aveam să ne qprim a le îngriji, ci neîncetat ne năpusteam asupra lor, din răsputeri lovindu-i. Să povestesc cum Cortés,, Cristóbal de Olí, Gonzalo, de Şandoval, Gonzalo Domínguez §i cu Juan de Salamanca, deşi erau .şi ei răniri, galopau dintr-o parte în alta, rupând astfel rândurile mexicanilor. Cortés no mai sfătuise înainte cum, atunci când ne vom afla în mijlocul duşmanilor, să ne uităm cu grijă după căpetenii, care umblau cu toţii împodobiţi cu pene aurii, arme bogate si felurite flamuri şi stindarde şi mai cu seamă pe aceştia să-i lovim.

Ne mai dădea curaj şi neînfricatul Sandoval, care striga : „Señores, astăzi e pentru noi zi de victorii ; încredeţi-vă în Domnul şi vom ieşi de aici nevătămaţi, căci mai avem multe de împlinit !“. Cu toate acestea, reuşiră să ucidă şi să rănească mulţi soldaţi de-ai noştri.

Dar să ne întoarcem la Cortés, Cristóbal de Olí, la Sandoval, Gonzalo Domínguez şi alţi cavaleri pe care nu-i voi mai numi, precum şi la Juan de Salamanca. Aceştia ajunseră în locul unde era marea căpetenie a mexicanilor, care mărşăluia cu stindardul desfăşurat în vânt, ocrotit de o minunată armură din aur, cu un panaş înalt şi argintiu, urmat de o ceată uriaşă de războinici. îndată ce-1 văzu, Cortés, înconjurat de alte căpetenii mexicane, şi ele împodobite cu panaşe mari, rosti către căpitani : „Acum, señores, să galopăm spre ei şi să nu lăsăm pe niciunul neatins !“ Cavalerii îndată porniră la atac, iar Cortés, ţintind drept spre căpetenia cea mare, ii trânti stindardul la pământ, în timp ce căpitanii săi izbutiră să rupă rândurile indienilor care veneau în urmă. Juan de Salamanca

porni din nou în urmărirea marii căpetenii, căci Cortés nu reuşise s-o dea jos'de pe cal, şi îi trase o lovitură de lance de-i zbură panaşul cât colo, iar apoi i-1 dărui lui Cortés, zicându-i că e al lui de drept, deoarece atacase primul şi, smulgându-i stindardul, făcuse să le piară mexicanilor virtutea în luptă. Dar, trei ani mai târziu, Majes- latea Sa îi îngădui lui Salamanca să-şi pună pe blazon panaşul şi aşa îl poartă azi urmaşii pe stindarde.

Să ne întoarcem dar la bătălie. După ce fu ucisă căpetenia cea mare mexicană, care purta stindardul, şi alţii pe lângă ea, mexicanilor le scăzu pofta de luptă simţitor. Atunci toţi cavalerii îi fugăriră şi noi ne luarăm după ei, cu aşa avânt, de parcă şi uitaserăm de încercările prin care am trecut.' Zburam spre victorie, împărţind lovituri în dreapta şi în stânga ; în rând cu noi luptau ca leii prietenii noştri tlascalteci, brăzdând la mexicani cu săbiile şi paloşele lor mari cu două tăişuri şi alte arme capturate de la ei.

Incheindu-şi urmărirea victorioasă, cavalerii noştri se înapoiară şi aduserăm cu toţii laudă Domnului, că ne-a hărăzit să scăpăm de aşa puzderie de războinici, cum nu se mai văzuse şi nici nu se mai auzise în toate Indiile, căci venise acolo toată floarea Mexicului, a cetăţii Tezcoco, a tuturor cetăţilor din jurul lacului, şi altora vecine şi din Otumba şi Tepeztecuco şi Saltocân, cu gândul ca de data aceasta să se aleagă praful şi pulberea de noi. Ce armuri bogate aveau, cu aur şi panaşe şi felurite stindarde şi se strânseseră căpeteniile cele mai de seamă. Lângă locul unde se petrecu aceasta vestită şi aprig câştigată bătălie – căci cu adevărat aşa a fost, scăpând noi cu viată numai prin mare mila Domnului – stătea cetatea Otumba. Această bătălie a fost şi ea prea bine înfăţişată în picturi şi sculpturi, de către mexicani şi tlascalteci, printre multe alte lupte.

Cititorii mei curioşi îşi vor aminti cu siguranţă că atunci când ne-am dus în ajutorul lui Pedro de Alvarado- în Mexic, număram cu toţii o mie trei sute de oşteni, dintre care nouăzeci şi şapte de călăreţi, optzeci de arba- letieri

şi tot atâţia muşchetari. Mai aveam cu noi peste două mii de tlascalteci şi luasem multă artilerie. Intra- serâm în cetatea Mexicului în ziua sfântului Juan, din iunie, anul o mie cinci sute şi douăzeci. Fuga noastră de acolo a fost pe zece ale lunii iulie din acelaşi an, iar bătălia de la Otumba în patrusprezece ale aceleiaşi luni.

In numai câteva zile, în bătăliile din Mexic, pe punţi şi pe diguri, şi în toate luptele şi încăierările, de la Otumbâ şi de pe drum, 'peste opt sute şaizeci de oşteni de-ai noştri au fost ucişi şi. sacrificaţi, şi încă alţii şaptezeci şi doi, din oastea lui Narvaez, printre care cinci femei din Castilia, ucişi în cetatea Tustepeque, împreună cu o mie de tlas- 'calteci. Tot atunci a căzut şi Juan Alcántara cel Bătrân, cu alţi trei locuitori din Villa Rica, ce tocmai porniseră la drum ca să-şi ia partea lor de aur. Dacă stăm să ne gândim, nici unii nu ne-am prea bucurat dé aurul acela. Dir pricina lui s-au prăpădit şi atâţi soldaţi ai lui Narváez, mult mai numeroşi decât camarazii mei din oastea lui Cortas, căci având asupra lor atâtea giuvaieruri îndesate cu mare lăcomie, nu mai putură nici să fugă şi nici **să** înoate. — Dar să spun cum am pornit noi iar la drum cu inima uşoară spre Tlascala, mâncând voioşi nişte dovleci de pe la ei, numiţi *ayotes.* Mergeam cu pas intins, vrând să ne îndepărtăm mai iute de toate cetăţile şi satele acelea, de teamă să nu se adune iar mari cete mexicane, căci tot mai strigau la noi de prin locuri unde nu-i puteam ajunge şi ne aruncau pietre din praştii, ţepuşe şi săgeţi, până ce am ajuns la alte case răzleţe şi apoi într-un cătun, unde am găsit un sanctuar fortificat şi ne-am adăpostit acolo, ca să ne îngrijim răniţii şi ne odihnim peste noapte. Eram şi atunci cu mexicanii după noi, dar nu cutezau **să** se apropie, ci păreau doar că vor a ne spune : **„Afară** cu voi din ţara noastră !“

Din satul acela începuseră să se zărească toate colinele Tlascalei şi mult ne veselirăm la vederea lor, de parcă am fi ajuns acasă. Aveam însă în suflet o îndoială, căci nu ştiam de ne mai sunt* prieteni, ori de s-au schimbat şi nici ce se întâmplase cu camarazii noştri din

Villa Rica.

Cortés ne spuse atunci, deşi erâm aşa puţini la, număr, abia vreo patru sute şi patruzeci, cu douăzeci de cai, doisprezece arbaletieri şi şapte muşchetari, fără pic de pulbere şi cu toţii răniţi, şchiopi şi ciungi ca vai de capul nostru, să nu uităm cum Cel-de-Sus ne-a izbăvit şi să-i aducem laudă pentru aceasta şi că de fapt am rămas atâţia – câţi veniserăm cu el la început. Ne mai rugă să nu-i supărăm cumva pe tlascalteci şi nici să nu le luăm nimic. Aceste din urmă vorbe le spusese pentru soldaţii lui Narväez, ce nu erau obişnuiţi să se supună astfel comandantului pe timpuri de război.

Mergând cu cercetaşii în faţă, ajunserăm la o fântână aşezată la poalele unei coline, unde se mai vedeau urme de ziduri din vechime. Prietenii noştri tlascalteci ne spuseră că aici era hotarul lor cu Mexicul. Liniştindu-ne în sfârşit după grelele noastre încercări, stăturăm puţin să ne spălăm şi să mâncăm ceva. Apoi pornirăm iar şi ajunserăm la primul sat de tlascalteci, Guoalipar, unde ne întâmpinară şi ne dădură ceva să ne ospătăm, dar nu prea mult şi nu degeaba, ci doar în schimbul unor mici giuvaiericale din aur şi câtorva pietre *chalchivis.* Rămaserăm aici o zi să ne odihnim şi să ne mai oblojim rănile noastre şi ale cailor.

îndată ce se află de sosirea noastră în cetatea Tlascalei, Maséescasi, bătrânul Xicotenga, Chichimecatecle şi multe alte căpetenii, împreună cu aproape toţi locuitorii din Guaxocingo* se grăbiră să ne iasă în cale. Când îl văzură pe Cortés, se repeziră şi-l îmbrăţişară şi tot aşa făcură cu noi toţi ceilalţi, căpitani şi soldaţi deopotrivă. Erau cu ochii în lacrimi, îndeosebi Maseescasi, Xicotenga, Chi- chimecatecle şi Tepaneca, şi îi grăiră lui Cortés : „Malin- che, Malinche, ne doare sufletul de ce aţi păţit, tu şi fraţii tăi, şi ne gândim îndureraţi la cei care au murit, dintre ai tăi şi ai noştri ! Ţi-am spus însă în multe rânduri să nu te încrezi în mexicani, eăci într-o bună zi tot vor ataca, dar tu nu ne-ai crezut. Acum e prea târziu şi altceva nu ne mai rămâne de făcut decât să vă îngrijim,

pe cei răniţi, şi să vă ospătăm. Sunteţi aici la voi acasă : odihniţi-vă şi apoi ne ducem spre cetatea noastră unde vă vom găzdui. Să nu crezi, Malinche, că puţin lucru a fost să scăpaţi cu viaţă din cetatea aceea puternică, plină de punţi, şi îţi mai spun că dacă până acum ştiam cât Sunteţi de viteji, veţi fi acuma pentru noi şi mai neînfricaţi. Să ştii că multe femei din cetate îşi vor jeli fiii, bărbaţii, fraţii şi rudele, dar tu să nu te tulburi pentru asta. Le datorezi mult zeilor tăi ce te-au adus aici şi te-au păzit de marile oştiri de la Otumba. Am vrut să îţi sărim în ajutor cu treizeci de mii de războinici, dar n-am putut porni la timp căci nu se adunaseră încă destui**. Cortés şi cu noi toţi îi îmbrăţişarăm şi le spuserăm cât suntem de recunoscători. Cortés le dărui tuturor căpeteniilor giuvaieruri din aur şi nestemate din câte mai putuserăm scăpa ; dădurăm şi noi soldaţii, din *oe* mai aveam, cunoscuţilor noştri.

Ce veselie şi* ce mare sărbătoare a mai fost când le văzură tefere pe doña Marina şi doña Luisa, dar apoi plânseră şi se întristară pentru fraţii lor* dispăruţi. Mult o jeli Massescasi pe fiica lui, doña Elvira, şi plânse moartea lui Juan Velázquez de León, căruia i-o dăruise de nevastă.

In felul acesta pornirăm spre cetatea Tlascalei cu toţi *caciques;* pe Cortés îl găzduiră în casele lui Massescasi,

Xicotenga îl luă la dânsul pe Pedro de Alvarado şi acolo ne-am vindecat rănile şi am prins din nou puteri. Ne mai muriră încă patru soldaţi de pe urma rănilor, iar alţii încă nu se însănătoşeau.

Dar să povestesc ce ni s-a mai întâmplat [13].

---

13 **Capitolele *CXXIX—CXLVII :* In perioada care a urmat bă- 'tăliei de la Otumba, Cortés profită de răgazul dobîndit ca să pregătească asediul Mexicului.**

Se decide astfel construirea unei flotile de brigantine cu care să se asedieze şi dinspre lac cetatea, pentru care tlascaltecii vor furniza lemnăria necesară. Din Villa Rica soseşte pulbere pentru bombarde şi muschete.

Armatei lui Cortés i se alătură echipajul a două corăbii trimise de guvernatorul Diego Velăzquez, care nu ştia de înfrîngerea lui Naryăez, cu provizii pentru acesta, precum şi încă aproximativ 10 spanioli, cu 20 de cai, care veniseră din Jamaica să colonizeze provincia Pănuco.

Asediul Mexicului ar fi fost imposibil fără supunerea cetăţilor vasale aliate sau vasale. Prin urmare mai întîi este cucerită cetatea Tepeaca, ce primeşte apoi numele de Villa Segura de la Frontera (Oraşul sigur de la hotare), punct de pornire pentru expediţii după sclavi, unde Cortés dă o proclamaţie prin care îi condamnă la sclavie pe toţi aliaţii mexicanilor care se răsculaseră după

CUM S A FĂCUT O TRECERE IN REVISTA A ARMATEI NOASTRE IN CURŢILE CELE MARI ALE CETĂŢII TEZCUCO Ş! CAVALERII, ARBALETIERII, MUŞCHETARII Şl SOLDAŢII CARE AU LUAT PARTE, PROCLAMAŢIILE CARE S AU DAT Şl ALTE LUCRURI CARE AU MAI FOST

După ce s-au trimis soliile şi răvaşele prietenilor noştri **din** TIascala şi Chálco şi s-a dat de ştire şi celorlalte **cetăţi *, se** înţelese Cortés cu căpitanii şi soldaţii noştri **ca în ziua a** doua de Rusalii, fiind nt»i în anul o mie cinci **sute şi două-'** zeci si unu, să se facă o trecere în revistă a **armatei noas**tre. în curţile cele mari ale cetăţii Tezcoco. **Erau optzeci** şi patru de călăreţi, şase sute cincizeci de **soldaţi cu săbii** şi scuturi şi mulţi aveau şi lăncii, o sută nouăzeci şi **patru** de muşchetari şi arbaletieri, iar dintre aceştia se alese echipajul brigantinelor, aşa cum spun acum.

---

ce au jurat supunere regelui Spaniei, proclamaţie ce constituie începutul subjugării legalizate a Mexicului. Se supun pe îind, cu sau fără lupte prealabile, căci unele dintre ele vedeau, în alianţa cu spaniolii, ocazia de a se elibera de sub tirania mexicană, următoarele cetăţi mai importante : Tepetezcuco, Otumba, Miz- quic, Guatinchán, Guaxuntlán, Chalco şi Tlamanalco. Cea mai importantă cucerire a constituie cetatea Tezcoco, a cărei nouă căpetenie devine un fidel aliat al lui Cortés şi se creştinează luînd chiar numele de don Fernando Cortés, comandantul spaniol fiin- du-i naş.

La Tezcoco, situat, ca şi Mexicul, tot pe malul lacului, se mută cartierul general al armatei spaniole şi se intensifică pregătirile de atac. Aici se fac arcuri şi săgeţi (8.000 şi respectiv 50.000), iar cînd soseşte lemnul de la Tlascala pentru brigantine începe construcţia lor în port, cu participarea a 8.000 indieni, şi
lărgirea canalelor existente, ca să poată ieşi pe lac după ***ce vor***
ti guta.

La Tlascala, căpetenia Maseescasi moare de vărsat şi la intervenţia lui Cortes este numit ***cacique*** **fiul acestuia. Bătrînele căpetenii ale Tlascalei se creştinează şi ele, Xicotenga cel Bătrîn luînd numele de Don Lorenzo de Vărgas.**

între timp, după ce au avut loc tot soiul de conflicte cu lacomul Cortes, pentru aur şi femei indience, soldaţii lui Narvâez cer permisiunea/ pe care o primesc, de a se întoarce în Cuba.

După cîteva tentative de încercuire a Mexicului, dintre care notabilă este bătălia de la Iztapalapa, încep alte expediţii şi se

N. * **In legătură cu ofensiva plănuită împotriva Mexicului (N. tr.).**

dau lupte grele, de data aceasta pe lac, conduse în majoritatea îor de Gonzalo de Sandoval.

Acestea sînt întrerupte din cînd în cînd de oferte de pace trimise noului suveran al Mexicului, Guatemuz, predecesorul său murind şi el de vărsat. Guatemuz respinge toate soliile şi atunci Cortés îşi anunţă toţi aliaţii din Tlascala, Cholula, Chalco, Tla- manalco şi Ţezcoco să adune 20.000 războinici, căci doreşte să pornească la asediul final. Cu toţii îşi dau întîlnire la Tezcoco, unde Cortés hotărăşte o trecere în revistă a armatei şi dă o proclamaţie (N. tr.).

Pentru fiecare brigantină se aleseră doisprezece arbaletieri şi muşchetari, care nu vor vâsli, iar vâslaşi puseră alţi doisprezece soldaţi, câte şase pe-o parte, şi de asemeni mai veni şi un căpitan la fiecare, astfel încât toate brigân- tinele aveau un echipaj de douăzeci şi cinci de oameni. Cortés le împărţi pâpzele şi tunurile ce le aveam, precum şi pulberea trebuincioasă. După aceea, făcu următoarea proclamaţie, cu reguli ce trebuia noi să respectăm. Mai întâi, nimeni să nu pomenească în derâdere sau cu mânie numele Domnului nostru Iisus Christos, al Maicii sale sfinte, al apostolilor sau altor sfinţi, sub grea pedeapsă, în al doilea rând, niciun soldat să nu pricinuiască vreun rău sau supărare prietenilor noştri, ce vin să ne ajute şi nici să nu le ia avutul, chiar dacă e pradă de război, fie indian, indiancă, aur, argint sau *chalchivis.*

Apoi, niciun soldat să nu îndrăznească a ieşi din cetate, fie în timpul zilei, fie noaptea, şi să se ducă în vreuna din cetăţile aliate după mâncare sau altceva, sub grea pedeapsă. Apoi, toţi soldaţii să aibă armuri bune, bine căptuşite, cu apărători pentru gât şi urechi şi viziere şi să le poarte mereu asupra lor, ştiindu-se ce ţepuşe, pietre şi săgeţi aruncă neîncetat duşmanul.

Apoi, nimeni să nu-şi joace calul sau armele la jocuil de noroc.

Apoi, niciun soldat, cavaler, arbaletier sau muşchetar să nu doarmă cumva neînarmat sau desculţ, afară de răniţi sau de bolnavi, ca sa fim gata în orice clipă să răspundem unui atac al mexicanilor.

în afară de acestea, s-a mai dat citire altor legi militare, adică cine adoarme când e pus de strajă sau îşi părăseşte postul e pedepsit cu moartea şi aceeaşi pedeapsă o primesc soldaţii care pleacă dintr-o tabără în alta fără voia căpitanului sau aceia care îşi părăsesc căpitanul şi fug în timpul bătăliei [14].

---

14 **Capitolele *CXLIX—CU :* în vederea asediului final al Mexicului, Cortés împarte în trei electivele spaniole, după cum urmează : o parte. împreună cu 8000 de tlascalteci, este trimisă la. Tacuba sub comanda lui Pedro de Alvarado (cu acesta va merge şi Bernal Díaz) ; a doua parte, tot cu 8000 de tlascalteci, pleacă spre Coyoacăn sub comanda lui Cristóbal de Olí, iar ultima parte, cu**

DESPRE BĂTĂLIILE ŞI HĂRŢUIELILE CE-AM MAI AVUT ŞI DESPRE INFR1NGEREA SUFERITA DE CORTÉS IN TABARA LUI ŞI ALTE MULTE LUCRURI PETRECUTE IN TABĂRA NOASTRA DIN TACUBA ŞI CUM I-AU-LUAT ŞAIZECI ŞI ŞASE DE SOLDAŢI, PE CARE I-AU SACRIFICAT

Cortés văzu până la urmă că nu se puteau astupa toate şanţurile şi canalele pe care le cucerеam în fiecare zi, căci noaptea veneau mexicanii şi le săpau iar, făcându-le alte apărători şi baricade. Devenise un chin pentru noi să luptăm toată ziua, să închidem punţi, să astupăm canale, să veghem neîncetat, mai ales că eram aproape toţi răniţi şi ne căzuseră mulţi oameni in luptă. Cortés se hotărî atunci să stea la sfat cu căpitanii şi soldaţii din tabăra lui, care erau Cristóbal de Olí, Francisco Verdugo, Andrés de Tapia, Corral, Francisco de Lugo şi mai trimise scrisori lui Pedro de Alvarado şi Sandoval ca să cunoască părerea' tuturor. Voia să ştie dacă încuviinţăm cu toţii să înaintăm cu mare iuţeală în cetate, până la Tlatelolco, piaţa cea mare a Mexicului, cu mult mai mare decât a Salamancăi şi odată ajunşi, de vom ajunge, să ne aşezăm toate trei taberele in ea. în felul acesta vom ataca din inima cetăţii toate străzile, scăpând' de truda retragerii de fiecare seacă şi de tot chinul cu canalele şi punţile.

. Aşa cum* se întâmplă la asemenea întruniri, se

---

peste 8000 de războinici, este trimisă, sub comanda lui Gonzalo de Sandoval. să atace Iztapalapa. Cortés însuşi va comanda flotila de brigantine, care urmează să atace de pe lac.

După trei zile cît a durat drumul, marcat de un singur incident, trădarea şi apoi uciderea, la porunca lui Cortés,, a lui Xicotenga cel Tînăr. cele trei armate s-au instalat în locurile desemnate şi curînd au început luptele cu mexicanii, întîi pe uscat, iar după sosirea lui Cortés cu brigantinele, şi pe apă. Un eveniment I-a constituit distrugerea conductelor de apă de la Chapultepec. după care au avut loc mai multe lupte crîncene. Mexicanii atacau neîncetat, zi şi noapte, iar ca să se apere de atacurile brigantinelor. înfipseseră stîlpi lungi în lac la intrarea în cetate. Pas cu pas, cucerind punte după punte, stradă după stradă şi casă după casă. hărţuiri neîncetat de mexicani, care destupau la loc fiecare canal astupat cu pămînt de spanioli, săpau şanţuri adînci, ridicau baricade, cele trei armate spaniole şi aliaţii lor reuşesc să pătrundă tot mai adînc în cetatea Mexicului. Mai are loc un atac mexican de mare anvergură, pe apă şi pe uscat, exact la împlinirea unui an de cînd spaniolii intraseră pentru a doua oară în Mexic, la chemarea lui Pedro de Alvarado. Şi această bătălie este cîştigată de spanioli şi, asistînd la aceste victorii succesive, cîteva mari cetăţi, Iztapalapa, Chumbusco, Culuacân, Miz- quic, cer pace şi se aliază cu spaniolii. (N. ti\)

spuseră păreri felurite. Ziserăm unii dintre noi că n-ar fi bine să ne aventurăm aşa departe în cetate şi ar fi mai înţelept casă rămânem unde suntem, luptând, dărâmând case şi arzân- du-le. Mai adăugarăm noi că de ne aşezăm în Tlatelolco şi ^ lăsăm drumurile şi punţile de afară nepăzite, ávtófl iftie- xicanii atiţiâ războinici şi canoe, le-ar strica din nou ..«şi astfel ie-am pierde. Apoi ne-ar ataca iar fără încetare »şi cum au înfipt pari lungi în lac, brigantineie nu ne^ar'pudüfía veni în ajutor. Prin urmare, de am urma noi acost \pflan al lui Cortes, am fi din nou- încercuiţi, iar ei ar stăpâni uscatul, intrările şi lacul. îi scriserăm părerea aceasta a noasteli, vrând să nu mai păţim ca data trecută, când am ifiâgit ruşinos.

După ce ascultă părerea tuturor şi văzu motivele noastre întemeiate. Cortés lufa touşi hotărârea ca a doua ^zLsă plecăm din cele trei tabere, cavalerii, arbaletrâţii, muşchetarii şi soldaţii şi să ne croim drum cu toată'forţa până în Tlatelolco, piaţa cea mare a cetăţii. Fiind 'gata de plecare, după-ce li s-a dat de ştire prietenilor xlin glaséala şi Tezcoco şi noilor noştri aliaţi din cetăţile de maflul lacului, cărora li s-a cerut să vină cu canoete ca stă se aţină pe lângă brigantine, şi după ce am stat ki sfânta tltifr- ghie. am plecat din tabără cu Pech-o de Alvarado îrftr-o dimineaţă de duminică şi la fel au făcut Cortés şi Sandoval. Porniserăm toţi cu mult avânt. luând una după «âita punţi şi baricade. Duşmanii luptau şi éi ca nişte bravi războinici ce erau, dar Cortés îşi urma drumul victorios, la iei şi Sandoval. Cât despre noi, ocupaserăm deja o tbari- cadă şi o punte, deloc cu uşurinţă, fiind ele bine păzite de oamenii lui Guatemuz, care ne-au rănit destui soIfl4ti, unul *rmmnă* mai tirziu de pe urma rănilor ; cât despre prietenii noştri tlascalteci, fură şi ei bine zdruncinaţi, iar peste o mie se aleseră cu lovituri la cap. Cu toate acestea, înaintam. trufaşi către izbândă.

Să mă întorc şi să zic de Cortés şi. de oamenii lui, care. luaseră un şanţ destul de adânc, traversat de un drumeag ingust, făcut anume aşa de mexicani, cu cel mai mare videşjug, căci prevăzuseră întocmai ce avea să se

întâm- ple±: după victorie, Cortés o va lua pe acel drumeag, înţesat ca aliaţi de-ai noştri, şi va porni îndată in urmărirea lor. Atunci ei o vor rupe la fugă, oprindu-se din când *in* oând ca< să arunce cu ţepuşe, săgeţi şi pietre, prefăcându-se astfel ca i se împotrivesc, ca să-i ademenească să-i urmeze.

Aşa-se şi întâmplă; Cum roata norocului se întoarce şi dupâ: veselie vine mereu tristeţea, Cortés se luă intr-adevăr, după; ei şi fie din nebăgare de seamă, fie că Domnul îngădui să se petreacă astfel, uitară cu toţii să astupe la Igc canalul cucerit. Drumeagul fusese, cum am spus, anume construit aşa îngust şi era plin de mâzgă, de noroi şi de bălţi. Când. mexicanii văzură că trece de canal şi nu-i astupăT atita aşteptară. Căci,aveau pentru aceasta pregătite mari cete de războinici, conduse de viteze căpetenii şi pe lac aduseseră canoe în locuri unde brigantinele nu le puteau ajunge din pricina parilor adânc înfipţi ca să le găurească. Se năpustiră deci în clipa potrivită cu toată oastea asupra lui Cortés, cu strigăte şi ţipete grozave, fluierături, asurzitoare şi cu atât avânt incit ai noştri nu fură ÎHr stasfi; să x'eziste acestui vijelios atac. La început se înţeleseră, oştenii, cu căpitanii şi stegarii, să se retragă în bună rânduială, dar duşmanii veneau atâta de năpraznie că se împiedicară pe drumul cel îngust de aliaţii noştri care îi urmau şi atita.se încâlciră printre ei, că până la armă o luară cu toţii la sănătoasa îndărăt, fără să mai opună rezistenţă. Degeaba, uitându-se Cortés la ei cum alergau mâncând pământul, încercă să-i îmbărbăteze strigându-le : „Opriţi-vă, señores ! Fruntea sus ! Ce-i asta, să fugiţi aşa, ca nişte laşi ?“, că nimic nu-i mai putea opri.

Atunci, la trecerea peste acel canal, rămas neastupat, pe drumeagul acela îngust şi rău. veniră mexicanii cu canoele şi îl înfrânseră pe Cortés, pe el rănindu-1 la un picior, prinzând de vii şaptezeci şi şase de soldaţi şi ucigând opt cai. Pe Cortés îl înghesuiseră deja vreo şase-şapte căpetenii mexicane, dar vru bunul Dumnezeu să-i dea puteri ca să se apere, deşi era rănit, căci într-o clipită îşi croi drum până la el un prea viteaz soldat, Cristóbal de

Olea. Văzându-1 la aşa strânsoare, Olea despică iute cu sabia patru din cei care-1 ţineau şi alt brav soldat, pe nume Lerma, îi sări şi el în ajutor. Aşa de înfricoşat luptau aceştia doi. că mexicanii îi dădură drumul lui Cortés, însă Olea, care îi salvase viaţa, şi-o pierdu pe-a lui şi Lerma rămase şi el mai mult mort decât viu. Veniră apoi îr^mare ^rabă şi alţi soldaţi care, deşi răniţi şi ei, îl apucară pe Cortés şi-l ajutară să se scoale din noroi, unde căzuse. Sosi îndată şi Cristóbal de Olí şi îl trasera cu toţii afară din apă şi noroi şi îl suiră apoi pe un cal. Tocmai atunci se apropia şi majordomul lui, Cristóbal de Guzmăn, cu alt cal.

De pe acoperişurile lor turtite, războinicii mexicani ne atacau în continuare, căci această victorie le dădea aripi şi astfel ne făceau mult rău. Ba îl prinseră chiar pe Cristóbal de Guzmăn şi i-1 duseră viu lui Guatemuz ; apoi îl urmăriră până în tabără pe Cortés şi pe oamenii lui.

Chiar şi după ce iuă sfârşit această nefericită întâmplare, când ajunseseră ai noştri deja la adăpost în tabără, cetele mexicanilor nu încetară să-i hărţuiască şi acolo, scoţând ţipete, strigând vorbe batjocoritoare şi făcândiw pe toţi nişte mişei.

Dar să încetez a mai vorbi de Cortés şi de înfrângerea lui şi să mai spun ce a păţit armata noastră din Tacuba. condusă de Pedro de Alvarado. Înaintam noi încrezători în izbâridă, când, pe neaşteptate, zăririm uriaşe cete de mexicani înaintând spre noi, împodobiţi cu frumoase creste de pene şi stindarde, care începură să scoată ţipete fioroase şi ne azvârliră la picioare cinci capete însângerate, căci tocmai îi descăpăţânaseră pe oamenii lui Cortés capturaţi puţin mai înainte.

,,Vă vom ucide şi pe voi, ca pe Malinche şi pe Sandoval şi pe toţi care erau cu el ! Iată-le capetele, ştiţi ale cui erau !“. Cu aceste vorbe se îndesară în noi şi nici cu tăişul săbiilor. Sau cu împunsături, ori cu muschetele şi arbaletele nu-i mai puturăm noi îndepărta, căci ne ocheau şi ne nimereau iară greş, de parcă ar fi tras la ţintă. Nici chiar atunci nu ne pierdurăm rânduiala şi retrăgându-ne îndată, poruncirăm prietenilor noştri tlascaltecf să iasă

iute din calea noastră de pe diguri şi trecerile înguste, ceea ce ei făcură fără .să se lase prea mult rugaţi. Văzuseră cele cinci capele însingerate ale tovarăşilor noştri şi spuneau că au murit Malinche, Sandoval şi toţi *teides* care se aflau cu ei şi acum ne venise nouă rândul să păţim la fel şi lor, tlascaltecilor, asemenea. De aceea se speriaseră în aşa hal şi ne lăsaseră drum liber.

Pe când ne retrăgeam, auzirăm sunet de trâmbiţe dinspre marele templu al lui Huichilobos şi Tezcatepuca, cel care stăpâneşte cu înălţimea lui întreaga cetate şi se mai auzi şi sunetul tânguitor al unei tobe, care avea ceva cu totul diavolesc în el, urmat de altele mai ascuţite, scoase de surle, gonguri, de trâmbiţe mai mici făcute din nişte melci de-ai lor. precum şi puternice fluierături. In clipa aceea, cum am aflat mai apoâj tocmai ofereau inimile şi sângele . a zece camarazi de-ai noştri acestor doi idoli.

Pe când ne continuam retragerea, veniră asupra noastră cete noi, trimise de însuşi Guatşmuz, care dăduse poruncă să se sune din eoni. Pentru ei, aceasta însemna că trebuie ori să ne înfringă, ori să piară împreună cu noi. De cum Ie intră bine în urechi sunetul cornului, toate oştirile şi cetele lui Guatemuz se aruncară ca turbate pe noi, dând să ne prindă. Chiar şi acum când scriu, dar nu cum se cuvine, căci îmi lipsesc cuvintele să spun cât a fost de cumplit, îmi reînvie în minte acea grozavă bătălie şi parcă o -trăiesc din nou. Numai prin mila Domnului scă- parăm noi atunci, ca şi în alte dăţi.

Oştenii ce-i aveam călare îi atacau neîncetat pe mexicani şi ne mai ajutarăm şi cu două tunuri mari, cu care trăgeam şi le încărcăm pe rând, căci ajunseserăm acum lângă tabăra noastră, unde erau ele puse dinainte. Drumul era înţesat de duşmani, care ne urmăriră până în case, de parcă ne înfrinseseră deja şi aruncară în noi cu pietre şi ţepuşe. Dai', cum am spus, am ucis puzderie cu cele două tunuri. Eroul zilei fu un hidalgo, pe hume Pedro Moreno Medrano, ce astăzi locuieşte la Puebla. El a făcut în ceasurile acelea pe tunarul, căci toţi artileriştii noştri fuseseră ucişi ori greu răniţi.

Iată prin urmare ce păţirăm şi eram-cu toţii plini de răni si pe deasupra foarte îngrijoraţi, căci nu ştiam nimica de Corteâ, Sandoval şi de armata lor şi dacă îi uciseseră pe toţi, aşa cum ne-au spus mexicanii când ne-au azvârlit cele cinci capete pe care le apucaseră de păr şi de barbă. Nu puteam afla nicio veste despre ei, căci se luptaseră la vreo jumătate de leghe depărtare, iar locul unde fusese Snfrânt GOrtes era mult mai încola Din această pricină

\

eram noj tare mâhniţi, dar ne strânserăm cu toţii, răniţi şi teferi laolaltă şi astfel le stăvilirăm furia, căci credeau că în ziua aceea termină ei cu toţi spaniolii.

Ne capturaseră deja o brigantină şi omoriseră trei soldaţi, îl răniseră pe căpitan şi aproape întregul echipaj. Acesteia îi veni în ajutor o altă brigantină comandată de Juan Jaramillo. Mai sabordaseră încă una într-un loc de unde nu putuse defel ieşi, al cărei căpitan era Juan de Limpias Cara va jal şi care surzi în ziua aceea, iar azi trăieşte şi el în Puebla. Acesta luptă cu atâta bravură şi îşi însufleţi soldaţii care vâsleau la brigantină, încât izbutiră să rupă toţi parii ce îi împiedicau să iasă şi salvară astfel corabia. Acest Limpias fu primul care rupse parii şi toţi traserăm folos după aceea.

Dar să ne întoarcem la Cortés, căruia fie îi uciseseră, fie îi vătămaseră toţi oamenii, fiind el însuşi grav rănit. Mexicanii îl atacară în tabără, unde se retrăsese, şi azvârliră şi de data aceasta la picioarele soldaţilor care li se împotriveau luptând, alte patru capete însângerate ale tovarăşilor lor, zicând că sunt al lui Tonatio, cum îi spuneau ei lui Pedro de Alvarado şi ale lui Sandoval, Bernal Díaz şi alt *tenie* şi că ne uciseseră pe toţi cei din Tacuba. Atunci Cortés, ce era tare abătut, precum ne spuseră apoi, se în- tristă mai rău şi lăcrimă laolaltă cu cei de faţă, dar cum nu era el om să-şi piardă cumpătul şi să se lase pradă deznădejdii, le porunci îndată lui Cristóbal de Olí şi altor căpitani să meargă şi să vadă ca nu cumva mexicanii să sfarme zidurile şi să pătrundă în tabără, iar toţi oştenii să le ţină piept, răniţi şi teferi deopotrivă. îl mai

trimise pe Ándrés de Tapia cu trei oameni călări să vină în mare grabă până la Tacuba ca să afle de mai suntem în viaţă şi să ne spună, de n-am fost înfrânţi, cum să ţinem pază zi *şi* noapte, strânşi bine laolaltă. Dar sfatul lor nu prea ne folosi, căci ţineam deja această rânduială. Veniră Tapia cu cei trei călăreţi cât de iute putură în galop, dar pe Tapia îl răniră, precum şi pe doi dintre cei trei cavaleri, care se chemau Guillén de la Loa, Valdenebro şi Juan de Cuellar, bărbaţi viteji cu toţii. Când ajunseră la noi în tabără şi ne găsiră în mari încleştări cu mexicanii, se bucurară din adâncul inimii. Ne povestiră de înfringerea lui Cortés şi ce îi trimisese să ne spună, dar ne ascunseră câţi dintre ei căzuseră în luptă, zicând că au fost numai douăzeci şi cinci, iar restul erau bine sănătoşi.

Să povestesc acum şi de încercările prin care a trecut Sandoval, cu căpitanii şi soldaţii lui, care porniseră şi ei la fel de încrezători în izbândă spre partea din cetate ce aveau de cucerit. După ce-1 înfrânseră pe Cortés, mexicanii se abătură asupra lor cu o furie de nedescris, şi îl răniră pe Sandoval în trei locuri : în coapsă, la cap şi în braţul stâng. In toiul bătăliei, duşmanii îi azvârliră şi lui dinainte şase capete ale oştenilor lui Cortés, zicând că erau ale lui Malinche, Tonatio şi ale altor căpitani, iar ei vor împărtăşi aceeaşi soartă ; apoi îi atacară şi mai abitir.

Văzându-le, Sandoval iute îşi îmbărbăta oştenii în-demnându-i să nu-şi piardă curajul şi să se retragă în deplină rânduială pe drumul strâmt pe care înaintaseră. Le mai dădu poruncă numeroşilor aliaţi ce ii urmau ca degrabă să se dea la o parte din calea lor şi să nu le împiedice retragerea. Cu sprijinul celor două brigantine ce le avea, cu arbaletierii şi muşchetarii trăgând fără oprire, ajunseră şi ei trudind din greu în tabără. Erau răniţi cu toţii şi speriaţi şi le omorâset ă şase oşteni. Cum se văzu ieşit din drum, dar încă încercuit de mexicani, îşi îndemnă iar oamenii să nu se lase năpădiţi de frică şi să vegheze cu toţii neîncetat, ca nu cumva mexicanii să pătrundă în tabără. Făgăduindu-i căpitanul Luís Mariu că aşa vor face, rănit şi cu veşmintele zdrenţuite în luptă cum era,

Sandoval sări iute în şa, mai luă doi călăreţi cu el şi porni în goana calului către tabăra lui Cortés. Când ajunse dinaintea lui. îi spuse : „Seňor, cum de s-a petrecut aşa ceva ? Acestea să fie oare înţeleptele sfaturi ce ne dădeai mereu în lupte ? De ce am ajuns oare să trăim aşa nenorocire ?4*. Cortés ii răspunse cu ochii scăldaţi în lacrimi : „Vai mie, Sandoval, fiule, păcatele mele ne-au adus aici. Dar vina nu-i a mea în întregime, aşa cum spun căpitanii şi soldaţii mei, ci trezorierul Juan de Alderete e şi el părtaş la ea. Lui îi încredinţasem astuparea şanţului unde ne-au înfrânt şi n-a făcut-o, nefiind obişnuit să lupte şi nici să asculte de porunca unui căpitan !" Trezorierul, care se afla în preajma lui Cortés, căci venise să-i vadă pe Sandoval şi să afle ce s-a întâmplat cu ai lui, se grăbi să spună că vinovat nu era nimeni altui decât Cortés şi nicidecum el, deoarece înaintând, cum credea el, spre victorie, Cortés îşi tot zorea camarazii, strigându-Ie : „înainte, caballeros !" şi nici prin minte nu-i trecuse să poruncească astuparea şanţului, căci dacă ar fi dat asemenea poruncă, ar fi îndeplinit-o de îndată cu oştenii lui. Alderete îl mai învinui şi că nu le spusese la timp oştirilor aliate să iasă din drum. Se mai înfruntară o vreme aşa, cu mare supărare, dar nu mai zic nimic.

în clipa aceea sosiră două brigantine pe care le ţinea Cortés pe lac la marginea digului şi nu se mai ştiuse nimic de ele până atunci. După cum povestiră căpitanii lor, fuseseră prinse în nişte pari şi înconjurate de canoe care le-au atacat. Erau răniţi cu toţii, dar spuseră că îi ajutase Domnul trimiţându-le vânt prielnic şi atunci vâs- liseră din greu cu toţii, reuşind să rupă toţi parii aceia şi să scape. Nespus se bucură Cortés la vederea lor, căci era convins că se pierduseră, deşi ňu le mărturisise nimic şlor săi, ca să nu-i descurajeze mai rău.

După aceasta, Cortés îl rugă pe Sandoval să vină în mare goană până la noi la Tacuba, unde eram cu Pedro de Alvarado, şi să afle ce ni se întimplase, iar dacă rămăseserăm în viaţă, să ne ajute să ne apărăm, ca să nu dea năvală mexicanii peste noi. îi mai spuse lui Francisco de

Lugo să-i însoţească, deoarece ştia că vor întâlni mexicani în cale. Lui Lugo îi zise că îl trimisese deja spre noi pe Andrés de Tapia cu trei călăreţi şi se temea să nu-i fi ucis cumva pe drum. Când se despărţi de Sandoval, îl îmbrăţişă şi îi spuse : „Vezi, fiule, nu mă pot duce nicăieri, ca'ci sunt rănit. Aşa că îţi încredinţez soarta celor trei tabere. "Ştiu că Pedro de Alvarado şi camarazii lui s-au luptat vitejeşte, ca nişte cavaleri ce sunt, dar mă tem că aceşti câini de mexicani, cu marea lor putere, i-ar fi putut înfrânge, căci vezi doar cum ne-au răvăşit, pe mine şi pe oastea mea.“

Sandoval şi Francisco de Lugo veniră într-un suflet până la noi ; când ajunseră era ceasul amurgului şi ne găsiră ţinând piept unor mexicani, care se pregăteau să pătrundă în tabăx'a noastră pe după nişte case ce le dărâmaserăm noi, iar alţii veneau dinspre dig şi încă unii de £>e lac, cu canoele. Sabordaseră deja o brigantină,- omorând doi soldaţi din echipaj, şi rănindu-i pe ceilalţi. Lui Sandoval ii căzură ochii pe mine tocmai când încercam, împreună cu alţi şase soldaţi, băgaţi în apă până la brâu, să împingem brigantina spre larg. .Veniseră asupra noastră mulţi indieni, cu spade de ale noastre, capturate de la Cortés şi cu nişte cuţitoaie din obsidiană, şi ne tot împungeau cu ele, încercând a ne împiedica să scoatem brigantina în larg, căci aveau pregătite nişte frânghii ca s-o tragă după ei în cetate. Pe mine mă tăia- seră la un picior, în care mai aveam înfiptă şi o săgeată.

Când ne văzu ce făceam, ne strigă Sandoval : „Fraţilor, opintiţi-vă bine, să nu vă ia brigantina !“. Stră-duindu-ne din răsputeri, am salvat-o, deşi toţi marinarii erau răniţi, iar doi sodaţi muriseră.

Chiar atunci mari cete de mexicani se apropiará în fugă dinspre dig şi ne răniră pe toţi ; până şi pe Sandoval îl izbiră cu o piatră în obraz. Pedro de Alvarado îi sări în ajutor cu alţi călăreţi, dar veneau mulţi, iar noi eram acolo doar douăzeci. Sandoval ne porunci să ne retragem treptat, ca să nu ne ucidă caii şi cum nu izbuteam să ieşim de acolo cum ar fi poftit el, strigă la noi minios : „Vreţi ca de dragul vostru să mă omoare, pe mine şi pe toţi

cavalerii ? Pentru Dumnezeu, camarazi, retrăgeţi-vă odată Atunci se întoarseră.spre el şi îl răniră cu cal cu tot, dar noi îi îndepărtaserăm deja din drum pe aliaţii noştri şi' începurăm să dăm îndărăt fără să le întoarcem nicio clipă spatele, oprindu-ne din când în când ca să tragem cu arbaletele şi cu muschetele şi având grijă să le încărcăm pe rând. Pedro Moreno Medrano ne fu şi acum de mare ajutor, trăgând în ei vârtos cu tunurile. Dar degrabă culcase la pământ mulţi mexicani cu ghiulelele lui, că nu se dădeau bătuţi, având în minte gândul că în noaptea aceea trebuie să ne prindă pe toţi ca să ne sacrifice.

Când ajunserăm lângă casele noastre, după ce am trecut peste un şanţ adânc, săgeţile, pietrele şi ţepuşele lor nu ne mai putură atinge. Sandoval, Francisco de Lugo *şi* Andrés de Tapia stăteau de vorbă cu Pedro de Alvarado, povestind fiecare încercările prin care trecuse şi discutând poruncile lui Cortésr când iar răsună tânguitor cumplita tobă a lui Huichilobos, urmată de alte sunete de cornuri şi trompete, ca din iad. Când ne uitarăm în sus spre templu, văzurăm cum îi târau pe trepte pe camarazii noştri prinşi în timpul înfrângerii lui Cortes. Când au ajuns cu ci în vârf, la o terasă, unde era altarul cu idolii lor blestemaţi, le înfipseră multora din ei nişte pene[15]în cap şi dându-le un fel de evantaie, îi puseră să danseze în faţa lui Huichilobos. După ce sfârşiră de dansat, îi trântiră cu faţa în sus pe nişte pietre destul de înguste, ţinute acolo anume pentru sacrificii şi, sfâşiindu-le pieptul cu nişte cuţite lungi, de obsidiană, le scoaseră afară inimile ce încă mai băteau, pe care le aduseră ofrandă zeilor. Apoi rostogoliră trupurile pe scări în jos, unde pândeau indienii măcelari, care le retezară mădularele şi jupuiră pielea de pe feţe cu bărbi cu tot, ca mai apoi să le tăbăcească, la fel ca pe mănuşi şi să le batjocorească pe la beţii. Carnea de pe pulpe şi braţe urmau s-o mănânce garnisită cu *chilmoie*,* iar trunchiurile şi picioarele să le arunce la tigri şi la lei, ţinuţi anume să flămânzească în cuşti. Aşa-i sacrificară şi pe toţi ceilalţi.

Fiind martorii acestor atrocităţi noi toţi câţi eram in

15 **Sos din ardei iute (N. tr.)**

tabără cu Pedro de Alvarado şi Gonzalo de Sandoval, cititorii îşi vor închipui cu uşurinţă cât ne-am înspăimintat. Fiecare zicea în sinea lui : „Slava Dopinului că nu m-au prins pe mine !“. Deşi eram atât de aproape de templu, nu)e putusem sări în ajutor, căci tocmai atunci când îi sacrificau ne înconjurară cete nenumărate de mexicani, care strigau spre noi : „Aşa veţi sfârşi cu toţii, căci ne-au făgă- duit-o zeii noştri !“. Vorbele cu care îi ameninţară pe prietenii noştri tlascalteci erau atât de păcătoase şi de blestemate, încât bieţii de ei se pierdură de tot cu firea, mai ales că azvârleau în ei cu picioare frjpte de indieni şi cu braţe de-ale fraţilor noştri, zicându-le : „Mâncaţi şi voi din carnea acestor *teules* şi a fraţilor voştri, că noi suntem deja sătui şi vă dăm vouă ce ne prisoseşte. Uitaţi-vă acum la casele ce-aţi dărâmat. Voi veţi trudi la ele, să le ridicaţi iar şi mai mândre de cum au fost, din piatră albă şi cu strălucire zugrăvite. Ajutaţi-i pe *teules* ai voştri, c-o să-i vedeţi pe toţi sacriiicaţi“.

Şi mai făcu Guatemuz încă ceva, după izbândă : trimise în toate cetăţile aliate nouă şi prietene, precum şi rubedeniilor sale, picioarele şi mâinile soldaţilor noştri ucişi şi feţele lor triste împăiate cu bărbile ce atârnau de ele, precum şi capetele cailor ucişi, dându-le de ştire că jumătate din noi deja muriserăm, iar cu restul vor termina . curând. Prin urmare, ar fi mai înţelept din partea lor să ne părăsească şi să treacă din nou în tabăra mexicană, că de nu va fi vai şi amar de ei.

între timp, mexicanii ne atacau în continuare, zi şi noapte. Cum vegheam însă cu toţii neîntrerupt, în tovărăşia lui Gonzalo de Sandoval şi a lui Pedro de Alvarado, * îi respingeam de fiecare dată. Atunci se mai gândiră la ceva : săpară iar şi aşezară baricade şi pază mare la toate şanţurile şi canalele pe care le astupaserăm.

Curând ne-au sosit în ajutor noi prieteni ce ni-i făcu- serăm din cetăţile de pe malul lacului, dar, vorba proverbului, „veniră după lână şi plécară tunşi“, căci mulţi şi-au pierdut vieţile, alţii s-au întors acasă plini de răni, iar peste jumătate din cănoe le-au fost distruse. Chiar după

această păţanie, tot n-au trecut de partea mexicanilor, pe care îi urau, ci s-au tras doar deoparte să vadă ce se mai 'ântâmplă.

Dar să încetez cu toate aceste nenorociri ale noastre şi să spun câte ceva despre marea grijă şi fereală cu care vegheam în tabără. Gonzalo de Sandoval, Francisco de Lugo, Andrés de Tapia, Juan de Cuellar şi Valdenebro, precum

şi ceilalţi soldaţi care veniseră la noi, crezură de cuviinţă că ar fi bine sâ se înapoieze şi să-i povestească lui Cortés starea în care am ajuns. Astfel plecară tot aşa, în mare goană şi îi spuseră lui Cortés că Pedro de Alvarado şi soldaţii lui păzesc tabăra neobosiţi, atât în lupte, cât şi la timp de veghe. Sandoval, care-mi era prieten, îi zise şi el lui Cortés cum mă găsise, pe mine şi pe alţi soldaţi, luptându-ne, în apa ce ne venea până la brâu, ca să salvăm o brigantină sabordată pe mal, adăugind că fără noi i-ar fi ucis până la unul pe căpitan şi pe soldaţii ce se aflau în- trînsa, şi mai spuse şi alte vorbe spre lauda mea, care au făcut iute înconjurul taberei lui Cortés, dar nu vreau să le repet aici.

Când primi Cortés aceste veşti şi văzu grija mare .ce o aveam la noi în tabără, se linişti. Porunci apoi tuturor taberelor să se stăpânească de a se mai război cu mexicanii. Prin aceasta voia să spună să nu mai încercăm a cuceri vreo punte sau vreo. întăritură a duşmanilor, ci numai să ne apărăm ca să nu intre peste noi în tabără.

Cât despre bătălii, ocaziile defel nu ne lipsiră ; nici nu se crăpase bine de ziuă, că iar dădură năvală, azvârlind în noi pietre ca grindina cu praştiile lor şi strigându-ne tot felul de batjocuri uricioase. Fiind însă despărţiţi de ei printr-un canal foarte lat şi adânc, stăturăm patru zile fără sări trecem, la adăpostul lui. Tot aşa rămaseră şi Cortés şi Sandoval în taberele lor.

De fapt, ni se spusese să nu părăsim tabăra ca să cucerim întăriturile ce le refăcuseră, fiindcă eram cu toţii

răniţi şi istoviţi, veghind tot aproape nemâncaţi.

Armata noastră pierduse în ajun peste şaizeci de soldaţi din toate trei taberele şi opt cai. Prin urmare, Cortés poruncise să ne odihnim şi să putem apoi chibzui asupra celor ce vom făptui pe viitor.

DESPRE CUM LUPTAM ŞI MULTELE BĂTĂLII CE NI LE-AU DAT MEXKZANH ŞI CUM S-AU ÎNTORS PRIETENH NOŞTRI PE LA CASELE LOR ŞI ALTE INTIMPLĂRI

Iată cum luptam în toate trei taberele noastre : noaptea stăteam de veghe toţi soldaţii laolaltă pe dig, cu briganti- nele pe lac, alături ; jumătate din călăreţi dădea roată prin Tacuba, unde ni se' făcea piinea şi ne ţineam toate proviziile şi avutul, iar cealaltă jumătate ne străjuia pe punţi şi pe şosele. în zori ne îmbărbătam unii pe alţii şi stăteam gata să ne înfruntăm duşmanii, care se îndesau să intre în tabără şi să sfirşească imediat cu noi.

La fel îşi treceau timpul şi oamenii din taberele lui Cortés şi Sandoval.

Aşa o duserăm cinci zile numai, căci apoi ne chibzui- răm altfel. Să spun cum între timp făceau în fiecare noapte mexicanii mari sacrificii şi serbări în templul cel înalt din Tlatelolco, bătând din toba lor cea diavolească, sunând din corn şi surle felurite, ţâpând şi chiuind. Mai aprindeau şi ruguri mari, cu vâlvătăi până la cer şi îi jertfeau atunci pe camarazii noştri idolilor blestemaţi Huichi- lobos şi Tezeatepuca şi le cereau tot timpul sfatul. După cum le spuneau aceştia în răutatea lor şi mai ales ca să nu vină să ne ceară pace, ar fi trebuit să ne măcelărească până în zori, pe noi, pe tlascalteci şi toţi aceia ce ne ajutau.

Auzindu-i, prietenii noştri îi credeau, văzând mai cu seamă că ne mai scăzuse osârdia.

Să lăsăm sfaturile mârşave ale idolilor şi să spun cum ne încercuiau în fiecare dimineaţă cete de duşmani, schim- bându-se din timp în timp cu alţii, ce purtau creste şi flamuri diferite. Iar când ieşeam la ei să-i stăvilim, ne acopereau cu sudălmi, făcându-ne netrebnici şi mişei şi hoţi, zicând că nu eram buni de nimic, nici să ridicăm case,

nici să îngrijim ogoare cu porumb şi am venit să le prădăm cetatea, fugind ca nişte hoţi din ţara noastră şi de rege. Această ultimă insultă ne-o azvârleau ştiind de la Narvăez că suntem aici fără încuviinţarea Majestăţii Sale.

Ne mai strigau duşmanii noştri că-n zece zile nu vor rămâne decât oasele de noi, după cum le spuseseră ai lor idoli, iar ca să pună moţ la toate ne ziceau : „Uitaţi-vă la voi cât de bicisnici Sunteţi, până şi carnea voastră-i rea la gust, scârboasă şi amară precum fierea, de ni se jopreşte-n gât !“ Intr-adevăr, se pare că în ultimele zile, când se ospătaseră cu carnea fraţilor şi"camarazilor noştri, făcuse Domnul de era amară la gust.

Dar dacă nouă ne strigau asemenea neruşinări, să fi auzit ce le mai turnau prietenilor noştri tlascalteci : cum o să-i facă sclavi, şi unii să lucreze pe ogoare, sau să ridice casele ce le-am distrus, iar pe ceilalţi îi vor sacrifica.

Acestor ameninţări le urmau puternice atacuri : înaintau pe după zidurile caselor ce le arseserăm, iar din canoe ne săreau în spate şi de multe ori izbuteau să ne ţină încercuiţi pe străzi, dar. Domnul ne întărea, căci altfel ne-ar fi lăsat puterile, şi tot izbeam vârtos la ei.

Să las relatarea acestor lupte istovitoare şi să spun cum prietenii noştri din Tlascala, Cholula şi Guaxocingo, ba chiar cei din Tezcoco, Chalco şi Tlamanalco s-au înţeles să se întoarcă la cetăţile lor, şi fără să ştie Cortés şi nici măcar Pedro de Alvarado sau Sandoval, plecară toţi, de nu mai rămase în tabăra lui Cortés decât unul, Súchel, ce se boteză mai apoi şi se chemă don Carlos. Acesta era frate cu don Fernando, seniorul de Tezcoco, şi era bărbat tare viteaz. Cu el mai stătură cam patruzeci de rubedenii şi prieteni ce-i avea. In tabăra lui Sandoval rămase alt *cacique* din Guaxocingo cu vreo cincizeci de oameni, iar într-a noastră doi fii ai lui Lorenzo de Vargas şi neîntrecutul Chichimecatecle cu optzeci de rubedenii şi vasali.

Văzând cum ne-au părăsit, ne întristarăm tare. Cortés şi Sandoval îi îhtrebară pe prietenii rămaşi la fiecare din ei in tabără, de ce au plecat astfel ceilalţi. Ei

răspunseră că mexicanii stăteau ^noaptea cu idolii de vorbă şi'le făgădui- , seră că vom muri cu toţii, noi şi cu ei deopotrivă, iar aceştia crezuseră că e adevărat ce spun şi de aceea au fugit cu spaima în suflet. Cu atât mai mult le dădeau crezare,.cu cât ne vedeau pe toţi răniţi şi muriseră mulţi dintre ai noştri, iar lor li se prăpădiseră peste o mie şi două sute de războinici. îşi mai aminteau de ce le zisese Xicotenga cel Tânăr, spânzurat la porunca lui Cortés, care aflase prin vrăjitorii că vor sfârşi cu toţii ucişi de mexicani şi nici ún tlascaltec nu va rămâne în viaţă. Iată de ce se făcuseră nevăzuţi toţi aliaţii noştri.

în taină, lui Cortés îi părea rău după ei, dar Lor le spuse zâmbitor să nu se teamă, căci tot ce ziceau mexicanii era doar minciună, menită să-i înfricoşeze şi atâtea le făgădui, cu vorbe pline de iubire, că le veni iar inima la loc şi stătură cu noi.

Şi noi, de altfel, îi ademenirăm cu aceleaşi vorbe pe Chichimecatecle şi pe cei doi tineri Xicotenga.

Pe când stătea Cortés de vorbă cu Súchel, care se va numi apoi don Carlos şi era bărbat de seamă, chibzuit la minte şi viteaz, îi spuse acesta lui Cortés : „Señor Ma-Imche, nu te amărî că nu te lupţi în fiecare zi cu mexicanii, ci aşteaptă liniştit să ţi se vindece piciorul şi ascultă-mi sfatul : mai stai în tabără câteva zile, şi tot aşa să facă şi Tonatio, iar Sandoval să şadă la Tepeaquilla. In schimb, să iasă brigantinele în fiecare noapte şi să împiedice intrarea apei şi a hranei, căci, cum ştii, în această întinsă cetate sunt mii de cete de războinici, care în scurt timp vor termina toate proviziile aduse înăuntru ; apa ce-o beau este deja sălcie, din nişte puţuri ce-au săpat, şi noaptea uneori adună apa de la ploaie pe care o beau. Aşa trăiesc acuma, dar ce vor face dacă le tai apa şi mâncarea ? Foametea şi setea ce i-or chinui vor fi mai rele ca războiul“.

Auzindu-i vorbele, Cortés se repezi şi-l strânse în braţe' fericit, făgăduindu-i c-o să-i îmbogăţească şi o să-i dea sate peste sate în stăpânire. Desigur, şi nouă ne veniseră în gând sfaturile acestea, dar suntem astfel făcuţi,

că nu avem răbdare să aşteptăm şi ne grăbiserăm să pătrundem în cetate.

După ce se gândi îndelung la spusele lui Súchel, deşi îi trimiseserăm şi noi demult aceleaşi vorbe, iar căpitanii şi soldaţii lui făcuseră la fel, porunci să vină două brigantine la tabăra lui Sandoval şi a noastră ca să ne spună să mai răbdăm încă trei zile fără să mai ieşim iar în cetate. Ţinând seama de îndrăzneala mexicanilor, se temu a trimite o brigantină singură şi veniră două.

De mare ajutor ne-a fost şi faptul că brigantinele cutezau acum să rupă parii înfipţi de mexicani în lac spre a le găuri : vâsleau cu multă forţă şi, ca să aibă iuţeală şi mai mare, veneau din urmă, cu pânzele umflate în vânt. Astfel, erau stăpâne peste lac şi peste multe case ce se ridicau din apă departe de cetate. Aceasta făcu să le mai scadă mexicanilor trufia.

Cât priveşte bătăliile noastre, deşi ne părăsiseră prietenii, începurăm să închidem şi să astupăm eanalul **cel** mare de lângă iabăra noastră. Unii dintre r^oi căram **pe** rând buşteni şi lemne şi astupam cu multă trudă, iar ceilalţi luptau. Am mai spus că aşa ne înţeleseserăm să luptăm şi să muncim pe rând.

In patru zile, şanţul era astupat şi netezit şi tot aşa făcuse şi Cortés la el în tabără, unde muncise cot la cot cu ceilalţi, cărând buşteni şi lemne, până ce ne-am asigurat retragerea pe diguri şi pe punţi. Sandoval se îndeletnicea şi el cu asta, iar brigantinele le aveam acum alături, căci nu se mai temeau de piedici. Puţin câte puţin, câştigam din nou teren.

_ Pe de altă parte, cetele duşmane ne hărţuiau fără încetare şi cu multă vitejie se aruncau în luptă piept la piept. Şi aceştia se schimbau adesea între ei, ţipând şi chiuind, iar când s'e auzea sunetul cornului lui Guatemuz săreau pe noi, încercând să ne prindă şi degeaba îi tot izbeam din răsputeri.

în afară de bunul Dumnezeu, în asemenea clipe nu ne mai ajuta decât curajul ce îl aveam în luptă şi ne împotriveam pe cât puteam, până când arbaletele şi

muschetele, atacurile călăreţilor, căci jumătate din ei stăteau mereu în preajmă, şi ajutorul dat de brigantine îi ţineau pe loc, iar noi înaintam astfel pas cu pas.

In felul acesta luptam până la căderea nopţii, când ne retrăgeam păstrând o mare rânduială, căci atunci mexicanii dădeau să ne încercuiască în stradă şi pe la răscruci. Aşa făcuseră tot timpul, dar se însufleţiseră acuma, după victorie, ba chiar într-o zi ne înconjuraseră pe trei părţi. Deşi răniseră destui dintre ai noştri, ne-am strâns cu toţii laolaltă şi am ucis şi am prins mulţi duşmani. Cum nu mai aveam cu noi prieteni ca să se dea deoparte din şosea, iar călăreţii nu ne-au părăsit nicio clipă, deşi în încăierarea aceea le-au rănit doi cai, ne-am întors în tabăra brăzdaţi de-răni.

Odată ajunşi la adăpost, ne-am oblojit rănile cu untdelemn, le-am acoperit bine cu fâşii.de pânză şi am început să mâncăm turtele de porumb cu ají, ierburi şi niscai poame, iar după aceea ne-am pus din nou pe vegheat.

In fiecare noapte, în toate templele lor cele înalte, mexicanii băteau din tobele acelea blestemate, care scoteau sunetul cel mai tânguitor şi diavolesc ce mi-a fost dat vreodată să aud, şi răsuna până departe. Mai băteau şi mai suflau şi în alte instrumente de-ale lor drăceşti, aprindeau ruguri, scoţând neîncetat ţipete şi chiuituri asurzitoare, căci sosea clipa să îi sacrifice pe camarazii noştri prinşi de la Cortés şi în zece zile ne tot făgăduiau că vom sfârşi la fel cu toţii. Pentru la urmă îl păstrau pe Cristóbal de Guzmán, pe care I-am găsit în viaţă după vreo douăsprezece-trei- sprezece zile. Acestea le-am aflat de la trei căpetenii mexicane prinse de noi, şi ne mai povestiră următoarele : când sacrificau pe ai noştri, se pornea să glăsuiască zeul Huichi- lobos şi le făgăduia izbândă, îndemnându-i să lupfe cât mai straşnic, chiar dintre ei de vor muri, căci în opt zile vom fi cu toţii ucişi de mâna lor şi astfel îi ducea mereu cu vorba.

In altă zi, cum se iviră zorile, ne căzu în spinare întreaga putere mexicană adunată de Guatemuz. Cum

astupaserăm noi şanţul, iar puntea era dreasă şi puteau să treacă, se încumetară să intre până în tabără şi să arunce în noi cu pietre, ţepuşe şi săgeţi. Din fericire, Pedro Moreno Medrano, tunarul nostru, era aproape, şi cu cele două tunuri îi obligă să dea îndărăt, mult păgubindu-i. Trebuie să mai spun că trăgeau săgeţi de ale noastre, cu arbaletele, căci prinzând ei de vii, odată cu Cristóbal de Guzmán, cinci arbaletieri de ai noştri, îi puseseră să le arate cum se încarcă arbaletele şi cum să tragă, dar nu se pricepeau şi nu putură a ne face niciun rău cu ele.

La fel ca noi, ba şi mai aprig, luptară Cortés şi Sandoval şi mexicanii trăgeau în ei ploaie de săgeţi, dar nici lor nu le făceau vreun rău.

Aqestea le-am aflat prin echipajul brigantinelor care se duceau din tabăra noastră Ia Cortés şi de la Cortés la noi şi Sandoval. Cortés ne trimitea mereu prin ei răvaşe şi ne zicea cum să luptăm, ce avem de făcut, cum să veghem cu grijă şi să lăsăm jumătate din cavaleri la Tacuba, ca să no păzească avutul şi indiencele ce ne pregăteau pâinea. Ne mai recomanda cum să luăm seama să nu pătrundă în tabără pe timpul nopţii, căci ştia de la nişte prizonieri din tabără cum Guatemuz îi îndemna neîncetat să dea buzna noaptea peste noi, acuma că nu-i mai aveam pe tlascalteci. Ştiam prea bine că toţi prietenii ne părăsiseră, dar de aceea si mai aprig ne păzeam.

Să mai povestesc felul în care zilnic aveam aspre în-' cleştări cu mexicanii, dar nu încetam să înaintăm, luân- du-le. una după alta, baricade, punţi şi canale, dar ieşind brigantineie acuma fără teamă în larg. Fără a se mai feri de parii aceia lungi, ne ajutau şi ele foarte mult. Brigantineie din tabăra lui Cortés ieşeau şi fugăreau canoele ce aduceau în cetate apă şi mineаré, iar marinarii culegeau din lac un fel de mătasea-broaştei care. după ce se usca, avea un gust apropiat de al brânzei şi cu prilejul ăsta mai prindeau şi o groază de mexicani.

în taberele lui Cortés şi Sandoval se petreceau aceleaşi fapte : cucereau la rândul lor baricade, punţi şi şosele şi astfel trecură cam treisprezece zile.

Atunci Súchel, frate cu don Fernando, seniorul de Tez- coco, văzu că prinseserăm ^titeri şi făgăduiala făcută de Huichilobos era mincinoasă, drept care dădu de ştire fratelui său don Fernando să-i trimită degrabă lui Cortés toţi războinicii pe care îi poate strânge în Tezcoco. Astfel îneât, la două zile după primirea acelei veşti, veniră peste două mii de războinici. îmi amintesc că mai sosi cu ei unul Pero Sánchez Farfán şi Antonio de Villaroel, soţul Isabelei de Ojeda, lăsaţi de Cortés la Tezcoco. Pero Sánchez Farfan era căpitan, iar Villaroel fusese preceptorul lui don Fernando.

Văzând cum ne vin întărituri, se veseli Cortés şi le spuse multe vorbe de laudă. Tot atunci mai sosiră numeroşi tlascâlteei, cu căpeteniile lor, conduşi de un *cacique* din Topéyanco, pe nume Tepaneca. Se rriai arătară şi mulţi indieni din Guaxocingo şi câţiva din Cholula.

După ce au sosit cu toţii, Cortés porunci să se ducă la el în tabără ca să le vorbească şi mai întâi puse strajă soldaţi de-ai noştri la răscruci ca să îi apere de un atac al mexicanilor. îndată ce i se înfăţişară, le ţinu Cortés o cu- vântare cu ajutorul doñei Marina şi al lui Aguilar, spunân- du-le ca nicicând să nu se îndoiască de buna lui voinţă, atât pentru ascultarea arătată Majestăţii Salé, cât şi pentru marele bine ce ni I-au făcut. Iar dacă ii adusese cu noi când am pornit spre Mexic, el a făcut-o doar spre binele lor, ca să-i trimită acasă plini de bogăţii şi să se răzbune pe duşmani şi nu ca să cucerim cu braţul lor cetatea. Nicio clipă nu uitase cât sunt de buni şi cât ne-au ajutat; îşi amintesc doar cum le spuneam să se dea la o parte din drum când ne luptăm cu mexicanii, ca să-i cruţe de vălitiă- şagul ce ar urma. Le mai spuse că după legile noastre ar trebui să fie pedepsiţi cu moartea, căci aşa păţesc cei care părăsesc câmpul de bătălie, dar fiindcă ei nu le-au cunoscut, îi iartă. Dar să nu uite că Cel-de-Sus ne-a vegheat tot timpul şi tot el ne va conduce spre izbândă. Căci iată, chiar şi când au lipsit, noi tot am mai dărâmat la case şi am cucerit punţi şi baricade. Pe viitor, le porunci, să nu mai ucidă mexicani căci vrea să ia cetatea fără

război.

Acestea zise, îl strânse la piept pe Chichimecatecle, pe cei doi tineri Xicotenga şi pe Súchel, frate cu don Fernando, făgăduindu-le pământuri şi vasali şi lăudându-i pe cei care rămăseseră cu noi în tabără. îi mai măguli apoi pe Tecapaneca, senior de Topeyanco. şi pe cei doi *caciques* din Guaxocingó şi Cholula. din tabăra lui Sandoval, după care fiecare se întoarse la postul lui.

Să mai povestesc de luptele ce le dădeam neîncetat, că toată ziua şi toată noaptea nu făceam altceva. Pe înserate, când ne retrăgeam, ne răneau o mulţime de soldaţi. Nu voi mai povesti pe larg acestea, ci voi zice numai cum ploua la vremea aceea în toate dupăamiezile şi noi ne bucuram când venea mai devreme mTpotop, căci se udau duşmanii şi-şi mai slăbeau strânsoarea, iar noi ne retrăgeam nevătămaţi şi nu mai eram aşa sfirşiţi de osteneală.

Sunt prea sătul să tot descriu aceste bătălii, dar încă mai sătul eram să le trăiesc. Cititorii mei-se vor fi plictisit să tot citească despre ele de atâtea ori şi le cer iertare, dar n-au putut fi mâi puţine, căci în nouăzeci şi trei de zile, câte am stat acolo, altceva n-am făcut. De acum înainte voi omite din povestirea mea aceste relatări cât de des îmi va sta cu putinţă.

Să mă întorc la întâmplările noastre. Cum din toate cele trei táberele pătrundeanvtot mai adânc în cetate, Cortés şi Sandoval pe partea lor, iar Alvarado pe a noastră, ajunserăm în locul unde-şi săpaseră puţul din care, cum am mai spus, beau ei o apă sălcie. îl stricarăm şi îl înfundarăm ca să nu-i mai poată folosi. Cum îl păzeau nişte mexicani, ne-am primit porţia de ţepuşe, pietre şi săgeţi şi multe lăncii lungi cu care ţinteau caii, căci acum pu- teanj călări nestingheriţi în partea cucerită a oraşului, umplând noi şanţurile şi netezind străzile.

Să spun acum cum îi trimise Cortés lui Guatemuz^răvaşe de pace şi cum s-au petrecut lucrurile.

CUM A TRIMIS CORTÉS TREI CĂPETENII MEXICANE PRINSE IN BĂTĂLII TRECUTE SĂ-L ROAGE PE GUATEMUZ SA FACĂ PACE ŞI CE-A RĂSPUNS GUATEMUZ ŞI CE S-A ÎNTÂMPLAT

Văzând Cortés cum cucuream în fiecare zi punţi, baricade şi şosele şi dărâmam mereu la case, vru să trimită trei căpetenii mexicane pe care le prinseserăm, să îi vorbească lui Guatemuz de pace. Căpeteniile îi spuseră că nu cutează a se duce cu asemenea solie, deoarece îndată Guatemuz ar porunci să ii ucidă. Dar, după ce schimbară multe vorbe şi îi rugă Cortés şi le făcu făgăduieli, ba le mai dărui şi mantii, se hotărâră să se ducă. Şi trimise atunci să-i spună lui Guatemuz cât îl preţuieşte, ca rudă apropiata şi ginere al marelui Montezuma, ce-i fusese atât de bun prieten şi cât de rău i-ar pare să distrugă în întregime marea cetate a Mexicului. Ca să se termine cu măcelul de fiecare zi al locuitorilor cetăţii şi al străinilor veniţi acolo, îl roagă să facă pace şi în numele Majestăţii Sale îi va ierta de moartea fraţilor noştri şi marile pagube ce ne-au pricinuit şi-i va acoperi cu mari favoruri. îi mai aminti că mai trimisese de patru ori această solie de pace, dar el, fiind încă tânăr şi luându-se după sfetnicii lui, dintre care cei mai răi sunt idolii lor blestemaţi şi *papas,* a refuzat să vină şi s-a tot războit cu noi. Cum a văzut câţi de-ai lor au căzut în acele bătălii şi au trecut de partea noastră toate cetăţile şi satele, iar de curând ni se alăturară altele, îi pare rău de pierderea atâtor vasali şi atâtor cetăţi. Ştiam de asemenea că li s-au terminat proviziile şi apă nu mai au ; şi le mai spuse alte asemenea vorbe bine ţintite. Deşi mesajul le fusese tălmăcit limpede de doña Marina şi de Aguilar, căpeteniile îi cerură lui Cortés, şi o scrisoare, asta nu fiindcă nu înţelegeau, ci ştiau prea bine că de câte ori noi trimiteam solii sau ceream ceva, foloseam o hârtie din ace-, lea care se cheamă *amales,* drept semn că e poruncă.

Când se înfăţişară solii noştri la Guatemuz, îi spuseră cu lacrimile în ochi şi suspinând ce le poruncise Cortés, iar când îi auzi Guatemuz. împreună cu toate căpeteniile aflate acolo, lângă el, la început se mânie, aşa cum ni s-a

spus apoi, de îndrăzneala ce-am avut ca să-i trimitem aşa vorbe. Dar Guatemuz era foarte tânăr şi .nobil în purtări pentru un indian ; era plăcut la chip şi vesel, iar faţa o avea mai albă decât culoarea lor obişnuită. Avea douăzeci şi cinci sau douăzeci şi şase de ani şi se căsătorise cu o femeie tare mândră, fiica marelui Montezuma, unchiul lui. Cum am aflat mai târziu, era înclinat să facă pace şi pentru aceasta porunci să se strângă toate căpeteniile, *caciques* şi *papas* şi le spuse că voinţa lui era să curme războiul cu Malinche şi noi toţi ceilalţi, căci încercaseră tot ce le stătuse în putinţă şi luptaseră în felurite chipuri. dar noi suntem astfel alcătuiţi încât tocmai când cred că ne-au înfrânt, atunci venim cu, puteri noi asupra lor. Acum aflase că iarăşi ni s-au întors prietenii, în timp ce pe ei toate cetăţile vecine îi părăsiseră. Mai mult, briganti- nele rupscseră parii înfipţi de ei, iar caii noştri zburdau în voie prin cetate. Le mai pomeni şi de clipele grele prin care treceau din pricina foametei şi a lipsei de apă. La sfârşit îi riigă să-şi spună cu toţii părerea fără să se teamă, iar *papas* să şi-o zică pe a lor şi de asemenea ce le-au făgăduit zeii lor Huichilobos şi Tezcatepuca. După cât se pare, îi spuseră aceştia : „Stăpâne şi mărit stăpân al nostru :

ne eşti rege şi domneşti cu multă înţelepciune. Ţi-ai arătat în toate bărbăţia şi curajul, iar ţara e a ta de drept. Pacea de cave ne vorbeşti e bună, dar stând şi chibzuind, să nu – uităm că de când au intrat *teules* în ţară şi în cetate, lucrurile au mers tot mai rău pentru noi. Gândeşte-te numai la serviciile şi bogatele daruri făcute de unchiul tău, marele Montezuma şi care.au fost foloasele avute de pe urma lor, apoi la vărul tău Cacamatzin, seniorul de Tezcoco şi la rubedeniile tale, seniorul de Iztapalapa, Cuyuacán, Tacuba, Talatzingo, la fiii marelui Montezuma, azi morţi cu toţii. Pe toţi supuşii tăi şi pe vasalii din Tepeaca şi din Chalco, ba chiar şi din Tezcoco şi din toate cetăţile şi satele tale i-au făcut sclavi şi le-au însemnat faţa. Vezi, aşadar, maiv întâi, ce ţi-au făgăduit zeii noştri, ascultă sfatul nostru \ chibzuit şi nu te încrede în Malinche şi în vorbele lui. Mai bine să murim cu toţi, aici în cetate,

decât să cădem în puterea unor oameni care ne vor face sclavi şi ne vor schingiui să le dăm aur“.

în âcea clipă spuseră şi papas că in ultimele trei nopţi, când le-au adus jertfe, zeii le-au făgăduit victoria.

Atunci, cu greu, Guatemuz rosti : „Fie deci precum spuneţi. Aveţi bună grijă de porumb şi proviziile ce le mai avem şi vom muri în luptă. De acum înainte, nimeni să nu mai cuteze a-mi cere -pace, că voi da poruncă să fie ucis“..

Cu toţii făgăduiră să lupte zi şi noapte sau să moară apărându-şi cetatea.

Acestea odată stabilite se înţeleseră cu cei din Xochi-milco şi din alte sate să le aducă noaptea apă cu canoele şi săpâră alte puţuri, cu apă sălcie.

Dar să nu mai vorbim de hotărkaa lor. Să mă' întorc la Cortés şi la ai noştri, care stăturăm două zile fără să mai* pătrundem în cetate, aşteptând răspunsul. Spre ifiarea noastră mirare, nenumărate cete de indieni războinici se năpustiră asupra taberelor noastre şi se luptară viteji ca nişte lei, de crezurăm că ne-a venit sorocul să murim. Cele ce spun se întâmplară în tabăra lui Pedro de Alva- rado, unde mă găseam şi eu. Cât despre taberele lui Cor- tes şi Sandoval, aflarăm că şi acolo au intrat peste ei fără să se poată apăra, oricât de numeroşi au fost aceia pe care i-au ucis şi i-au rănit. Iar când mai suna şi cornul lui Gua- temuz, era vai şi amar ! Trebuia să ne strângem bine rân- durile ca să nu fim striviţi de marele lor număr, căci aşa cum am spus, încercând să pună mâna pe noi, se înfigeau singuri în lănciile şi săbiile noastre.

Cum eram obişnuiţi cu acest fel de încăierări, căci zilnic omorau şi răneau câţiva de-ai noştri, ştiurăm să le ţinem piept ; astfel ne luptarăm şase sau şapte zile în şir, şi deşi aveau pierderi mari, nu le scădea deloc avântul, căci nui se temeau să moară în bătălie. îmi amintesc că ne spuneau : „Pentru ce ne tot cere Malinche să încheiem pac*! cu voi ? Idolii noştri ne-au promis izbândă, apă avem destulă, hrană din belşug şi astfel veţi pieri până la unul ! Nu ară mai osteniţi cu trăncăneala voastră despre pace, căci vorbele-s bune doar pentru muieri, pe când bărbaţii

glă- suiesc cu arma în mână !". Spunând acestea, se repeziră la noi precum câinii turbaţi, lovind cu toţii dintr-o dată şi, până ne despărţi căderea nopţii, luptară fără încetare* Atunci ne retraserăm în bună rânduială, căci veneau pe urma noastră şi iarăşi le cerurăm prietenilor noştri să iasă repede din drum, fiind ei acuma tot mai mulţi. Ne întoarserăm în sfârşit la colibele noastre, ieşirăm apoi de strajă şi cinarăm veghind. După acest prim atac, petrecurăm multe zile astfel. »

Apoi lucrurile se înrăutăţiră şi mai tare, şi iată cum : mexicanilor li se alăturară trei provincii, anume Matal- tzingo, Malinalco şi încă una al cărei nume nu mi-1 amintesc [16], ce se afla la vreo opt-zece mile de Mexic şi se înţeleseră cu ei să ne cadă în spinare şi să ne intre în tabere în timp ce ne războiam cu mexicanii. Atunci ar fi urmat să iasă din cetate alţi războinici mexicani şi, atacându-ne din două părţi deodată, să ne strivească.

Despre aceasta se vorbi mult în taberele noastre, ceea ce voi povesti şi eu.

Fuga spaniolilor din Mexic ***{Pinza din TIascala)***

CUM SE ÎNŢELESESE GUATEMUZ CU PROVINCIILE MA- TALTZINGO, TULAPA ŞI MALINALCO PRECUM ŞI CU ALTE ORAŞE, CA SA-L AJUTE ŞI SA NE ATACE IN TABĂRA NOASTRĂ DIN TACUBA ŞI ÎN TABĂRA LUI CORTÉS, IAR APOI, IN TIMP CE VOR LUPTA CU NOI, SA IASĂ TOATĂ OŞTIREA MEXICANA ŞI ALTE INTIMPLĂRI

Ca să se înţeleagă bine povestirea mea, voi aminti

16 **In capitolul imediat următor, cea de a treia provincie s-ar părea că este Tulapa. (N. tr.)**

următoarele : dupâ înfrângerea lui Cortés şi prinderea şi .sacrificarea celor şaizeci şi ceva de soldaţi – voi spune acum că au fost şaizeci şi şapte, după ce i-am numărat – Guatemuz trimisese capetele cailor, pielea de pe feţele camarazilor noştri, după ce o tăbăciseră şi mâinile şi picioarele lor, prin multe sate şi în Mataltzingo şi le dăduse de ştire că muriseră mai mult de jumătate dintre noi. Tot atunci îi rugase să le vină în ajutor, ca să sfârşească odată cu noi şi să ne hărţuiască zi şi noapte, obligându-ne astfel să ieşim afară din tabere ca să ne apărăm. în timp ce ne vom lupta cu ei, ei vor ieşi din cetate să ne atace prin altă parte şi în felul acesta ne vor înfrânge o dată pentru totdeauna, iar trupurile noastre le vor aduce jerftă şi vor face apoi un mare ospăţ cu ele.

Acestea le spusese Guatemuz, iar ei I-au crezut pe de-a-ntregul, mai ales că avea la Mataltzingo şi la Tulapa multe rubedenii dinspre partea mamei. <

De cum văzură feţele şi capetele soldaţilor noştri şi auziră veştile. îşi adunară toţi războinicii şi veniră în grabă să ajute Mexicul şi pe ruda lor Guatemuz. Pe drumul pe unde treceau îndreptându-se spre noi aveam trei sate ce ne erau prietene. îi năpădiră pe aceştia, le jefuiră moşiile şi porumbiştile şi le uciseră copiirca să-i aducă jertfă zeilor. Locuitorii lor trimiseră solie în mare grabă să-i dea de ştire lui Cortés şi să le vină în ajutor. Acesta îl trimise de îndată pe Andrés de Tapia, cu douăzeci de călăreţi, o sută de soldaţi de-ai noştri şi mulţi prieteni tlascalteci, cu care îi izgoniră de acolo. Apoi se întoarse în tabără şi abia apucă Cortés să se bucure de victoria dobândită, că veni altă solie din satele din Cuernavaca, ca să ne cheme şi ei în ajutor, căci aceiaşi indieni războinici din Mataltzingo, Malinalco, Tulapa şi alte provincii se apropau de ei să-i prade. Acestora le trimise Cortés pe Gonzalo de Sandoval, cu douăzeci de oameni călare şi optzeci de soldaţi, aleşi dintre cei mai teferi din toate taberele şi mulţi prieteni. Doar Domnul ştie în ce primejdie rămaseră toţi ceilalţi din tabără, răniţi şi înfometaţi cum erau !

Ar fi multe de spus despre felul în care s-a purtat

Sandoval şi cum i-a nimicit el pe duşmani, dar mă opresc aici. El se grăbi de altfel să se întoarcă şi să-şi ajute camarazii din tabără. Aduserăm cu noi două căpetenii din Mataltzingo, lăsând cetăţile în'bună pace. Campania lui ne-a fost de mult folos din pricinile următoare : mai întâi, priétenii noştri n-au mai fost hărţuiţi, în al doilea rând, ea a împiedicat atacul unor noi duşmani şi în al treilea rând, Guatemuz şi căpeteniile lui au văzut că nu vor avea nici ajutor şi nici favoruri din partea acestor provincii. Astfel se punea capăt ameninţărilor ce ni le strigau veşnic mexicanii când luptau cu noi, despre ajutorul ce le va veni din partea cetăţilor pomenite, aşa cum le făgăduiseră lor zéii.

Dar să sfârşim cu expediţia lui Sandoval şi să spun cum Cortés le propuse iarăşi pace mexicanilor, premi-ţându-le că va uita relele din trecut. Il mai anunţă că regele, stăpânul nostru, îi poruncise să nu mai distrugă cetatea, iar din această pricină de cinci zile nu mai luptase şi nu mai încercase să înainteze. Ii zise să nu uite că Ii s-au terminat proviziile de apă şi de hrană şi că două treimi din cetate sunt la pământ. Cât despre ajutorul sperat din Mataltzingo, să le întrebe numai pe cele două căpetenii sosite de acolo, ce s-a întâmplat pe drum cu oştirile ce au trimis. La urmă, Cortés îi făcu multe făgăduieli. €u cei doi soli ai lui, Cortés îi trimise şi pe cei doi indieni din Mataltzingo şi şase căpetenii mexicane prinse în bătăliile trecute.

Când îi văzu Guatemuz pe prizonierii din Mataltzingo şi află de la ei ce se întâmplase, nu vru să le vorbească şi le porunci doar să se întoarcă acasă şi să părăsească imediat cetatea.

Dar să-i lăsăm pe aceşti soli, pentru că îndată ieşiră mexicanii din cetate pe trei părţi deodată, mai turbaţi ca oricând, şi năvăliră iar pe noi. Ne încleştarăm cu ei amarnic în toate trei taberele şi deşi rănirăm şi uciseram la ei din plin, se pare că doreau să moară în luptă. In toiul bătăliei, când ne uciseră zece soldaţi, cărora le retezară capetele, ne strigau : *„Que tlenquitoa, rey Castilla, quet-lenqititoa ?** ceea ce pe limba lor înseamnă : „Ei, ce zice

acuma regele vostru din Castilia ?“, azvârlind în noi cu atâtea pietre, ţepuşe şi săgeţi că acoperirâ cu ele toată strada.

Toate acestea nu ne împiedicară să cucerim cea mai mare parte din cetate. Băgarăm de seamă la ei o schimbare : deşi luptau tot vitjeşte, nu se mai primeneau aşa des cetele între ele şi nici nu mai săpau la şanţuri şi la diguri: Un lucru rămăsese sigur : când fie retrăgeam, veneau negreşit după noi să ne prindă. Trebuie să mai spun că ni se terminase pulberea în toate trei taberele, dar tocmai atunci sosise o corabie la Villa Rica, din flota unui licenţiat pe nume Lucas Vázquez de Ayllón, care se pierduse sau fusese scufundată în insula Florida. Corabia acostă în port şi în ea erau nişte soldaţi, cu pulbere şi arbalete, iar împuternicitul lui Cortés la Villa Rica, pe nume Rodrigo Rángel, care îl păzea acolo pe Narváez, îi trimise iute lui Cortés pulberea, arbaletele şi soldaţii.

Să revenim la cucerirea cetăţii. Cortés se înţelese cu toţi căpitanii şi soldaţii să pătrundem cât mai mult în cetate, până în Tlatelolco, piaţa lor cea mare, unde au şapte temple şi sanctuare. Fiecare intrarăm pe partea noastră şi tot cucercam la punţi şi baricade, ba Cortés ajunse până într-o piaţetă unde aveau alte sanctuare şi nişte prăjini înalte, în care înfipseseră multe capete de-ale camarazilor noştri, ucişi şi sacrificaţi în bătăliile trecute. Le crescuse părul şi barba mult mai mult decât atunci când erau în viaţă şi n-aş fi crezut de nu-i vedeam cu ochii mei. I-am recunoscut printre ei pe trei soldaţi, tovarăşi de-ai mei apropiaţi şi, văzându-i ce-au ajuns, mult ni se îndoliară inimile. Le lăsarăm atunci unde erau, dar douăsprezece zile mai târziu le-am scos de acolo şi le-am dus, împreună cu capetele altor camarazi, pe care le aduseseră ofrandă zeilor, într-o biserică ce-am ridicat lângă puntea care se cheamă Saltul lui Alvarado. Astăzi se numeşte biserica Martirilor şi acolo le-am făcut o în-mormântare creştinească.

Să las acestea şi să mai povestesc cum ne-am dus să ne batem toţi oştenii lui Alvarado. Ajunserăm noi la

Tlatelolco, unde era plin de mexicani, care îşi păzeau idolii şi templele înalte. Puseseră atâtea apărători şi baricade, că ne trebuiră peste două ore să le scoatem, ca să putem intra. Putând acuma caii noştri să galopeze în voie, ne fură de mare ajutor, deşi ii răniră pe mulţi din ei şi putură cavalerii să-i străpungă în voie cu lănciile *pe* mexicani. Aflându-se acolo aşa de mulţi duşmani, ne duserăm două companii să ne luptăm cu ei. Pedro de Alvarado porunci companiei comandate de un căpitan pe nume Gutierre de Badajoz să urce până în vârful templului lui Huichilobos, care are o sută şi paisprezece trepte şi acolo se luptă el plin de înfocare cu duşmanii şi numeroşii *papas* care ieşiră din altarele de sus. Atâta se îndâr- jiră împotriva lui Badajoz şi a companiei lui, că îl împinseră vreo douăsprezece trepte în jos, drept care ne căţărarăm şi noi să-i ajutăm, dar erau aşa mulţi şi vije- .lioşi că era gata să ne pierdem vieţile cu toţii şi ne urmăreau pe trepte în jos, însă până la urmă izbutirăm să le urcăm din nou până în vârf.

Să pomenesc acum ce mare primejdie era să încercăm a cuceri templul acela mare cât o fortăreaţă şi tare înalt, în luptele acelea ne-am ales toţi cu răni adinei, dar am izbutit totuşi să dăm foc la altare şi au ars toţi idolii. Ne-am înfipt apoi stindardele în vârful templului şi am coborât iarăşi la poale, unde am luptat până la căderea nopţii, dar nu ne-am putut menţine poziţia cu atâţia războinici câţi ne înconjuraseră.

Să las acestea şi să spun cum, în ziua următoare, Cortés şi căpitanii lui văzură din locul unde luptau, care era pe nişte străzi departe de templul cel înalt, flăcările care ieşeau din altare, căci nu se stinsese încă focul, şi în vârful lui stindardele noastre fâlfâind [17]. Cortés se veseli nespus şi ne spuse că ar fi vrut să fie şi el cu noi, ba chiar că ne invidiază puţin pentru fapta noastră. Nu avea cum sá ajungă până la noi, căci se găsea la uţj sfert de leghe depărtare şi mâi avea de cucerit multe punţi şi canale, iar

---

17 **E greu de crezut că după atîta timp de cînd ardea templu), stindardele nu luaseră şi ele foc. (N. tr.)**

în locul unde ajunsese îl hărţuiau indienii neîncetat- Astfel, el nu putea să înainteze atât de iute spre inima cetavii, a^a cum făcuserăm noi cu Alvarado. După patru zile ne-am întâlnit toţi, cu el şi Sandoval şi atunci puteam trece de la o tabără la alta prin străzi şi printre case, punţi şi baricade dărâmate şi canale umplute cu pământ.

Intr-una din zilele acelea, Guatemuz cu toţi războinicii lui se retrase într-o parte a oraşului clădită în larg, pe lac. deoarece casele şi palatele în care locuia erau ridicate pe U3cat. Cu toate acestea, ieşeau zilnic la atac, iar când se retraseră ne-au dat o fugăreală bună.

Vâzând Cortés cum trec zilele şi nici nu se gândeau să ceară pace, se înţelese cu toţi căpitanii să le întindem curse, şi iată ce făcurăm. Din toate cele trei tabere ale noastre ne adunarăm treizeci de cavaleri şi o sută de soldaţi, cei mai îndrăzneţi şi bătăioşi câţi ne-am găsit. Cortés mai trimise după o mie de tlascalteci şi ne duserăm cu toţii in nişte case mari, ce fuseseră ale. unui senior din Mexic. Aceasta se întâmplă în zori şi Cortés merse să lupte pe străzi şi pe diguri, ca de obicei, cli ceilalţi cavaleri rămaşi şi cu soldaţii, arbaletierii şi muşchetarii. Se duseră să se încaiere cu el cetele mexicane care-1 aşteptau anüme şi încă alţii trimişi de Guatemuz să păzească puntea.» îndată ce văzu Cortés că erau mulţi războinici, se prefăcu a se retrage şi, ca să-i păcălească şi mai bine, le porunci prietenilor tlascalteci să se tragă pe marginea digului. Duşmanii îl urmăriră, la început fără vlagă, dar mai apoi, văzându-1 că o ia la goană, se năpustiră în urma lui cu toate forţele. După ce trecură puţin de casele unde ne aţineam ascunşi, porunci să fie trase deodată două focuri, care erau semnalul să ieşim. Primii ţâşniră cavalerii, apoi soldaţii, şi îi izbirăm după bunul nostru plac.

Veni şi Cortés cu ai lui, prietenii noştri tlascalteci la rândul lor hăcuiră cu nădejde la duşmani. Făcurăm a ti ta prăpăd printre ei, că de atunci niciodată nu mai cutezară să ne urmărească pe când ne retrăgeam.

Pedro de Alvarado le întinse şi el o cursă, dar nu *se* întâmplă nimic, iar eu în ziua aceea mă dusesem cu Cortés.

Să spun cum ne aşezaserăm cu toţii în Tlatelolco şi Cor.tés porunci să stăm acolo cu toate companiile, căci aveam de mers mai "mult de o jumătate de leghe din tabără ca să ne batem, şi să veghem neîncetat.'

Stăturăm astfel trei zile fără să facem mare lucru. Cortés ne poruncise să nu mai umblăm prin cetate şi nici să nu mai dărâmăm case, căci se gândea să ceară iarăşi pace.

Astfel că în zilele când ne aflam în Tlatelolco, trimise iar Cortés solie de pace lui Guatemuz, rugându-1 să se predea fără teamă şi făcându-i mari făgăduieli, cum că va fi tratat cu onoruri depline şi că va domni ca şi până atunci peste Mexic şi toate pământurile şi cetăţilg sale. Ii trimise provizii şi daruri – turte de porumb, găini, poame şi cacao, căci altceva nu avea.

Guatemuz se sfătui cu căpitanii lui şi hotărâră să-i răspundă că doreşte să facă' pace, dar mai cere trei zile de răgaz, după care se va întilni el cu Cortés ca să discute totul. în realitate ceruse acest răgaz ca să mai afle voia lui Huichilobos, să repare punţi şi să deschidă diguri, să pregătească pietre, ţepuşe şi săgeţi şi să înalţe baricade.

Trimise Guatemuz patru căpetenii mexicane cu răspunsul şi crezurăm că erau cu adevărat vorbe de pace. Cortés porunci prin urmare să li se dea solilor mâncare şi băutură din belşug şi apoi îi trimise îndărăt, dându-le pentru el alte bunătăţi, ca şi data trecută. ‘

La rândul lui, Guatemuz grăbi spre noi alţi doi soli, cu două mantii bogat împodpbite şi aceştia spuseră că va veni stăpânul lor precum s-au înţeles.

Ca să nu mai pierd timpul, voi spune că nu s-a gândit nicio clipă să vină la întâlnire, căci îl sfătuiseră să nu dea crezare vorbelor lui Cortés, înfăţişându-i sfârşitul unchiului său, marele Montezuma, şi al rubedeniilor lui şi pieirea întregii nobilimi mexicane. îi mai ziseră să se prefacă bolnav şi să-i asmuţă din nou asupra noastră pe toţi războinicii cetăţii, în nădejdea că de data aceasta se -vor milostivi zeii de ei, îngăduindu-le să ne învingă, aşa cum le făgăduiserâ de atâtea ori.

Stând noi şi aşteptându-1. pe Guatemuz, care nu apărea defel, văzurăm trădarea, dar în clipa aceea ieşiră toate cetele de mexicani cu flamurile în vânt şi îl atacară cu atâta foc pe Cortés, că nu se mai putea apăra. In tabăra noastră păţirăm aidoma, iar Sandoval şi el la fel, de parcă abia acum se avântau prima oară în luptă. Aşteptându-1 noi pe Guatemuz cu gând de pace, nu eram ageri ca de obicei şi izbutiră să ne rănească mulţi soldaţi şi nişte cai.

Nu apucară să se bucure de izbândă, ci o plătiră îndată foarte scump.

Cortés, văzându-i ce fac, ne porunci să atacăm şi noi, urmărindu-i acolo unde/Se retrăseseră. Cum văzură că am cucerit întreaga cetate, trimise Guatemuz două căpetenii la Cortés să-i spună că doreşte să-i vorbească lângă un canal, unde să stea el de-o parte şi Cortés dincolo de el. Stabiliră să se întâlnească a doua zi în zori. Cortés se duse, dar Guatemuz nu sosi la locul convenit, ci trimise şase căpetenii care spuseră că stăpânul lor nu îndrăzneşte a veni ca nu cumva să tragă in el cu arbaletele şi cu muschetele şi să-i omoare, în timp ce vor vorbi.

Cortés jură atunci că nu-i vor clinti nici măcar un fir de păr, dar fu zadarnic. Ei nu vrură să-i creadă, spunându-i că-1 cunosc prea bine şi că stăpânul lor nu va păţi ca Montezuma. Atunci, două căpetenii care vorbeau cu Cortés scoaseră dintr-o traistă ce o duceau cu ei câteva turte de porumb, hartane de găină şi nişte cireşi şi se puseră tacticos să le mănânce, ca să vedem că ei nu mor de foame.

Văzând ¿e fac, îi trimise degrabă îndărăt spunându-le că de nu vor pace, o să le intre el prin case, să vadă de mai au porumb şi orătănii.

Trecură astfel din nou câteva zile de când nu mai luptam cu ei, iar în timpul acesta se furişau în fiecare noapte fa noi în tăbără sărmani indieni lihniţi de foame. Cortés ne porunci să-i lăsăm în pace, căci văzându-i în ce hal erau îşi vor schimba hotărârea, cerând până la urmă pace. Dar ei tot nu se îndurau să se predea.

In tabăra lui Cortés era un soldat care zicea că a

luptat în Italia cu Marele Căpitan în bătălia de la Garellano şi alte mari bătălii, cum se lăuda el. Acesta povesti multe despre arme şi alte invenţii *de* război, şi spuse că ar putea construi o catapultă în Tlatelolco, cu care, dacă ar bombarda două zile locul unde se refugiase Guate- muz, I-ar silit negreşit să ceară pace. Atâtea îi mai spuse lui Cortés, fiind tare vorbăreţ acest soldat, că până la urmă îl iăsă să-şi facă după voie catapulta şi aduseră lut şi piatră aşa cum ceruse acesta, precum şi tâmplari, piroane şi tot ce-i mai era trebuincios.

Fâcu acesta două praştii mari din nişte frânghii gróase şi îi aduseră bolovani cât ulcioarele de o *arroba.* După ce făcură şi încărcară catapulta după cum poruncise el şi spuse câ era gata să tragă, îi aşezară un bolovan în praştia cea mare. dar acesta, după ce traseră, săltă puţin pe loc şi apoi căzu pe catapultă.

Cortés tare se mânie pe soldat şi mai ales pe sine, pentru că ii crezuse vorbele lăudăroase. Ne spuse că omul acela dovedise cum într-un război nimic nu-i mai dăunător ca vorbăria, iar aceasta fusese cu adevărat flecăreală curată, fără niciun folos.

Soldatul acela se numea, după spusele lui, Fulano de Sotefe şi era de felul lui din Sevilla. Cortés porunci apoi să se strice catapulta.

Să lăsăm acestea şi să spun cum, văzând că acea catapultă fusese o batjocură şi nimic, mai mult, porunci Cortés să se ducă Gonzalo de Sandoval comandant peste douăsprezece brigantine în partea cetăţii unde se refugiase Guatemuz, şi care era aşezată pe apă.

Sandoval îi înştiinţa atunci pe căpitanii brigantinelor, ceea ce voi povesti şi eu în continuare.

CUM SE DUSE GONZALO DE SANDOVAL CU DOUĂSPREZECE BRIGANTINE IN ACEA PARTE A CETĂŢII UNDE SE GASEA GUATEMUZ ŞI ÎL PRINSE ŞI CE S-A ÎNTÂMPLAT

✓

Văzând că nu folosea la nimic catapulta, decât să-i înfurie împotriva soldatului care îi sfătuise cum s-o facă şi

că Guatemuz nu vrea să facă pace, Cortés îi porunci lui Gonzalo de'Sandoval să intre cu brigantinele în locul din. cetate unde se retrăsese Guatemuz cu toată floarea nobilimii mexicane, dar să nu ucidă şi nici să nu rănească pe vreun indian, decât de îi vor ataca şi chiar şi atunci doar să se apere fără să le facă vreun alt rău. în schimb aveau de dărâmat toate casele şi apărătorile ce le ridicaseră pe lac. Cortés se sui în templul cel înalt din Tlatelolco, să vacţă cum va pătrunde Sandoval cu brigantinele, iar cu el merseră Pedro de Al varado, Francisco Verdugo, Luís Marín, precum şi alţi solâaţi.

Când ajunse Sandoval cu brigantinele lui, vâslind puternic până la casele lui Guatemuz, acesta se văzu încercuit şi se temu că o să-i prindă şi o să-i omoare îndată. Avea gata de plecare cincizeci de canoe mari, cu vâslaşi buni ca să poată scăpa de va fi la strâmtoare şi să se ascundă în păpuriş, de acolo să. fugă pe ţărm şi să se adăpostească într-un sat. Tot aşa poruncise să facă şi căpeteniile şi oamenii de vază din cetate care îl urmaseră. Vazându-i cum intră printre case, se îmbarcară iute în cele cincizeci de canoe, unde puseseră deja avutul, aurul, giuvaierurile, întreaga lui familie şi müierile şi se îndreptară spre larg. La ceasul acela tot lacul forfotea de canoe, drept care Sandoval băgă de seamă abia mai târziu că Guatemuz fugise. Porunci atunci tuturor brigantinelor să înceteze cu dărâmatul caselor şi apărătorilor şi să se ia după canoe, băgând bine de seamă nu cumva să le scape, iar pe Guatemuz să-i prindă numai, fără să-i Vatăme în vreun fel. Ii mai porunci unuia García Holguin, bun corăbier şi prieten de al lui, care comanda o brigantină’ iute, cu vâslaşi puternici, să o ia spre locul unde spuneau că s-ar fi dus Guatemuz în fuga lui, iar el porni în altă parte, cu

iestul brigantinelor. Vru Domnul ca García Holguin să ajungă din urmă canoele şi pirogile în care era Guatemuz şi văzu că una din ele era mai semeaţă şi împodobită. Apropiindu-se, recunoscu tronul în care călătorea Guatemuz, marele senior ăl Mexicului şi le făcu semn să se

oprească. Cum ei nrai abitir îşi înteţiră vâslitul, se prefăcu a porunci să se tragă cu arbaletele şi cu muschetele, la care Guatemuz se sperie şi spuse : ,.Nu trage, că eu sunt regele acestei cetăţi şi numele meu e Guatemuz. Te rog să nu te atingi de bunurile mele şi nici de soaţa şi rubedeniile mele. ci du-mă la Malinche*^.

Gând îl auzi Holguin, se veseli, nespus. Se apropie apoi de rege şi îl îmbrăţişă cu mult respect, apoi îl sui în brigantină cu soaţa lui şi cu treizeci de căpetenii. Aici îl conduse la pupa şi îl pofti să se aşeze pe nişte velinţe şi mantii, apoi porunci să i se aducă de mâncare. De canoele cu bunurile lui nu se atinse, ci le aduse pe lângă brigantină.

Tocmai atunci Gonzalo de Sandoval dăduse poruncă să se adune toate brigantinele şi astfel află că îl prinsese Holguin pe Guatemuz şi că i-1 duce lui Cortés. îndată porunci vâslaşilor să se grăbească, îl ajunse pe Holguin din urmă şi-i porunci să îi încredinţeze prizonierul, dar Holguin se împotrivi, zicând că el îl prinsese şi nu Sandoval. El îi dădu dreptate, dar îi aminti că este comandantul-general al brigantinelor şi Holguin merge prin urmare sub steagul său. Din prietenie, şi fiindcă brigantina ce comanda era cea mai uşoară, îi poruncise lui să meargă după Guatemuz, dar acum a sosit momentul să i-1 predea. Holguin tot se mai codea şi tocmai atunci porni altă brigantină aproape în zbor către Cortés, care era aproape, la Tlatelolco şi se uita din înaltul templului după Sandoval, să-i ceară o răsplată pentru vestea cea bună şi să-i spună cum se certau Sandoval şi Holguin pentru prizonier.

Aflând Cortés această ştire, îi trimise în fuga mare pe căpitanii Luís Marín şi Francisco Verdugo să-i cheme pe Sandoval şi pe Holguin, ca aceştia să vină imediat cu brigantinele fără să se mai certe şi să-i aducă pe Guatemuz cu soaţa şi familia, purtându-se cu ei cu mult respect, căci el va hotărî al cui e prizonierul şi cui îi va reveni cinstea de a-1 fi prins. între timp, puse să se pregătească o estradă aşa cum vor putea, să aştearnă pe jos mantii şi velinţe. să găsească nişte jilţuri şi să aducă repede bucate din cele pe

care le păstra Cortés pentru sine.

Sosiră în sfârşit Sandoval şi Holguin aducându-1 pe Guatemuz între ei. Acesta îi arătă mult respect lui Cortés, care îl îmbrăţişă şi-i dădu mari semne de iubire. Vorbi Guatemuz : „Señor Malinche, mi-am făcut datoria apă-rându-mi cetatea şi vasalii şi mai mult nu pot face. Sunt prizonier şi-am fost adus cu forţa dinaintea ta şi a puterii talev Scoate-ţi pumnalul de la brâu şi ucide-mă degrabă“. Pe când spunea acestea îi curgeau lacrimile pe obraji şi suspina şi tot aşa plângeau ceilalţi nobili mexicani care eraiu cu el.

Cortés i se adresă cu multă blândeţe prin tălmacii noştri doña Marina şi Aguilar, spunându-i că nu poartă nicio vină, ci cu multă vitejie şi-a apărat cetatea, pentru care îi nutreşte mult respect. Era mai bine însă de s-ar fi predat de bună voie când se vedea că vor fi înfrânţi şi astfel ar fî scutit cetatea de distrugeri şi de măcel pe mexicani. Dar acum toate au trecut şi ce s-a făptuit nu se mai poate drege. E timpul să se liniştească şi să le spună căpeteniilor sale că tot el- va domni peste Mexic şi provinciile sale, ca şi până acum.

Guatemuz şi toate căpeteniile răspunseră că-i sunt recunoscători pentru aceasta. Cortés îl întrebă apoi unde se află doamna lui, precum şi celelalte doamne, soţii de căpetenii de care îi spuseseră că se aflau cu el. Guatemuz îi răspunse că- îl rugase pe Gonzalo, de Sandoval şi pe García Holguin să le laşe să şadă în canoele cu care au venit până vor şti ce va hotărî Malinche.

Cortés trimise după ele şi porunci să-i ospăteze pe toţi cu ce era mai bun în toată tabăra, şi cum se însera şi începuse să plouă, plecară spre Cuyuacán. Cortés îi ltiă cu el pe Guatemuz, cu familia şi ceilalţi din jurul lui şi multe căpetenii. Pe Gonzalo de Sandoval, Pedro de Alva- rado şi pe ceilalţi căpitani îi trimise pe fiecare la casele şi în taberele lor. Noi plecarăm la Tacuba, Sandoval la Tepeaquilla şi Cortés se duse la Cuyuacán.

Guatemuz a fost făcut prizonier, cu căpeteniile lui, pe treisprezece ale lunii august, în ceasul amurgului, în ziua

sfântului Hipólito, anul o mie cinci sute şi douăzeci şi unu.

A fost o furtună grozavă în noaptea aceea, cu fulgere şi trăsnete, până după miezul nopţii.

După prinderea lui Guatemuz, am surzit toţi soldaţii, ca şi cum ani fi fost multă vreme închişi într-o clopotniţă cu multe clopote ce-ar răsuna tot timpul şi deodată d&pgÂ-

Ierusalimului, dar nu cred să fi fost măcel mai mare ca aici, căci multă lume şi-a găsit sfârşitul în cetatea aceasta, războinici care se adunaseră din toate provinciile şi oraşele supuse Mexicului, şi, cum am mai spus, erau înţesate de trupurile lor străzile, lacul şi palisadele şi duhnea atât de cumplit că nu se putea sta acolo. De aceea, cum I-am prins pe Guatemuz, ne-am dus cu toţii la noi în tabere. Lui Cortés i se făcu chiar rău şi pe toţi ne duru capul.

Să spun acum despre soldaţii de pe brigantine, care au ieşit cei mai câştigaţi din tot războiul şi avură parte de prada cea mai bună. Ei se puteau duce nestingheriţi prin casele ridicate pe lac, unde adulmecaseră că ar fi rost de înhăţat veşminte bune şi aur şi alte bogăţii, sau se furişau să scotocească prin păpuriş după averile ascunse de mexicani acolo, când le cucerearn casele din cetate. Prefăcându-se că urmăresc canoele care duceau provizii şi apă în cetate, dacă dădeau peste unele cu care fugeau căpetenii spre uscat ca să se ascundă prin satele vecinilor lor, indienii *otomi,* îi despuiau de tot ce aveau.

In timpul acesta, noi, soldaţii care luptam pe diguri şi pe uscat, aveam parte doar de împunsăturile săgeţilor şi lănciilor şi de rănile făcute de pietre şi ţepuşe. Când intram şi noi în câte o casă, era pustie, căci o părăsiseră locuitorii, luându-şi cu sine tot avutul. Pe apă nu puteam ajunge, decât după ce astupam canalele şi dregeam punţile. De aceea am spus, în capitolul în care am vorbit despre aceasta, când umbla Cortés să adune marinarii pentru brigantine, că aceştia vor trage cel mai mult folos. Ceea ce s-a întâmplat şi mărturie au stat Guatemuz şi căpeteniile lui, când le-a cerut Cortés comoara împărătească a lui Montezuma. Aceştia au răspuns că-n

mare parte marinarii de pe brigantine s-au înfruptat din ea.

Dar să spun cum, răspândindu-se aşa grea duhoarea în cetate, Guatemuz îl rugă pe Cortés să le dea voie mexicani- tul lor ar înceta. Asta spun deoarece în toate cele nouăzeci şi trei de zile cât am stat noi în cetate, zi şi noapte s^rig&îi şi chiuiau căpeteniile mexicane, ca să-şi îmbărbăteze războinicii şi să-i asmuţă împotriva noastră când eram pe diguri, să îndemne mexicanii din canoe la atac asupra brigantinelor sau asupra noastră când eram pe^ punţi. Alţii să ridice palisade, să deschidă şi să adâncească şanţuri şi canale, să facă baricade, ţepuşe şi săgeţi, femeile să pregătească^ pietre pentru praştii, iar în tot acest răstimp nu încetau bătaia tânguitoare a tobelor şi sunetul diavolesc al cornurilor, care veneau de sus, din sanctuare. Astfel trăiseră tot timpul în hărmălaia aceea, de nu ne puteam auzi unii pe alţii şi de când I-am prins pe Guate-. muz se potoliră ţipetele şi zarva neîncetată. De aceea am spus că parcă erâm într-o clopotniţă.

Să mă întorc la firul povestirii mele. Cortés spuse că o va anunţa pe Majestatea Sa în Spania de prinderea lui Guatemuz şi cine îl prinsese, ca să hotărască cine să poarte amintirea faptei pe stindard. După doi ani veni poruncă de la Majestatea^ Sa să fie Cortés cel care va purta pe stindard înfrângerea a şapte regi, care erau : Montezuma, marele stăpân al * Mexicului ; Cacamatzin, senior de Tezcoco, şi seniorii de Iztapalapa, Cuyuacán şi Tacuba ; alt mare senior, nepotul lui Montezuma, despre care se zicea că i-ar fi revenit tronul de drept şi care era senior de Mataltzingo şi acest Guatemuz, de unde a pornit cearta.

Să lăsăm aceasta şi să povestesc de cadavrele şi capetele semănate în casele unde se refugiase Guatemuz. Jur pe ce am mai scump, că toate casele şi palisadele de pe lac erau înţesate de capete şi de cadavre. Mi-e greu să spun, **dar** nici în casele şi pe străzile din Tlatelolco nu puteai **vedea** altceva şi **abia** ne croiam drum tot printre hoituri descăpăţânate **de** indieni. Am citit despre căderea

cetăţii lor ce rămăseseră să plece prin satele din jur. Aşa făcu, şi apoi, zile şi nopţi de-a rindul văzură târându-se fără oprire bărbaţi, muieri şi prunci, atât de schilavi, gălbejiţi şi zdrenţăroşi că-ţi făcea rău să îi priveşti' După ce plecară cu toţii, merserăm cu Cortés să vedem cetatea. Casele erau pline cu cadavre şi printre ele mai mişcau, ca nişte umbre, câţiva nenorociţi cărora le lipsea vlaga să iasă până afară. Din maţe le ieşea un fel de murdărie ca aceea scoasă afară de porcii slăbănogi hrăniţi numai cu iarbă. Cetatea arăta de parcă trecuseră prin ea cu plugul, căci zgrepţănaseră pământul, smulgând rădăcini, cu care se hrăneau, şi fierseseră până şi scoarţă de copac. în toată cetatea nu mai era o picătură de apă dulce şi astfel beau apă sărată din lac. Trebuie să mai spun că mexicanii n-au mâncat carnea fraţilor lor, ci s-au ospătat doar cu soldaţii noştri şi cu tlascalteci. Cred că din vechime nu se mai întâmplase ca un popor să sufere aşa cumplit de foame, sete şi războaie neîntrerupte.

Să spun acuma cum a dat Cortés poruncă să se strângă toate brigantinele la adăpost într-un fel de ţarcuri ce le-am făcut îndată.

După cucerirea acestei mari cetăţi, vestită în toată lumea, aducând la timpul cuvenit laudă şi mulţumiri Celui-de-Sus şi Preacuratei, porunci Cortés să facem un mare ospăţ la Cuyuacăn, ca să sărbătorim victoria. Vin era din belşug, adus la Villa Rica cu o corabie sosită de curând din Spania şi mai aveam şi porci din Cuba. Cortés chemă toţi căpitanii şi pe soldaţii care i se păruseră a fi mai bravi din toate taberele.

Când am ajuns noi la ospăţ, nu erau mese şi nici scaune pentru peste o treime din câţi eram acolo. Se făcu deci o mare îmbulzeală şi mai bine n-ar mai fi fost acel ospăţ, căci multe lucruri ruşinoase se întâmplară acolo.

13 – Adevărata istorie a cuceririi Noii Spanii, voi.

n

Dar să las acestea şi să spun ceva ce trebuia povestit la timpul său, dar am uitat, anume gum se luptară vitejeşte împotriva marii puteri mexicane şi ne ajutară prietenii noştri Chichimecatecle, cei doi tineri Xicotenga, fiii lui don Lorenzo de Vargas, care se chemase înainte Xicotenga cel Bătrân şi Orb. La fel de bravi au fost Súchel, fratele lui don Fernando, seniorul de Tezcoco, bărbat neînfricat şi altă căpetenie indiană, dintr-o cetate de pe lac, care a făcut şi el minuni în luptă. Au mai fost şi numeroase alte căpetenii, din cetăţile care ne-au stat alături şi s-au războit şi ei ca nişte lei. Cortés le-a cuvântat, le-a adus mari laude şi mulţumiri pentru tot ajutorul dat şi le-a făgăduit că le va dărui în viitor pământuri şi vasali ca să domnească peste ele, după care şi-a luat rămas buñ de la ei. Cum de altfel erau deja bogaţi, căci nu se sfiiseră să îndese aur prin desăgi, mantii şi alte cele, au plecat cu toţii mulţumiţi 1& ei acasă, ducând cu ei şi carne sărată de-a duşmanilor lor mexicani, pe care au împărţit-o apoi cu rubedeniile şi cu prietenii, ospatându-se din. ea voioşi..

Acum că s-au terminat toate luptele şi războaiele acelea aprige ce le-am avut cu nţexicanii zi 'şi noapte,

♦ vreau să aduc mulţumiri Domnului că ne-a scăpat şi apoi să povestesc ce lucru straniu mi s-a întâmplat după ce am văzut cum^i-au sacrificat şi le-au sfâşiat pieptul celor şaizeci şi doi de oşteni pe care i-^u prins de vii din oastea lui Cortés şi le-au oferit apoi inimi ce încă mai băteau drept jertfă idolilor. Unii vor crede că ţiu aveam curaj in luptă, dar, de se vor gândi mai mult, vor vedea că adevărata pricină e tocmai marea vitejie şi avântul ce-1 aveam atunci în viitoarea luptei. In acele timpuri, ca să-ţi păstrezi faima de bun oştean, trebuia să fii mereu în rând cii cei mai bravi. Vedeam în fiecare zi cum îmi prindeau fraţii

t

de vii şi îi duceau să îi sacrifice, sfâşiindu-le pieptul şi smulgându-le inimile care mai băteau încă şi cum c-au ospătat cu şaizeci şi;doi dintre ei, aşa cum am mai spus, şi

mai uciseseră zece înainte. Am început astfel să mă tem că voi sfârşi la fel, căci deja puseseră mâna de două ori pe mine, încercând să mă târască dup,ă ei către aliare şi numai Domnul m-a scăpat atunci. Când mă gândeam la acest sfârşit cumplit şi îmi aminteam proverbul cu ulciorul care nu merge de multe ori la apă, mă cuprindea o spaim^ grozavă de moartea ce mă aştepta.' De aceea, înainte de a intra în luptă, mă cuprindea o tristeţe şi o jale nesfârşită şi nu puteam pune gura pe nimic. Apoi îmi încredinţam sufletul Celui-de-Sus şi Preacuratei şi îndată ce se apropia duşmanul, frica mă lăsa.

Se vor mira poate cititorii mei de această neobişnuită^ spaimă, căci luptasem în multe bătălii şi mă aflasem în mijlocul atâtor primejdioase încleştări, în care îmi călisem inima, avântul şi bravura, acum,' la urmă, mai tare ca oricând. Dacă ştiu bine să le număr pe toate şi să mi le amintesc, de când am venit să descoperim ţinuturi noi cu Francisco Hernández de Córdoba şi cu Gri jal va şi ne-am întors iarăşi cu Cortés, am fost în bătăliile de la Capul Cotoche, Lázaro sau Campeche, cum se mai numea, Potonchan, Florida, toate acestea descrise dé mine mai pe larg când am venit cu FranciscovHernández de Córdoba- Să le lăsăm pe acestea şi să spun despre Gri jaiva şi iarăşi despre Potonchan, iar acum cu Cortés despre Tabasco, Cingapacinga, toate bătăliile de la Tlascala, Oholula, luptele cu Narváez, când i-am luat artileria şi m-au pus. şi pe mine să mă duc şi aveau optsprezece bombarde, gata să tragă, cu ghiulelele lor din piatră pregătite şi i le-am luat - pe toate, înfruntând mari primejdii.

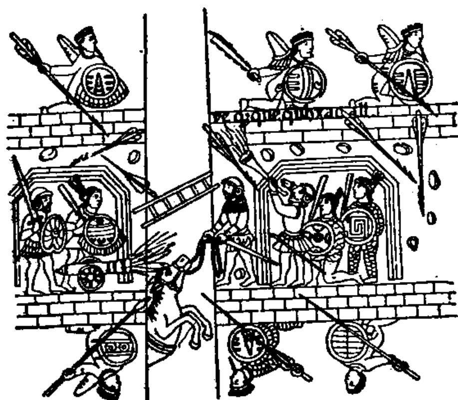
—Eram şi eu acolo când ne-au înfrânt prima oară mexicanii şi ne-au gonit din Mexic, ucigând în optzile peste opt sute cincizeci' din oştenii noştri. Am fost la Tepeaca, la Cachula şi în împrejurimi, în cealaltă luptă cu mexicanii de la Tezcoco, la Iztapalapa când au vrut să ne azvârle în lac pe toţi şi când ne-am* căţărat pe stâncile ca nişte fortăreţe pe care le-a cucerit Cortés, în alte patru bătălii la Xochimilco şi multe asemenea lor. M-am dus apoi printre primii cu Pedro de Alvarado la încercuirea şi asediul

Mexicului, când le-am tăiat apa de la Chapultepec, şi îâi prima noastră intrare în cetate, tot cu Alvarado când am înaintat pe diguri, apoi când ne-au înfrânt din nou şi ne-au luat opt oşteni, iar pé mine m-au apucat şi voiau să mă ducă şi să mă sacrific^ Aşa au fost toate bătăliile de mine pomenite, ce le-am avut în fiecare zi, până când am văzut cu ochii, cum am spus, sfârşitul crud al camarazilor mei.

Acum la urmă. după ce am trecut prin toate aceste bătălii şi. primejdii, de moarte, am zis că n-ar fi trebuit să mă mai tem ca la început. Să spună toţi acei caballeros pricepuţi în lupte, care au privit şi ei la rândul lor moartea în faţă, ce cred despre groaza ce-o încercam şi dacă o pun pe seama unui suflet nevolnic sau a unui neţărmurit curaj. Nici nu eram teafăr mereu, căci m-au rănit în îâiulte rânduri, şi de aceea nu m-am putut duce la toate atacurile. Dar aceste munci şi primejdii de moarte pomenite de mine, prin care am trecut, nu sunt nimic faţă de ce am pătimit mai târziu, după cucerirea cetăţii Mexicului.

Dar să lăsăm acestea şi să spun de ce în toate aceste războaie mexicane, când ne-jau măcelărit atâţia camarazi, ziceam despre ei că i-au „luat“ şi nu că i-au „ucis“ : deşi războinicii cu care luptam i-ar fi putut ucide pe oştenii noştri de la început, se mulţumeau să îi rănească $i aşa vii
ii duceau să îi ofere drept jertfă idolilor lor, după ce mai întâi îi puneau să dănţuiască în faţa lui Huichilobos, zeul lor războinic, şi aceasta este cauza pentru care am folosit eu cuvântul „luat“.

Voi spune acum ce a făcut Cortés după ce am cucerit cetatea Mexicului.

Scenă de luptă între armata lui Cortés şi azteci

CE A PORUNCIT CORTÉS-SA SE FACA, DUPA CE AM CUCERIT MARITA CETATE A MEXICULUI ŞI I-AM PRINS PE GUATEMUZ ŞI PE CĂPITĂNII SAI, ŞI ALTE PORUNCI PE CARE LE-A MAI DAT

Cele dintâi porunci pe care i le-a dat Cortés luí Guatemuz au fost să repare ţevile prin care venea apa de la Chapul- tepec, aşa cum fuseseră înainte, ca să curgă iarăşi prin ele apă în cetatea Mexicului, şi să cureţe toate străzile, de hoituri şi de capete, pe care să le îngroape, ca să rămână oraşul curat şi neputuros, precum era înainte ‘ să dreagă punţile şi digurile, palatele şi casele să le înalţe din nou, iar până în două luni să fie gata şi să se întoarcă în ele, Iăcând libere o parte pentru noi.

Să las aceste porunci şi altele de care nu îmi âmin- teşc şi să spun cum Guatemuz şi căpeteniile lui i -s-au plâns lui Cortés că oameni de-ai noştri şi căpitani care erau cu brigantinele sau cei care luptam pe diguri le-am luat multe fiice şi neveste de căpetenii, pe care ne roagă să le înapoiem. Cortés le răspunse că e greu să le mai ia acum de la aceia cu care şedeau, dar să le caute şi să i le înfăţişeze, iar el va vedea de sunt creştine sau de vor să se întoarcă la casele lor, cu părinţii şi bărbaţii ce-iv aveau. Le dădu voie să le caute prin toate trei taberele şi porunci soldaţilor care le ţineau să le dea drumul, dacă indiencele

vor a pleca de bună voie.

Multe căpetenii porniră să le caute din casă în caisă şi puseră atâta râvnă că le găsiră. Bună parte .din muieri nu voiră să plece după taţii, mamele şi bărbaţii lor ; unele se ascundeau, altele sp*Kieau că nu mai vor a se închina la idoli şi pe multe le lăsaseră grele oştenii noştri, aşa că au adus doar trei, pe care porunci Cortés să şi le ia.

Să mai zic acum despre porunca dată să facem nişte ţarcuri pentru brigantine şi o fortăreaţă să le păzească şi numi Cortés *alcalde* să şadă în ea pe Pedro de Alvarado, dacă bine îmi amintesc, până când a venit din Castilia unul Salazár de la Pedrada, trimis anume de Majestatea Sa. Şi să mai spun ceva : ne înţeleseserăm cu toţii să strângem laolaltă* tot aurul şi argintul şi giuvaerurile aflate în Mexic şi erau, se pare, puţine, drept care începu să umble zvonul că le aruncase Guatemuz în lac, cu patru zile înainte de a fi prins şi că, pe lângă aceasta, mai furaseră tlascaltecii şi indienii ,din Tezcoco, Guaxocingo şi Cholula şi ceilalţi prieteni care au luptat cu noi alături în războaie, iar ceilalţi *teules* de pe brigantine îşi luaseră partea şi ei.

Prin urmare, trimişii Tezaurului Majestăţii Sale răspândiră vorba că Guatemuz ascunsese comoara, iar lui Cortés îi pare bine că n-o dă, fiindcă şi-o va păstra pe toată pentru sine. Hotărâră deci aceştia să-i tortureze pe Guatemuz şi pe seniorul de Tacuba ce-i era văr şi foarte apropiat. Lui Cortés îi păru tare rău că un mare senior cum era Guatemuz să fie torturat din lăcomie pentru aur, căci se făcuseră deja nenumărate cercetări. Fuseseră întrebaţi toţi slujitorii lui Guatemuz, care aii mărturisit şi ei că ñu era nimic mai mult decât adunaseră oamenii regelui. Totul se ridica la vreo trei sute şi optzeci de mii de pesos de aur şi I-au topit, iăcând din el lingouri. De aici au scos cincimea pentru rege şi încă o cincime pentru Cortés. Când văzură conchistadorii care nu se aveau bine cu

Cortés ce puţin aur era, iar trezorierul Juan de Alderete, căci aşa se numea, auzi cum îl bănuiau pe Cortés că s-ar împotrivi să-i tortureze pe Guatemüz şi pe căpeteniile lui, doar ca să rămână el cu aurul, ca să

limpezească aceste acuzaţii, dădu poruncă să fie torturaţi, iar din aceeaşi pricină Cortés nu se putut împotrivi. Aşa că îi luară pe Guatemuz şi pe seniorul de Tacuba şi îi‘ opăriră la tălpi cu ulei clocotit, smulgându-le mărturisirea că aruncaseră tot aurul în. lac cu patru zile în urmă, împreună cu tunul şi muschetele capturate de la noi când ne-au gonit din Mexic. Se duseră degrabă unde le-a arătat Guatemuz locul şi se cufundară în apă buni înotători, dar n-au găsit nimic. Apoi am mers cu Guatemuz la casele unde locuise el, unde era un iaz cu apă şi din *el am scos un soare dih aur ca acela pe care ni-1 dăruise Montezuma şi multe giuvaieruri şi alte lucruşoare neînsemnate, care erau toate ale lui Guatemuz. Seniorul de Tacuba ne spuse şi el că mai are în nişte case ale lui, la vreo patru' leghe de Tacuba, alte giuvaieruri de aur, şi dacă îl ducem acolo ne spune unde le-a îngropat. Pedro de Alvarado, cu şase soldaţi, printre care mă număram şi eu, merse cu el şi când ajunserăm ne spuse-că nu are nici aur şi nici giuvaieruri, dar ne-a minţit nădăjduind că îl vom ucide pe drum. Aşa că ne-am întors cu mâinile goale şi n-am mai avut ce să topim.

Adevărul este că tezaurul din tainiţa lui Montezuma, care îi revenise lui Guatemuz la moartea lui, nu mai avea cine ştie ce giuvaieruri şi alte podoabe din aur, căci pe cele mai frumoase le-am scos pentru Majestatea Sa. Erau acolo atâtea giuvaieruri, de diferite feluri şi lucrători şi atât de minynate* încât aş adăsta prea mult asupra Iot de m-aş încumeta să le descriu pe toate, drept care nu o fac. Voi spune numai că preţuiau de două ori mai mult decât eiacimea scoasa pentru Maiestatea Sa şi cea pentru

Cortés puse laolaltă. Pe toate le-am trimis stăpânuluî nostru împăratul cu Alonso de Ávila, care venise atunci din insula Santo. Domingo şi s-a dus apoi în Castilia însoţit de Antoiíio de Quiñones.

Să mă întorc la povestirea mea şi să spun cum în lacul unde ne mărturisise Guatemuz că a aruncat aurul m-am cufundat şi eu cu alţi câţiva soldaţi. Tot scoteam din apă lucruşoare fără cine ştie ce valoare, pe care apoi ni le

cerură Cortés şi trezorierul Julián de Alderete pentru Majestaţea Sa. Veniră chiar ei la locul unde le-am găsit, aducându-i pe cei mai buni înotători. Au scos aceştia coliere, răţuşte, cercei, şiraguri şi alte nimicuri, care cu toatele făceau vreo optzeci-nouăzeci de pesos, nicidecum comorile despre care se dusese vestea că le aruncaseră acolo.

Toţi căpitanii şi soldaţii am cam rămas pe gânduri când am văzut puţinul aur şi părţile neînsemnate şi sărăcăcioase ce ne vor reveni la fiecare. Părintele din ordinul Merced, Pedro de Alvárdo, Cristóbal de Olí şi alţi căpitani îi spuseră lui Cortés că, rămânând aşa de puţin aur pentru noi, ar trebui să fie împărţit între cei care au rămas ciungi, şchiopi şi orbi, sau chiori şi surzi, cu alte beteşuguri sau ¿[ureri de burtă, ori se arseseră cu pulberea, şi alţii care aveau dureri în coaste. Cât despre noi, ceilalţi, ne vom mulţumi cu faptul că am rămas aproape teferi.

Astfel, toate acestea, după bună chibzuinţă, i le-am spus lui Cortés, crezând că va mai pune de la el la împărţeală, fiind bănuiala că ar mai avea mult aur ascuns. Cortés le răspunse că se va îngriji el să iasă toate bine.

Cum noi, căpitani şi soldaţi deopotrivă, nu mai puteam de nerăbdare să vedem ce ne revine, stăteam cu sufletul la gură . până ce-or socoti cincimea cuvenită, ca să ştim apoi cât aur a rămas.

După ce I-au cântărit şi socotit pe tot, ne-au spus că fiecare călăreţ va primi optzeci de pşsos, iar arbaletierii, muşchetarii şi soldaţn care luptau cu lancea şi cu scutul, câte cincizeci-şaizeci de pesos. Când am văzut ce împărţeală nedreaptă s-a făcut n-am vrut niciunul s-o mai luăm. începură apoi să spună' unii şi alţii de Cortés că I-a atras de partea lui pe trezorier, iar Alderete, ca să se dezvinovăţească, ne răspunse că nu ne poate da mai mult, deoarece Cortés şi-a luat din grămadă încă o cincime pentru el şi s-au plătit despăgubiri pentru caii care muriseră şi de asemeni, că au lipsit şi multe piese de aur care trebuiau să fie trimise Majestăţii Sale. în sfârşit, ne

zise să ne certăm cu* Cortés şi nu cu el.

Cum în toate taberele şi pe brigantine erau soldaţi Gare fuseseră prieteni sau oameni devotaţi de-ai lui Diego Velázquez, guvernatorul Cubei, sau care veniseră cu Narváez şi nu-i aveau deloc pe Cortés Ia inimă, văzând că nu li se dădea partea ce socoteau ei că li se cuvine, n-au vrut nimic -să mai primească, zicâncl să rămână tot aurul în mâinile cui îl luase şi s-au obrăznicit foarte tare, acuzân-du-1 pe Cortés că I-a ascuns.

în timpul acesta, Cortés era la Cuyuacán şi şedea într-un palat căruia îi v.ăruiseră bine de tot pereţii, astfel că se putea mâzgăli şi scrie pe ei de minune, cu cărbune şi alte cerneluri. Astfel, zilnic apăreau pe pereţi tot felul de vorbe răutăcioase şi batjocoritoare, unele în proză şi altele în stihuri, ca nişte pamflete. Unul zicea cum soarele şi luna, stelele, marea şi pământiil îşi urmează cursul neîncetat, iar dacă uneori se îndepărtau puţin de locul pentru care au fost create, depăşindu-şi măsura, curând reveneau la locul lor şi tot aşa se va întâmplă şi cu marea ambiţie a. lui Cortés de a comanda, până la urmă^îşi va relua şi ea locul cuvenit. în altul se spunea ,cum ne-a cucerit Cortés mai aprig decât am cucerit noi Mexicul şi că nu trebuie să ne mai numim cuceritorii Noii Spanii, ci cuceriţii lui Cortés *. încă un pamflet îl demasca, spunând că riu i-a ajuns să ia ca pentru un comandant, ci s-a înfruptat precum ian rege, iar altul suna cam aşa : „Vai, sufletul mi-e atât de îndoliat, până va da îndărăt Cortés tot aurul ce ni I-a luat !“. Apoi mai ziceau cum şi-a prăpădit Diego Velázquez tot avutul ca să descopere toată coasta* de nord până la Pánuco şi a venit apoi Cortés să se bucure de toate şi să înhăţe^păminturi şi aur. Cam aşa îl batjocoreau, iar unele foloseau nişte cuvinte care nu poţ sta aici, în povestirea mea. .

Când ieşea- Cortés dimineaţa din palat le citea pe toate. Erau scrise, precum am spus, atât în stihuri, cât şi în proză, cu un stil plăcut şi săltăreţ şi cuvinte meşteşugit aduse din condei, iar abia la sfârşit se citea înţepătura ce o meniseră, nu atât de simplu cum am spus-o eu. Cum

Cortés era şi el puţin poet, se întrecea să dea răs-

— punsuri potrivite, prm care îşi .preamărea propriile fapte şi le micşora pe cele ale lui Diego Velázquez, Gr i jaiva şi Francisco Hernández de Córdoba şi mai zicea şi cum I-a prins el pe Narváez. Adevărul este că.şi răspunsurile lui erau bine ţintite, dar cum stihurile şi zicătorile deveneau din zi în zi mai neruşinate, într-o bună dimineaţă' scrise Cortés : „Zidurile sunt hârtia prostului“. în ziua următoare cineva adăugă : „Ba sunt şi cea a ştiutorului de adevăr, pe care îl va afla şi Majestatea Sa foarte curând !“

Cortés află cine le scria : erau unul Fulano Tirado, prieten cu Diego Velázquez, ginerele lui Ramírez cel Bătfân din Puebla, unul Villalobos, care s-a dus mai apoi în Castilia, un altul pe hume Mansilla şi încă vreo câţiva, care mai ajutau şi ei să iasă bine dichisite, ca să simtă

» * Joc de,cuvinte în limba spaniolă : *conquistadores* = cuceritori ; *conquistados* – cuceriţi (N. tr.) /

Cortés cât mai tare ascuţişul săgeţilor ce i se aruncau. Cortés se supără până la urmă rău de tot şi declară în public că dacă nu încetează, îi va pedepsi pe acei neruşinaţi răuvoitori.

Pe deasupra, mai eram şi datori vânduţi unii altora. Unii datorau câte cincizeci-şaizeci de pesos pe arbalete, alţii cincizeci de pesos pe o spadă, atât de scumpe erau toate câte cumpăraserăm. Mai era un doftor^ maestre Juan, care ne tămăduia rănile mai rele şi ne seca de bani şi tot aşa un şarlatan, pe nume Murcia, care era bărbier şi, pretindea el, spiţer şi ne dădea hapuri de tot soiul. Pe lângă acestea, aveam şi alte datorii mai mici, cu zecile, pe care trebuia să le plătim tot astfel, din aurul primit.

Cortés n-a găsit altceva mai bun de făcut decât să pună doi oameni de încredere, care ştiau preţul tuturor acelor bunuri ce le luaserăm, să le preţuiască pe toate şi să ne mai spună şi cât făceau leacurile celor doi şarlatani, iar cu plata să ne mai aştepte încă

doi ani. Aceşti oameni se numeau unul Santa Clara şi celălalt Fulano de Herena, amândoi bărbaţi nobili şi cinstiţi. Se mai făcu încă ceva: tot aurul topit era cu trei carate mai slab decât se cuvenea prin lege, ca să ajute astfel la plăţi şi fiindcă veniseră atunci neguţători şi corăbii la Villa Rica. Au crezut astfel că fiind aurul mai prost cu trei carate îi vor ajuta în vreun fel pe conchistadori, dar nu i-au ajutat nicicum, ba chiar a fost spre paguba noastră, căci vrând neguţătorii să potrivească cele trei carate ce lipseau cu câştiguriTe lor, umflau preţurile la mărfuri, pe care le vindeau până la urmă cu cinci carate în plus şi aşa au mers lucrurile creo cinci-şase ani. Până la urmă I-au botezat aur *tepuzque,* ce la indieni înseamnă cupru ¿i aşa a rămas de atunci vorba printre noi, că atunci cânâ vrem să pomenim de cineva de bine, îi spunem señor don Cutare, sau Alonso sau Juan, iar ca să-i deosebim pe aceştia de alte*

persoane, care nu sunt tocmai ce ar, trebui să fie, zicem de aceştia don Cutare Tepuzque. Acum, la sfârşit, trebuie să mai spun că tot aurul ce câştigarăm de pe urma sclavilor care au fost vânduţi la mezat a fost luat de împuterniciţii regelui.

Văzând noi că nu- era drept să mai circule aurul în felul acela, am rugat pe Majestatea Sa să dea poruncă şi să se scoată din Noua Spanie, iar Majestatea Sa porunci aşa să fie, şi, după ce se vor fi plătit toate dările, până când se va termina şi va uita lumea de el, să fie dus cu totul în Castilia, unde I-au topit şi I-au prefăcut cum se cuvine, după lege.

Dar m-am luat cu poveştile acestea de mult uitate şi am lăsat deoparte istorisirea noastră. Să mă întorc la ea.

Când văzu Cortés că mulţi soldaţi încă cereau plini de obrăznicie părţi mai mari, zicând că i-a jecmănit şi a păstrat totul pentru el, şi îi cereau să le împrumute bani, hotărî să scape de ei şi să-i trimită

să se aşeze în provinciile care i s-au părut-cele mal potrivite. Ii porunci astfel lui Sandoval să meargă la Tuztepeque, unde să pedepsească mai întâi nişte garnizoane mexicane ce uci- seseră, când ,ie-au izgonit din Mexic, şaptezeci şi opt de oşteni şi şase femei din Castilia, care veniseră cu oastea lui Narváez şi rămăseseră acolo. El trebuia să mai întemeieze un oraş, căruia îi dădu numele de Medellin, apoi să meargă în Guazacualco şi să mai întemeieze şi acolo, în port, o aşezare. Mai porunci şi unuia Pinedá şi lui Vicente López să cucerească provincia Pánuco, iar lui Ramiro Rángel să stea în Villa Rica, aşa cum am mai spus, şi cu el să rămână Pedro de Ircio, lui Juan Alvárez Chico să meargă la Colina, unuia Villafuerte la Zacatula şi lui Cristóbal de Olí să se ducă la Mechuacán. La vremea aceea Cristóbal de Olí luase de soaţă o portugheză, pe nume doña Felipa de Arauz sau Carauz. De asemenea, îl mai trimise pe Francisco de Orozco să se aşeze în Oaxaca.

In acele zile, când s-a răspândit vestea în toate aceste provincii că am cucerit şi am dărâmat cetatea Mexicului,^ toţi *caciques* şi seniorii de pe acolo nu-şi puteau crede urechilor. Cum erau locuri îndepărtate, îşi trimiteau căpeteniile să-i aducă laude lui Cortés pentru victorie, să se supună Majestăţii Sale şi să vadă cu ochii lor cum căzuse acea temută cetate. Cu toţii îi aduceau daruri bogate, din aur, lui Cortés şi luau cu ei şi pruncii să le arate unde era cetatea, aşa cum spunem noi : „Aici a fost Troia“.

Dar să lăsăm acestea şi să le spun altceva cititorilor mei curioşi, care se pot mira de ce noi, adevăraţii conchistadori ai. Noii Spanii şi ai marii şi puternicei cetăţi a Mexicului, nu am rămas acolo să ne aşezăm şi ne-am dus apoi în alte provincii. Le' zic că au dreptate să-şi

{

>Ună această întrebare şi le voi da de aceea un răspuns, n cărţile de biruri ale lui Montezuma ne-am uitat de unde i se aducea aurul şi pe unde erau mine şi cacao şi

stofe pentru mantii, iar tocmai în acele locuri am vrut şi noi să mergem, mai ales când am văzut că pleacă din Mexic un căpitan aşa vestijt şi pe deasupra prieten cu Cortés, cum era Sandoval. Văzând noi, de asemenea, că in cetăţile şi satele din jurul Mexicului nu era nici aur, nici mine, nici bumbac, ci numai porumbişti şi plantaţii de maguey, ••din care îşi făceau ei vinul, am crezut că sunt pământuri sărace şi astfel ne-am dus să ne aşezăm- aiurea şi mult ne-am înşelat.

Astfel, îmi amintesc că m-am dus la Cortés ca să-i cer*voie să plec cu Sandoval şi mi-a spiţs acesta : „Pe legea méa, señor Bernal Díaz del Castillo, îţi spun că te înşeli amarnic şi aş vrea să stai aici, cu mine. Dar dacă vrei să pleci cu prietenul Sandoval, umblă sănătos. Voi **ţine întotdeauna seama de dorinţele tale, dar ştiu că te vei căi curând că mă părăseşti“.**

La câteva zile după ce a fost cucerită cetatea Mexicului şi a fost prins Guatemuz, şi încă două luni după aceea, Cortés a tot trimis căpitani în alte provincii, să sé aşeze acolo.

Primirea lui Cuauhtémoc de către Cortés şi Doña Marina *(Pânză, din Tlascala)*

CUM, AFUND CORTÉS DESPRE CRISTÓBAL DE OLl CA S-A RIDICAT IMPOTRIVA-I CU OASTEA LUI Şl S-A ÎNTOVĂRĂŞIT CU DIEGO VELAZQUEZ, GUVERNATORUL CUBEI, TRIMISE, CA SA-L

PEDEPSEASCĂ, UN CĂPITAN, PE NUMELE LUI FRANCISCO DE LAS CASAS[18] ŞI CE S-A MAI ÎNTÂMPLAT

Ca să se înţeleagă bine povestirea meâ, să mă întorc * unde spuneam cum Cortés I-a trimis pe Cristóbal de Olí cu o oaste în Honduras, unde el s-a ridicat împotrivă-i. Îndată ce află Cortés că Oii trecuse cu oastea lui cu tot de partea lui Velázquez, guvernatorul Cubei, tare se înnegură. Cum era bărbat mândru şi nu se lăsa batjocorit în asemenea împrejurări, iar despre această faptă îi scrisese Majes- tăţii Sale, precum şi că se pregătea să meargă dânsul sau să trimită alţi -căpitani după Cristóbal de Oii să-i pedepsească, şi în vremea aceea tocmai venise din Castilia un cavaler pe nume Francisco de las Casas, rubedenie de-a sa, pe care Se putea bizui, se hotărî să îl trimită pe urmele lui Cristóbal de Olí, cu cinci corăbii, bine îndesate cu arme şi merinde şi o sută de soldaţi. Printre aceştia erau conchistadori ai Mexicului, aduşi chiar de Cortés cu sine din insula Cubei. Era unul Pedro Moreno Medrano şi Juan Núñez de Mercado şi unul Juan Bello, precum şi alţii pe care nu-i mai numesc şi care s-au prăpădit pe drum.

îndată plecă Francisco de las Casas cu oşteni destui şi împuterniciri ca să-i prindă pe Cristóbal de Olí şi porni din portul Veracruz cu corăbiile lui încărcate, cu toate pânzele în vânt şi flamurile cu armele regale pe ele şi, timpul fiind prielnic, ajunse la un golf numit El Triunfo de la Cruz[19], unde îşi ţinea Cristóbal de Olí oastea, lângă o cetate căreia îi dăduseră acelaşi nume.

Cum văzu Cristóbal de Olí corăbiile ivindu-se în port, nu ştiu cu siguranţă că era Francisco de las Casas, căci acesta suise pe catarge steaguri de pace, dar porunci să iasă în larg două caravele cu multe

18 In capitolul CLXV se face pentru prima dată referire la trimiterea lui Cristobal de Oii în Higueras şi Honduras, unde acesta a trecut de partea lui Diego Velăzquez.

19 Triumful Crucii.

tunuri şi soldaţi şi să apere portul ca aceştia să nu poată acosta. Atunci, Francisco de las Casas, bărbat viteaz, porunci să se coboare bărcile cu numeroşi soldaţi într-însele şi cu tunuri, falconete şi arbalete. Se duse şi el cu aceştia, gândind că într-un fel sau altul vor putea acosta, iar Cristóbal de Olí ieşi să-i întâmpine şl astfel se luptară amândoi pe mare. Las Casas îi scufundă adversarului său una din cele două caravele şi îi ucise patru oşteni, rănind pe alţii.

Cristóbal de Oii nu-şi avea în preajmă toţi oştenii, căci trimisese cu puţine zile în urmă două cete în susul unui râu, pe nume Pechin, să prindă alt căpitan, Gil González de Ávila, care cucerea provincia aceea. Până să-i vină oştenii înapoi, se gândi Cristóbal de Oii să-i ceară pace lui Francisco de las Casas, căci cu bun temei credea că astfel se vor înfrunta. Şi chiar aşa făcu.

In noaptea aceea, Las Casas rămase cu corăbiile în larg, cu gândul să debarce în alt golf, mai cu seamă că primise, pe când se înfruntau, un răvaş tainic cum că i se vor alătura anume oşteni de-ai lui Cortés ce se aflau acuma cu Olí şi prin urmare aceştia îl sfătuiau să nu-şi ia gândul de la luptă.

Aşa stând lucrurile prin urmare, fură astfel sorţii prielnici lui Cristóbal de Olí şi potrivnici lui Francisco de las Casas, încât veni în noaptea aceea o vântoasă piezişă dinspre miazănoapte, aşa cum se mai întâmplă prilocurile acelea, care izbi' de mal corăbiile lui Las Casas, încât se pierdură toate bunurile ce le aveau cu ei şi se înecară treizeci de soldaţi, ‘iar ceilalţi căzură prinşi cu toţii. Aceştia stătură două zile nemâncaţi, uzi până la piele de la apa cea sărată a mării şi de la ploile care cădeau neîntrerupt şi erau cu toţii abătuţi şi rebegiţi de frig, pe când Cristóbal de Olí, falnic şi vesel tare că I-a prins pe Francisco de las Casas şi ceilalţi soldaţi ai lui, îi puse pe toţi să îi jure că îi vor sta în ajutor şi sş vor ridica împotriva lui Cortés dacă acesta s-o încumeta să vină acolo. După ce aceştia jurară, le dădu drumul tuturor şi îl ţinu prins doar

pe Francisco de las Casas.

După câteva zile sosiră şi căpitanii lui, trimişi să îl aducă pe Gil Gonzáles de Ávila, venit ca guvernator şi căpitan în Golfo Dulce şi care întemeiase o aşezare ce o numiseră San Gil de Buena Vista.

Cum Gil González nu se lăsa prins, i-au ucis cinci oşteni şi un nepot de-al lui, pe nume Gil de Ávila.

Văzându-se Cristóbal de Olí cu aşa prizonieri de seamă, căpitani amândoi, mult se veseli şi se împăună, crezân- du-se el bărbat viteaz, ceea ce şi era, şi îi scrise degrabă în insula Cubei prietenului său Diego Velázquez, iar apoi plecă de la Triunfo de la Cruz înlăuntrul ţinutului, către o aşezare mare, cu mulţi oameni într-însa şi altele în jur. Se chema această aşezare Naco, dar acum e nimicită, ca şi toate ce le-am mai văzut pe acolo.

Aşa s-a aşezat Cristóbal de Olí la Naco, cu prizonierii şi oştenii lui şi de acolo trimitea tot timpul cete ca să pătrundă mai adânc în ţinut. Astfel îl trimise pe unul Briones, ce printre primii îl sâăttiise să se ridice împotriva lui Cortés. Era acest Briones bărbat tare zavistios şi sfad- nic şi avea urechile pe jumătate tăiate de când.se răzvrătise ínír-o fortăreaţă, iar mai apoi I-au sugrumat în Guatemala, unde iarăşi îndemna oştenii la nesupunere şi la răzmeriţă.

Dar să mă întorc şi să spun cum se aflâ în tabăra lui Cristóbal de Olí că Briones, care plecase cu o ceată mare de oşteni, începuse să uneltească împotriva lui şi se pregătea să plece în Noua Spanie. Văzând acestea, Francisco de las Casas şi Gil González de Ávila, care erau prinşi, dar se mişcau nestingheriţi prin tabără, gândiră că sosise clipa să-i ucidă pe Cristóbal de Olí, şi se înţeleseră în taină cu oştenii şi ceilalţi tovarăşi ai lui Cortés, ca atunci când or să strige : „In numele regelui şi-al lui Cortés, ucideţi-1 pe tiran !“, ei să-i străpungă cu cuţitele.

înţelegmdu-se ei astfel, Francisco de las Casas, glumind şi râzând, îi spuse lui Cristóbal de Olí : „Señor, dă-mi drumul să mă duc în Noua Spanie şi să-i spun lui Cortés de ce am fost înfrânt şi apói să mijlocesc eu ca să te lşse

aici să guvernezi. Să mă ţii prins nu-ţi foloseşte cu nimica, ba chiar te stânjenesc în cuceriri“. Cristóbal de Olí îi răspunse că se bucură să aibă un bărbat aşa viteaz la el în tabără. Atunci Francisco de las Casas îi spuse iarăşi hohotind de râs : „Atunci vezi bine şi păzeşte-te, că într-o bună zi tot am să te ucid“. Dar Cristóbal de Olí nu băgă în seamă ameninţarea, ci crezu că-s vorbe spuse în joacă. v

După ce se făcuse tainica învoială cu prietenii lui Cortés, şedeau odată şi cinau cu toţii, iar după ce-au strâns ştergarele şi s-au dus la cină pajii şi cu slujitorii, au rămas Juan Núñez de Mercado şi alti soldaţi de-ai lui Cortés părtaşi la taină, precum şi Francisco de las

Casas şi Gil González de Ávila, având fiecare ascuns câte un cuţit de tăiat pene pentru scris, ce-1 aşcuţiseră ca pe un pumnal, căci nu aveau voie să poarte arme asupra lor. Vorbind ei cu Cristóbal de Oii despre qucerirea^ Mexicului şi întreaga aventură a lui Cortés, Francisco de las Casas deodată îl apucă de barbă şi îi înfipse cuţitul în gâtlej, şi apoi se repeziră Gil González de Ávila cu soldaţii lui Cortés şi îl străpunseră şi aceştia vârtos, la rândul lor. Cum era bărbat vânjos şi prea călit în lupte, se zvârcoli strigând : „Săriţi-mi, fraţilor în ajutor dar cum toţi ceilalţi cinau afară, ori soarta-i fu aşa, să nu-i audă de îndată, o luă apoi la goană şi se ascunse prin nişte hăţişuri, nădăjduind că ai săi or să-i ajute. Intr-adevăr, veniră mulţi în fugă către el, dar Francisco de las Casas începu să strige : „în numele regelui şi al lui Cortés, ucideţi tiranul, că a sosit clipa să scăpăm de el !“

Auzind numele Majestăţii-Sale şi al lui Cortés, toţi cei care se grăbeau să-i scape pe Cristóbal de Olí nu îndrăzniră să-i mai apere, ba chiar Las Casas îi trimise după él, adăugând că cine ştie unde şade ascuns şi nu-i găseşte, va muri pe loc. Aşa îl găsiră de îndată, îl prinseră şi-l judecară, iar după oşânda ce-o dădură cei doi căpitani, îi retezară capul în piaţa din Naco.

Astfel sfârşi Cristóbal de Olí, cel ce s-a răzvrătit dând ascultare răilor sfetnici ce-a avut, deşi era bărbat de seamă şi căpitan de-al lui Cortés, care-i dăduse indieni

mulţi şi destoinici. Avea de soaţă o portugheză, pe nume Felipa de Arauz, şi mai avea o fiică.

Cum se văzură liberi Francisco de las Casas şi Gil Gonzáles de Ávila, după ce-şi uciseseră duşmanul, îşi strânseră oştenii laolaltă şi fură de atunci înainte căpitani ascultători. Las Casas se aşeză Ia Trujillo şi îi dădu acest nume fiind de felul lui din Trujillo, oraş în Extremadura, iar Gil González trimise solie la San Gil de Buena Vista, să dea de ştire asupra celor întâmplate şi să poruncească unui om de al lui, Armenta, rămas acolo, să şada toţi aşa cum îi lăsase fără a schimba nimic, căci el se duce în Noua Spanie să ceară ajutor şi oaste lui Cortés, şi apoi se va întoarce printre ei.

După ce făcură toate acestea, cei doi căpitani se înţeleseră să vină în Mexic ca să-i dea socoteală lui Cortés.

Voi spune acum ce-a hotărât Cortés, fără a şti nimic de fapta lor din Naco.

Scenă din timpul asediului Mexicului (Co-, ***dicele Florentin)***

CUM A PLECAT HERNANDO CORTÉS DIN MÉXICO, CU GINDUL DE A SE DUCE LA HIGUERAS DUPA CRISTÓBAL DE OLÍ, FRANCISCO DE LAS CASAS ŞI CEILALŢI CĂPITANI Ş! SOLDAŢI TRIMIŞI DE EL ; DESPRE CAVALERII ŞI CAPI- TANII PE CARE I-A LUAT CU SINE DIN MÉXICO, PRECUM ŞI ALTI OAMENI ŞI POVERI CE LE-A CĂRAT PÂNĂ LA ORAŞUL GUAZACOALCOS ŞI ALTELE CE S-AU MAI

ÎNTÂMPLAT

Trecând câteva luni de când comandantul Hernando Cortés îl trimisese pe Francisco de las Casas după Cristóbal de Olí, începu să creadă că oastea ce o avea cu* dâhsul fusese înfrântă. Mai auzind el că acele ţinuturi erau bogate în mine de aur, se gândca la ele cu multă lăcomie, 'dar îşi închipuia şi toate picdicile pe care soarta le-ar fi putut scoate în cale oastei lui Las Casas. Cum era totuşi de felul lui bun la suflet, se căia că îl trimisese pe acesta, în loc să meargă el.

După ce cumpăni aceste gânduri, se hotărî să o pornească la drum, lăsând cetatea Mexicului bine înarmată şi guvernatori în locul său pe trezorierul Alonso de Estrada şi socotitorul Albornoz. De ar fi ştiut despre răvaşele trimise de Albornoz Majestăţii-Sale în Castilia, în care îl vorbea^ de rău, nu i-ar mai .fi lăsat aşa putere şi nici aşa nu-mi pot închipui .cum de a avut gândul acesta, îi mai lăsă pe licenţiatul Zuazo *alcalde mayor,* iar locţiitor de *alguacil mayor* şi majordom peste toate moşiile sale pe unul Rodrigo de Paz, cimotie de-a lui. Astfel **puse pază cât putu de bună în cetate şi îi sfătui pe toţi împuterniciţii regali rămaşi în locul lui să-i creştineze pe indieni cu multă grijă. Mai spuse aceasta şi lui fray Toribio Motolinea, călugăr franciscan şi altor buni călugări, pentru ca Mexicul şi provinciile din jur să nu li se ridice împotrivă.**

Ca să stea liniştiţi aceştia fără să aibă în preajma căpeteniile lor cele mari, Cortés luă cu sine pe marele senior al Mexicului, Guatemuz, şi pe seniorul de Tacuba şi unul Juan Velázquez, căpetenie de-a lui Guatemuz şi alte căpetenii, printre care Tapiezuelo. Mai luă şi alţi *caciques* din provincia Mechuacán şi pe doña Marina ca tălmaci, căci Jerónimo de Aguilar se săvârşise din viaţă.

Mai merseră cu dânsul mulţi cavaleri şi căpitani, locuitori ai Mexicului : Gonzalo de Sandoval, *alguacil mayor,* Luís Marín, Francisco Marmolejo, Gonzalo Rodríguez .de Ocampo şi Pedro

de Ircio, Avalos şi Saavedra, ce erau fraţi unul cu altul. Se mai duseră un preot şi doi călugări franciscani din Flandra, mari teologi, ce predicau pe drum, precum şi un întreg alai de majordomi, paharnici, doctori, paji, vânători, grăjdari, cinci muzicanţi şi un măscărici, catâri, cu trei catârgii din Spania, precum şi o mare turmă de porci care mâncau pe drum.

împreună cu căpeteniile de care am pomenit mai erau peste trei mii de indieni mexicani, înarmaţi până în dinţi, ca să nu mai vorbesc de alţii mulţi la număr, care-i slujeau pe toţi *caciques.*

Pe când se pregăteau de drum, văzând doi dintre cei rămaşi, pe nume Salazar şi Chirinos, care erau *factor ** şi *veedor,* lăsaţi în México, fără vreo împuternicire**

***.** Locţiitor, supraveghetor** anume şi fără a se ţine seamă de ei precum doreau, se înţeleseseră între dânşii să se dea pe lângă licenţiatul Zuazo şi Rodrigo de Paz şi ceilalţi vechi conchistadori prieteni cu Cortés şi cu toţii împreună îl rugară să nu plece din México, ci să guverneze toate ţinuturile acelea, spunându-i că se va răscula întreaga Noua Spanie. Stătură astfel mult de vorbă, şi văzând^că orice strădanie a lor e în_zadar, vrură apoi cei doi să-i însoţească până la Guazacoalcos, căci pe acolo era drumul lui.

Plecând astfel din México, aş vrea apoi să pot descrie toate serbările ce s-au făcut în cinstea lui prin toate oraşele şi aşezările pe unde trecea şi erau minune mare. Li se mai alăturară în drum vreo cincizeci de oşteni şi nişte făpturi de tot râsul, proaspăt sosite din Castilia. Acestora Cortés le spuse să -meargă pe două drumuri până la Guazacoalcos, căci nu avea provizii pentru toţi. Umblând ei astfel, Gonzalo de Salazar, ce era precum' am spus *factor,'* şi celălalt, ce era *veedor,* se tot aţineau -prin preajma lui Cortés, du .osebire cel dinţii, care, atunci când îi vorbea, mătura pe jos cu căciula şi îi făcea plecăciuni până în pământ şi, cu mare prietenie şi glas mieros şi înflorit, îi tot

spunea să se întoarcă în México fără a se încumeta la drum atât de lung şi primejdios, înfăţişându-i nenumărate piedici. Ba uneori, ca să-i înduplece, mergea lângă Cortés cântând şi tot zicea : „Hai unchiule, să ne întoarcem ! Să ne întoarcem, unchiul meu, că azi în zori mi s-a arătat un semn potrivnic ! Hai, unchiule, îndărăt !“. La care Cortés îi răspundea, cântând şi el: „înainte merg, nepoate ! Hai, nepoate, înainte, şi să nu mai crezi în semne, că va fi precum e voia Domnului!“

Dar să nu mai vorbim de *faxtor* şi de vorbele lui mieroase şi meşteşugite şi să spun cum, când am trecut printr-un sătuc al unuia Ojeda Chiorul, aproape **de altă** aşezare ce se cheamă Orizaba,. Juan »Jaramillo a luat-o de nevastă pe doña Marina, tălmaciul nostru, cu martori de fată.

Mergând ei mai departe spre Guazacoalcos, au ajuns la un sat mare, Guaspaltepeque, de pe moşia lui Sandoval. Cum aflarăm nof cei din Guazacoalcos de sosirea Iui Cortés cu atâţia cavaleri, ne duserăm cu toţii, *alcaldel* căpitani, sfatul oraşului şi *regidores,* cale de treizeci şi trei de leghe ca să-i primim şi să-i urăm bun venit. Vor vedea astfel curioşii cititori şi alţii cât de temut era Cortés, că nimeni nu-i ieşea din vrere, fie ea înţeleaptă sau pripită.'

Din Guaspaltepeque pornit-au spre oraşul nostru, iar când a fost să treacă un râu năvalnic, au început îrvtâmplările potrivnice, căci i s-au răsturnat două canoe şi s-a pierdut argintărie şi veşminte, iar lui Juan Jaramillo i s-a scufundat în apă jumătate din avutul ce-1 căra şi n-a putut nimic să scoată afară din pricina uriaşelor şopârle ce forfoteau prin apă.

De acolo ne duserăm spre un sat ce se cheamă Uluta şi până ce-am ajuns la Guazacoalcos I-am însoţit tot timpul.

Să mai spun şi despre marele număr de canoe, peste trei sute, ce le aveam pregătite la mal, în preajma oraşului Guazacoalcos, legate două câte două. Apoi, să nu uit de marea primire făcută lui Cortés, cu arcuri triumfale, scene de bătălie între creştini şi mauri şi multe alte distracţii şi scorneli şi jocuri^ îi gâzduirăm pe Cortés şi pe toţi ai săi,

cât de bine rfe-am priceput şi ne-a stat în putinţă, şi stătură cu noi şase zile.

în tot timpul acesta, Gonzalo de Salazar, care era *factor,* precum am spus, îi tot zicea neîncetat să se întoarcă din drum, iar de nu voieşte, măcar să cugete la cei oe care i-a lăsat împuterniciţi în locul său : socotitorul, om zurbagiu şi cfrcotaş, dornic de prefaceri, iar trezorierul, ce se dădea că e odrasla Majestăţii-Sale şi se plângea prin colţuri că nu-i plac anume lucruri şi porunci.

Pe drum, Cortés primise între timp răvaşe din México în care se vorbea de rău diriguirea acelora lăsaţi -acolo. Atâta aşteptau Salazar şi celălalt, Chirinos *veedor*-ul, că se duseră îndată la Cortés şi-şi oferiră serviciile linguşi-, toare. Aşa de multe vorbe mieroase şi pline de iubire îi şoptiră, că până la urmă îl făcură să le dea lor împuternicirea de a guverna, însă doar dacă vor vedea că Estrada şi Albornoz lăsaţi de el, Cortés, nu împlinesc cele cuvenite în slujba Domnului şi a Majestăţii-Sale.

Aceste împuterniciri au fost izvor de multe rele şi zavistii ce au început în Mexic. Din pricina lor a scris Gonzalo de Ocampo cele ce urmează, în stihurile lui pline de batjocură :

Oh, fray Grăsan de Salazar Făcător de mare harţă,

Ce, c-o falsă reverenţă L-ai amăgit pe Căpitan.

Un călugăr prea cuvios M-a învăţat să mă păzesc 'De toţi cei ce glăsuiesc Cu meşteşug mincinos.

Dar să nu mai vorbim de asemenea stihuri şi să spun cum s-au despărţit Salazar şi Chirinos cu îmbrăţişări şi plecăciuni de Cortés ca să se ducă în México. Scotea Salazar un fel de gemete sau de suspine, de părea că izbucneşte* în plâns, dar îşi ţinea bine împăturite în sân hârtiile ţie împuternicire, făcute de secretarul Alonso

Valiente, care-i era prieten. Cu ei se duse în México şi Hernán López de Ávila, ros de boleşniţe şi înţepenit de rele buboaie şi umflături.

. Să-i lăsăm cu drumul lor şi să spun ce munci am îndurat de cum ar^ pornit cu Cortés din Guazacoalcos, -că era gata să ne găsim sfârşitul.

Scenă din timpul asediului Mexicului *(Codicele Florentin)*

DESPRE PORUNCILE DATE DE CORTÉS DUPA PLECAREA LUI SALAZAR Şl Á LUI CHIRINOS IN MEXIC Şl MUNCILE INDURATE IN DRUMUL NOSTRU LUNG, CU PUNŢILE CE AM FĂCUT Şl FOAMEA CE NE-A CHINUIT IN CEI DOI ANI Şl TREI LUNI CIT A ŢINUT CALATORIA

După ce şi-a luat rămas bun de la *factor* şi *veedor,* care s-au dus în Mexic, cel dinţii lucru făptuit de Cortés a fost să scrie la Villa Rica majordomului său, Simón de Cuenca, spre a-i porunci să încarce două corăbii'mai micuţe cu turte de porumb, că la vremea aceea nu se cocea pâine de grâu în Mexic, şase balerci cu vin, ulei, oţet, came de porc şi fierărie multă şi alte provizii, apoi să pornească cu toate acestea de-a lungul coastei de miazănoapte, iar el îi va scrie din nou ca să-i spună unde va trebui să acosteze şi îl numi pe Simón de Cuenca căpitan.

Mai porund ca noi, locuitorii din Guazacoalcos, să mergem cu el şi să rămână In oraş numai nevolnicii şi cei bolnavi.

Acest oraş, Guazacoalcos, era populat şi locuit

de cei mai vechi conchistadori ai Mexicului, *hidalgos* cu toţii, care luaserăm parte la toate cuceririle trecute, iar acum, când sosise timpul să ne odihnim după marile munci ce-am îndurat şi să ne rostuim ceva avere, iată că ne poruncea să ne lăsăm toată agoniseala şi să pornim iarăşi într-o călătorie de mai bine de cinci sute de leghe, prin ţinuturi duşmănoase, pe unde am răiăcit doi ani şi trei luni.

Dar cum nu cutezam să ne împotrivim, iar dacă vreunul ar fi făcut-o, Cortés I-ar fi cărat cu sila, eram cu toţii gata de plecare, cu armele şi caii, atât cei din Guazacoalcos, cât şi cei din México, peste două sute cincizeci de oşteni, şi o sută treizeci de călăreţi, cu muşchetari şi arbaletieri, fără a mai socoti soldaţii proaspăt sosiţi din Castilia.

Cortés mi-a poruncit să fiu eu căpitan peste treizeci de spanioli şi trei mii de indieni mexicani, cu care să mă duc în nişte sate duşmănoase, dintr-un ţinut pe nume Zimatân. Dacă indienii din acel ţinut ne vor întâmpina cu gând de pace, sau vor voi a se supune Majestăţii-Sale, nu vom avea a-i supăra ori a-i sili, ci doar le-om cere de mineare pentru trupe, iar dacă ei nu vor să vină^ să li se strige de trei ori vorbe de pace, ca să audă foarte bine şi *zâ* iau cu mine un notar şi martori ; apoi, de tot nu-vin, să-i atacăm. Pentru aceasta mi-a dat împuterniciri şi porunci, pe care le am şi astăzi, semnate de mâna lui şi scrise de secretarul Alonso Valiente.

Astfel am lăsat satele în bună pace, dar, după câteva luni, văzând locuitorii că au rămas puţini spanioli în Guazacoalcos, iar noi, conchistadorii, am plecat cu Cortés, s-au răsculat.

După aceea, ne-am îndreptat cu soldaţii spanioli şi cu indienii mexicani spre satul unde îmi poruncise Cortés să mă îndrept şi care se chema Iquinuapa.

Cât despre Cortés, el plecă din Guazacoalcos şi se duse la Tonola, la opt leghe depărtare, apoi trecu un râu cu canoele şi ajunse în alt sat, El Ayagualulco, mai traversă un râu cu canoele şi la şapte leghe de El Ayagualulco trecu

o stâmtoare care intra în mare. Pentru aceasta i-au durat o punte, lungă de aproape un sfert de leghe, lucru grozav ce-au făcut în acea strâmtoare, căci Cortés trimitea de fiecare dată înainte doi căpitani aleşi dintre locuitorii din Guazacoalcos, iar unul dintre ei era Francisco de Medina, bărbat harnic şi isteţ, care se pricepea ca nimeni altul să le dea porunci locuitorilor acelor ţinuturi.

După ce-a trecüt pe puntea aceea, s-a dus mai departe prin nişte cătune, până ce-a ajuns la alt râu mare şi năvalnic, care se cheamă Mazapa şi vine din Chiapas, iar marinarii îl numesc Rio de Dos Bocas [20]. Aici erau multe canoe legate două câte două.

După ce a trecut şi acest râu, a pornit iar prin nişte sate, unde i-am ieşit eu în întâmpinare, cu compania de soldaţi, în locul numit Iquinuapa. De acolo a mai traversat un râu, pe nişte punţi ce le-am făcut din lemn, şi încă o strlmtoare, până ce a ajuns la un sat mare, Copilco, de unde începe provincia Chontalpa, cu mulţi locuitori buni şi paşnici şi livezi cu arbori de cacao.

De la Copilco am trecut prin Nacajujuyca şi am ajuns la Zaguatán, iar pe drum am traversat alt râu cu canoele. Aici îşi pierdu Cortés o parte din fierărie. Şi satul acesta era paşnic atunci când am sosit, dar noaptea s-au strecurat din el locuitorii şi au şters-o dincolo de un râu cu apa adincă, prin ñiste smârcuri, iar Cortés ne-a poruncit să ne ducem după ei, ceea ce a fost o hotărâre nechibzuită.

Toţi oştenii care am porniţ să-i căutăm ~am trecut cu mare cazna râul şi am adus şapte căpetenii şi alţi câţiva indieni, careNau şters-o apoi iarăşi, iar noi am rămas singurei fără călăuze.

Tot atunci veniră *caciques* din Tabasco, cu' cincizeci de canoe pline cu porumb şi cu’bucate. Mai sosiră şi nişte indieni de pe moşia ce-o aveam eu atunci, aducând şi aceştia canoe cu provizii.

Ne-am dus apoi prin alte sate, Tepititlán şi Iztapa, şi pe drum am avut de trecut un râu vijelios, ce se chema Chi- lapa, unde am rămas patru zile până ne-am făcut nişte

---

20 Rîul cu două guri

plute ca să-i trecem. I-am spus atunci lui Cortés că pe râu în sus aflasem de un sat, pe nume tot Chilapa, unde ar fi bine sâ trimitem cinci indieni din cei ce îâ'aveam drept călăuze, într-o canoe aproape găurită, ca să le ceară în sat canoe, iar cu cei cinci indieni să meargă un soldat. Aşa făcură şi găsiră doi *caciques* cárfe au venit cu şase mari canoe şi cu provizii. Trecurăm astfel râul, cu canoele şi plutele ce le făcuserăm mai înainte, şi traversarea ne luă patrii zile.

Apoi, la altă traversare peste un râu, stăturăm iar trei zile şi ne hrăneam cu ierburi şi nişte rădăcini, care se cheamă prin partea locului *quequexque,* care ne-au pârjolit limba şi.cerul gurii.

După aceasta ne-am pierdut cu totul şi am fost nevoiţi să ne croim drum" cu spada, pas cu pas ; aşa am mers vreo două Sile, crezând că ajungem într-un sat, dar într-o dimineaţă am ajuns la acelaşi drum pe care-1 deschiseserăm. îndată ce-1 văzu Cortés, îşi pierdu cumpătul de supărare, iar apoi mai auzi şi toate vorbele amare ce se spuneau de el şi de acea călătorie, de marea foame ce-o înduram, de pofta lui nesăbuită şi că mai bine ne-am întoarce decât să ne sfârşim de foame. Mai erau pe acolo- şi nişte munţi semeţi şi des împăduriţi, de nu se putea zări nici măcar un petec de_cer. Chiar cei care se rcăţărau prin arbori tot* nu vedeau nimica, într-atât erau munţii de închişi. Dintre călăuzele ce aveam cu npi, două au fugit, iar a treia nu avea defel habar unple *ne* aflam.

Fiind Cortés priceput în toate, nu-şi. pierdu cumpătul şi îşi aminti de o busolă de navigaţie şi de pilotul ce-1 aveam cu noi, pe nume Pedro López. Mai luaserăm din Guazácoalcos un desen făcut pe o pânză, unde erau înfăţi**şate satele din tot ţinutul şi astfel porunci Cortés să mergem cu busola înainte, iar cu spadele să ne deschidem drum spre miazăzi, căci aşa vădea un semn pe pânză, unde se afla un sat. Ne mai spuse Cortés că dacă în ziua următoare nu vom da peste un sat, nu ştie ce-ar mai fi de făcut. Aproape toţi soldaţii noştri voiau să se întoarcă în Noua Spanie.**

Ne urmarăm totuşi drumul printre munţi şi vru Domnul să vedem nişte copaci tăiaţi mai demult şi apoi o cărăruie. Eu şi Pedro López, pilotul, care mergeam înainte deschizând drumul împreună cu alţi soldaţi, ne întoarserăm la Cortés să-i spunem să se veselească şi că în faţa noastră sunt nişte moşii, la care oastea noastră mult se bucură.

înainte de a ajunge la moşii mai erau de trecut un râu şi nişte smârcuri şi cu mare caznă sosirăm într-un sat, care fusese părăsit în ziua aceea, Am găsit acolo merinde din belşug, porumb, fasole şi alte legume. Fiind noi lihniţi de foame, ne ospătarăm pe săturate şi până şi caii prinseră puteri.

Pe drum ne murise un măscărici care era cu noi şi alţi trei spanioli dintre cei proaspăt veniţi din Castilia ; au mai murit şi alţi indieni veniţi din Mechuacân, iar alţii mulţi boleau şi rămâneau în drum ca disperaţii.

Fiind pustiu satul acela şi neavând noi nici tălmaci şi nici cine să ne călăuzească, Cortés porunci să ne ducem două cete printre dealuri şi moşii ca să-i găsim. Alţi oşteni s-au dus cu canoele pe un râu care curgea pe lângă sat; ei au găsit pe acolo mulţi locuitori ai satului, şi au adus cu vorbe blinde vreo treizeci dintre ei, mai toţi *caciques,şi popas.* Acestora Cortés le vorbi cu multă iubire, ajutat fiind de doña Marina, şi ei aduseră mult porumb şi găini şi ne arătară drumul spre alt sat, pe nume Ziguatepecad, aflat la cale de trei zile, adică şaisprezece leghe. înainte de a trece mai departe, să spun cum, din pricina foamei ce ne chinuia, atât pe noi spaniolii, cât şi pe mexicani, se pare că vreo câţiva *caciques* din Mexic au prins indieni prin satele pe unde am trecut şi i-au ţinut ascunşi printre ai lor, iar pe drum, împinşi fiind de foame, i-au prăjit în vetre scobite într-ascuns în pământ, pardosite cu pietre, aşa cum aveau obiceiul a le face în Mexic şi i-au mâncat. Tot astfel le-a fost şi soarta celor două călăuze care erau cu noi şi au fugit, iar ei degrabă le-au prins şi le-

au mâncat.

Când a aflat Cortés de cele petrecute, la sfatul lui Gua- temuz a poruncit să vină dinainte-i căpeteniile cu pricina şi s-a răstit crunt la ele, spunându-Îe că de mai fac aşa ceva, îşi' vor primi pedeapsa neîntârziat, iar urr călugăr franciscan din cei care veniseră cu noi le spuse vorbe sfinte şi bune. îndată ce şi-a sfârşit acesta predica, porunci Cortés să fie ars de viu un indian mexican, spre pedeapsă pentru moartea indienilor ce i-au mâncat, deşi ştia că erau vinovaţi cu toţii, dar voi să se vadă că s-a, făcut dreptate.

Să mai spun şi de toţi muzicanţii aduşi de Cortés după sine, care în Castilia erau obişnuiţi cu daruri, nu cu munca, iar acolo, din pricina foamei, se slăbănogiseră şi nu mai cântau, decât unul singur dintre ei, iar noi soldaţii nu mai voiam să-i ascultăm, spunând că seamănă cu nişte vulpi şi şacali la urlet şi decât muzică mai bine am avea porumb ca să mâncăm pe săturate. Unii ne-au întrebat de ce nu ne ospătăm cu carnea porcilor căraţi pentru Cortés, căci la timp de foame lege nu mai e, chiar de ar fi fost aceştia ai regelui. Vói spune că era unul Guinea, majordomul lui Cortés, om mincinos şi pidosnic, care tot zicea că la traversarea tuturor acelor râuri, porcii fuseseră mâncaţi de rechini şi de caimani, iar ca să nu-i vedem, stătea mereu cu ei în urma noastră, preţ de vreo patru zile întregi de drum. Chiar să-i fi avut, la câţi soldaţi eram nu ne-ar fi

ajuns măcar o zi. De aceea nu i-am mâncat şi ca să nu-i mâhnim nici pe Cortés.

Să mai zic cum prin satele pe unde treceam făceam semnul crucii prin copacii care puteau fi bine scrijeliţi, şi aşa au rămas, căci au crescut o dată cu coaja lor. Am mai lăsat şi răvaşe în locuri unde puteau fi găsite şi citite şi scria în ele : ,^Pe aici a trecut cândva Cortés“, gândindu-ne că dacă porneşte cineva în căutarea noastră să afle pe

unde ne-am dus.

Ne-am întors apoi la drumul nostru, ca să mergem la Ziguatepecad. Cu noi au venit peste douăzeci de indieni din satul Temaztepeque, şi ne-au ajutat să trecem nul cu plute şi canoe, ba s-au mai dus şi în solie să le spună tuturor *caciques* din sat să nu.se teamă, căci nu le vom pricinui vreo supărare. Astfel rămaseţă mulţi dintre ei pe la casele lor.

Imagine din *Codicele Florentin*

CUM AM AJUNS IN SATUL ZIGUATEPECAD Şl CUM A TRIMIS CORTÉS FE CĂPITANUL FRANCISCO DE MEDINA SA-L INTILNEASCĂ PE SIMÓN DE CUENCA Şl SA VINA CU CELE DOUA CORĂBII ALE SALE LA TRIUNFO DE LA CRUZ SAU GOLFO DULCE Şl CE S-A MAI ÎNTÂMPLAT

APOI

1

Cum am ajuns în satul de care am pomenit, Cortés le-a vorbit cu multă căldură tuturor *caciques* şi căpeteniilor, le^a dăruit pietre *chalchivis* din Mexic şi a întrebat încotro curge un râu adânc şi năvalnic care trecea pe lângă sat. Aceştia i-au răspuns că râul curge înspre o strâmtoare unde e un târg pe nume Gueyatasta, iar lângă acesta e un oraş mai mare, Xicalango.

Cortés gândi că ar fi bine să trimită doi spanioli cu canoele, să iasă la coasta dinspre miazănoapte şi să afle ce s-a întâmplat cu căpitanul Simón de Cuenca şi cele două corăbii ale lui, ce poruncise a fi încărcate cu merinde

pentru drum. Ii scrise acestuia, spunându-i de muncile şi chinurile noastre şi îi porunci să iasă şi el de-a lungul coastei. După ce-a întrebat cum se poate ajunge pe râu în jos până la aşezările de care am vorbit, trimise doi spanioli, ••nul din ei fiind Francisco de Medina, şi îi dădu împuterniciri acestuia-de căpitan, precum era Simón de Cuenca, deoarece zicea că e bărbat destoinic şi vorbea limba în-

* *

tregului ţinut. Ar fi fost mai bine, zic acum, să nu-i fi dat aşa ceva. căci el porni pe râu în jos până la Xicalango, unde sosise Simón de Cuenca, împreună cu jcele două corăbii ale sale, aşteptând veşti de la Cortés, şi după ce-i arătă împuternicirea lui de căpitan, nu se înţeleseră asupra cui urmează să conducă şi se încăierară, atât ei cât şi toţi oştenii lor. Astfel căzură răpuşi aproape toţi spaniolii veniţi cu corăbiile şi mai rămaseră din ei vreo şase-şapte.

îndată ce indienii din Xicalango şi Gueyatasta văzură cele întâmplate, se năpustiră asupra lor, îi uciseră pe toţi cei care rămăseseră în viaţă şi arseră corăbiile. De cele întâmplate nu am aflat decât cu doi ani şi jumătate mai târziu.

Dar să ne întoarcem la satul unde rămăseserăm, Zigua- tepecad, şi să spun cum căpeteniile indienilor de acolo I-au. încredinţat pe Cortés că de la ei până la Gueyacala sunt trei zile de mers, iar pe drum sunt două râuri de trecut, dintre care unul e foarte adânc şi lat şi apoi urmează nişte bălţi şi smârcuri otrăvite, pe care nici oamenii, nici caii nu le pot traversa decât cu canoe.

Atunci Cortés trimise doi soldaţi cu trei căpetenii indiene din sat, ca să le arate râul şi smârcurile şi să încerce o cale ca să trecem. Unul dintre soldaţi se numea Martin García, era din Valencia şi *alguacil* în oastea noastră, iar celălalt Pedro de Ribero.

Martín García, pe care se bizuia cel mai tare Cortés, văzu râurile şi nişfe canoe acolo şi crezu că dacă facem punţi vom putea trece, dar nu se osteni să se mai uite la spiârcurile acelea rele, care se întindeau la depărtare de o

leghe. Se întoarse la Cortés şi îi spuse că vom izbândi, crezând că smârcurile nu erau prea primejdioase, aşa cum aflarăm mai apoi.

Cortés ne porunci, mie şi lui Gonzalo Mejía, poreclit Zgârie-brânză, să ne ducem cu căpeteniile din Ziguatepecad la satele din jurul târgului aceluia şi cu vorbe bune să-i îm- blânzim pe *caciques* de acolo, căci erau vreo zece'cătune pe uscat şi altele ca pe nişte insuliţe şi între ele se umbla cu canoele prin râuri şi strâmtori.

I-am luat cu noi pe cei trei indieni din Ziguatepecad drept călăuze, dar au fugit în prima noapte petrecută în drum şi mai apoi am aflat că nu cutezau să ne însoţească fiindu-le acei indieni duşmani şi războindu-se neîncetat cu ei. Am rămas ăstfel fără călăuze şi cu mare cazně am trecut prin smârcuri. Ajunşi în primul sat, Cala, şi văzându-i cât sunt de tulburaţi şi cum par a fi pe picior de război, i-am rugat cu vorbe de iubire şi dăruindu-le nişte mărgele, să meargă la Ziguatepecad să-i vadă pe Malinche şi să-i ducă merinde. Se pare că în ziua când am ajuns în sat, ei nu ştiau nimic de felul în care venise Cortés cu toată oastea, cu caii şi cu mexicanii. în ziua următoare au aflat veşti prin negustorii indieni despre marea oaste pe care o adusese cu sine şi astfel *caciques* s-au arătat mai dornici să ne trimită bucate decât atunci când am ajuns la ei, şi au spus că îndată ce va sosi Cortés la ei în sat îl vor sluji şi îi vor da merinde ; cât despre a se duce ei acolo, nu le stă în putinţă, căci în ţinutul acela sunt vrăjmaşii lor.

Pe când eram asupra acestor vorbe cu *caciques,* sosiră doi spanioli cu un răvaş de la Cortés. în care poruncea să-i ieşim în cale peste trei zile cu toate merindele ce le puteam aduce, căci locuitorii satelor din jur fugiseră cu toţii şi nu mai găsise nici boabă de porumb. Spaniolii care au adus răvaşul mi-au spus şi ei cum a trimis Cortés din Ziguatepecad pe râu în sus patru spanioli, trei dintre ei proaspăt veniţi din Castilia, după merinde în satele de prin împre**jurimi şi aceştia nu s-au mai întors şi ii credeau morţi, ceea ce mai târziu s-a şi adeverit a fi aşa.**

Cortés a pornit la drum şi in două zile a ajuns la râul despre care am pomenit şi a poruncit ca iute să. se ridice o punte. Aceasta a fost făcută cu multă trudă din nişte buşteni vârtoşi şi lungi, de s-au minunat apoi toţi indienii din Acala, văzând cum au fost rânduiţi buştenii. Facerea acestei punţi a ţinut patru zile.

Când a plecat Cortés din sat cu toţi oştenii lui nu aveau nici porumb şi nici alte merinde,"Iar cu cele patru zile cât a mai durat făcutul punţii erau cu toţii morţi de foame, în aşa fel incit unii oşteni din cei mai vechi au tăiat nişte copaci foarte înalţi, care păreau a fi palmieri, cu nişte fructe asemeni unor nuci cu coaja foarte groasă, ce le-au prăjit, le-au spart şi apoi şi-au potolit cu ele hămeseala.

în noaptea când au sfirşit de făcut puntea am ajuns eu cu c«i trei tovarăşi cu care plecasem, aducând cu noi o sută treizeci de desăgi cu porumb, optzeci de găini, miere, fasole, sare, ouă şj poame. Cum am ajuns când se lăsase deja noaptea, toţi soldaţii stăteau şi aşteptau merindele, ştiind că mă dusesem să le aduc, iar Cortés le spunea căpitanilor şi soldaţilor să nu-şi piardă nădejdea în Cel-de-Sus, şi în eurând se vor îndestula cu toţii, căci eu plecasem la Acala după mineare, doar să nu-mi fi pierit pe drum indienii, precum cei patru spanioli trimişi de ei.

Prin urmare, îndată ce am ajuns cu porumbul şi celelalte merinde la punte, fiind deja beznă, soldaţii le luară pe toate, fără a mai lăsa ceva pentru Cortés şi căpitanii lui, deşi strigau : „Lăsaţi-le, acestea sunt pentru comandantul Cortés", Majordomii lui, Carranza şi Guinea, ţipau şi ei şi trăgeau de porumb, încercând să smulgă măcar o desagă.

Cum era noapte neagră, soldaţii le spuneau : „Ce porci buni aţi mâncat* voi şi eu Cortés“ şi nu le păsa de ce li se striga, ci cărăbăneau totul pentru ei.

Când află Cortés cum au pus mâna pe tot şi n-au

lăsat nimic pentru el, spumegă de furie, zicând că vor fi pedepsiţi toţi cei care au luat merindele şi au spus vorbele acelea despre porci, dar când văzu că nu-i folosesc la nimic ameninţările, mă chemă pe mine şi mă certă că n-am pus pază bună. I-am răspuns că ar fi putut domnia-sa să pună 'pază dinainte, ba chiar să stea de strajă în persoană, căci la foame, ferească Dumnezeu, nu mai există lege, nici respect.

Dându-şi seama că nu era nimic de făcut şi- că a rămas cu buzele umflate, începu să mă învăluie cu vorbe mieroase, de faţă fiind căpitanul Gonzalo de Sandoval, şi îmi spuse : „Oh, señor şi frate Bernal Díaz del Castillo, dacă mă iubeşti şi ai dosit câte ceva pe drum, împarte, rogu-te, cu mine, căci ştiindu-te om iscusit, cred că ai pus vreo desagă deoparte pentru domnia-ta şi pentru Sandoval, c'e-ţi e prieten !“ Auzindu-i cuvintele şi felul în care le rostea, mi se făcu milă de dânsul. Sandoval îmi zise apoi şi el : ,,lţi jur că şi eu mai am un punm de boabe de porumb, din care să-mi fac ultima fiertură !“ Atunci m-am înmuiat de tot şi le-am făgăduit, ca în noaptea aceea, după ce toţi din tabără vor fi adormit, să mergem după douăsprezece desăgi cu porumb şi douăzeci de zburătoare, trei ulcioare cu miere, fasole, sare şi două indience care-or face turte, ce le căpătasem pe toate din satele acelea pe unde fusesem. Dar va trebui să pornim în puterea nopţii, ca să nu fim prinşi pe drum, şi toate merindele vor fi împărţite între Cortés, Sandoval şi oamenii mei.

Lui Cortés îi tresăltă inima în piept de bucurie şi mă îmbrăţişă îndată, iar Sandoval îmi spuse că mă va însoţi chiar el şi astfel aduserăm toate merindele şi ne astâmpărarăm cu toţii foamea, iar apoi i-am dat lui Sandoval una dintre indience.

Am pomenit toate acestea ca să se ştie ce munci grele îi aşteaptă pe toţi căpitanii care merg să cucerească pă- mânturi noi, cum până şi lui Cortés, aşa temut cum era, nu i-au lăsat porumb să-şi potolească foamea, iar Sandoval nu se putea încrede în nimeni asupra părţii care îi revenea şi a trebuit să vină singur să şi-o ia, deşi putea trimite un

soldat.

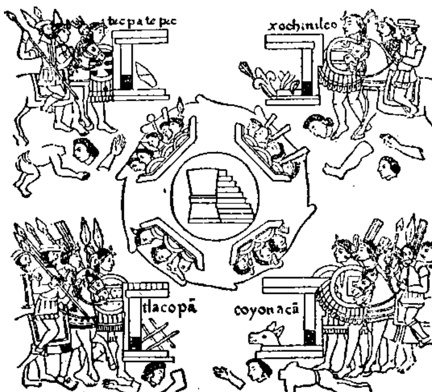
Să nu mai vorbesc despre facerea punţii şi despre foamea ce ne-am potolit-o şi să poyestesc cum, după ce am mers o leghe, am nimerit în smârcuri. Erau aşa de diavoleşti, că nu se puteau aşeza peste ele nici buşteni, nici vâsle şi nici altceva ca să poată trece caii, care nechezau cu trupul cufundat în mlaştina adâncă, de credeam că n-o să scape viu niciunul.

Totuşi, am izbândit să trecem şi de smârcuri şi am ajuns la mal, care se găsea cam la jumătate de bătaie de arbaletă. Am făcut o cărăruie prin mlaştină şi mâl, pe unde au trecut ceilalţi fără mari chinuri, deşi uneori aproape ajungeau să înoate între smârc şi apă. Ajunşi la mal, am. adus mulţumiri Domnului, iar după aceea Cortés mi-a poruncit să mă întorc degrabă la Acala şi să am grijă să nu se ridice *caciques* împotriva noastră, iar de acolo să trimit iarăşi merinde.

Aşa am şi făcut, şi îndată ce am ajuns la Acala în puterea nopţii, am trimis trei spanioli care mă însoţiseră cu peste o sută de indieni încărcaţi cu porumb şi alte bunuri.

De data aceasta, i-am spus lui Cortés să le păzească cu multă grijă, ca să nu i le mai ia oştenii ca data trecută. Cortés m-a ascultat şi a ieşit în întâmpinare cu Sandoval şi Luís Marín şi astfel au înhăţat tot şi au împărţit chiar ei.

A doua zi la amiază au ajuns la Acala, unde *caciques* i-au ieşit în cale ca să-i ureze „bun venit“ şi i-au adus provizii.

Planul lui Cortes pentru a recuceri Mexicul *(Pânză din Tlascala)*

CUM A PORUNCIT CORTÉS SA FIE SUGRUMAT GUA- TEMUZ, MARELE SENIOR AL MEXICULUI ŞI ALT CACIQUE. SENIORUL TACUBEI, ŞI PRICINA PENTRU CARE A PORUNCIT ACESTEA

[...] Voi spune cum Guatemuz, marele senior al Mexicului, şi alte căpetenii mexicane care mergeau cu noi s-au vorbit între ei sau chiar au poruncit să ne ucidă pe toţi şi să se întoarcă în Mexic ; odată ajunşi acolo, să-şi adune oştile şi să pornească război împotriva celor care mai rămăseseră în Mexic, iar locuitorilor să le poruncească să se răscoale. Dezvăluirile i-au fost făcute lui Cortés de doi mari *caciques*, pe nume Tapia şi Juan Velázquez. Acest Juan Velázquez fusese marea căpetenie a lui Guatemuz când ne-am luptat cu ei în Mexic:

îndată ce află Cortés, se grăbi să ştie cât mai multe, nu numai de la cei doi de mine pomeniţi, ci de la alţi *caciques* care erau şi ei amestecaţi. Mărturisiră aceştia că, văzându-ne cum umblăm pe drumuri în neorânduială şi nemulţumiţi, cu mulţi soldaţi bolnavi, fără mineare, că muriseră de foame vreo cincisprezece soldaţi, iar alţii o luaseră îndărăt spre Mexic şi băteau drumurile fără rost, aşa îneât cu toţii mai bine ar fi murit decât să mai meargă înainte, s-au vorbit să aştepte când vom trece peste un râu sau prin vreo mlaştină şi atunci să ne atace, căci erau mexicanii peste trei mii şi aveau cu ei arme- şi lăncii, ba chiar spade.

Guatemuz mărturisi şi el că aşa *eva,* precum spuseseră ceilalţi, dar că înţelegerea nu pornise de la dânsul, şi nici măcar nu ştie câţi erau părtaşi, sau de se va împlini şi nu se gândise a lua parte, ci numai vorbiseră împreună. Seniorul Tacubei spuse şi el că, sfătuindu-se cu Guatemuz, şi-au mărturisit unul altuia că ar fi mai bine să moară o singură dată decât să-şi dea sfârşitul pe drum, încetul cu încetul, gândindu-se la foamea ce-o sufereau

războinicii şi familiile lor.

Fără să mai cerceteze, Cortés porunci să fie sugrumat Guatemuz şi seniorul de Tacuba, care îi era văr. fnainte de a fi sugrumaţi, călugării franciscani i-au îmbărbătat şi s-au rugat la Cel-de-Sus să-i ierte, vorbindu-le cu ajutorul doñei Marina.

în ultimele clipe, grăi Guatemuz : „Malinche, ştiam de mult că îmi meneşti această moarte şi ţi-am cunoscut vorbele mincinoase, căci mă ucizi fără judecată ! Se cuvenea să-mi curm zilele singur când ne-am predat în cetatea Mexicului“. Seniorul de Tacuba spuse că moartea lui are un rost, căci e alături de stăpânul lui, Guatemuz. Cu câteva clipe înainte de a fi ucişi, s-au spovedit călugărilor franciscani, cu ajutorul doñei Marina.

Cu adevărat mult am plâns sfârşitul lui Guatemuz şi al vărului său, căci erau amândoi mari seniori. A fost această moarte prea nedreaptă şi ne-a părut rău tuturor acelora care eram cu el. [...]

DESPRE LUCRURILE SPUSE IN ACEASTA CARTE ASUPRA MERITELOR CE LE AVEM NOI, ADEVĂRAŢII CONCHISTADORI, Şl CARE VOR FI PLĂCUTE DE AUZIT

Am zis cine erau soldâţii care ne-am dus cu Cortés şi unde şi-au găsit sfârşitul, iar ca să mai adaug ceva despre noi, voi spune că eram hidalgos cu toţii, cu toate că la unii neamul nu se vădea foarte limpede, dar aşa e pe lumea asta, nu ne naştem cu toţii egali, nici în dărnicie şi nici în virtuţi.

Dai să las la jo parte acestea şi să vorbesc de adevărata noastră nobleţe, de faptele vitejeşti şi marile isprăvi pe care le-am împlinit în războaie, luptind zi şi noapte, slu- . jindu-1 pe regele şi stăpânul nostru, descoperind aceste pământ uri până când am ajuns să cucerim Noua Spanie, marea cetate a Mexicului, şi alte multe provincii de-a lungul ţărmului. Toate acestea le-am făcut, aflându-ne aşa departe de Castilia, fără alt ajutor decât al Celui-de-Sus.

Dacă ne uităm prin scrisorile vechi şi lucrurile stau

aşa cum spune acolo, vom vedea că pe timpuri oştenii erau acoperiţi de laude şi de averi, atât în Spania, cât şi în alte ţări, pentru luptele ce le dădeau şi alte servicii aduse regilor de pe atunci. Am mai aflat că acei cavaleri care au agonisit bunuri şi titluri nici nu porneau la război până nu li se plăteau solde şi simbrii şi acestea li s-au plătit cu siguranţă, iar pe deasupra le-au fost dăruite oraşe, castele, moşii şi alte privilegii pentru ei-şi urmaşii lor. în afară de asta, când regele don Jaime de Aragon şi-a cucerit şi a luat de la mauri regatul, mare parte din el I-a împărţit cavalerilor şi soldaţilor care I-au ajutat să şi-l' câştige şi de atunci aceştia au blazoane şi se bucură de multă cinstire. Şi când s-a cucerit Granada, sau pe timpul Marelui Căpitan la Napoli, ori când s-a dus acolo prinţul de Orania [21], tot aşa au primit moşii şi seniorii toţi cei care au luptat

Am pomenit toate acestea ca să se ştie multele, bunele şi folositoarele servicii ce le-am adus regelui, stăpânul nostru şi întregii creştinităţi, să se pună în balanţă şi să fie măsurate toate câte le-am făcut. Se vor găsi în felul acesta unii care am merita să fim'răsplătiţi precum cavalerii de care am spus şi printre vitejii oşteni amintiţi de mine în aceste pagini au fost destui camarazi destoinici şi viteji care îmi ştiau renumele de bun soldat.

Să recitească cititorii mei curioşi cu atenţie povestirea mea şi să vadă în câte bătălii şi aprige încleştări m-am luptat de când am pornit noi să descoperim şi cum de două ori m-au prins mulţi indieni mexicani cu care tocmai mă

#

băteam, şi era gata să mă ducă şi să mă sacrifice aşa cum au făcut cu atiţia camarazi de-ai mei, ca să nu mai vorbesc de alte primejdii şi încercări, de foamea, setea *şi* nesfârşita osteneală ce le trăiesc toţi aceia care merg să facă asemenea descoperiri de noi pământuri, aşa cum am

21 **Wilhelm I de Nassau, supranumit Taciturnul, prinţ de Orania (1533—1584). A organizat revoltaŢărilor de Jos împotriva Spaniei (1573) şi a fost asasinat. (N. tr.)**

scris în povestirea mea.

Izgonirea aztecilor dintr-un templu de către spanioli *(Pânză Tlascala)*

t

CUM I-AM ÎNVĂTAT PE INDIENII DIN NOUA SPANIE LUCRURI BUNE ŞI SFINTE, CUM S-AU BOTEZAT ŞI AU TRECUT LA CBEDINŢA NOASTRĂ ŞI I-AM DEPRINS CU ÎNDELETNICIRI Şf OBICEIURI DIN CASTILIA, PRECUM ŞI SA IMPARTA DREPTATEA

De cum au părăsit idolatria şi toate relele obiceiuri ce le aveau, s-au botezat cu toţii după cucerire, atât bărbaţi cât şi muieri şi pruncii născuţi după aceea. Acum, venind aici mulţi cuvioşi călugări franciscani şi dominicani, ei îi botează şi astfel sufletele lor nu se mai pierd pentru vecie in iad.

La scurtă vreme şi-au ridicat biserici bogat împodobite cu altare şi toate cele trebuincioase pentru sfânta slujbă, cu cruci, candelabre, sfeşnice, cupe pentru împărtăşanie şi platouri, unele mari şi altele mai miei, din argint, şi cădelniţe, toate lucrate din argint ; apoi odăjdii şi patrafire. care în oraşe şi în satele mai înstărite sunt dir> catitea şi din damasc sau din tafta, cu crucea de pe ele brodată cu aur şi mătase, ba chiar cu perle ; apoi clopotele si cântăreţii din biserici, cu glasuri bine mlădiate de tenori, soprane, contralte şi başi, iar în unele oraşe sunt şi orgi, pe când din toate celelalte nu lipsesc flaute, un fel de

clarinete din lemn, pe nume *chirimías* şi *dulzainas*, tromboane, trompete mici şi mari, aşa de multe că n-am văzut atâtea în toată Castilia cea Veche ca aici, în Guatemala. Merită să priveşti cum ajută băştinaşii la celebrarea sfintei liturghii, mai ales când e slujită de franciscanii sau dominicanii din satul lor. Mai e încă ceva : atât bărbaţii, cât şi muierile şi pruncii care au vârstă să înveţe, ştiu toate rugăciunile pe limba lor şi mai au şi alte obiceiuri creştineşti, de pildă, atunci când trec prin faţa altarului sau crucii îşi pleacă fruntea cuvios, se îndoaie din genunchi şi spun câte un *Pater noster,* aşa cum i-am deprins noi, conchistadorii. Au mai învăţat să ţină lumânări aprinse la altar şi să arate cinstire şi ascultare tuturor preoţilor şi călugărilor, iar când aceştia vin la ei în sat, să le iasă în întâmpinare cu lumânări de ceară aprinse, să tragă clopotele şi să-i ospăteze. Dar după ce i-au cunoscut şi au văzut că unii dintre ei arată pofte lacome şi fac prin sate samavolnicii, şi ei, sărmanii indieni, degeaba se tot plâng, că nu-i ascultă, i-au izgonit şi nu i-au mai primit să le slujească decât pe franciscani şi pe dominicani. Despre acestea aş mai avea multe de spus, dar e mai bine să rămână vorbele în călimară, iar eu să mă întorc la povestirea mea.

Să trec prin urmare mai departe şi să spun cum aproape toţi indienii din aceste ţinuturi au deprins foarte bine obiceiurile şi meseriile noastre din Castilia şi au prăvălii cu felurite meşteşuguri, cu calfe şi ucenici întrînsele şi îşi câştigă astfel pâinea.

Sunt printre ei giuvaiergii care lucrează cu âur şi argint, de o pricepere nemaivăzută şi meşteri pietrari şi zugravi, iar sculptorii cioplesc atâta de frumos cu dălţile lor subţiri din fier, înfăţişând, săpat în corindon, întreg calvarul Domnului nostru Iisus Christos, că dacă nu i-ai vedea, n-ai putea crede că indienii sunt cei care I-au făcut.

Pe lângă acestea, mai toate vlăstarele de căpetenii erau grămătici buni, dar au fost izgoniţi de la această îndeletnicire când s-a întrunit sfântul sinod la porunca prea evlaviosului arhiepiscop al Mexicului. Oricum, mulţi dintre

ei au învăţat a scrie, a citi şi a compune cântece uşoare.

Mai sunt tot printre ei mari meşteri în ţesături fine, satenuri şi taftále, în stofe felurite de lână, păroase sau aspre şi velinţe, iar alţii darăcesc, urzesc şi ţes, aşa cum se obişnuieşte la Segovia şi Cuenca, sau au deprins să facă pălării, ori chiar săpun.

Două sunt meşteşugurile în care n-au câştig^t îndemânare, deşi s-au străduit, anume sticlăria şi spiţeria. Dar eu îi ştiu că sunt isteţi şi îndemânatici şi prin urmare le-or face şi pe acestea în curând, căci unii dintre ei sunt vraci vestiţi şi se pricep ca nimeni alţii să adune ierburi şi ştiu să facă păpuşi şi maripnete şi un fel de chitare foarte bune. — \

Se pricepeau să-şi lucreze pământul cu mult înainte de sosirea noastră în Noua Spanie, iar acum cresc vite de tot felul, îşi ară ţarina cu ajutorul boilor, seamănă grâu, îl seceră şi-l vând, fac pâine şi pesmeţi şi au sădit pe moşiile lor toate soiurile de arbori fructiferi aduse de noi din Europa. Au pus atâţia pomi, că au ajuns să-şi taie piersicii care, zic ei, nu-s sănătoşi şi bananierii, care ţin prea multă umbră, în locul lor sădind gutui, meri şi perj, pe care-i îndrăgesc mai mult. "

Să trecem mai departe şi să spun despre justiţie şi legi, ce noi i-am învăţat să le păzească şi să le respecte, în fiecare an îşi aleg primari, consilieri, notari şi alţi feluriţi paznici ai pravilelor, ce se întrunesc de două ori pe săptămânăân nişte case anume, unde au pus portari, şi unde judecă şi dau pedepse şi pun la plata datoriilor făcute între ei, iar pentru mari păcate îi biciuiesc sau îi pedepsesc altfel pe făptaşi. Când e vorba de crime sau alte atrocităţi, îi -dau pe vinovaţi pe mâna guvernatorilor, dacă nu e Audiencia Real la ei acolo. După cum am aflat

— Adevărata istorie a cuceririi Noii Spanii, voi. n

de la oameni bine ştiutori, la Tlascala, Tezcoco, Cholula, Guaxocingo şi Tepeaca, precum şi în alte mari cetăţi, când se întâlnesc indienii şi ţin consiliu, dinaintea guvernatorilor sau alcalzilor ies unii cu ciocane aurite, precum fac viceregii din Noua Spanie, şi apoi împart

dreptatea cu atâta ştiinţă şi autoritate aşa cum e la noi, străduin- du-se să înveţe cât mai bine legile regatului unde se află. în afară de aceasta, aproape toţi *caciques* au cai şi sunt bogaţi, au hamuri şi şei bune şi se plimbă prin oraşele şi locurile unde se duc să petreacă sau cu treburi, având cu ei indieni sau paji care îi însoţese. în unele oraşe fac coride şi dănţuiesc de sărbători. Unii £e tem de tauri, deşi sunt viteji şi mulţi sunt tare buni călăreţi, îndeosebi la Chiapas. Chiar şi indienii ce nu sunt *caciques* au acum cai şi unii au turme de iepe şi catârce, cu care se ajută la căratul buştenilor şi al porumbului, pietreior de construit şi altor mărfuri pe care le aduc ca să le vândă în pieţe. Alţii sunt cărăuşi de meserie, ca în Castilia.

Ca să nu prăpădesc prea multe cuvinte, voi spune numai Că fac toate meşteşugurile fără greş, ştiind să ţeasă până şi tapiserie.

Voi spune acum despre altele care s-au întâmplat sau se întâmplă prin grija noastră în Noua Spanie.

DESPRE ALTE LUCRURI ŞI FAPTE CARE AU URMAT VESTITELOR NOASTRE CUCERIRI ŞI MUNCI

, 4

S-a văzut deja din capitolele trecute ce-am povesit des-, pre binele şi toate foloasele care s-au tras din vestitele şi sfintele noastre fapte şi cuceriri. Voi spune acuma despre aurul şi argintul şi nestematele şi felurite bogăţii – vopseluri, salce [22], toval şi numeroase altele – care, din Noua Spanie, iau în fiecare an drumul Castiliei, spre cămările regelui şi stăpânului nostru, atât din cincimea regală cât şi din alte nenumărate daruri ce i le-am trimis pe când îi cucerearn pământurile, ca să nu mai vorbim de marile cantităţi cărate de neguţători şi călători.

De când înţeleptul rege Solomon a poruncit să se ridice sfântul templu de la Ierusalim cu aurul şi argintul adus din Tharsis şi Saba, nu s-a mai auzit în nicio scriere din vechime despre atâta aur, argint şi bogăţii ca acelea

---

22 ***zarzapanlla* în lb. spaniolă — arbust din familia liliaceelor, ale cărui rădăcini se folosesc ca depurativ sau sudorific ; din această plantă se mai prepară o băutură răcoritoare.**

cărate zilnic în Castilia de pe aceste pământurL Spun aceasta deoarece, deşi din Peru, aşa cum e ştiut, au plecat mii şi mii de pesos de aur şi argint, în vremea **când** am cucerit noi **Noua** Spanie **nu** se ştia nimic de Peru, nici nu fusese descoperit şi **a** fost cucerit abia **la** zece ani de atunci, în timp ce noi încă de **la** început i-am trimis MajestăţiirSale daruri prea bogate. Din această pricină pun înainte Noua Spanie, căci ştim prea bine că în Peru căpitanii, guvernatorii şi soldaţii au purtat războaie civile şi au înecat totul în sânge, fără să dea ascultarea cuvenită regelui şi stăpânului nostru, spre marea pagubă a indienilor de acolo, în timp ce în Ñoua Spanie noi am iubit şi vom iubi pentru vecie pământul de aici, şi-i suntem îndatoraţi regelui şi stăpânului nostru, în slujba căruia ne punem viaţa şi averea.

Să vadă numai cititorii mei curioşi în câte oraşe, târguri şi cetăţi s-au aşezat spaniolii prin locurile acestea, că fiind atâtea le-am uitat şi numele la toate, şi că sunt zece episcopii,-fără a socoti arhiepiscopia vestitului oraş México şi trei Audiencias Reales, precum şi sfinte catedrale, mănăstiri cu călugări dominicani şi franciscani, spitale şi biserici. In México e un colegiu universal unde se învaţă gramatica, teologia, retorica, logica şi filosofia şi alte arte şi studii, se tipăresc cărţi în latineşte şi în castiliană şi ies de acolo licenţiaţi şi doctori. Aş mai putea povesti şi despre alte măreţii şi bogăţii, ca, de pildă, despre minele de argint ce s-au descoperit şi se descoperă tot timpul, cu ajutorul cărora Castilia noastră e prosperă şi înfloritoare.

Deoarece ajunge tot binele de care am pomenit ca urmare a eroicelor noastre cuceriri, voiesc a-mi ruga cititorii înţelepţi şi învăţaţi să citească această istorie de la început şi până la capăt şi vor vedea că în nicio scriere din lume şi nici în fapte vitejeşti nu s-au pomenit oameni ca noi, conchistadorii cei adevăraţi, care am cucerit atâtea regate şi ţinuturi pentru regele şi stăpânul nostru. Dintre vitejii conchistadori, ai mei tovarăşi, eu eram cel mai . vechi şi spun din nou aceasta şi mai spun că am slujit-o. ca bun şi credincios oştean pe Majestatea-Sa. Zic cu tristeţe

în suflet, căci mă văd ajuns acum bătrân şi prăpădit, cu o fată de măritat şi fiii mei bărbaţi în toată firea, cu bărbile crescute, sau alţii mici ce cresc acum, şi nu pot a mă duce în Castilia să mă înfăţişez dinaintea Majestăţii-Sale ca să-i arăt ce-am făptuit şi să mă răsplătească după merit.

Dar să las aceasta, căci de nu, se vor năpusti asupră-mi toţi pizmoşii. Vreau să propun acum un dialog/cum că, văzând buna <şi vestita Faină cum se vorbeşte în lume despre multele şi nobilele servicii ce le-am adus Domnului, Majestăţii-Sale şi întregii creştinităţi, să strige cu glas răsunător şi să spună că ar fi drept şi cuvenit ca să primim o răsplată mai mare decât alţii, care nu au slujit-o în aceste cuceriri sau aiurea pe Majestatea-Sa şi de asemeni tot ea întreabă unde ne sunt palatele şi moşiile, unde ne sunt blazoanele şi dacă pe ele sunt săpate spre amintire faptele noastre eroice şi armele, aşa cum au în Spania cavalerii care i-au slujit în timpuri trecute pe regii ce domneau atunci, căci faptele noastre nu sunt cu. nimic mai prejos ca ale lor, ci se pot număra printre cele mai vestite care s-au petrecut în lume. Să mai întrebe vestita Faimă şi de noi, conchistadorii care am scăpat din bătălii, şi unde sunt mormintele celor ce au căzut şi ce blazoane au aceştia. .

La toate aceste întrebări se poate da pe bună dreptate acest răspuns : Tu, vestită Faimă, pe care cei buni şi viteji te doresc şi te laudă, iar răii şi cei care voiesc a iie întuneca eroicele fapte nu pot să-ţi vadă sau să-ţi audă ilustrul nume, fă-le, Doamnă, cunoscut acestora, că din cinci sute şi cincizeci de soldaţi câţi ne-am dus cu Cortés din insula Cubei, nu mai suntem în viaţă în toată Noua Spanie, acum, în anul o mie cinci sute şi şaizeci şi opt, când scriu această povestire, decât cinci, iar ceilalţi şi-au găsit sfârşiţul în războaie, au căzut în puterea indienilor şi au fost aduşi jertfă idolilor lor. De mă întrebi unde le sunt mormintele, îţi voi răspunde că în pântecul indienilor care le-au mâncat braţele, coapsele, picioarele şi mâinile, şi măruntaiele le-au azvârlit la tigri şi la şerpi, pe care îi ţineau la mare preţ pe atunci şi prin urmare acelea le-au fost mormintele şi tot acolo le stau şi bla- zoanele. Cu

litere de aur le-ar trebui scrise numele, căci au murit de moartea aceasta cruntă în slujba Celui-de-Sus şi a Majestăţii-Sale, ca să le dea lumină celor ce se zbăteau în beznă şi, desigur, -ca să dobândească bogăţii* aşa cum poftim toţi muritorii.

Apoi, să mă întrebe vestita Faimă de aceia care s-au dus cu Narváez şi cu Garay : cu Narváez au fost, zic eu, o mie şi trei sute de oşteni, fără a-i număra pe marinari şi mai trăiesc din ei vreo zece, doisprezece, iar ceilalţi s-au prăpădit în lupte ori i-au sacrificat indienii şi i-au mâncat, ca pe ai noştri. Cât despre cei care au plecat cu Garay în Jamaica, să tot fie vréo mie şi două sute de oşteni, cu toţii au fost sacrificaţi idolilor din provincia Pánuco şi cu trupurile lor s-au ospătat indienii de pe acolo. Să mai întrebe slăvită Faimă şi de cei cincisprezece soldaţi veniţi în Noua Spanie cu Lucas Vázquez de Ayllón, când I-au înfrânt şi el s-a prăpădit în Florida. Ii voi răs**punde că au murit cu toţii şi să ştii, cinstită Faimă, că din toţi cei pomeniţi, au mai rămas acum în viaţă cinci de-ai lui Cortés şi suntem cu toţii bătrâni şi înţepeniţi de boli şi, ce e mai rău ca toate, săraci lipiţi pământului şi cu odrasle în jurul nostru şi nepoţi şi arginţi puţini. Astfel ne trecem zilele, în munci şi sărăcie.**

După ce ţi-am dat socoteală de toate cele ce m-ai întrebat şi de palatele, blazoanele şi mormintele noastre, te rog din inimă, prea ilustră Faimă, ca de acum înainte să dai mai tare glas, ca să se audă în toată lumea despre vitejiile noastre fără seamăn, iar răii şi pizmoşii, cu limbile lor ascuţite şi viclene, să nu le mai poată întuneca şi să faci astfel ca Majestatea-Sa să-i răsplătească pe aceia ce i-au cucerit pământuri şi nu pe alţii. La rugămintea mea, vestita Faimă îmi răspunde şi spune că va purcede la cele cuvenite, dar grozav se miră cum de n-am căpătat noi indienii cei mai buni, după porunca Majestăţii-Sale, aşa cum îi are marchizul Cortés. Mai zice Faima că faptele bravului şi neînfricatului Cortés merită pe deplin să şadă la loc de cinste, printre alte

isprăvi de mare vitejie ale altor căpitani ca el, dar, urmează ea, niciunul dintre noi nu-i pomenit în cărţile şi istoriile scrise de cronicarul Francisco López de Gomara şi doctorul Illescas, sau de alţi cronicari moderni, ci aceştia spun cu toţii că numai marchizul Cortés a descoperit şi a cucerit, iar despre noi, căpitanii şi soldaţii care am câştigat toate acele bătălii nu e măcar o vorbă. Acum se bucură să vadă că tot ce am scris e cu adevărat ce s-a întâmplat, fără minciuni şi linguşeli şi fără să dau uitării pe 'mulţi căpitani şi bravi oşteni ca să-i ridic în slăvi pe unul singur, aşa cum au făcut Francisco López de Gomara şi ceilalţi cronicari moderni. Mi-a mai făgăduit buna mea Faimă că toate acestea le va povesti cu glas răsunător şi, de mi se va tipări istoria, îndată ce va fi citită s-or risipi minciunile înşirate în trecut

Aflând de cele scrise de mine acum, ca dialog, **m-a** întrebat un doctor din Audiencia Real **a** Guatemalei de ce Cortés, când i-a scris Majestăţii-Sale şi s-a dus prima oară în Castilia, nu a cerut nimic şi pentru noi, căci doar prin faptele noastre a fost el făcut marchiz şi guvernator. I-am răspuns acestuia că, luând pentru dânsul, atunci când Majestatea-Sa I-a numit guvernator, tot ce era mai bun în Noua Spanie, crezând că va rămâne pe vecie stăpânul absolut şi ne va da sau ne va lua cu mâna lui indieni, din astă pricină s-a crezut că nu a scris nimic. La vremea aceea Majestatea-Sa i-a dat titlul de marchiz şi cum tot plictisea cu rugăminţi să fie iar tot el guvernatorul Noii Spanii, ca înainte, Majestatea Sa i-a răspuns că I-a făcut marchiz şi astfel n-a mai cerut ceva şi pentru noi, ci numai pentru dânsul. Pe de altă parte, Majestatea-Sa aflase de la *factor* şi *veedor* şi alţi cavaleri din México, cum că îşi luase Cortés pentru sine cele mai bune provincii şi sate din Noua Spanie, şi că împărţise pe la rude şi prieteni, abia sosiţi din Castilia, alte sate bune, iar pentru patrimoniul regal nu mai lăsase mare lucru. După cum aflarăm mai târziu, Majestatea-Sa a poruncit ca din ce îi prisosea să ne dea şi nouă, celor ce am fost cu dânsuL în vremea aceea

Majestatea-Sa s-a îmbarcat ca să se ducă în Flandra, iar de Cortés,, atunci când am cucerit Noua Spanie, ar fi împărţit totul în cinci, iar cincimea cea mai bună i-ar fi dat-o Majestăţii Sale, bine ar fi fost. Să mai fi luat pentru el o parte, o **jumătate de cincime s-o fi lăsat pentru biserici şi** mănăs**tiri, şau ca s-o dăruiască Majestatea-Sa acelor cavaleri ce au siujit-o In războaie, cele două părţi şi jumătate ar** fi **rămas ded pentru noi, pentru vecie. Cum** Cezarul **nostru era bun creştin şi a primit aceste cuceriri** fără **a** face **nici** cea mai mică cheltuială, **ni** le-ar fi dat. Dar, cum la timpul acela **noi,** adevăraţii conchistadori, **nu ştiam** ce înseamnă să ceri dreptate **şi** nici la cine să ne, ducem ca să primim răsplata, în afară de Cortés, comandantul nostru, am rămas astfel cu puţinul ce ni I-au menit, până ce am văzut cum se petrec lucrurile acestea. Don Francisco de Montejo, care s-a înfăţişat în Castilia dinaintea Majestăţii-Sale, a devenit guvernator al Yuca-- tanului şi a primit indienii pe care-i are în Mexic şi alte moşii şi privilegii ; Diego de Ordaz, care şi el s-a dus la Majestatea-Sa, a căpătat o *encomienda* şi indieni ; don Pedro de Alvarado, după ce s-a repezit să-i sărute tălpile Majestăţii-Sale, a fost numit guvernator al Guate- malei şi al provinciei Chiapas şi cavaler de Santiago ; la nrmă a mers Cortés, care a căpătat titlul de marchi^ şi comandant general al' Mării Sudului. îndată ce noi, conchistadorii, am văzut şi am aflat că, dacă nu ne ducem şi noi în Castilia, Majestatea-Sa uită şi nu ne răsplăteşte, i-am.trimis un răvaş în care rugam să nu-şi ia gândul de la noi. Atunci Majestatea Sa i-a poruncit lui Ñuño de Guzmán, trimis preşedinte la cea dintâi Audiencia Real din México, ca acelora care aveau mulţi indieni, împărţiţi de Cortés, să li se ia din ei, iar nouă, adevăraţilor conchistadori, să ni se dea satele cele jnai bune şi lui Cortés să-i numere vasalii şi să îi lase doar pe aceia de pe pământurile care **ii** reveniseră odată cu titlul de marchiz. Dar Ñuño de Guzmâri, fiind prost sfătuit, n-a mai făcut nicio împărţeală, deoarece i-au spus că dacă ar da pământul pe vecie, conchistadorii şi ceilalţi spanioli care au venit nu şi-ar mai

îngriji indienii, ci să dea numai ce rămăsese cui pofteşte.

Şi astfel nu s-a mai făcut nimic.

Asedierea spaniolilor în palatul lui Axayâcatl ***(Pânză din Tlascala)***

DESPRE ALTE VORBE SPUSE AICI, CARE VOR FI PLĂCUTE AUZULUI

Cum am sfârşit de trecut pe curat relatarea mea, m-au rugat doi licenţiaţi să le-o împrumut pe două zile, ca să ştie în amănunţime cum s-a petrecut cucerirea Mexicului şi a Noii Spanii şi să vadă cum nu seamănă cu ce-au scris cronicarii Gomara şi Illescas faptele eroice înfăptuite în tovărăşia viteazului marchiz Cortés, iar eu fe-am dat şi lor o ciornă.

Am crezut întotdeauna că din ştiinţa cărturarilor se lipeşte câte ceva şi de neştiutori ca mine şi de aceea le-am spus să nu schimbe cu nimic ce-am scris, căci totul este foarte adevărat. îndată ce au văzut şi au citit, unul din ei, foarte învăţat, şi plin de el, după ce a ridicat în slăvi memoria ce am avut-o ca să nu uit nimic din toate întâmplările de când am venit în Noua Spanie, în o mie cinci sute şi şaptesprezece până în anul o mie cinci sute şi şaizeci şi opt, a spus că limba în care am scris-o este vorbirea noastră obişnuită din Castilia cea Veche, care e foarte plăcută urechilor în timpurile noastre, căci nu-i nevoie de cuvinte poleite *şi* sărbătoreşti, aşa cum este

obiceiul, ci pe înţelesul tuturor, dar i se pare că mă laud prea din cale afară când aduc vorba de bătăliile şi luptele în care m-am aflat, precum şi de serviciile aduse Maiestăţii Sale şi unii i-au spus că nu e chiar aşa, iar cronicarii, ca să aibă greutate cele scrise, au mărturie alte cărţi despre ce s-a petrecut^ pe când eu nu pot să mă pun pe mine martor.

La toate acestea voi răspunde aşa : într-un răvaş trimis de marchizul del Valle Majestăţii-Sale, în anul o mie cinci sute şi patruzeci, în care îi povestea despre persoana şi serviciile mele, i-a făcut ştiut cum am venit de două^ ori ca să descopăr Noua Spanie înainte să se gândească el, iar a treia oară am mers împreună, şi ele martor şi a *yazut* cum mă luptam eu pretutindeni ca un viteaz soldat şi-am fost greu rănit, atât atunci când luarăm Mexicul, cât şi-n atâtea alte cuceriri, iar după ce a fost a noastră Noua Spanie cu ale ei provincii, cum I-am însoţit în Honduras şi Higueras, că aşa se cheamă pământurile acelea şi mai erau multe alte fapte scrise în răvaş, pe care nu le mai repet aici. I-a mai trimis scrisoare şi Majestăţii- Sale don Antonio de Mendoza, viceregele Noii Spanii, demn de lăudabilă amintire pentru multele sale virtuţi, spunându-i cele ce aflase de la căpitanii lui, în tovărăşia cărora eu m-am luptat şi care toate se potriveau cu ce a scris marchizul. Au mai fost şi alte dovezi*'probcm-as,'* trimise de mine la Consiliul Regal al Indiilor în anul una mie cinci sute şi patruzeci şi ele îmi stau acuma mărturie. Două dintre ele au fost înfăţişate Majestăţii-Sale, iar originalele au fost păstrate şi dacă marchizul, viceregele, toţi căpitanii şi dovezile ce le mai am nu-s martori cuveniţi, atunci voi aminti încă de unul, şi altul ca el nu e mai bun în lume, căci este chiar monarhul nostru prea slăvit, împăratul don Carlos cel creştin, stăpânul nostru, care a trimis scrisori închise ca sigiliul său domnesc, prin care dădea poruncă la viceregi, la preşedinţi şi la guvernatori cum să fiu răsplătit ca slujitor fidel Măriei-Sale.

întorcându-mă la întrebarea licenţiatului căruia i-am împrumutat o ciornă, cum că de ce mă laud atâta cu toate

cuceririle făcute, vpi spune că sunt lucruri pentru care oamenii nu trebuie să se laude singuri pe sine, ci se cuvine *Ca* vecinii lor să le proslăvească bunătatea şi virtutea« Dar, mă întorc şi zic, cum se întâmplă atunci cu ce nu au Văzut, n-au auzit şi n-au aflat, aşa fiind cu bătăliile, războaiele şi cucerirea de cetăţi ? Cine ar scrie despre ele şi le-ar lăuda, de nu tocmai aceia care s-au luptat ? Aceasta este pricina că spun de atâtea ori tot ce am făcut şi nu mai contenesc.

Dacă i-aş despuia de cinstea meritată pe alţi oşteni viteji care au luptat alături în războaie şi mi-aş împăuna cu ea făptura mea, atunci aş merita mustrarea adusă. Dar adevărul de ce să nu-i rostesc şi să nu-i scriu ? Ba chiar s-ar cuveni să fie tipărit cu litere de aur. Altfel cine să-i spună ? Norii, sau poate păsările din văzduh, ce ne-au văzut atunci când ne luptam ? Ori scrisu-l-au cumva Gomara, Illescas, sau Cortés ? Tot ce-am văzut erau doar laude aduse lui Cortés, fiind trecute sub tăcere isprăvile noastre vestite şi neîntrecute, cu care tot noi I-am ridicat la rangul de marchiz şi a primit astfel averea şi faima ce le are. Fără să ştie âdevărul, căci nu erau în Noua Spanie, cum au putut cei doi să scrie altceva decât cuvinte ieşite din gura lui Cortés ? Şi spun acestea deoarece Cortés, când îi scria la începuturi Majestăţii-Sale, din cerneală îi curgeau perle şi aur îi ieşea din pană, toate spre lauda sa şi nimic despre noi, vitejii lui soldaţi.

Ştiind tocmai că-don Hernando Cortés în toate a fost un comandant destoinic şi neînfricat, putându-se număra printre cei mai vestiţi pe atunci în toată lumea, trebuiai! cronicarii să ne pomenească şi pe noi, vitejii lui oşteni, nu să ne şteargă aşa cu totul, de parcă n-am fi fost.

Iar dacă eu nu le spuneam pe toate cum s-au petrecut, cei care ar fi citit doar cronicile lui Gomara şi Illescas ar fi crezut că adevărul era de partea lor. Pe lângă toate acestea voiesc ca fiii jşi nepoţii mei să poată spune fără a şovăi : „Pământurile acestea le-a descoperit şi le-a cucerit părintele nostru, pe cheltuiala lui, şi a câştigat

astfel moşia ce o are şi printre primii el le-a cucerit“.

Ştiu că nu mă laud pe cât s-ar cuveni, căci am luptat în bătălii mai multe decât Iuliu Cezar, care a fost, aşa cum scriu toţi cronicarii lui fără pereche, şi cum a pomenit şi el, cu mâna lui, în *Comentarii,* în cincizeci şi trei de bătălii.

Afla-vor acum cititorii mei curioşi câte au fost la număr bătăliile în care am luptat şi cum şi în ce fel s-au petrecut, drept care le înşir aici din minte.

Brigantină spaniolă venind în ajutorul lui Cortés şi al aliaţilor #ăi, încercuiţi de forţele aztece pedestre şi canoele acestora *(Pânză dm Tlascala)*

POMENIREA BĂTĂLIILOR Şl LUPTELOR ÎN CARE M-AM AFLAT

într-o bătălie la capul Cotoche, când am venit cu Francisco Hernández de Córdoba, primul descoperitor.

în altă bătălie, la Champoton, când ne-au ucis cincizeci şi şapte de soldaţi şi ne-au rănit pe toţi ceilalţi, tot cu Francisco Hernández.

în alta, tot la Champoton, cu Juan de Grijalva.

Când a venit viteazul şi destoinicul' comandant Hernando Cortés, în două bătălii la Tabasco. în alta, la Cingapacinga, cu Cortés,

^ în alte trei bătălii la Tlascala, cu Cortés.

La Cholula, când au plănuit să ne ucidă şi să se ospăteze cu trupurile, noastre, dar nu o socotesc ca bătălie.

Alta, când a venit căpitanul Pánfilo de Narváez

din insula Cubei, cu o mie patru sute de soldaţi, atât călăreţi, cât şi muşchetari şi arbaletieri şi cu multă artilerie şi venea ca să ne prindă şi să ia pământul pentru Diego Velázquez, iar noi, cu două sute şaizeci şi şase de soldaţi, I-am înfrânt şi I-am prins pe Narváez şi pe căpitanii lui, eu fiind unul din cei şaizeci de soldaţi trimişi de Cortés să le luăm artileria, treabă de mare primejdie care a fost relatată în capitolul cuvenit.

Alte trei bătălii primejdioase din cetatea Mexicului, pe punţile şi digurile lor, când ne-am dus să-i scăpăm pe

Un palat aztec, după .Harta Quimatzin

Pedro de Alvarado şi am fost izgoniţi, căci din o mie şi trei sute de soldaţi câţi eram noi, cei ai lui Cortés şi cu oştenii lui Narvăez, mai toţi au fost ucişi pe punţi sau i-au sacrificat şi i-au mâncat indienii.

Altă bătălie, foarte grea şi încâlcită, la Otumba, cu Cortés.

Alta, când ne-am dus cu Cortés la Tepeacâ~

Alta, când ne-am dus în împrejurimile Cachulei.

Alta, -cu Cortés, când ne-am dus la Tezcoco şi ne-au ieşit să ne întâmpine mexicanii şi locuitorii din Tezcoco.

Alta, când ne-am dus cu Cortés la Iztapalapa şi au voit să ne încercuiască.

Alte trei bătălii, când ne-am dus cu Cortés să înconjurăm toate oraşele din jurul lacului şi am ajuns la Xo- chimilco în cele trei bătălii de care am pomenit, toate foarte primejdioase, mai ales atunci când mexicanii I-au, dat jos pe Cortés de pe cal şi I-au rănit şi abia a mai scăpat de acolo.

Alte două bătălii pe Ţancurile lui Cortés, cum le-au numit de atunci, când ne-au ucis nouă soldaţi şi ne-au rănit pe toţi ceilalţi, din pricina pripelii lui Cortés.

Alta, când m-a trimi^Cortés c-o droaie de soldaţi ca să scăpăm porumbiştile unor indieni, prieteni de-ai noştri, pe care le năpădiseră mexicanii.

—Pe lângă toate acestea, atunci când am cucerit

cetatea Mexicului, în cele nouăzeci şi trei de zile cât a ţinut încercuirea, am luat parte la peste optzeci de bătălii, căci zilnic năvăleau asupra noastră mari'gloate de mexicani. Să zicem că am fost optzeci.

După cucerirea cetăţii Mexicului, am fost în două bătălii în provincia Cimatlăn, care e pe pământurile din Guazacoalcos ; într-una m-am ales cu trei răni, când eram cu căpitanul Luís Marín.

In munţii locuiţi de indienii cipotecas şi minguez m-am aflat în două bătălii, tot x:u Luís Marín.

La Chiapas, în alte două bătălii, tot cu Luís Marín.

Alta la Chamula, tot cu Luís Marín.

Alta, când m-am dus în Higueras cu Cortés, în satul Culaco, unde mi-au ucis calul.

După ce m-am întors în Noua Spanie din Honduras şi Higueras, am ajutat la pacificarea provinciilor unde locuiesc indienii cipotecas şi minguez şi a altor ţinuturi şi au fost nenumărate bătăliile şi încleştările ce le-am avut cu ei. **In** toate aceste bătălii au fost viteazul comandant Cortés şi toţi căpitanii şi vitejii săi soldaţi şi au murit aproape toţi. Alţii s-au prăpădit la Pánuco, unde eu lipseam, la Colima şi Cacatula unde, tot aşa, nu eram şi la Mechuacán. Toate acele provincii au fost pacificate, ca şi Tustepeque şi Jalisco, care se cheamă acum Noua Galicie. Pe coasta de sud nu m-am dus, căci abia prididearn în alte locuri, iar Noua Spanie fiind aşa întinsă, nu puteam merge toţi soldaţii ba într-un loc, ba într-altul, ci Cortés ne trimitea pe rând să cucerim ţinuturile care ne primeau cu duşmănie. Ca să se ştie bine unde au ucis spaniolii cei mai mulţi, voi spune, una câte una, toate bătăliile şi luptele ce le-am avut :

La capul Cótoche şi la Champotón, când m-am dus cu Francisco Hernández, primul descoperitor, ne-au ucis în două bătălii cincizeci şi opt de oşteni, care erau peste jumătate din câţi avem.

In altă bătălie, la Florida, când am fost după apă, ne-au prins de viu un soldat, iar ceilalaţi am fost răniţi cu toţii.

Pagină din *Codicele Vaticanului A*

In alta, cu Juan de Grijalva, la Champotón, au fost ucişi zece soldaţi, iar pe comandant I-au vătămat amarnic şi a ieşit cu dinţii rupţi.

Când a venit viteazul şi destoinicul comandant Hernando Cortés, în două bătălii la Tabasco au murit şase sau şapte" soldaţi.

In trei bătălii la TLascala, aprige şi primejdioase, s-au prăpădit patru soldaţi.

Alta, când a venit căpitanul Narváez din insula Cubei cu -o mie şi patru sute de oşteni, călăreţi, muşchetari şi arbaletieri, la porunca lui Diego Velázquez, ca să ne ia pământul, iar noi, cu două sute şaizeci şi şase de oşteni i-am învins şi I-am prins pe Narváez, cu căpitanii lui cu tot, dar el ne-a omorât patru soldaţi cu artileria ce-o adusese.

In alte trei bătălii, grele şi acelea, din cetatea Mexicului, pe punţi şi diguri, şi la Otumba, când am sărit în ajutorul lui Pedro de Alvarado şi am fugit din México, din o mie trei sute de soldaţi, socotindu-i şi pe ai lui Narváez, câţi ne-am dus acolo cu Cortés, în

nouă zile am rămas în viaţă doar patru sute şaizeci şi opt, răniţi cu toţii, iar ceilalţi au fost ucişi pe punţi, sau i-au sacrificat şi s-au ospătat cu ei indienii.

Altă bătălie, când am mers le Tepeaca cu Cortés şi ne-au ucis doi oşteni.

Alta, când ne-am dus prin împrejurimile cetăţilor Ca- chula şi Tecomachalco, au mai murit doi spanioli.

Alta, când ne-am dus cu Cortés la Iztapalapa şi-au vrut să ne azvârle în lac, s-au prăpădit doi sau chiar trei de pe urma rănilor primite.

Alte trei bătălii, când ne-am dus cu Cortés în toate cetăţile mari din jurul lacului, şi mexicanii I-au dat jos pe Cortés de pe cad şi I-au rănit, iar el cu greu s-a ridicat şi a scăpat; aceasta a fost la Xochimilco şi au murit opt spanioli.

Alte două bătălii la Ţancurile lui Cortés, când ne^au ucis nouă soldaţi şi ne-au rănit pe toţi ceilalţi, din pricina pripelii lui Cortés.

Alta, când m-a trimis Cortés c-o droaie de soldaţi ca să scăpăm de năvala mexicanilor porumbiştile unor indieni, prieteni ai noştri din Tezcoco şi a murit după nouă zile un spaniol, de pe urma rănilor.

* Pe lângă acestea spuse mai sus, când am încercuit cetatea Mexicului, în cele nouăzeci şi trei de zile cât am stat acolo, am fost în peste optzeci de bătălii, căci zilnic, din zori şi până-n noapte, se năpusteau asupra noastră şi ne-au ucis o groază de oşteni : din oastea lui Cortés, şaizeci şi trei ; de la Pedro de Alvarado, nouă ; de la Sandoval, şase. Am socotit vreo optzeci de bătălii la care am fost, în nouăzeci şi trei de zile.

După cucerirea Mexicului, am fost cu căpitanul Luís Marín in două bătălii în provincia Cimatlán, care e pe pă- mânturile din Guazacoalcos şi ne-au ucis doi soldaţi.

Alta, în munţii locuiţi de indienii cipotecas şi min- guez, ce sunt foarte semeţi şi prăpăstioşi şi fără drumuri, în două bătălii, tot cu Luís Marín, când ne-au ucis doi soldaţi.

In altă bătălie, la Chanula, tot cu Luís Marín, a murit un soldat de pe urma rănilor primite.

Alta, când ne-am dus în Higueras şi Honduras cu Cor-

Istoria cuceririi Mexicului în scriere băştinaşă *(Codicele* Vati*canului* *A)*

tés, într-o^ bătălie dintr-un sat, numit Culaco, a murit un soldat.

Am spus câţi au murit în bătăliile unde eram şi eu, iar despre Pánuco nu zic nimic, căci eu n-am fost. Se ştie însă că au căzut mulţi din oamenii lui Garay şi cei proaspăt sosiţi din Castilia, iar dintr-ai lui Cortés şi Sandoval peste trei sute. în Almeria nu m-am dus, dar ştiu că I-au ucis pe căpitanul Juan de Escalante, cu şapte dintre oştenii lui. Mai spun că la Colima, Cacatula, Mechuacán,

Jalisco şi Tututepeque au ucis un mare număr de soldaţi. Uitat-am să mai scriu de alţi şaizeci şi şase de soldaţi şi trei muieri din Castilia, ucişi de mexicani în satul Tuste- peque, unde şedeau crezând că li se vor aduce bucate şi merinde pentru drum.

Desigur, se va spune că mă întind prea mult cu scrisul meu, înşirând mai întâi bătăliile în care m-am aflaţ şi întorcându-mă apoi să spun de cei care au căzut în ele, când puteam scrie totul dintr-o dată. Şi se vor mai întreba cititorii mei curioşi, cum de am putut să-i ştiu pe toţi ••are au murit în fiecare bătălie. Acestora le voi da lesne a înţelege cum, şi iată o pildă : să zicem că pleacă din Castilia un viteaz căpitan, ca să se lupte cu maurii şi cu

turcii şi ia cu sine douăzeci de mii de soldaţi, o mare oaste. După ce îşi aşază tabăra, trimite un căpitan cu o parte din soldaţi într-un anume loc, pe altul într-alt loc şi se duce şi el cu o ceată mare. Sfârşite bătăliile, se întoarce în tabără şi numără câţi au murit în bătălii, câţi au fost răniţi şi pe câţi i-au prins. Aşa şi noi, când ne-am dus cu viteazul Cortés, eram cu toţii împreună şi în bătălii ştiam dţi s-au prăpădit şi pe câţi au vătămat şi apoi aflam de alţii, trimişi prin ţinuturi mai îndepărtate şi prin urmare e firesc ca să ţin minte şi să scriu cu atâta limpezime tot ce-am scris.

BERNAL DIAZ DEL CASTILLO

S-a sfârşit de scris această istorie în Guatemala,

CUPRINS

Redactor : ALEXANDRA DOBROTA Tehnoredactor : VIRGIL STRUGANU
Bun de tipar : 12 mai 1986 Apărut 1986 ; coli de tipar 8,5 ;
Comanda nr. 60 067 Combinatul Poligrafic „Casa Scânteii*!, Piaţa Scânteii Nr. 1, Bucureşti Republica Socialistă România
K
*